

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Românului Românesc

ROMAN DE PE TEMPUL
DACILOR.

O FATĂ

de

Mihail Sadoveanu

scris de

Fit Chitul.

TOMUL II.

GHERLA. 1901.
Editura tipografiei diecesane.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr 1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O FATĂ

DE

TARABOSTES

Roman de pe têmpul dacilor

scris de

TIT CHITUL

TOMUL II.

GHERLA
tipografia diecesană
1901.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

BIBLIOTECA CENTRALĂ DE STAT
Inv. 591920

18 68 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XI.

Căderea Sarmisegheţusei.

In deminéţa următóriă Decebal sĕ convinse că e incungiurat de tóte laturile de trupele impĕratului. Î-şi strînse deci capii armatei sale strîmtorate la consfătuire, şi se deciseră a intrá intrĕ murii capitalei cu atât mai vêrtos, că şi acésta erá ameninţată de a fí atacată din partea inimicului. Decebal trâmise pe Bicilis la Olmis cu o trupă considerabilă de ostaşi şi poruncă de a apărá templul, de a strînge tóte trupele rĕsipite şi a le conduce in ajutoriul capitalei strîmtorate.

Regiunea ostică a ceriului erá invĕlită in ţĕsătura purpură a raḑĕlor sórelui, care sĕ pornì spre a-şi implinî cursul sĕu de tóte ḑilele.

Impĕratul Traian eşise din cortul sĕu pompos, inaintea căruia aquiliferul cu vulturul legiunei şi signiferii cu stéguri impodobite cu petele fluturătórie î-lŭ salutară cu reverinţă profundă. Erá imbrăcat in ornat de pontifice şi insoçit de doi legaţi, cari veniră cu referadă că tóte sunt pregătite pentru luptă.

Legiunile romane nu porniau nici odată in lupte in ainte de a rogá pe ḑei de ajutoriŭ.

In aintea cortului erá un altariŭ, pe care ardea deja focul de jerfă.

Impĕratul sĕ apropià de altariŭ, presĕrà tĕ-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mêiă in foc, vêrsà dintr'un vas de aur vin și făcù sêmn victimariului sĕ se apropie.

Acesta venì la altariŭ conducând de fune un taur minunat cu córnele aurite și impodobit cu petele; in aintea sa mai mênă incă un berbece și un porc infrumsĕțat cu un brĕu de frunde verdi.

Doi haruspici asceptau omorirea animalelor cu scopul de a predice din intestinele lor, că lupta fi va favorabilă pentru romani sau nefavorabilă.

Animalele sĕ uciserà, părțile prescrise de ritul religionariŭ sĕ puserà pe altariu. Arĕtarea jerfei sĕ finì, sub decurgerea careia un individ cântá mereu in cimpoi melodii dulci. Afară din castru tóte trîmbițile și bucinele trupelor resunau neincetat vestind că impĕratul implinesce un act sânt.

Sórele intr'acestea sĕ redicà cu incetul de după deal, și radele lui sĕ reflectau acum orbitoriŭ pe armele poleite ale ostașilor, cari stetĕu nemișcați ca inrădĕcinați, asceptând sĕmnul de atac. Centuriorii î-și puserà coifurile pe capete, in vêrful cărora fălfăiau pene roși și pĕr de códă de cal.

In invălmășéla luptelor legionarii poteau in continuu a urmărí cu atențiune pe centurionii (sutași) lor, cunoscêndu-i de pe penele coifurilor; vitejiá lor serviá de esemplu ostașilor. De acea puneau de tot mare pond pe alegerea centurionilor, căci ei formau, așa dicând, spinarea armatei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Traian sĕ intórse in cort spre a-și luá armatura.

Centurionul primipil sĕ uitá spre castru și dise cătră un tribun tinĕr, ce stá lângă dinsul ingândurat:

Adi precum sĕ vede, vom avé o di sângerosă. Nu pricep insĕ intârdierea, inimicul incepe a sĕ mișcá.

Tribunul sĕ uitá in direcțiunea arătată și observá că dacii incep a sĕ retrage cătră capitală.

De nu mĕ inșĕl, Cassius, inimicul voiesce a scăpá de noi intre murii cetății. Mĕ mir cum de nu obsérvă acésta impĕratul.

Inimicul e astut, Flavus. Sub scutul nopții și-a strecurat cu incetul trupele in capitală. Privesce și te convinge despre acésta. Eri armata inimicului erá cel puçin incă odată atât de mare.

Cu tóte acestea Decebal e aici, la cas contrariŭ n'am vedé atâța bĕlauri intr'o grupă.

Nu cunosc datinile lor barbare.

Eu le cunosc și te asigur, că Decebal cu fruntașii óstei sale e aici.

De vom așceptá mult, toți vor întrá in cetate, de unde va fi mai greu a-i alungá.

Flavus î-și intipuiá nenumĕratele pericóle, cărora va fi espusă Chilma in casul, dacă terenul luptei va fi capitala, și sĕ ingrozì.

Cu tóte că ințĕlese din epistóla lui Zurgimar că frumósa fată și-a călcat jurămêntul și a uitat de dênsul, nu incetase de a o iubí. I-și aduse

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aminte de ḑilele dulci petrecute la sînul acestei fiinţe adorate, de viersul ei sonor de privirea ei amorósă, de tristéţa ce o suferì cu ocasiunea despărţirei şi sĕ formà in adêncul sufletului sĕu convingerea cà Chilma e nevinovatà.

Î-şi revocà in memoriă cutezanţa eroicà, cu care la scăpat din intunerecul temniţei şi de la mórtea crudă, ce-i pregătise Zurgimar, şi ânima lui sìmţì, cà amorul a fost acel isvor, din care Chilma şi-a câştigat potere spre implininirea faptei periculóse. Şi acum şi dênsa va fí espusà pericólelor luptei, póte cà chiar pe când cugetà la dênsul o săgétă, sau o suliţă romanà i va deschide sênul credincios. . . . La astfeliù de cugete Flavus sĕ implù de dorere torturătóriă.

In cuget puse vot, promiţênd ḑeului Marte o jerfă bogată pentru scutirea iubitei sale.

Impĕratul Traian sĕ urcà pe calul sĕu de rĕsboiù şi de pe locul rĕdicat, unde sĕ sfătuiá cu legaţii sĕi, mai aruncà o privire scrutătóriă a supra legiunilor nepaciente de dorul luptei.

Centurionul Cassius sĕ inşĕlase, când cugetase cà Traian nu observă retragerea inimicului spre capitală. Legaţii sĕi i făcură deja cunoscută acésta impregiurare.

Dacii incepeau acum a sĕ retrage in massà spre Sarmisegheţusa.

Impĕratul, când observà acésta, făcù sĕmn trimbiţaşului, ce sta la dispositia lui şi ordonà:

Signa inferre!

Trimbiţaşul dede sĕmn de atac.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Trîmbiţaşii de la tóte centuriile repetară signalul dat.

Aerul sĕ împlù de sunetul vibrătoriŭ de trîmbiţe şi strigările poternice ale centurionilor: Signa inferre!

In partea dacilor sĕ iscà pre câteva momente o confusiune infricoşată.

Decebal hesità. Nu catezá a luá lupta cu inimicul cu mult mai poternic decât dênsul.

Tarabostoşii, cari insoţiau pe rege îşi schimbară in câteva momínte părerile cu dênsul. Toţi judecară lupta de neincungiurabilă.

Decebal dede deci sĕmn de atac. Trîmbiţile incepură a resuná şi aici tarabostoşii impĕrţiau in ton agitat comande.

Disordinea dispărù, portătorii de bĕlauri rĕdicară sulitile, bĕlaurii imflaţi de vênt î-şi incepură cântecul sibilant, arcurile soldaţilor sĕ incordară, sĕgeţile inveninate aşceptau puse pe arc pre inimic.

Legionarii năvăliră cu vehemenţă infocată in trupe compacte pe daci.

Valea Sarmisegheţusei incepù a clocotí de trîmbiţe, colinile repetau in ecou strigările de imbărbătare ale dacilor, caii conducătorilor incepură a rinchezá.

De o dată sĕ potù deosebí din toiul confus un sunet têmpit, sbirnăitoriŭ, ca când ar trece prin aer o mulţime nenumĕrată de paseri sburătórie.

Erá sunetul săgeţilor sburătórie, cu cari primiră dacii pe romani.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şirurile romanilor se rărira, vulneraţii incepură a se văietá, pământul se roşi de sânge.

Din partea dacilor se auḑiau strigări de incurăgiare şi bucuriă.

Zamolxis! . . . Zamolxis! . . . — răcniră dacii infricoşat

La signalul dat î-şi repuseră arcurile şi incepură şi dînşii a năvălí in fugă cu săbiile scóse pe romani, cari remaseră câteva momінte surprinşi de vehemenţa atacului neasceptat.

Dar nu ţinù mult acésta zăpăcélă. Trimbitaşii romani cântau asurḑitoriu signalul de luptă cu sabiă.

Se incăerară la o luptă sângerósă, ingrozitóriă.

Tăria legionarilor romani erá isteţimea neajunsă de nici un popor in manuirea săbiilor. In acésta privinţă romanii erau superiori tuturor popórelor anticităţii.

Dacii incepură a slăbí.

Erá zadarnică furia conducătorilor, cu care aţiţau forţele dacilor la incordare estremă. Mai cu sémă Mucapor erá acela, care erá se-şi perdă mintea de mâniă vḑḑênd pe romani invingători. Ca un leu rănit alergá cu calul séu de la un tarabostos la altul, răcnind cu faţa schimbată de iritaţiune, cuvinte incurăgiătórie şi infruntătórie isbind in ochii toturor acusa laşitatei ruşinate, cari nu aprobau părerea lui.

Decebal se convinse cu dorere nespusă că lupta e pḑrdută. In acésta părere î-lù intări şi credinţa bătrânului Burivista.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Rege! — dise acesta — condú trupele in capitală. Intre murii acesteia mai potem avé puçină speranță de a ne susține până-ce va sosí Bicilis cu ajutoriŭ.

Incă nu-și finì bine bĕtrânul cuvintele, și un tarabostos făcù atent pe Decebal la un călăreț, ce grăbiá in fugă mare din spre capitală.

Ce veste nenorocită ne aduci? — dise regele călărețului ostenit. — Din trăsurile feçei tale vĕd că s'a intêmplat ceva trist.

Da rege! Partea dinspre apus a capitalei e atacată vehement de cătră inimic. Murii ei sĕ cutremură ne incetat de loviturile ingrozitórie ale berbecilor de aramă. Fórțele soldaților nostri sunt esauriate. De nu căpĕtăm ajutoriŭ grabnic, capitala e perdută!

Acésta scire tristă aduse in fine pe rege la decisiune definitivă.

Decebal ordonà retragerea trupelor sale.

Terenul bătăliei incepù din ce in ce a sĕ apropiá de capitală.

De odată sĕ audì din partea romanilor un toiŭ ingrozitoriŭ, compus din strigări dure, sĕlbatice.

Vaietele răniților, horăirea moribunților, strigările luptătorilor sĕ perdură in toiul oribil, precum sĕ inécă in têmp de naufragiŭ plânsetele și tânguirile bieților nenorociți in vuetul asurditoriŭ al uraganului de pe mare, in bubuitul trăsnetelor și clocotirea undelor revoltate.

Trupele auxiliare germâne i-și cântau cân-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tecele sĕlbatece, cu cari sĕ insufleţiau in momentul atacului. Rácnete ingrozitórie, urlete animalice, versuri pĕtrundătórie de trîmbiţe şi bucine, rînchezări de cai, ciocniri de arme măriau gróza luptei, şi crudimea luptătorilor călcá tóte simţemintele mai nobile.

Acest toiŭ cumplit sĕ rĕdicá tot de a una, când germânii sĕ aruncau pe inimic, acesta erá barditul, precum î-lŭ numiau, care erá menit sĕ insufle gróză şi fricá.

Crudimea luptei ajunse la culme.

Fii crudi ai Germaniei î-şi aruncară mantelele dure, cari la mulţi erau impreunate pe pept numai cu un spin in loc de cătăramá, şi aşa goli pânăn brĕu impărţiau in tóte părţile lovituri mortale cu ciomagele lor cumplite. Cea mai mare parte din dînşii erau inarmaţi numai cu scut şi ciomage, numai o minoritate neinsemnată erá provĕdută cu sabii. Cu tóte acestea véda lor câştigată prin eroism erá de tot mare; figurile lor atletice, pĕrul lor blond şi ochii lor albastrii cu priviri crunte erau cunoscute chiar şi in Roma; garda personală a cesarilor erá in mare parte compusă din germani.

Dacii erau acum cutropiţi. Dar sĕ luptau cu furia leilor. Instinctul lor le spunea, că sĕ luptă pentru esistinţa patriei şi a poporului dacic. Săbiile lor strîmbe impărţiau pe trupurile góle ale germanilor tăiături mortale.

Mucapor şi Zurgimar î-şi lăsară postul de comandanţi şi sĕ amestecară cu furiă órbă in invălmăşéla luptei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pre Zurgimar î-lŭ atacară doi germani, in contra cărora sĕ luptá cu curagiul desperării.

In fine î succese a trantí prin o lovitură cumplită cu ascuțișul spedei sale pe unul din atacători.

Acum avea de lucru numai cu un germân.

Acesta î-și rĕdică ciomagul sĕu spre lovire.

In acest moment observà, că calul sĕu rănit de mórte din partea unui legionariŭ, care grăbì in ajutoriul germanului, cade fără poteri sub el.

Zurgimar căḑù sub cal.

Situația lui erá de tot critică. In nepotința sa simțì că i-a sosit óra ultimă.

In momentul acesta, când mórtea pânditória sĕ pregătiá sĕ-lŭ acopere cu arepile sale negre, î venì in minte Chilma.

Și cugetul la plăcerile imbĕtătórie, ce-lŭ asceptau la ființa iubită cu tot focul ânimei sale, pe care acum avea tot dreptul de a o considerá de a sa propriă, î imprumutà o energiă nespusă.

Î-și incordà tóte fórțele cu desperarea ómenilor, cari î-și vĕd periclitat un tesaur de tot scump chiar in momentul ultim, când î-și intind cu lăcomiá mâna după acésta ca după o proprietate a lor dréptă.

Reușì a-și scóte braçul stâng inarmat cu scut.

Ciomagul germanului picà acum spre capul lui Zurgimar. Acesta insĕ î-și rĕdicase deja scutul spre apĕrare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O troznitură grozavă!

Ciomagul germanului sĕ lovì cu potere brutală de scutul oval, intărit cu ţinte de metal al tarabostosului.

Un răcnet mortal, şi ciomagul germanului se rostogolì in aintea lui Zurgimar. Germânul concădù inecat in sânge.

Scólă-te, Zurgimar! — sĕ audì un vers incurăgiatoriŭ.

Zurgimar slobozì scutul de de a supra capului sĕu, şi privirea lui mulţămitóriă cădù pe Mucapor, care sosise chiar in momentul cel mai critic in ajutoriul ginerelui sĕu.

In câteva clipite Zurgimar sĕ scolà, î-şi reluà sabia şi cautà cu privire sângerósă un obiect nou de atac.

Acum sĕ vĕdù incungiurat de fraţi de ai sĕi, de daci, cari î grăbirĕ in ajutoriŭ.

Lupta desperată, pe mórte pe viéţă, curgea cu tótă crudimea.

Curagiu, dacilor! Acésta e lupta ultimă, deciđĕtóriă! Pĕ ei! — sbierà Mucapor din resputeri.

Mânia dacilor trecù in furía órbă a desperării.

Pre din aintea lui Zurgimar trecù in fuga mare o trupă de legionari sub conducerea unui tribun, persecutând nisce daci cari sĕ apărau cu desperare.

Manta albă a tribunului erá impestriţită de pete de sânge, şi in vêrful coifului sĕu arginţit fălfăiau pene roşi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Tribunul erá de tot ostenit și-și luà pe câteva momințe coifiul din cap, ca sĕ-și stérgă fruntea asudată.

Obrazii lui Zurgimar sĕ aprinsĕră ca para focului, ochii lui incepură a schinteiá de mâniă.

In tribun recunoscù pe Flavus.

Mênat de setea resbunării sĕ repedì cu sabia scósă spre el, fără de a judecá limpede, fără de a luá in considerare pericolul ce-lù amenința.

Flavus! . . . Flavus! . . . Seducătoriù laș! — sbierà ca un nebun.

In fanfarada trimbițelor și sbieratele asurditórie glasul lui dispărù fără urmă. Flavus nici nu-lù observà.

Zurgimar, Mucapor și soții lor vĕdură că sĕ amestecară in șirurile romane.

Zurgimar incercà a sĕ orientá, privirea lui scrutătóriă caută bĕlaurul regal, și sĕ nisuì a destinge din toiul luptei signalul comandei.

In fine destinse, lămurit că trîmbițele dacilor cântă retragere urgentă.

După mine, fraților! — strigă el — Sĕ ne tăiăm drum! Vedeți bĕlaurul regal! Urmăriți-lù!

Cuvintele lui Zurgimar răpiră spiritele ostașilor, și năvăliră cu nepăsare desperată după dênsul.

Loviturile lor impărțiau mórte fără cruțare Pecând ajunseră intre frații lor, veștmintele lor erau tóte sânge, și numĕrul lor scădù la jumĕtate.

Lupta curgea acum in apropierea nemijlo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cită a capitalei. Sĕ audiá deja imbărbătările ostaşilor, cari steteau pe muri.

Porţile capitalei sĕ deschiseră şi persecutaţii incepură a întrá in dênsa susţinênd lupta neegală cu curagiu sĕlbatic.

Decebal î-şi dete calul unui ostaş, şi sĕ urcà insoçit de Burivista pe mur, ca sĕ sĕ pótă orientá.

Pe drumul ce conducea de la templul lui Zamolxis spre Sarmiseghetusa sĕ redicà un nor intunecat de pulbere, din care sĕ potea observá din când in când sclipiri de arme.

Erá Biciliş, care grăbiá intru ajutoriŭ.

Biciliş vine in têmpul cel mai rĕu, — dise Burivista — Acum e prea târdiu! Mai bine ar face de s'ar reintórce.

Din partea romanilor observară apropierea ajutorului. O parte din trupele romane sĕ rupse şi năvălí pe Biciliş.

Ostaşii sĕ incăierară şi aici in luptă sângerósă.

Mucapor sĕ urcă şi el pe mur sbierând din respoteri:

Rege! Bicilis e aici, sĕ erumpem! Uitá! inimicul î-lŭ încungiură!

Faça lui Decebal erá albă ca păretele. La acésta nenorocire nu sĕ aşceptase. Speranţa şi planul lui erá, că-i va succede a apără capitala până-când Bicilis va stringe tóte poterile Daciei şi-i va venî intru ajutoriŭ! Cu acésta pripélă i-sĕ nimicì de odata tótă speranţa.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cu grôză nespusă vĕdù că din situaţiă acésta de tot periculósă nu va scăpá, decât numai prin minune.

Lasă, Mucapor pe Bicilis sórtei sale! El şi-a căutat nenorocirea, — dise Decebal cu resignaţiune durerósă. — Prin neascultarea sa ne trage póte si pe noi şi patria nóstră in abisul perirei . . . Resplătéscă-lŭ Zamolxis!!!

Intenţiunea i este bună, despre acésta sum convins! — dise Burivista.

N'avem têmp a judecá sinceritatea intenţiunilor. Sarmiseghetusa geme de strîmtorirea inimicului. Audiţi loviturile berbecilor in murii ei! . . . Strigările desperate ale apărătorilor, cari pică ca frunda tómna, înnécă gemetele muribunzilor . . . Grăbesce Mucapor! incă nu e perdută Sarmiseghetusa, aţiţă insufleţirea ostaşilor! Ca tine nime nu sĕ precepe la acésta!

Mucapor sĕ coborì de pe mur, sĕ aruncà ca un furibund pe cal şi incepù a răcní ostaşilor cuvinte insufleţitórie.

Porţile de fer ale cetăţii sĕ inchiseră şi dacii sĕ pregătiră la apărarea murilor.

In aintea porţii curgea sângele pĕrĕu; muribunzi şi cadavre zăceau ca snopii.

Răniţii sĕ rostogoliau in sânge . . . sbierăte, . . . injurături . . . . vaiete sfâşietórie sĕ amestecau intr'o disarmoniă infiorătóriă.

Legionarii romani incepură a pune scări la muri. Unii din dênşii inpingeau turnuri cu berbeci.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Peste puçin têmp murii incepură a sĕ cutremurá şi aici de lovituri poternice.

Dacii sĕ apĕrau desconsiderând viéţa. Femeile vĕrsau apă fierbinte, aruncau cálţi muiaţi in oleu şi aprinşi pe turnurile romanilor. Acestea insĕ erau acoperite cu pieĭ próspete de vită şi cu ţóle udate in oçĕt ca sĕ nu prindă foc.

Acum sĕ puseră in mişcare maşinele de aruncat piétră ale romanilor.

Incepură a sburá in cetate bolovani mari şi grinḑi grele.

Mucapor strigá ca un nebun:

La catapulte, fraţilor! Aduceţi in acţiune ballistele!

Petrile şi grinḑile romanilor sburau acum in apoi sĕmĕnând rane şi mórte.

Bicilis nu potù cu mica sa trupă a susţinĕ lupta, cu tóte că ostaşii lui sĕ luptau cu vitejiă démnă de admirat.

Ce potea insĕ folosí curagiul lăpĕdătoriŭ de viéţă, când numĕrul inimicului erá inḑĕcit!

Bicilis fu incungiurat şi prins.

Decebal vĕḑù tóte de pe mur.

Mĕ tem de Bicilis, Burivista, — ḑise el cătră eroul bĕtrân.

Burivista sĕ uimì.

Pentru ce? — intrebà el.

Bicilis şciĕ de locul unde am ascuns tesaurul. Inimicul sĕ va ingrigí de chinuri alese, cá sĕ descoperă secretul. Avé-va óre Bicilis tăriă sufletéscă sĕ resiste promisiunilor amăgitórie şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sĕ supórte cu demnitate bărbătéscă torturele brutale?

Burivista remase suprins de cuvintele regelui. In tăria caracterului sĕu onest nu sĕ incumĕtá a presupune despre un tarabostos fruntaș atâta lașitate și slăbăciune de spirit.

Bicilis e bărbat! — respunse bĕtrânul cu demnitate sĕrbătoréscă. — Ne-a dat destule probe de tărią sufletéscă. Iubirea sa de patrią póte serví de esemplu. L'am vĕdut de nenumerate ori stând in faça morții; in luptele celea mai periculóse și-a câștigat onóre. Greșesci, rege, când te indoiesci despre tăria sufletéscă a lui. Bicilis nu sĕ teme de mórte! Mai iute sĕ vor urí romanii de privirea chinurilor sale, decât Bicilis de suportarea lor. Fii convins, rege, că tarabostosul Bicilis vá câștigá onóre numelui de dac și in captivitate. Tradarea e meșteșugul ómenilor lași!

O dată mi-a călcat porunca cu pripéla lui neînțeléptă. De unde sĕ asceptăm acum ajutoriŭ? De vá reușí inimicul a cuprinde Sarmisegheţusa, ce vá fí din Daçia și poporul dacic?

In marginea vestică a capitalei sĕ rĕdică acum un nor negru de fum.

Privirea regelui părea a intrebá pe bĕtrânul Burivista despre causa acestui eveniment.

O bănuélă ingrozitóriă î oprì pentru câteva momințe resuflarea și-i ingheță sângele in vine.

Din marea de pară, ce sĕ desfăcù din ne-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

grimea fumului sĕ convinsĕ in fine cu groza morții, că Sarmiseghetusa arde!

Ce s'a intêmplat?

Regele și Burivista sĕ coborirĕ de pe mur și alergarĕ in fuga mare la cai.

Pe ulițile capitalei sĕ incepù o fugă fără țintă. Zăpăcélă, ce causară o mulțime de femei infricate, cari alergau strigând și tânguindu-sĕ in versuri sfășiătórie de ânimă, nimicì ordinea disciplinei.

La pórta principală a capitalei, unde sĕ urcà regele pe cal, sĕ audì o ferbere ingrozitóriă de glasuri confuse, umane, care crescea din ce in ce ca bubuitul tunetului ce vine din depărtări.

Impregiurul regelui picau neincetat petri și grindi. Murii cetății gemeau de loviturile dese ale berbecilor romani.

Acum sosirĕ vreo câți-va călăreți, căutând pe rege.

Decebal alergà in aintea lor.

Inimicul a intrat in cetate, rege! — strigà unul dintre călăreți! — Sarmiseghetusa arde! Turobal m'a trimis după ajutoriu grabnic.

In mărimea pericolului, Decebal arătà o linisce démnă de admirat.

Cu sângele rece al caracterului sĕù precumpănitoriù dede ordinele necesarie.

Trimbițele resunară, și o trupă de ostași pornì sub comanda lui Zurgimar spre punctul periclitat al capitalei.

Romanii ințelegênd avantagiul, in care a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

junsĕră prin succesul obţînut, innoiră atacul cu vehemenţă infocată şi in celea alalte părţi.

Poterile dacilor incepură a scădé.

Decebal vĕdù că nu va fí in stare a susţiné capitala.

In partea vestică sgomotul luptei tot creşcea, focul sĕ tot lăţiá. De aici potu conchide cu tot dreptul, că Zurgimar n'a reuşit a alungá pe inimic.

Acum i anunţiară, că inimicul a derimat incă in dóuĕ locuri murii. Despre acésta s'ar fí convins şi fără anunţare, căci din celea dóuĕ puncte periclitate sĕ redică un fum des insoţit de o flacără imensă, portată infiorătoriù de vênt ca undele apei.

Desperarea dede lui Decebal in mâni ultima armă de apĕrare.

Sĕ sfătuì câteva momente cu Burivista şi Mucapor.

Aprindeţi palatul regal! — dede in fine ordin cătră patru ostaşi pe cari i chiema-sĕ la sîne.

Ostaşii grăbiră in fugă a implinì mandatul regal.

Decebal i urmărì cu privirea pân'ce dispărură.

Linişcea măiestósă a regelui faţă cu mânia şi ciuda nepotinciósă a lui Mucapor erá insuflătóriă de reşpect.

Ca o statuă de marmoră stete călare cu privirea aţintită spre palat, sĕ părea că nu-i pasă nemic de lupta desperată a fraţilor sĕi. Pie-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trile și grindile aruncate de romani, cari omoriau in continuu ostași de ai lui, n'aveau asupra lui nici un efect.

De o dată vĕdù că vêrful palatului afumă, Bălaurii redicați de á supra coperișului sĕ svêrcoliau și sĕ incolăciau de căldura focului, ca când ar fí monstrii vii.

Para incinse tot coperișul.

Scardon, sclavul fidel ai lui Mucapor, nu sĕ despărți sub tot decursul luptei de stăpânul sĕu. Îl urmăriá in tóte pericólele, pe cumu-și urmărește umbra obiectul sĕu.

Dar acum, când pericolul erá de tot mare, sĕ despărți de dênsul și grăbì in fugă spre centrul capitalei.

Când sĕ convinsĕ Decebal din mărimea focului care i incinse tot palatul — și pe care-lŭ potea urmărí cu atențiune fórte ușor, fiind-că acela erá clădit pe un loc mai inălțat — că nime nu e mai mult in stare a-lŭ stînge, își șterse o lacrîmă, care-i alunecase involuntar pe obrazii sĕi triști.

Vedea nimicirea capitalei și sĕ temea de perirea patriei sale.

Acum sĕ intórse cătră ostașii, cari sĕ inbulziau in giurul lui, și le strigà :

Fraților ! capitala e pierdută ! Peste puçin têmp numai ruine vor vorbí despre mărimea și splendórea de o dinióră a Sarmiseghetusei ! Dar n'aveți pentru ce a vĕ acusá.

V'ați apărat ca eroi !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Inmicul însĕ e cu mult mai poternic și poterile nóstre sunt neindestulitórie față de el.

Sarmiseghetusa e a nóstră incă rege! — dise Mucapor.

Sarmiseghetusa e pierdută Mucapor! Despre acésta ești convins și tu, de cumva nu ești convins privește!

Regele arătă cu sabia focul, care cuprinse acum cea mai mare parte a capitalei.

Burivista sĕ apropiă acum de' Mucapor dicând.

O dată ai rîs de mine și ți-ai bătut joc de ingrigirile mele, cându-ți vorbiam de periculositatea resbelului acesta. N'am reusit a vĕ domolí focul de luptă. , . . . Acum vedi și tu urmările. Nu-ți fac inputări, ci voiesc ați veni intru ajutoriŭ ca un amic bun. Așa socot, că acuma-mi vei fí mulțămitoriŭ pentru acest mic don.

Ca când ar vorbí de un lucru de tot bagatel î-și scóse din brĕu scatuliță cu venin, care o portá tot de auna cu sîne, și deschidindu-o âmbiă pe Mucapor sĕ-și iee din conținutul ei.

Poftește Mucapor! Acest venin te va mântuí in câteva clipite de tóte chinurile acestei vieți.

Mucapor cu ochii schinteitori de mâniă făcù cu mâna o mișcare vehementă de refus, și fără de a invrednicí pe Burivista de rĕspuns, sbíerà cât i incăpù pe gură:

Dacia incă nu e pierdută! Trăiéscă Dacia și Decebal!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cuvintele lui Mucapor aprinseră din nou focul speranței in ânimile desperate ale ostașilor. In momentul acesta insuflețitoriŭ simțiră in brațele lor ostenite o potere aprópe supraomenéscă.

Trăiéscă Dacia și Decebal! — strigară de o dată toți.

Săbiile góle, redicate amenințătoriŭ in aer sclipiau in ciocnire metalică și strigătul poternic inăduși pe un moment toiul asurditoriŭ al luptei.

Burivista zimbì dureros.

Fără de a dice un singur cuvênt, redică scatulița cu venin la gură și inghiți jumétate din conținutul ei.

Decebal sĕ împlù de gróză.

Ce ai făcut, Burivista? intrebà el in ton, care sĕ potea considerá aprópe infruntătoriŭ.

Mi-am perdut speranța in viitoriul Daciei — respunsĕ bĕtrânul in ton șoptitoriŭ. — Sum bĕtrân . . . mĕ tem de rușinea captivității . . . . Voi sunteți mai tineri . . . luptați-vĕ pentru Dacia!

Un tarabostos sĕ aruncà la Burivista, și apucându-i din mâna tremurândă scatula cu venin, î urmà esemplul.

Mai mulți dintre tarabostoși și dintre ostașii comuni î-și scóseră acum pumnalele și sĕ sinuciseră.

Acestia î-și aleseră mai bine mórtea in libertate de cât rușinea și chinùrile unei captivități eventuale.

Veninul tare avù un efect de tot repentin. Burivista concădù fără poteri. Faça i-șĕ vi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

neți, și ochii începură a i-sĕ învĕli de céța morții.

Dar cugetele sale și inacest moment trist erau la Dacia sa iubită.

Romanii vin . . . grăbiți . . . fugiți . . . luptați-vĕ pentru viitoriul Daciei, — șoptì cu buzele tremurânde in agonia morții.

Nobilul sĕu suflet părăsì locașul strîmt al corpului și sĕ redicà vesel spre câmpiile fericite ale lumei eterne, unde Zamolxis remuneréză pe eroii sĕi cu plăceri negustate de ființă trupéscă.

Decebal privì cu tristéță la trupurile sinucișilor.

Fericit ești Burivistă, — ḍise el pĕtruns — Tu și soții tĕi v'ați ales rolul cel mai ușor. Nĕcazul nostru incă numai acum sĕ incepe!

Sarmiseghetusa erá acum plină de legionari romani și germâni sĕlbatici.

Terenul luptei desperate erau acum ulițile capitalei.

Decebal și soții lui poteau deosebí limpede strigările de invingere ale romanilor.

Erá momentul suprem de a erumpe din acest infern infricoșat, de nu voiau a perde tótă speranța scăpării.

Deschideți porțile! — ordonà acum Decebal.

Grinḍile de fer ale porții sĕ scoseră din cârlige.

Decebal sĕ obli pe armăsariul sĕu de resboiŭ, ochii sĕi sĕ aprinsĕră de focul eroismului despreţuitoriŭ de viéță.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Fraților! — dise el, — cel ce iubesce Dacia și nu sĕ teme de mórte urmeze-mi! Cel ce vá remâné in viéță se vină spre Singidava. Acolo ne vá fi locul de intâlnire!

Regele făcù sĕmn sĕ deschidă porțile.

Curagiu fraților! — sĕ audì in sgomotul pregătirei spre erumpere versul de stentor al lui Mucapor.

Țițínile cârțăiră sub povóra grea și pórta capitalei sĕ deschise.

Regele erupse cu trupa sa insuflețită.

In aintea porții sĕ incepù o luptă desperată. Dacii sĕ luptau cu furiă animalică.

In invălmășéla sângerósă din când in când sĕ poteau deschilini figurile regelui și a lui Mucapor. Î-și portau săbile ucigătórie cu iuțimea fulgerului și impărțiau fără cruțare mórte in tóte laturile.

O parte a ostașilor impreună cu Decebal și Mucapor rĕușiră in fine a-și tăiá drum prin desimea inimicului, și sĕ incercară a-și mântui viéța prin fugă.

Un decurion de cavaleriă vĕdênd armatura pompósă a regelui și a lui Mucapor, și conchidênd de pe căciulele ce le portau, că aceia sunt tarabostoși fruntași, sĕ puse cu trupa sa a-i persecutá.

Mucapor călăriá de a drépta regelui; din când in când sĕ uità in apoi și vĕdù cu bucuriă, că persecutătorii remaseră de tot in derept.

Avantagiul in care erau fugarii nu dură insĕ mult.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Impintenă-ți calul rege! — să adresà Mucapor cătră Decebal. — Spațiul dintre noi și inimic scade mereu. Mĕ tem să nu ne ajungă.

Decebal î-și infipsĕ pintenii in cóstele armasariului.

Animalul nobil rinchezà de dorere, nefiind invĕțat cu astfeliu de tractare. Piciórele lui de in ainte sĕ frânseră fără potere, și armăsariul picà in genunchi.

Pe faça regelui in acest moment sĕ làți palórea ingrozitóriă a morții.

Calul mieu e rănit, Mucapor! — dise rece, fără urmă de fricà. — Pentru mine nu mai este scăpare. Fugi Mucapor, strînge tóte poterile dacilor și te incercă a mântui cât va fi cu potință din indepedința patriei nóstre asuprite!

Sui pe calul meu, rege! — esclamà Mucapor coborîndu-se de pe cal. — Viéța ta are mai mare valóre pentru Dacia, de cât a mea

Ofertul tĕu e nobil, dar nu-lŭ primesc — dise regele coborînduse și el de pe calul sĕu, care sĕ rostogolí pe pămênt și perì.

Mucapor insistà cu ofertul sĕu.

Fugi Mucapor! — continuà Decebal. — De mine n'avé grigiă. Îmi sciu dĕtorința și nu voiŭ uitá de demnitatea ofíciului mieu. Decebal regele dacilor. nu va fí prinsoneriul romanilor, nici ingânfatul Traian nu-și va redicá splendórea triumfului sĕu cu mine! Pe mine m'a părăsit norocul, tu póte sĕ fií mai norocos!

Călăreții persecutători erau acum in apro-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

piare. Suflările grele ale cailor și strigările călăreților îi-lu făcură pe Mucapor atent se se pună la fugă, de cumva nu voiesce se pice in mânile inimicului.

Primesce rege, calul mieu! — dise el de mai multe ori.

Cuvintele lui erau acum mai mult o rogare fierbinte, de cât un ofert

Decebal își scóse sabia din técă.

Rolul mieu s'a gătat, — dise rece. — In lumea acésta n'am ce a mai căutá. Implinesce-mi amice rogarea. Fugi și mântuiesce din Dacia ce va fi cu potință! Adio Mucapor!

Dicând acestea cuvinte se lăsà in vêrful sabiei sale. Își pierdù speranța in venitoriul patriei sale și-și alese mai bine mórtea, decât durerea crunta de a-și vedé patria in jugul sclăviei.

Mucapor după ce vědù, că Decebal e pierdut se aruncá pe cal și apucà la fugă.

Când sosiră romanii, Decebal erá deja mort.

Ostașii se coborîră de pe cai și tăiară capul regelui.

In suprinderea generală uitară de persecutarea lui Mucapor.

XII.

Batavul Vitiges.

Precând ajunse Zurgimar cu trupa lui la locul periclitat, inimicul erá in superioritate evidentă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dacii apărători sĕ luptau cu desperare órbă. Dar tóte opintirile lor erau zădarnice, inimicul ocupá din ce in ce mai mai mult teren.

Pe apertura murului derimat centuriile legionarilor și hordele germane undulau ca apa ce-și frânge stavila pusă in calea sa. In neastêmpĕrul luptei trupele de mai inapoi sĕ apăsau cu greutate crescândă pe celea de mai in frunte.

Inbulzéla grozavă insoțită de urări, de strigările asurditórie ale germanilor, de ciocnirile armelor și ale scuturilor oferiau o privelișce inspăimântătóriă.

Romanii puseră scări la murii părăsiți de apărători și incepură a străbate și pe acésta cale in cetate.

Lucrul prim al celora ce reușiră a străbate in cetate erá de a mări gróza luptei prin aprinderea locuințelor.

Sosirea lui Zurgimar electrizà din nou curagiul scădind al dacilor, cari năvăliră acum cu poteri inoite pe romani.

Sĕ apucară din nou la o luptă crudelă și sângerósă, insĕ neegală.

De o parte sĕ luptau cu despreţuirea vieţii, desperarea ultimă, ura strămoșéscă, mânia turbată a nepotinței; de cea alaltă parte romanii indignați omorîau cu necruțarea tirăniei pe fiă care pe care sórtea nemilósă-lŭ aducea inaintea lor. Și erau in credința firmă, că prin necruțarea acésta tirană implinesc o dĕtoriă a onórei militarie, căci pedepsĕsc trufia și călcarea de cuvênt a unui rege ingâmfat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Zurgimar nu se lăsă sedus de optimismul caracterului său. Diferința dintre poterile sale și ale inimicului eră cu mult mai bătătóriă la ochi, decât sê nu sê fí potut convinge, că finea acestei lupte ne-egale va fî desastrósă pentru ostașii sêi. Cu tóte acestea nu sê cugetá la retragere, cí aţiţá neincetat ostașii la atacuri nóuĕ.

Dar tóte sforţările sale erau zădarnice. Atacurile lui causau pierderi tot mai simţitórie, și poterile ostașilor scădeau treptat cu numĕrul lor. Erá cá când sar fí incercat a sparge un mur colosal prin aruncare de pietri.

Pe muri erá un șir lung de cruci, pe cari atêrnau sbuciumându-sĕ in dorerea chinurilor oribile ale agoniei indelungate corpurile sângerânde ales prinsonerilor, cari fură nefericiţi de a picá in mânile dacilor. Pintre cruci sĕ inălţau spre ceriŭ, ca tot atâtea semne ale crudimei neumane. grindi gróse, de cari erau legaţi cu lanţuri de fer romani chinuiţi și mutilaţi până la mórte. Belciugurile in dungi ale lanţurilor sĕ tăiau adênc in carnea viă a muribunḑilor, pe ale cărora feţe erá imprimată espresiunea suferinţelor grozave.

Dacii recursĕră la acest mijloc barbar numai atunci, când tenacitatea lor in apărarea cetăţii sĕ prefăcŭ in turbarea nepotinţii. Scopul lor fŭ de a stătorí esemple, a provocá fricá și gróză

Dar nu-și ajunseră scopul. Tocmai din contră, crudimile barbare aţiţară numai focul resbunării și provocară represalie și mai sângeróse.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dar cine cugetá acum la simţĕminte umane, când Sarmiseghetusa erá schimbată intr'un infern inspăimêntătoriŭ, unde domniau gemetele moribunḑilor şi vaietele răniţilor unde peréele de sânge stîngeau flăcările.

Prin spărtura murilor ca pe o pórtă colosală sĕ imbulziau neincetat trupe nóuĕ.

Cei ce sĕ săturară deja de vĕrsarea sângelui incepură acum a cugetá şi la folosul material. Legionarii incepură a străbate prin locuinţe după pradă, şi a-şi câştigá prinsoneri. Incunjurau grupe mai mici de daci luptători, pre cari desarmându-i î legau intre injurături şi bătăi nemilóse şi-i conduceau intre arme in loc sigur.

Zurgimar cu tóte acestea nu cugetá la scăpare, căci sperá că regele i-va trîmete ajutoriŭ. Din când in când priviá cu ochi insĕtaţi după acest ajutoriŭ, care nu voiá nici decât se soséscă.

De o dată remase nemişcat, atins de o spaimă nimicitória. Poterile membrelor sale dispărură, şi acestea sĕ incremeniră pe câteva momente ca şi când ar fí părţi nesimţitórie ale unei statue de pétră. Faţa lui ingălbini, gura i sĕ deschise, ca şi când ar voí sĕ strige, dar nu fù in stare a da nici un sunet.

Din dóuĕ puncte opuse ale capitalei sĕ rĕdicau nori de fum şi limbi de flacără.

Zurgimar vĕḑù că Sarmiseghetusa e pierdută; frica mortală î paralizà tóte poterile.

Abiá sĕ reculese, şi voì a dá ordine fraţilor sĕi, când vĕḑù că palatul regal incă arde.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Óre romanii sĕ-lŭ fí aprins? . . . . Sĕ fí străbătut deja până'n mijlocul cetății?!

Sĕ convinsĕ in fine, că nu póte sperá mântuire de cât in fugă. Și Chilma, iubita lui nevasta, unde e acum? . . .

Isbutì in fíne a-și face un plan de scăpare.

Fraților! — strigă câtu-i incăpù pe gură — nesuiți-vĕ a scăpá spre pórta principală sĕ ne unim cu ostașii regelui!

In toiul luptei versul sĕu nu fù audit decât numai de cei ce erau in apropiarea sa. Dar acestia apucară cuvintele sale și le dederă mai departe. In câteva minute cea mai mare parte a dacilor precepù intențiunea lui Zurgimar.

De a esistat incă până acum puțină disciplină, acésta in momentul desperat s'a nimicit cu totul.

Sĕ născù o confusiune órbă; mulți dintre daci in loc de scăpare sĕ aruncau ca nisce nebuni in braçele romanilor.

Frica nici o dată nu e bun conducătoriŭ. Romanii sĕ intreceau in abundánța prinsonerilor.

Zurgimar cu vreo câțiva tovarăși apucă pe ulițĭ strimte, laterali cătră pórta principală. Din când in când sĕ opriá și sĕ incercá a judecá din mărimea toiului in cari părți curgea lupta. I-și alegea ulițile celea mai liniscite; unde erá de lipsă trecea prin grădini.

In fine ajunse in apropiarea porții. Avea a mai percurge câteva ulițe, și erá sĕ ajungă la țintă.

Numai de ar fí regele incă acolo! Sciá si-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gur, că va incercá erumperea. și-și incordà tóte poterile sĕ ajungă la têmp.

Ostașii cari porniră cu Zurgimar sĕ despărțiră unul câte unul de conducătoriul lor, alegêndu-și căi diverse, cari după părerea lor erau mai sigure.

In momentul morții amenințătórie omul devine egoist. Instinctul vieții și iubirea de sine sugrumă tóte simțemintele mai nobile.

Zurgimar sĕ trezì că a remas singur.

Chiar sări peste un pàlant și trecù in uliță când de odată audì in apropiere cuvinte latine și vĕdù un ofițier roman despărținduse de trupa sa insĕtată de pradă și fugind spre centrul cetății.

Uliţa erá părăsită de daci, femeile inspăimêntate fugiseră de aici, sau sĕ ascunseră.

Zurgimar vĕdù că a sosit prea târdiu, căci ofițirul cu trupa sa venia pe uliţa porții. Decebal sau a erupt, sau a scăpat in alta părte a cetății.

Romanii nu aveau cu cine a sĕ bate, sĕ imprĕșciau cu lacomiă după pradă prin case.

A sĕ retrage fără de a fí observat erá prea târdiu pentru Zurgimar. Sĕ lipì dèci după un stêlp de pórtă sĕ aștepte trecerea oficirului.

Oficirul sosì in dreptul stêlpului.

Zurgimar, cá când și-ar fí pierdut mintea sănĕtósă, de odată sări din ascunsul sĕu in aintea ofițirului surprins. Faça sa sĕ schimoșì de mâniă și ochii lui mari și schinteitori sĕ invĕrtiau ca dó-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

uĕ globuri lucitórie. Sĕ păreau că voiesc a-şi părăsí orbitele, (locul lor)

De unde acésta cutezanţă ne aşceptată din partea lui Zurgimar? Sĕ fí uitat óre el că acum nu e altceva de cât un fugariŭ demn de compătimit, care sĕ'ncércă a-şi mântuí viéţa miserabilă.

Da, tóte lea uitat in acest moment. Mânia şi posta de resbunare-i intunecară mintea care erá domnită de un unic cuget plin de lăcomiă de a nimicí pe omul ce stete in aintea lui, căci acesta erá rivalul sĕu, tribunul Iulius Flavus.

Stăi, nimernice! Sĕducătoriŭ laş de fete! — răcnì Zurgimar, căruia tot trupul i tremurá de iritaţiunea mâniei.

In surprinderea acésta neaşceptată Flavus îşi scóse spada.

Hahaha! — isbucnì Zurgimar. — Tu voieşci luptă! Bine! Acésta insĕ e lucru mai greu, decât a sucí capul unei fete!

Calumniătoriŭ nerusinat! — strigă Flavus la ofensa acésta neaşceptată.

Eu calumniătoriŭ?!... Óre nu grăbiai şi acum in fugă cătră locuinţa Chilmei?!

Négă dacă poţi!

Nu-ţi sum dĕtoriŭ cu respundere despre faptele mele! Da, acolo merg.

Ai voit numai a merge! Dar aici sum eu care te voiŭ inpedecá. Sĕ ştii insĕ că chiar de ai fi mers, pe Chilma n'ai fí aflat'o.

Unde e Chilma Zurgimar? — intrebà tribunul redicându-şi sabia spre amenintare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Te opresc a mai pune acésta intrebare! Ți-am scris, că Chilma nu e mai mult liberă. Am cumpărat'o, și acum e nevasta mea. Fii convins că m'am ingrigit de siguranța ei!

Flavus nĕvălì cu vehemență asupra contrariului sĕu.

Tactica romanilor in conbateri erá bazată pe inpungere. Sĕ apropiau și depărtau tot inpungând cu sabia fórte acomodată pentru acest scop cătră inimic, si ținta impungerei erá mai tot deauna faça contrariului.

Impunsĕtura tribunului fù de tot repede și neașceptată. Pre un inimic mai puçin isteț decât Zurgimar de a bună sămă l'ar fí ajuns. Acesta insĕ observà intenționea tribunului și printr'o sărítură istéță in drépta incungiurà vêrful sabiei. Flavus inpunsĕ in aerul gol.

Te inșĕli, Flavus, de cugeți că ai de lucru cu un copil neespert! Eu cunosc apucăturile luptei. De dóuĕ ori teau mântuit ḑeii tĕi din mânile mele, a treia óră nu vei scăpá. Apărăte de ți-e scumpă viéța!

Acum rêndul atacului erá pe Zurgimar, carĕ sĕ aruncà cá un leu infuriat pe tribun. Săbiile oțĕlosĕ aruncau schintei de ciocnirile dese, scutele cârțĕiau de lovituri cumplite. Lupta cürgea pe viéță sau mórte.

Din lovitürile pótternice, carí picaŭ cá grindina pe scutul tribunului erá evident, că Zurgimar dispunea de o potere brutală, și mânia de care erá cuprins, mărià incă efectul acestei po-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

teri. Dacă însĕ Flavus erá inferior in ce privesce poterea animalică, erá superior in aplicarea apucăturilor isteţe. Finea luptei erá deci fórte dubiă.

Flavus de odată păsi câtiva pasi indĕrĕpt. Zurgimar sciá, că voiesce a intrebuinţá vreo apucătură. Îsi incordă deci atenţiunea, ochii lui erau ca pironiţi pe faça tribunului, casi când ar cetí de pe acésta intenţiunea contrariului sĕu.

Slăbesci Flavus, de te retragi! — strigà Zurgimar ironic.

Póte! — respunse rece Flavus.

Acum îsi redică tribunul sabia si sĕ aruncă pe dac. Ai fí cugetat că are intenţiune de a aplicá o lovitură nimicitóriă pe capul contrariului sĕu.

Zurgimar îsi redică repede scutul in dreptul frunţii.

Tribunul, ca si când ar fí asceptat numai acésta misçare, sĕ aplecà si inpunsĕ pe dedesubt cu sabia cătră pieptul neapĕrat al dacului.

Impunsĕtura fu repede si istéţă, dar si scutul lui Zurgimar sĕ sloboçì cu iutimea fulgerului in direcţiunea pieptului.

Vêrful sabiel lui Flavus sĕ lovì cu potere vehementă in scut. Arma de oţĕl sĕ frânse in bucăţi, si Flavus rĕmase numai cu mănunchiul.

Hahaha! — sĕ auçì rîsul sarcastic al dacului. — Voiesci a fí prea isteţ, Flavus! Viclenia ta in fine mi te-a dat in mâni!

Încă nu! — strigà Flavus scoţindu-si pumnalul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sum in avantagiŭ, căci sabia e mai lungă decât pumnalul. Mórtea ta e prea sigură! Mĕ lapĕd de acest avantagiŭ. Te voiŭ omorì in luptă cu armĕ egale.

Dicênd acestea-şi isbì sabia de pietrile ulicei de sărì in bucăţi şi-şi scóse şi el pumnalul.

Lupta contrarilor inverşunaţi sĕ innoì cu furiă crescândă.

Intr'acestea pe pórta cetăţii sĕ imbulḑiau neincetat ostaşi romani şi sĕ imprăşciau cu lăcomiă nesăţiósă după pradă prin casele părăsite. Cei ce sosiră mai târḑiu trĕbuiau sĕ străbată mai in lontru, căci casele din marginea cetăţii erau jăfuite deja.

Ostaşii jăfuitori ajunseră deja până la locul unde se luptá Flavus cu Zurgimar.

Dar furia luptătorilor erá ătât de mare, in cât nu simţiau nemic din ce sĕ intêmplă in giurul lor. Setea neastêmpĕrată după sângele contrariului le intunecà vederile şi le têmpì auḑul.

Dar nici ostaşii nu sĕ prea interesau de lupta desperată, căci acum aveau o ocupaţiune mai rentabilă.

In casele jăfuite puneau foc. Ulicele sĕ împlură de fum şi căldura erá aprópe nesuportabilă.

Un germân gol pâuă'n brĕu chiar eşì din o casă cu mânile góle. Acesta erá sĕmn, că a sosit prea târḑiu, căci altul mai isteţ l'a intrecut şi a dus ce a fost preţios.

Din acésta causă erá fórte mânios. Sĕ grăbì

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

spre alta casă, când dede cu ochii de Flavus și Zurgimar.

Faça lui cruntă luà espresiune animalică, și sĕ repedì spre locul luptei cu măciuca redicată spre lovire.

Bală spurcată! — ràcnì el in idioma sa barbară. — Incă indrĕsnescĭ ați redicá arma in contra tribunului!

Măciuca germânului sĕ lovì cu o troznitură grozavà in scutul lui Zurgimar. Scutul sĕ sdrobì după ce sĕ lovì cu marginea țintuită de capul dacului.

Zurgimar căḑù ca mort. — Pentru acesta e destul! — ḑise germanul in tonul sĕu dur.

In pronunțarea cuvintelor sale nu sĕ găsì nici urmă de compătimire espresiunea sĕlbatică a façei sale nu sĕ imblânḑì nici când vĕḑù, că pe gura și nasul dacului năpădesce sângele in bulbuci.

Căderea repentină a lui Zurgimar fù frapantă pentru tribun. Suflá greu de ostenit și asudorile-i curgeau șiróie pe față.

Germânul sĕlbatic ce oborì la pămênt pe Zurgimar de odată-și redicà ĕră măciuca si incepù a fugí ca o féră sĕlbatică, ce sĕ imbĕtă de sângele aboritoriŭ al victimelor sale.

Din apropiare sĕ auḑiau ciocniri de arme și strigări desperate.

Vre-o câțiva din ómenii lui Zurgimar reușiră a străbate până aici cu scopul de a-sĕ uní cu trupa regelui. De acestia dederă ostașii romani și incepură a-i omorí fără cruțare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Germanul nostru observà, că in apropiere e luptă, de acea fugì ca un furibund sĕ iee și el parte la măcel.

Flavus nu potù schimbá nici un cuvênt cu el, dar trăsurile lui dure i rĕmaseră imprimate neșters in memoriă. Erá in stare a-lŭ recunóșce din ori ce tumult.

Observând romanii, că in apropiare sunt daci inarmați, năvăliră cu dróia la locul luptei.

Flavus dispărù in tumultul ostașilor.

Sĕ ne intórcem acum la Chilma.

Biéta fată pe lângă gróza luptei, al căreia sgomot infiorătoriŭ străbătea până in odaia ei, erá cuprinsă de cea mai mare nedumerire.

Cu tatăl sĕu nu sĕ intâlnì de mai multe sĕptămâni, nici nu căpĕtà șcire despre el. Scardon nu o cercetase de mult. Acésta impregiurare o nelinișcia fórte mult și-i cauzá doreri cumplite. Membrele sale de multe ori tremurau de o frică nimicitóriă, când sĕ cugetá, că tatăl sĕu a potut cădé in vre-o luptă.

Când vĕdù capitala ardênd și intĕlese, că inimicul a intrat in stradele ei, desperarea-i de până acum sĕ prefăcù in resoluțiunea firmă a resignației nepăsătórie.

Șciá că n'are unde căutá refugiŭ, sĕ decise decì a sĕ supune cu fatalism orb óre cărei sórte, ce o potea așceptá, cu escepțiunea sclăviei.

Își luà un pumnal și-lŭ băgà in brĕu. Erá decisă mai bine a sĕ sinucide, decât a ajunge viă in mânile inimicului. Și dênsa erá fică de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dac, erá deci dedată a nu pune prea mare preț pe viéță.

Sĕ puse pe un scaun și ascultà toiul luptei cu o linișce, ce ar fí stĕrnit uimire insuflătóriă de reșpect și intr'un bărbat dedat cu periclele resbóielor.

Când luà foc și palatul regal, care erá in apropierea casei lui Mucapor, Chilma rĕmase singură. Nevestele și servitóriele tatălui sĕu își pierdurá capul, luará cu dênsele ce aveau mai prețios și fugiră pe ulițe fără scop intre vaiete și tânguiri continue.

In frica răpitóriă de minți credeau că lucră ințĕlepțesce, când fugiau ca nebune in mânile ostașilor romani, de cari gemea Sarmisegheţusa.

Chilma de o dată tresări.

Mâna sa apucà in voluntar mănunchiul pumnalului.

Pe treptele ce conduceau in odaia ei sĕ auḑiau pași grei și sgomot de glasuri bărbătești.

Faça Chilmei de odată luà espresiunea bucuriei pline de speranță, mâna ei părăsì mănunchiul pumnalului, sări repede și merse spre ușă.

Din vorbele bărbaților, ce sĕ apropiau de ușa ei, sĕ convinsĕ cu bucuriă că-sŭ rostite de daci. Își aduse aminte in acest moment de tatăl sĕu, și sufletul ei sĕ împlù de speranța scăpărei.

Ușa sĕ deschisĕ, și Chilma erá convinsă, că nu s'a inșĕlat in prepusul ei. In odaiă intrară doi ostași bărboși de dac.

Privirile junei fete cu tóte acestea picau ca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

o întrebare confusă pe venetici. Bărbații ce intrară în chilia ei i erau necunoscuți.

Grăbește Chilmă și vino cu noi! — ḍise unul dintre ostași. — Inimicul a intrat în cetate; calea lui e sădită de morți și cenușă. Têmpul scăpărei e scurt, grăbește deci!

Nu vĕd nici o cale de scăpare deschisă. Unde voiți a mĕ conduce? Capitala e încungiurată de inimici; pe unde vom scăpá, fără de a fí observați? Vorbiți dacă voiți sĕ am încredere în voi!

In curățĕnia intențiunei nóstre n'ai ce căutá vre-o pată! Noi suntem trâmiși de cel ce stă mai aprópe de tine, ca sĕ te scótem din acest infern al morții. Calea scăpărei e liberă încă, peste câteva óre va fí tăiată . . . In partea de spre sud a Sarmiseghetusei, unde întră rîul Sargeția în cetate murul e libĕr de pândirile romanilor. Sargeția curge aici în apropierea cetății, undele sale sĕ frâng de pietrile murilor. Inimicul nu s'a potut apropia în acésta parte de muri.

Chilma simți că ânima-i bate vehement de iritațiune și bucuriă.

Vin amicilor! — esclamă plină de speranță. — Așceptați numai sĕ-mi iau câte-va obiecte mai prețióse!

Nu te prea îngreuná Chilmă, cu tesaure! In periclul ce ne amenință scăparea sĕ mulțămim lui Zamolxis, de ne va ajutá sĕ scăpăm cu viéța.

Ostașul care tăcù până acum, scósĕ o scară de fune și o arătà Chilmei, ḍicând:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De pe mur ne vom coborí cu ajutoriul acestei scări. Prin apă însĕ trebue sĕ trecem cu notul de acea te feresce a te ingreuná cu obiecte superflue.

Afară sgomotul tot creşcea, focul sĕ tot lăţiá, numĕrul inimicului sĕ urcá, verosimilitatea şi şansele scăpării tot scădeau.

Vino Chilmă de ţi-e scumpă viéţa! — dise cu neastêmpĕr ostaşul vĕdênd că Chilma nu sĕ păzesce destul. — Zurgimar ne-a făcut respundĕtori cu viéţa pentru scăparea ta!

Picarea trăsnetului din ceriul sĕnin n'ar fí produs un efect mai infricoşat şi mai suprindĕtoriŭ pentru biéta Chilmă, de cât auḑul numelui Zurgimar. Ce avea cu dênsa acest bărbat nesimpatic? . . . Ce sĕ'nteresézĕ de dênsa, când i-a spus in ochi limpede, că nu simte nici urmă de iubire faţă de el.

Unde e tata? — intrebà Chilma energic — Voi aţi dis, că sunteţi trimişi de cel ce stă mai aprópe de mine şi acum vĕ provocaţi la Zurgimar.

Despre tatăl tĕu n'avem nici o şcire, — respunse unul din ostaşi. — Suntem insărcinaţi din partea tarabostosului Zurgimar de a te scóte cu ori ce preţ din mijlocul inimicilor. Am creḑut că nime nu ţi-e mai aprópe decât Zurgimar, căci. . . . .

Taci şi nu continuá! — î-lŭ intrerupsĕ Chilma cu vers tremurătoriŭ de mâniă şi iritaţiune. — Ce sĕ cuget despre voi? Sunteţi saŭ nebuni, saŭ ómeni cu intenţiune reá!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Intenţiunea nóstră e sclava supusă a lui Zurgimar, care de presente e torturat mai mult de cugetul, cà tu nu vei scăpá, decât de pericólele nenumërate, cari-ĭ ameninţă viéţa sa proprià. Un bărbat, carele şi atunci, când mórtea pânditoriă i-sĕ arată in celea mai ingrozitórie forme, sĕ ingrigesce mai mult de alésa ânimei sale, decât de sine insuşĭ, e demn de ştimă! Vino Chilmă, şi rógă-te cu lacrĕmi ferbinţi cătrà Zamolxis sĕ cruţe viéţa lui Zurgimar! La sinul lui curăgios vei aflá adapost şi scut!

Chilma ĭ şi depusă manta. Antipaţia ce simţiá façă de acest bărbat o aduse la resoluţiunea firmă de a suportá mai bucuros tóte pericólele, eventual chiar şi mórtea, de cât scirca deprimătóriă că dĕtorescе mulţămită unui om, care in ochii sĕi e despreţuit façă de care simţiá o ură neinpăcată.

Sum decisă a nu părăsí acésta chiliă, — dise ea — de s'ar intêmplá ori ce cu mine! — Mergeţi şi spuneţĭ tarabostosului Zurgimar, çă eu n'am primit ajutoriul lui, fiind decisă mai bine a morí, decât a mĕ scí deobligată lui!

Ostaşii steteau cu ochii inholbaţi de uimire. La acésta pedecă nici nu cugetaseră . . . Cu mintea lor mărginită nu erau in stare a esplicá portarea neasceptată a junei fete, care preferesce mórtea sigură unei scăpări ce e drept periculóse, insĕ pline de speranţa succesului.

Un ostaş imbĕtrânit in lupte glorióse lucră inţelepţesce, după părerea lor, dacă-şĭ lapĕdă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

viéța in momentul ultim al desperării, când vede că tot ce a fost pentru dînsul scump s'a perdut. Ce sens potea insĕ avé tenacitatea nebună a acestei fete june, care, ce e drept, sĕ desparte póte de un trecut plăcut — careia i stă insĕ in prospect — un venitoriŭ aurit și plin de visuri imbĕtătórie?

Chilmă! — repeți éră unul dintre ostași. — Nu ne ingreună și tu împlinirea dĕtorinței, care și de sine e in cât sĕ póte de grea și periculósă. Zurgimar ne-a demandat sĕ te scótem de aici cu ori ce preț. Dĕtorința nóstră ni-e impusă deci prin poruncă aspră, de la implinirea ei nu ne potem retrage. Vino deci! . . . Audi Chilmă, audi versul morții!

Versul ostașului tradá gróza morții. Ostașul arătá cu mâna in direcțiunea uliței, de unde sĕ audî in acest moment un toiŭ confus, ce crescea infricosat ca sgomotul undelor revoltate.

Chilma sĕ implù de gróză. Dar ura și disprețul ce simțiá față de Zurgimar, erá mai mare de cât gróza morții.

De vĕ temeți de mórte, mergeți! — esclamà Chilma resolută aședêndu-sĕ pe scaun. — Eu nu mĕ depart de aicĭ!

Ostașii steteau fără sfat nesciind ce sĕ facă, priviau intrebătoriŭ unul la altul.

Sgomotul sĕ tot apropiá și sĕ audiá acum din curtea locuinței.

Ostașii romani năvaliră in odăi și incepură a jăfui.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Fuga erá deci acum cu mult mai periculósă. Cu tóte acestea ostașii daci nu abdiceau de intențiunea lor de a indemná pe juna fată la fugă, căci sĕ temeau de mânia lui Zurgimar. Unica speranță le erá acum nóptea, care sĕ coborise deja peste cetatea arděndă. Credeau că sub scutul ei favoritoriŭ vor poté străbate pintre inimici neobservați până la muri.

Ostașii daci sĕ decisĕră a intrebuința mijlocul ultim.

Sûntem siliți a folosí forță. Porunca nóstră e strictă și clară, — dice un dac. — De nu vii Chilmă, te vom duce cu poterea!

Chilma sări de pe scaun ca o leóică înfuriată. Ochii și obrazii ei sĕ aprinsĕră de mânia indignării.

Acésta cutezanță nerușinată nici dela trimițĕtoriul vostru n'aș fí asceptat'o, — esclamà ea. — Sĕ nu cugetați insĕ, că mĕ veți abate de la propusul meŭ prin amenințări. Cel ce și-a urît viéța apropiĕ-sĕ de mine!

Tonul resolut și ținuta amenințătóriă a Chilmei avură un efect frapant a supra ostașilor, cari in confusiunea friçei că vor fí surprinși de inimic și a temerei de pedépsa ce sigur îi asceptá, de nu vor implini mandatul tarabostosului, nu sciau de ce se se apuce.

Din odăile invecinate străbăteau pâna la dînșii tropotele și strigările ostașilor jăfuitori. Erá evident că in tot momentul poteau intrá romanii in chiliă, și atunci mortea lor erá sigură.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Afară din chilia mea slugi nemernice ai unui stăpân și mai nemernic! — strigă acum Chilma amenințătoriu.

Astupă-i frate gura! — dise un dac. — Acésta nebună chiamă cu strigările sale infuriate pe inimici. Dacă nu scie ea ce e pentru binele ei, scim noi! La lucru! tăndălirea de a bună samă nu ne va mântuí!

Dacii sĕ apropiară de Chilma cu intenţiunea evidentă de a o legá și a o esportá de aici și in contra voinței ei.

In apoi, lașilor! — esclamă fata resolut. — Cel ce sĕ atinge de mine e fiul morței!

Cu tóte că lumina focului immens, in care erá acum incinsă tótă Sarmisegheţusa, sĕ reflectá infiorătoriŭ pe pareții opuși ferestilor, in locul unde stá Chilma erá numai ca în umbră și ostașii nu observară, că mâna redicată spre lovire a fetei erá inarmată cu un pumnal ascuțit.

Astupăi gura! . . . Légă-o și dămi-o mie pe feréstă!

Ostașul ce rostì acestea cúvinte-și petrecù capul prin feréstă și scrutà impregiurimea.

Momentul e cel mai acomodat, frate! — Curtea e gólă . . . Romanii jăfuesc prin chilii . . . Scăparea nóstră e verosimilă . . . La lucru! când ne stă mórtea la călcâie, nu decid capriceile femeiesci.

Dacul cel alalt își rupse o bucată din mantă cu scopul de a o indesá in gura Chilmei. Când insĕ sĕ atinsĕ de dênsa simți o lovitură poter-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nică in umĕrul stâng. Pumnalul Chilmei își greși ținta și străbătù in umĕrul ostașului, in loc de pieptul aceluia.

Frate! sum rănit! — strigà ostașul cătră ortacul sĕu — Nebuna acésta și-au înțĕpat pumnalul in umĕrul mieu!

Ce ai făcut nenorocită? — intrebà celalalt grăbind la soțul sĕu. — Nu știi tu, că mórtea nóstră e si a ta. Inimicul a intrat deja prin odăi, și tu te lupți àncá cu aceia cari voiesc a-ți mântui viéța?!

In apoi! . . . Nu vĕ apropiați de mine! . . V'am spus că nu-mi trebue ajutoriul stăpânului vostru!

Ostașul rănit grăbì la feréstă sĕ-și vĕdă rana la lumina focului.

Ai noroc fată nebună, că rana mèa nu e periculósă! — dise dupà ce sĕ convinsĕ că pumnalul a lunecat numai superficial prin mușchi.

Acum sĕ apropiară âmbî spre dênsa cu scutele rĕdicate spre apărare.

Ie-i pumnalùl frate! . . . Grigi sĕ nu o vatĕmi!

Chilma sĕ apără cu desperare. Pumnalùl sĕu sĕ lovì de mai multe ori in scutele ostașilor. Simția insĕ că nu va mai poté resistá mult, căci poterile-i slăbise in continuu.

De odată sĕ implù de gróză. Simți că un ostaș i prinse braçul inarmat.

Dăcul, ce apucasĕ pe Chilma dé braç, dè odatăși lăsă scutul jos, cá cu braçul liber sĕ-i iee pumnalul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In acest moment însĕ Chilma apucà pumnalul cu mâna stângă și-lŭ infipse până'n mănunchiŭ în pieptul atăcătoriului, care căḑù grămadă.

Uimirea ostașului ce rĕmase în viĕță erá aprópe de frică. Fără de a-și dá samă de fapta ce erá sĕ-o implinéscă, pășì câțiva pași indĕrĕt și-și scóse sabia.

Chilma folosinduse de zăpăcéla ostașului sĕ aplecà repede și redicà scutul ostașului căḑut.

Vino, nimernicule, de voiești sĕ ajungĭ la sórtea ortacului tĕu! — strigà ea luând posiția de luptă.

Vei perì, viperă veninósă! — răcnì dacul.

Soldatul năvălì cu furiă órbă pe Chilma. Insĕ și èa șciá manuá armele, apucăturile sale de apărare ar fì pus în uimire și pe un precepătoriŭ de lucru.

Cu tóte acestea finea luptei nu erá dubiă. Căci Chilma erá numai o fată, și contrariul ei un ostaș dur și dedat cu lupta.

Sortea însĕ nu voì cà acésta luptă neegală sĕ sĕ continue până'n fine, căci ușa chiliei unde sĕ petrecea acésta scenă infiorătóriă sĕ deschise dé odată impinsă de o lovitură brutală, și pe pragul ei apărù în reflexul focului o figură sĕlbatică de om.

Erá un germân gol până'n brĕu, ce erá sĕ intre în odaiă cu intențiunea de a jăfuí.

Figura lui atletică, barba lui blondă și stufósă, privirea lui sĕlbatică, scutul și măciuca lui cioturósă pline de sânge inchiegat, erau fórte acomodate de a stêrnì grózà.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu e deci de mirat dacă Chilma, care erá cu faça cătră ușă, simți prin tot trupul un fior rece, când vĕdù că acest om î-și rĕdică măciuca teribilă și năvălesce cu un răcnet animalic cătră dînsa.

Dacul ce strîmtoriá pe Chilma nici nu observà pe german, care-lù lovì in céfă cu ciomagul lui atât de poternic, in cât i-sĕ despicà capul.

Chilia de o dată sĕ împlù de strigări sĕlbatice, pe ușă sĕ imbulziau germanii duri și legionari romani emulând in jăfuire

Când vĕdură legionarii că in chiliă sĕ află o fată de dac, sĕ aruncară cu lăcomiă spre dînsa, căci sciau ei prea bine, că sclavele frumóse au tot de a una preț bun.

Dar germânul ce despicà capul dacului î-și rĕdicà măciuca in contra ostașilor și răcnì!

In apoi fraților! Acésta fată e a mea, pentru-că eu am dat prima óră de ea!

Vitiges are drept! Fata e a lui Vitiges! — sbierară germanii prinzând parte çonaționalului lor.

Sĕ aibi noroc de ea, Vitiges! — sĕ batjocorirâ unii.

Biéta Chilmă simți că e perdută, că a picat in mânile inimicilor fără speranță de scăpare. In câteva mominte i-sĕ ivì inaintea ochilor ei ca o icónă inspăimântătóriă viitoriul ei trist, sĕ vĕdù legată și têrĕită de ómeni duri ca sclavă nefericită, despărțită de patriă și consângeni,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bătută cu sbiciul și silită la implinirea lucrurilor celor mai dure. Mândria sa femeéscă sĕ revólte in contra unei astfeliu de sórte. De cât sclavia rușinósă, prin care tóte visurile viitorului ei intipuit in fericirea răpitóriă de simțiri ca consórtă al iubitului sĕu Flavus sĕ nimiciau pentru tot de a una, chiar și mórtea era cu mult mai suportabilă pentru ea.

Răpită de acestea cugete Chilma i-și rĕdică pumnalul spre a-lŭ infinge in ânima sa propiă.

Dar s'a intârdiat, căci, Vitiges, care-i urmá tótă mișcarea cu espresiunea poftei lăcomóse in privirea ei, i observà intențiunea. Mâna robustă a germânului apucà cu iuțimea fulgerului braçul Chilmei, obrazul sĕu sĕ schimosì de un zimbet animalic, și dise:

Hó, hó, puiculiță! Ce, tu vrei sĕ mori? . . . Ha, ha, ha, pagubă pentru tine. Eu Vitiges, i-ți dic că e pagubă sĕ mori.

Cuvintele acestea furà rostite in limba latiniă, deci Chilma le potù pricepe.

Gróza bietei fete ajunse acum la culme, vădêndu-se in mânile acestui om dur. Ânima i incepù a bate vehement, vederile i incepură a sĕ paingini, poterile-i scădură, genunchii i tremurară de slăbiă . . . . in fine căḑù fără simțiri, amețită in barçele lui Vitiges.

Germanul redică pe Chilma in braçĕ și porni spre ușă. Pentru poterea lui animalică acésta povóră erá ca nimic.

Ajungênd in curte sĕ oprì pe câteva mo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

minte, sĕ intórsĕ cu povóra lui cătră casa vecină, care erá in flăcări, și aruncă o privire scrutătóriă pe faça Chilmei luminată de foc. Trăsurile lui dure se inseninară in câtva de privirea tipului drăgălaș, gura lui sĕ lăți de un zimbet fugitiv al indestulirei.

Nu te ai inșelat, Vitiges, — borborosì el in sine plecând spre pórtă. — Sclava ta e frumósă, și marfa frumósă tot de a una e cercată.

In momentul, când Vitiges chiar voiá a pune mâna pe cheia porței pentru a o deschide, acésta fù impinsă de un ostaș ce venì in fuga mare, fără de a sĕ interesá de pradă, cătră casa lui Mucapor.

Germanul sĕ oprì respectuos, căci soldatul ce deschise pórta erá un oficir roman.

Lumina focului picà chiar pe faça Chilmei și Flavus — căci dînsul erá ofițirul ce deschise pórta — sĕ oprì ca inrădĕcinat de uimirea surprinzĕtóriă.

Frica și grigia nedumerită pentru sórtea iubitei sale î-lŭ alungară cu setea dorului cătră locuința ei, cu tóte că numai cu puțin têmp mai nainte audì din gura lui Zurgimar, că acolo nu o va găsí.

Cuvintele contrariului sĕu erau deci minciună! Ânima lui tresărì de bucuriă, când î venì in minte posibilitatea, că și epistóla lui Zurgimar, in care î-lŭ insciințase despre cumpărarea iubitei sale, nu e alt ceva decât o minciună. Acésta erá acum mai mult decât verosimul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acum obsĕrvà Flavus, că Chilma nu mișcă in braçele germanului. Î-și frecà cu mâna tremurândă fruntea asudată, căci simți că gróza unei suspițiuni nimicitórie î alungà tot sângele spre cap . . . Sĕ temea, că Chilma e mórtă.

Ce s'a intêmplat cu fata acésta? — reuși in fine Flavus a intrebá pe german.

Nemic tribune! Puiculița e gingașă și simțitóriă, a amețit puçin. Insĕ privesce tribune aici. Pre ḑĕul Sahsnoth, fetița acésta e frumósă!

Pe faça Chilmei sĕ reversá palórea crinilor, ochii ei inchiși, gurița ei de jumĕtate deschisă, din care apareau ca dóue șire de mărgăritare dinții ei albi, peptul ei voluptuos ce sĕ redicá din când in când de respirare, o făceau sĕ sémene cu o drăgălașă ḑină ce dórme.

Faça lui Flavus sĕ scăldá acum in raḑele bucuriei fericite. Cu gingășiă nespusă î netedì Chilmei din obraz o pletea de pĕr, ce-i alunecase de sub invĕlitória capului.

Numai acum, când Flavus stete in apropiarea nemijlocită a germanului, obsĕrvà cu uimire că mântuitoriul Chilmei e identic cu germanul ce trântì la pământ pe Zurgimar.

In credința lui păgână judecá acésta intêmplare de amestecarea favoritóriă a ḑĕilor in indreptarea vieței sale.

Cine ești tu, care ai fost prima dată ales de bunăvoința ḑĕilor de apărătoriŭ al vieței mele, după acea mi-ai eșit in cale cu tesaurul cel mai scump al acestei vieți? — intrebà tribunul pe german.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acesta sĕ oblì cu fală și respunsĕ:

Sum german din tribul batavilor, și numele meu e Vitiges! Tu, tribune, mĕ agrăesci ca pe apărătoriul vieței tale, eu despre acésta n'am cunoscință.

Deii nemuritori își aleg uneltele voinței lor fără scirea acestora. Tu, Vitiges, cu câteva óre mai nainte ai trântit la pămênt cu măciuca ta pre cel mai periculos contrariŭ al mieu. Dar sĕ lăsăm acestea! Spune-mi ce intentiune ai cu fata acésta?

Sum ostaș, — respunsĕ Vitiges, — elementul meu sunt resbóiele și prada. Acésta fată e sclava mea, cine-mi va dá preț corespundĕtoriŭ dispună cu ea!

Mai mare preț de cât de la mine nu vei căpĕtá pentru sclava ta dela nime.

Flavus scóse o pungă și o intinsĕ lui Vitiges dicând:

Primesce acésta ca anticipațiune.

Vitiges luà cu lacomiă punga oferită.

Tu, tribune, ești om de omeniă, mĕ incred in tine. Écă sclava, primesce-o!

Tribunul luà pe Chilma in brațe și eși din curte: Casa lui Mucapor incepù a arde, și Flavus sĕ silì a sĕ departá incât sĕ póte de iute de ca, voind a cruțá pe Chilma, care in tot minutul sĕ potea desceptá, de dorerea ce i-ar fi causat vederea nimicirei casei părințesci.

Tribune! de voiesci a merge spre castru, pe aici vei ajunge mai de têmpuriŭ, — dise

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vitiges arĕtând spre o uliță — pe aici eșim la pórta principală. Dar dă-mi pe sclavă mie, î-ți voiŭ duce-o eu, unde vei demândá.

Mulțămesc, Vitiges, dar povóra mea e cu mult mai prețiósă, de cât sĕ o concred órecuiva.

Tribune! — dise după un mic interval de tăcere batavul — eu nici nu te am intrebat de nume. Unde sĕ mĕ presentez mâne spre primirea premiului?

Da, in adevĕr despre acésta uitasem. Intrébă mâne la legiunea V Macedonică după tribunul Julius Flavus. Cu remunerarea ce vei căpĕtá vei fí indestulit, despre acésta te asigur. Dar tu, Vitiges, unde serveșcĭ?

In trupele auxiliare ale legiunei I Minervia.

De mult?

Da! Patria mea sunt șesurile vaste ale Germaniei. De a supra légănului meŭ când cântá maica mea, murmurul codrilor seculari acompaniá cântecul cu armoniă măiestósă. Ânima-mi intineresce și acum, cându-mi aduc aminte de copilăria mea fericită. Braçele mele s'au intărit cu inaintarea anilor și au devenit apte de a portá arme. Am intrat in serviţiul romanilor și am luptat pentru vulturii romanĭ cu tot focul ânimei mele iubitórie de lupte. Crede-mĕ, tribune, că nu fala góla mĕ indémna a vorbì, cându-ți dic, că nici odată n'am adus rușine némului meu.

Î-mi este cunoscută vitegia batavilor. Romanii nici nu-i ingreună cu dări și î numesc soçĭ, sciind prea bine, că credința și vitegia trebuesc remunerate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Gura mea n'a pronunçiat incă cuvênt de scădere in potriva romanilor. Ca om liber am intrat in serviţiul imperiului, am deci tot dreptul de a pretinde sĕ se facă deosebire intre mine şi intre cei ce au fost constrînşi la acest serviţiu prin forţă.

In pronunçiarea cuvintelor sale vibrá increderea in valórea némului sĕu. Trăsurile feţei sale incadrate de o barbă stufósă, negrigită, de un pĕr blond şi bogat, ce atêrná in plete undulătorie până pe umeri, păreau in acest moment nobile. Flavus sĕ convinse, că sub esteriorul dur al acestui om e ascuns un suflet curăgios şi un caracter de-şi crunt, dar totuşi bărbătesc şi demn de stimă.

Intorce-te, Vitiges, şi te ingrigesce sĕ aibi şi tu parte in pradă. — ḑise acum tribunul vĕḑênd că batavul voesce a-lŭ petrece până'n castru.

Mi-ar păré rĕu, dacă ar trebuí sĕ te vĕd mâne cu mânele góle. Nu uitá a te insinuá mâne după preţul sclavei.

Da, tribune, la tot casul mĕ voiŭ presentá, pentru-că ţi-am dat o sclavă ce sémênă in frumséţă cu Walkyrele luptelor, cari conduc pre eroii căḑuţi in câmpul de onóre in locuinţele splendide ale ḑĕulŭi Wuotan!

Vitiges sĕ intórse ér cătră centrul cetăţii şi tribunul sĕ grăbì spre castru.

Din peptul Chilmei eşì acum un suspin profund, ochii sĕi sĕ deschiseră, sĕ vĕḑù că e portată in braçĕ de un bărbat. Î-şi aduse aminte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de scena infiorătóriă, la care numai cu vre-o câteva momínte mai inainte asistase și ea, și creḑênd că a ajuns in mânile unuia din acesti ómeni crunți și poftitori de sânge, î-și pierdù tótă speranța scăparei. Cu ochii sĕi sufletesci sĕ vĕḑù sclavă portată prin târguri spre vêndare desconsiderată, chinuită in mod barbar. . . . Cu poterea desperarei a supra unui ast feliu de venitoriu trist sĕ smâncì din bracele tribunului și-și căută pumnalul in brĕu. Un țipet de dorere sfâșiătóriă de ânimă eșì din gura bietei fete, când vĕḑù, că pumnalul nu e mai mult la dênsa. Erá deci silită se trăiéscă! . . . .

Ce mĕ superi Chilmă, cu astfeliu de portare? — sĕ audì acum viersul trist al tribunului.

Flavus in iritațiunea confusă a bucuriei ce simțiá pentru aflarea Chilmei uitase de Zurgimar. Acest țipet dorerosŭ-lŭ desceptà de odată din beția fericirei și sĕ vĕḑù in față cu realitatea dorerósă, deprimătóriă, că nu mai are drept a pretinde amor dela ființa iubită, fiind că acea e nevasta altuia, nevasta legitimă a unui om, pe care cu puçih mai nainte sĕ silì din tóte poterile a-lŭ omorì. Și óre potea el așteptá iubire dela o femeiă, al căreia bărbat, deși nu căduse de mâna sa imediat, dar și el avù parte la mórtea lui?

Un om carele sĕ luptă desperat cu undele apei in care a căḑut și tremură de frica morții apropiate vĕḑêndu-și poterile esauriate, nu sîmțesce mai mare bucuriă, când aude viersul de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

imbărbătare al mântuitoriului său, decât Chilma când cunoscù de pe viers pe Flavus.

Braçele ei sè deschiserà spre imbrăçioşare şi sburà ca când ar fí avut aripi la pieptul tribunului.

Flavus! . . . Iubite Flavus! . . . Mântuitoriul meu!

Mai mult nu potù ḑice. Amorul ei tăinuit î-şi reaflà obiectul; bucuria ei erá prea grea, aprópe nesuportabilă . . . Un plâns dulce î deschise stavilele ânimei şi o mântuì de loviturile resipitórie ale undelor sgomotóse de fericire neasceptată.

Cum? tu plângi! — ḑise tribunul desfăcându-sè din braçele Chilmei. — In noptile neliniscite când mè topiám de dorul tèu, de multe ori visám momentul intâlnirei nóstre. Visurile nu mi s'au isbutit, căci eu te vedeam rîḑînd de bucuria fericirei, şi tu acum plângi.

Acestea lacrèmi sunt dulci Flavus pentru că sunt lacremile fericirei, lasă-le deci sè curgă in abudanţă. Am fost pe pragul morţii, şi in momentul ultim m'ai redat vieţei fericite, Cum s'a intêmplat acestea, Flavus spune-mi şi mie?

Intrám chiar in curtea locuinţei vóstre, când mè intâlnii cu un german ce te aducea in braçe. Tu ai fost sclava lui, eu te-am rescumpărat.

Şi acum sum sclava ta, mulţămită marelui Zamolxis!

De vor voí ḑeii vei fí nevasta mea. — Spunemi Chilmă, liberă eşti incă?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ce intrebare, — respunse Chilma — n'ai incredere in mine? — Eu am pus jurământ sânt, că numai a ta voiŭ fí.

Și Zurgimar?

De ce amintești pe acest nemernic? — Eu cu acest om n'am vorbit de doi ani, și totusi avŭ cutezanță de a trâmite ómeni la mine sĕ mĕ conducă afară din cetate.

Flavus erá sĕ erumpă in strigări de bucuriă, Așa dară epistóla lui Zurgimar e minciună, Chilma e liberă! Fericirea lui erá completă.

Vino Chilmă in cortul mieu — dise el apucând pe fata junĕ de mână. — Crudimele luptelor nu sunt pentru tine; ostașii nostri-și folosesc invingerea. Aș voi sĕ fii cruțată de scene doreróse.

Chilma devenì tristă. I-și intórse privirea dorerósă cătră cetatea arḑêndă, și viersul ei tremurá de emoțiune când dise:

De n'ai fí și tu roman, Flavus, aș dice că toți romanii sunt blăstĕmați. Ce crimă au comis dacii, de le derimați și ardeți cetățile? Sau dóră in ochii romanilor e crimă iubirea de patriă?

Lasă acestea lucruri, Chilmă, in poterea destinului. Fiesce care-și are destinul sĕu. Deii sunt poternici și nemoritori și totusi sunt supuși destinului neinschimbabil. Destinul Daciei a fost sĕ cadă in mânile romanilor.

Ochii Chilmei sĕ împlură de lacremi.

Sermanul mieu tată! — esclamă ea, — e mort póte pe când eu mĕ desfátez cu inimicii lui. Sermanul bunul Scardon uude póte el fí?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu te năcăjì de sórtea lor! De le-a fost destinul sĕ trăiéscă, vor scăpá și din gura morții.

Intr'acestea ajunseră la pórtă și dispărură in intunerecul nopții. Chilma sĕ așĕdà in ușa cortului lui Flavus și priviá cu ochii innecați in lacrĕmi la focul imens ce nimiciá Sarmisegheţusa. Din chiotele de bucuriă ale invingătorilor sĕ potea din când in când deosebí plânsete desperate și vaiete doreróse.

Copleșită de dorere și cuprinsă de frica suferințelor, cărora fu supusă in acésta nópte infiorătóriă i-sĕ părea că viséză. Pleópele ei ostenite nu sĕ inchisĕră de loc in somn recreatoriŭ, ci privirea ei jalnică âmblá pribégă prin marea de vapaiă cercând un punct, de care ânima sa erá lipită cu tóte suvenirile dulci ale copilăriei fericite. Vecinĕtatea palatului regal erá in flacări . . . și in acest loc erá și casa ei părintéscă. Palatul regal edificat pe un loc mai inalt sĕ potea destinge de aici lămurit ca un far gigantic ce sĕ redică din o mare cu unde de foc. De o dată sĕ redicară din acest far in isbucnire inspăimântătóriă limbì uriașe de foc, cari după-ce-și dederă tótă poterea lor in o lumină orbitóriă părură a sĕ stînge cu desevêrșire. In locul lor sĕ redică un nor negru de fum intrețesut de miriade de schintei. Semĕnă acésta privelișce cu un uragan nemai pomenit, care in furia sa nebună spulberă o plóiă de foc in nori de pulberă négră . . . Focul și-a isprăvit lucrul: din palatul măreț al regelui Decebal nu mai rĕmaseră de-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cât ziduri plesnite de căldura focului și tăciuni afumători.

Cu nimicirea totală a palatului Chilma-și pierdù punctul de orientare și acum nu mai potea destinge hotărît unde sĕ redică casa lor.

Acésta după depărtarea lui Vitiges și Flavus remase pradă ostașilor amețiți de beția invingerii. Lucrurile prețióse dispărură, ușile, mobilele și obiectele netransportabile fură zdrobite. Ce nu potură dèvastá mânile omenești trebuiá sĕ consume focul.

Ostașii romani incepură cu incetul a părăsí casele lui Mucapor. Focul incepù a prelinge streșinile . . . In curtea spațiósă, gólă nu se mai auḍiau strigări și injurări . . . Numai scândurile uscate ale coperișiului pocniau . . .

Din fundul curții de după o grămadă de lemne sĕ desfăcù acum cu precauțiune ingrigiată o figură bărbătéscă. Sĕ lipì de zidul casei și sĕ târĕì incet până in ușa ce conducea in pivniți prin care dispărù.

Sĕ vedea cà e cunoscut cu locul acesta. pentrù-că intunerecul nepĕtruns ce domniá in pivniți nu-lù impedecá nici decât in mișcarea sa liberă și sigură. Nebăgând in samă urmele devastațiunei trecù din o pivniță in alta strigând nĕbușit de nenumĕrate ori:

Chilmă! — Aici ești Chilmă! Grăiesce, nu te teme! Eu sum Scardon sclavul tĕu fidel.

Nici un rĕspuns. Numai ecoul cuvintelor lui resunau gol și inspăimântătóriù.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Aibi incredere, Chilmă, in Scardon! M'am ingrigit de scăparea ta din acest infern al focului și al sângelui! . . . Unde ești Chilmă? . . Têmpul e scump rĕspunde!

Inzĕdar tóte!

Bietul Scardon părăsì prudența de până acuma. Vĕdĕnd că nu capĕtă respuns începù a strigá din respoteri numele Chilmei. In spațiul boltuit strigările lui sĕ audiau ca rĕcnete potemice de animal.

Nici un respuns!

Scardon care de nenumĕrate ori a stat in față cu mórtea, fără ca ânima sĕ-i fi bătut mai vehement de frică, simți, că in acest moment î tremură genunchii.

Cu mâni tremurânde pipăì pe părețì, până ce reușì a aflá ce cercase.

Deschise o ușă mică, ingustă ce conducea intr'un coridor strîmt și intunecos, și cu siguranța omului cunoscătoriŭ de loc începù à urcá dreptele aceluia.

La capĕtul coridorului mai deschisĕ o ușă și întrà in chilia Chilmei.

Ochii sclavului dedați cu intunecimea órbă a coridorului nu potură deosebì obiectele in penumbrá ce domniá in acésta chiliă.

Chilmă! aici ești? intrebà el incet.

Pășì câțiva pași inainte, când impedecânduse intrun ostaș de dac mort căḑù in mâni. Simți că mânile lui i alunecară in o materiă luçiă, de jumĕtate licidă. Cu frica unei presupuneri

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ingrozitórie grăbì la feréstă și la zarea focului î-și scrută mânile.

Presupunerea lui fù dréptă căci —o oróre! — mânile lui i erau infectate de sânge.

Sĕ aplecà și visità cadavrul. Acesta erá inbrăcat in pantaloni, pe capul lui sclavul pipăì un pĕr lung și o barbă stufósă. Nu erá deci nici o dubietate: cadavrul erá al unui dac.

Așa dară chilia stăpânei sale a fost teren de luptă . . . Chilma póte e mórtă . . . și ostenelele lui sunt zădarnice.

Cu grăbire febrilă incepù a căutá cadavrul Chilmei. Căutá și doriá din adêncul ânimei, cá căutarea lui sĕ nu aibă resultat.

De odată dede cu mânile de un veștmênt udat de sânge. Tremurând in tot corpul sĕ repedì la feréstă și erá aprópe sĕ pice de pe picióre, când in veștmêntul sângeros recunoscù mantileta stăpânei sale,

Acum nu mai erá nici o indoiélă pentru dênsul: Chilma nu mai erá in viéță.

Voì a-i aflá cadavrul, sĕ puse deci éră-și la pipăite,

De odată rĕmase ca inlemnit, Din odăile invecinate sĕ audiră tropote de pași grei și cuvinte latine. Focul incepù chiar acum a aruncá flacări, chilia unde petrecea Scardon, sĕ luminà.

Acésta lumină cu câteva mominte mai inainte ar fí fost binevenită pentru el, acum insĕ erá periculósă și trădătóriă.

Cu instinctul conservării de viéță, care acuma

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

erá in pericol de mórte, sĕ repedì la feréstă și sărì in curte.

Mișcările sale furĕ iuți și precaute, dar lumina focului, de care sĕ incinse acum și casa lui Mucapor, î-lŭ tradà. Pe ușa zdrobită legionarii observară din odaia invecinată, că pe feréstă a sărit o figură suspectă.

Un dac a sărit pe feréstă! — strigă un ostaș.

Legionarii incepură a trece unul câte unul prin feréstă. Scardon sĕ pitulă la pămênt și sĕ târĕì pe pâncete până la pălant. Sărì și sĕ avêntà peste pălantul inalt cu o desteritate admirabilă ușóră.

Persecutori-lŭ observară și năvăliră in urma lui cu sabiile scóse.

Dar pălantul erá inalt și legionarii nu aveau desteritatea sclavului. Tăndălirĕ deci mult până ce isbucnirĕ a trece peste el.

Scardon intr'acésta fugì din respoteri. Î-și aruncà manta, care-i ingreuná numai scăparea. In fugă-și alegea locurile mai puțin luminate, ca se nu fiă observat.

Din strigările amenințătórie, ce-i resunau in continuu in urechi, vĕdù cu gróză, că persecutori-sŭ in urma lui. I-și incordá poterile până la estrem. In fuga sa desperată priviá din când in când in derept, ca sĕ sĕ pótă orientá. Dĕ odată sĕ impedecà și cădù la pămênt.

Voì a sĕ redicá érĕ spre fugă, când mâna sa dede de un obiect rece.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pipăi repede și vĕdù că s'a impedecat de un ostaș mort, și obiectul rece de care-și redimase mâna erá coiful de metal al acestuia.

De odată-i plesnì prin minte o ideiă mântuitóriă.

Persecutorii erau acum in apropiăre, despre acésta sĕ convinsĕ nu numai din strigările lor, dar și din tropotul pașilor. Ochii ageri ai sclavului peste câteva mominte potură deschilinì pe legionarii persecutori.

Intunecimea nopții in acest loc erá strămutată de flacări in obscuritate straveḍă, figurile persecutorilor apareau deci ca nesce umbre fantastice, amenințătórie.

De sĕ radicá Scardon de la pământ, erá fiul morții.

Cu resoluțiunea mântuitóriă, care nu părăsesce pe unii ómeni nici in momentele celea mai critice, î-și indesà coiful in cap și sĕ lipì la pământ cu faça in jos.

Pașii persecutorilor resunau din ce in ce in apropiare mai mare. Lui Scardon nu-i păsá mult de mórte, cu tóte acestea speranța scăpării i oprì și resuflarea. Auḍì pașii legionarilor și strigările lor chiar lângă el. . . . Oh Zamolxis! — cugetá sclavul — nu denegá celui persecutat ajutoriul tĕu!

Acestea mominte erau pentru Scardon o eternitate; viéța sa atêrná de un fir de pĕr.

Anima lui bătea vehement nu de fricá ci de bucuriă, când observà că sgomotul sĕ depăr-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tase de el și că strigările legionarilor slăbesc din ce in ce.

Persecutorii nu-lŭ observară, și trecură pe lângă el.

Scardon sĕ redică și luându-și coiful din cap ì-și șterse fruntea asudată de iritațiunea pericolului îndurat.

Cercà a-se orientá. Scopul lui erá de a trage la acea parte a murilor unde curgea rîul Sargeții, căci numai pe aici sperá a scăpá la larg neobservat de nimene

Vĕdù in fine că in pripéla confusă a fugei rătàcì. Sĕ intórsĕ deci in direcțiă opusă, Coiful găsit căruia-i potea mulțămì scăparea, nu-lŭ depuse ci-și indesà pĕrul sĕu bogat sub el.

Reușì a străbate printre mii de pericole neobservat până'n apropiărea murilor.

Aici insĕ dede de o pedecă neașceptată.

In depărtare de vre-o câteva sute de pași de muri o grupă de ostași romani frigeau pe o frigare de lemn o vită intrégă.

Impregiurimea erá luminată de flacăra, focului; Scardon potù destinge lămurit pe ostași, cum trăgeau cu pârghii jăratec supt frigare.

Sclavul sĕ puse pe pântece și începù a-sĕ tĕrĕì spre mur incet. Ținta lui erá un punct al murilor, care din noroc erá mai puçin luminat, unde insĕ ochii ageri ai lui Scardon zăriră cu bucuriă o scară rădimată de mur. De-i-va succede a ajunge neobservat până aici: scăparea lui va fí verosimilă. Căci dincolo de muri e rîul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sargeția, unde de sigur nu pot stá romani pânditori. Dela rîu până'n pădure erá numai o fugă bună de vre-o jumětate de óră. Scăpat odată in desimea codrilor, pot vení romanii. . . .

Ostașii romani incungiurau focul, mirosul de carne friptă le escitá posta de mâncare, unii stăteau cu cuțitele gata, ca se-și taie din părțile celea mai gustóse. Până ce sě frigea carnea î-și scurtau têmpul lenios cu rîsete, glume și cântece vesele. Impregiurul lor erá deci domnit de o larmă asurditóriă, confusă. Atențiunea lor erá țintită spre frigarea invêrtită de asupra jarului de doi ostași, Scardon sě têrěi deci neobservat pe lângă ei.

Partea cea mai periculósă a calei sale necomóde erá acum la spatele sale. De acum inainte avea a trece prin loc mai puțin luminat.

Succesul insě mărește cutezanța omului. Imboldit de dorul de asě vedé cât mai curund dincolo de mur Scardon uită de precauțiunea de până acum și fu atât de neprudent de sě redică dela pământ.

Un dac! . . . Un dac in apropiarea nóstră! — strigă un legionariŭ, care observà pe sclav retrăgânduse spre mur.

Legionarii tăvăliți pe pământ de odată sărirá in tălpi și-și apucará armele.

Scardon sě repeděi la scară și cu isteținea unei mițe alungate de câni sě urcà pe mur.

Stăi pe loc! . . . . Dă-te prins! — strigau persecutorii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In vêrful murului sclavul sĕ oprì. De iritaţiune şi obosélă de abiá mai potea resuflá. I-şi mai intorsĕ incă odată privirea spre cetatea ardêndă; priveliscea ce sĕ desfăşurá de aici din inălţime in aintea ochilor sĕi pe lângă tótă gróza era máiestósă.

Frapat de o panoramă sublimă, ne mai vĕdută, nici visată, piciórele lui remaseră pentru câteva momínte ca inrădĕcinate in petrile murului.

In aintea sa sĕ lăţiá o mare ingrozitóră cu valuri de flacări. In intipuirea sa agitată i sĕ părù, că acésta mare e sbicuită de un viscol zdrobitoriu. Flacările portate de vênt sĕ rĕdicau şi ér sĕ netediau, ca in momentul proxim ér sĕ sĕ redice şi mai poternic, intocmai ca undele revoltate.

Şi ca asemênarea sĕ fiă şi mai perfectă, priveliscea acésta selbatică erá insoţită de un murmur clocotitoriu, de o ferbere nehotărită din care sĕ potea insĕ destinge pocnirea focului şi concăderea coperişelor tĕciunate.

Chiote sĕlbatice, strigări de invingere, cântece intrerupte din când in când de vaiete desperate, de plânsete femeesci şi de copii, de tânguiri inăduşite, măriau gróza privitoriului.

Aerul de asupra acestei mări de foc erá luminat până'n inălţimea ceriului, care erá ca invelit cu un covor mare, purpurfu. Nori de fum formau ici cólea pete intunecate, intreţĕsute de schintei sclipitórie şi şperlă. In inălţimea nefinită

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să părea, că plutesce o céță oscură, luminată numai debil din causa depărtarei prea mare.

Scardon de o dată să cutrĕmură. Un sunet sbârnăitor, ce-i trecuse pe lângă urechiă, îl trezì din răpirea sa sufletéscă. Pe lângă urechia lui trecuse o săgétă.

Sórtea lui erá clară. Potea alege dóuĕ căi. De sare în apă, al careia sgomot murmurătoriŭ străbătea până la el dela piciórele zidului, să espunea pericolului de a să schilăví dar in cas favoritoriŭ scăpá la libertate.

De să da prins viéța-i erá asigurată. Insĕ cu ce preț, și ce viéță? . . .

Pre cum cei se sunt amenințați de vre-un pericol de mórte in momentele ultime iritate își vĕd tot trecutul limpede și repede, ca și când acela ar fi o licărire de fulger, și in aintea lui Scardon i să desfăcù tótă viéța trecută.

Își vĕdù tinerețele nefericite, când erá legat in lanțuri, bătut, portat la târguri de sclavi. Să infiorá de amintirea suferințelor dejositórie.

După acea-și aduse aminte de ḑilele fericite petrecute la casa lui Mucapor. Stăpânul său bun și acuma-lŭ așceptá cu nedumerire . . .

Scara redĭmată de mur să clătì, un legionariŭ să urcà cătră Scardon.

Mai avea câteva clipite, in cari erá incă domn peste vóia sa.

Scardon î-și redicà mânile spre ceriŭ.

Zamolxis, indurare! — strigà și să áruncà in apă. Undele Sargheții să netediră repede de a supra lui.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XIII.

Vae victis!

Redesceptarea din o ameţélă causată prin lovirea căpéţinei nu e plăcută nici decum. Suferinţele nefericitului ameţit sĕ incep numai după recăpĕtarea conşciinţei de sine.

Măciuca grea a batavului Vitiges de regulă cruţá pe cei ce sórtea-i aducea inaintea lui in luptă de suferinţĕle redeşceptărei. Inimicul lovit in cap de măciuca lui Vitiges adormiá ca atins de fulger. şi când sĕ deşceptá sĕ vedea in cealaltă lume.

Cu tóte acestea casul lui Zurgimar fu o escepţiune rară. Écă pentru ce:

Scim, că Vitiges când zărì pe luptătorii desperaţi, sĕ asvĕrlì ca o féră sĕlbatică a supra lui Zurgimar. Acesta insĕ pe lângă tótă furia ce-i intunecá vederile observà măciuca germanului redicată in prejma capului sĕu. Pericolul morţii ce-lŭ ameninţá din acésta parte, î-lŭ făcù sĕ uite pe câteva momінte de Flavus, şi-şi intórse cu repeţiunea fulgerului scutul in direcţiunea loviturei. Corpul lui erá acum neapărat din partea tribunului, dar urletul animalic al Vitiges, cu care năvălì a supra lui Zurgimar, î-i răpì atenţiunea şi in suprinderea conturbătóriă Flavus lăsase ocasiunea dată de a-şi infige pumnalul in pieptul contrariului sĕu.

Acésta coincidinţă a evenimentelor fu mântuitóriă pentru viéţa tarabostosului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Lovitura grozavă destinată pentru capul lui Zurgimar fu prinsă de scut.

Apărarea in contra ciomagalui ucigătoriŭ insĕ nu potù fí perfectă. Scutul ţintuit sĕ lovì cu marginea sa de fruntea lui Zurgimar şi sĕ frânsĕ in bucăţi.

Flavus şi batavul cugetară, că Zurgimar a incetat de a mai trăí. Zăcea lăţit cu membrele nemişcate. Din nasul lui curgea sângele incet, şi pe obrazul lui sĕ revĕrsá palórea morţii.

Intre acestea nóptea-şi slobodì vĕlul sĕu negru peste pământ; stelele sĕ aprinseră una câte una. Giur impregiur domniá linişcea măiestósă şi incântătóriă a nopţilor sĕnine de véră: Numai in Sarmiseghetusa clocotiá sgomotul ingrozitoriŭ de luptă. Sĕ părea, că uneltele nemilóse ale nimicirei: focul, uciderea, armele sau incăierat intr'o emulaţiune turbată.

În-spre zori aerul sĕ rĕcorì, şi căduse o róuă grósă.

Zurgimar incepù a-sĕ mişcá

Cu anevoiă grea-şi redicà membrele amorţite şi-şi şterse cu mâna tremurândă de slăbiciune fruntea infocată.

I-sĕ părea, că s'a desceptat dintr'un vis sĕlbatic şi înfiorătoriŭ.

Intunecimea negurósă ce-i ţinù mintea cuprinsă incpù cu incetul a dispăré. I-şi recăpĕtà cu incetul consciinţa de sine.

Erá beat de cap de slăbăciune; urechile lui î-i sunau; cá când ar audì frémĕtul unei păduri portate de vênt.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mintea lui să lumină in fine intr'atâta, de-și aduse aminte de celea ce s'au intêmplat cu el.

Î-și rupse póla mantelei și-și legà cu acésta fruntea rănită.

După acea să redicà cu anevoiă, piciórele sale insĕ de abia-lŭ țineau, intr'atâta slăbise de pierderea de sânge.

Erà evident că pentru el erá fórte periculos a petrece aici. Căci in Sarmiseghetusa in nóptea acésta nu dormise nime. Ulițile ei gemeau de mulțimea legionarilor și germanilor; fiesce care să siliá a-sĕ inavuți.

In continuu să audiá cârțăirea carĕlor incărcate de obiecte jăfuite. Din când in când trecea trupe de daci inferecați cu lanțuri și legați cu funii, femei și copii mênați intre arme de ostași romani.

Cu linișcea tristă, plină de abnegațiune dorerósă a prinsonerilor de secsul bărbătesc formá un contrast de tot pĕtrundătoriŭ conduita desperată a femeilor și a copiilor. Tânguirile lor jalnice, vaietele și gemetele doreróse, obrazii drăgălași ai copiilor acum supți de desperare vĕdênd ochii mamelor lor impainginați de tristéță și inecați in lacrĕmi amare, — ar fi fost in stare a provocá milă și conpătimire in ori-ce ânimă de om simțitoriŭ.

In ânima impetrită a ostașilor duri nu erá insĕ loc pentru milă și compătimire. Ei sciau numai, că au invins pe un popor trufaș, pe care sunt indreptățiți a-lŭ pedepsí după merit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Din castrul roman, care erá rĕdicat in apropiarea capitalei trimbiţile incepurá a chiemá pe ostaşi.

Zurgimar cunoscù signalul dat; in sufletul lui sĕ aprinse focul viu al speranţei.

Sĕ făcea ḑiuă: Impĕratul Traianu-şi convocá legiunile lui in castru.

Peste puţin têmp ruinele Sarmisegheţusei vor fí părăsite de inimic.

Zurgimar î-şĭ redicà ochii osteniţi spre ceriŭ, buzele lui tremurau de emoţiune religiosă, când rostì cu faţa transpirată cuvintele următórie:

Indură-te Zamolxis! aibi milă de mine şi cruţă mĕ sĕ nu ajúng viŭ in mânile vrăşmaşilor!

Corpul sĕu slăbit sĕ părù că căpĕtase poteri nóuĕ.

Din uliţa principală, unde zăcuse, la tot casul trebuiá sĕ se depărteze.

Sĕ trase deci printre casele tĕciunate in o ulĭţă laterală.

Abiá ajunse insĕ aici, când o surprindere ingrozitóriă î ingheţà sângele in vine.

Din apropiare sĕ audiau vaiete desperate şi injurări dure.

Zurgimar î-şĭ aruncà privirea spăriată in direcţiunea sgomotului şi vĕḑù o trupă de prisoneri daci mênată de legionari inarmaţi.

Mâna tarabostosului lunecà in mod inconsciu la brĕu, cercând mănunchiul pumnalului. In câteva clipite precepù mărimea pericolului ce-lŭ ameninţá, de cumva î-lŭ va observá vreun ostaş

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

roman. In aintea ochilor lui sufletesci sĕ arĕtă tipul sclăviei dejositórie ca intr'o oglindă magică, portată cu iuțimea cugetului. Decât o astfeliu de viéță, mai bine mórtea! . . .

O fricĕ nimicitóriă trecù prin tot corpul lui, mintea lui sĕ intunecà de acces violent de delir doreros . . .

Brĕul lui erá gol.

Își aduse in fine aminte cĕ in lupta lui cu Flavus picà cu pumnalul in mânĕ. Pumnalul a remas in locul unde zăcuse, căutarea lui erá deci zădarnicĕ.

Cortegiul trist al prisonerilor erá acum numai de vre-o câți-va pași de el. Confusiunea ce cuprinse pe Zurgimar erá atât de mare incât stete in fața pericolului cu piciórele inrădĕcinate.

Sĕ părea, cĕ in nepăsarea lui abdise de speranța scăpărei, trăsurile feței lui luară o espresiune plină de abdicere dorerósă.

Zurăitul lanțurilor, cu care erau legați prinsonerii î-lŭ trediseĕ din nepăsarea letargică.

Lipit de părețele afumat al unei case arse sĕ incercà a sĕ retrage neobservat din calea inimicului.

In tótă viéța sa Zurgimar până aci nu cunoscù frica. Acum simți, cĕ respirarea i sĕ opresce; ânima intr'atât de vehement î sbocotiá, de i-sĕ părea, cĕ î aude loviturile aprópe durerósĕ.

Unul dintre legionarii, cari escortau prinsonerii, observase in umbra zidului figura suspectă a lui Zurgimar, care sĕ tĕrĕiá incet lipit de părete.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cine e acolo? — strigă ostașul ce observă pe Zurgimar — in ton demândatoriu.

Zurgimar sĕ oprì și se lăți la părete, sperând că in lumina debilă a amurgului de deminéță va remâné neobservat.

Cine e acolo? — Respunde! — sĕ audì din nou versul de mai nainte.

Zurgimar devenì prada unei iritațiuni chinuitórie. Genunchii lui slăbiți incepură a sĕ bate unul de altul in tremurare nervósă. Fruntea și obrazii lui sĕ aprinsără, buzele lui vineții sĕ deschiseră de repetite ori fără a rosti un singur cuvênt. In confusiunea iritațiunei erá p'ací sĕ respundă ostașului.

In acest moment audì, că sĕ lovì in părete un obiect solid, care sĕ rostogolì in aintea picíorelor lui.

Erá o suliță aruncată din partea legionarilor.

Părețele impregiurul lui de o dată incepù a suna de loviturile ciocănitórie ale suliților și ale săgeților aruncate spre omorirea lui de cătră legionari.

Zurgimar sĕ cutremurà.

Cu gróza morții apropiate vĕdù, că e perdut. Ostașii romani sĕ repedirà acum pe intrecute cătră el.

Câteva momințe de intârdiare incă, și ajunge in mânile romanilor viu . . .

Un fior rece trecù prin tot corpul lui la acest cuget inspăimêntătoriu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Își incordà poterile slăbite spre fugă. Insĕ oh! ce ajunge voința fără poteri corespundĕtórie!

Piciórele lui slăbite i-sĕ impletiau ca ale unui olog demn de compătimire.

Ostașii persecutori isbucniră intr'un rîs dur, bajocoritoriŭ. Mai mulți din dînșii î-și redicară sulițele spre aruncare și-și intinseră arcurile spre săgetare.

Zurgimar fugiá cumpenindu-sĕ in tóte laturile. Nu a scăpá voiá el prin fuga sa, căci ce-i plătiá viĕța fără libertate? Eșise numai din intunecimea zidului la lumină, oferindu-se drept țintă suliților și săgeților vrăsmașe. Sciá el prea bine, că prin incercarea fugei va irită pe inimici și-i va indemná și mai tare la folosirea armelor. Dar mórtea mântuitóriă, carea l'ar poté scăpá de venitoriul sĕu negru cel amenințá, nu voiá sĕ vină.

Stați, fraților! Repuneți armele! — esclemà in acest moment o vóce poternică.

Acésta vóce sĕ redicà in momentul ultim, numai câteva secunde de ar mai fí intârdiat, una din multele sulițe și săgeți indreptate spre Zurgimar l'ar fí cruțat de multele suferințe ce-lŭ asceptau incă.

Nu vedeți fraților, că nimernicul acesta e un pilophor? — sĕ audì érăși vócea de mai nainte. — Nu vedeți, că capul lui e impodobit cu căciulă! Un pilophor viu are tot de a una mai mare preț, de cât unul mort.

Ostașii precepură pe deplin sensul acestor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cuvinte și nĕvăliră orbiți de lacomiă spre Zurgimar.

Peste câteva secunde sĕ audĭ un rĕcnet doreros. Ostașul ce observase calitatea de tarabostos a lui Zurgimar, î-și incleștà mâna in pĕrul acestuia și-lŭ hățì cu brutalitate nemilósă. Legătura de pe fruntea rănită a lui Zurgimar sĕ deslipì de smâncitura brutală a ostașului, și sângele incepù a-i curge șiróie in ochi și pe fața-i schimositĕ de convulsiunile dorerei.

Dar cu mult mai crâncene-i erau suferințele dorerei sufletesci, de cari erá muncit Zurgimar in acest moment ingrozitoriu. Numai cugetul că ar ajunge in sclaviă î-lŭ făcea, că tótă ființa sa mândră și iubitóriă de libertate sĕ se cutremure.

Omoriți-mĕ! — dise Zurgimar cătră legionarii, cari î-lŭ incungiurară acum din tóte părțile.

De pe faça ostașului ce prinse pe Zurgimar se potea cetí espresiunea unei indestuliri și bucurii interne la audul acestor cuvinte desperate, rostite in limba latină.

Vedeți, fraților, că nu m'am inșelat! — esclamà ostașul cu privire triumfătóriă cătră soții sĕi. Omul acesta e pilophor și scie și latinesce, de a bună sémă e un fruntaș.

Pe lângă tot necazul, căruia erá supus Zurgimar acum, cuvintele acestea î desceptară ambițiunea.

Da, legionarilor! — dise el animat de fala națiunei sale. — Nu v'ați inșelat; sum unul dintre

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fruntașii dacilor, numele meu e Zurgimar. Sórtea nemilósă m'a dat viu in mânile vóstre. Precum sĕ vede a fost mandatul ḑeilor sĕ gust și amărăciunea acésta. Nu mĕ plâng in contra mandatelor divine, î-mi voiu blăstĕmá insĕ in veci sórtea nefericită, că n'am avut nici o armă la mine in momentul cel mai desperat al vieței mele.

Pentru-ce armele? Dóră nu-ți trecea prin minte a ținé luptă cu noi cu toți? — intrebà un ostaș.

Nu, nici de cât! — respunse Zurgimar hotărit. — De aveam insĕ cu vre-o câteva minute mai nainte barem un pumnal, voi acum ați incungiurá un cadavru.

Atunci am fi remas de pagubă — reflectà un legionariu, care sĕ ocupà cu desnodarea unei funi, cu care voiá sĕ lege mânile prisonerului nou.

Acestea cuvinte borborosite numai intrécăt avură a supra lui Zurgimar un efect neasceptat. Ochii lui incepură a strălucí vioi. O rază de speranță, ce-i luminà intunerecul sufletului, sĕ părù, că î redase poterile perdute.

Fraților! — esclamà Zurgimar forțându-sĕ, că versul lui sĕ aibă potere impunĕtórià. — Așa cred, că me veți iertá pentru acest titlu. Suntem inimici, dar suntem și ostași, prin urmare vĕ pot numì și frați.

Din nenorocire trimbițile romane chiar in acest moment, când Zurgimar reușì a desceptá curiositatea inimicilor sĕi, incepură a resuná in fanfaradă asurḑitórià din spre castrul apropiat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sĕ ne grabim fraților, signalul de convocare sună deja de mult, n'ar fi frumos de ne-am întârdiá — dise ostașul ce sĕ părea a conduce pe ceialalți.

După acea făcù sĕmn sĕ aducă funea, și sĕ adresà cătră Zurgimar in ton aspru demândătoriŭ :

Ține-ți mânile Zurgimar !

Faça acestuia sĕ aprinse de rușine și mâniă.

Lăsați-mĕ deslegat, eu vĕ promit pe cuvêntul mieu de onóre, că nici nu voiŭ incercá fuga.

Dacii n'au onóre, — replicà o vóce strictă. — Insuși regele vostru a fost un mincinos nerușinat.

Mĕ jur pe mânia ḑeilor mei pedepsitori, că-mi voiŭ ține cuvêntul !

Nici o vorbă, țineți mânile.

Doi ostași apucară mânile tarabostosului și le ținură cu tăriă de fier, până când un al treilea invêrti funea grósă de mai multe-ori in giurul lor și o inodá.

Ostașilor ! — grăi acum ĕră Zurgimar, — nu-mĕ supĕr pentru portarea vóstră dură façă de mine, vĕ propun insĕ un têrg, in care ambele partide vom câștigá.

Legionarii imboldiră pe Zurgimar la drum fără a reflectá la cuvintele lui.

Zurgimar făcù câți-va pași trăgănați, apoi oprindusĕ ĕrăși dise :

Din privirile vóstre insĕtate și din pădirea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vóstră plină de lăcomiă febrilă cu care m'aţi legat, vĕd că sunteţi neşce ómeni, cari nu despreţuesc aurul şi argintul, Sciu că voiţi a-mĕ vinde de sclav. Norocul schimbăcios al resbóielor e acum in partea vóstră, vĕ recunosc tot dreptul de a trage folóse cât de mari din acésta impregiurare favorităriă. Ascultaţi deci, ostaşilor bravi, eu vĕ promit pentru eliberarea mea un preţ, din care nici a ḑecea parte nu veţi căpĕta-o dela alţii.

Lăcomia ostaşilor căpĕtă nutremênt nou in acestea cuvinte.

Cum, tu ai aur? — isbucniră mai mulţi de odată răpiţi de unul şi acelaşi cuget.

Da, — respunse Zurgimar reanimat de speranţa scăpărei, vĕḑênd efectul minunat al cuvintelor sale asupra legionarilor. — Sciţi că fruntaşii dacilor nu-sŭ sĕraci in bunuri materiale eu — mulţămită buneivoinţe favorităriie a ḑeilor — mĕ pot numí şi intre acestia bogat.

Unde-ţi sunt comórele?

Ostaşii păreau a stá pe foc de nepaciinţa curiosităţii.

Comórele mele sunt in loc sigur. Eliberaţi-mĕ şi daţi-mi cuvêntul vostru de onóre că mĕ veţi lăsá scăpat şi eu vĕ voiŭ da atâta aur, cât trage corpul mieu.

Cu veştminte cu tot! — strigă o vóce.

Ostaşii isbucniră in rîs la manifestarea atâtei lăcomii. Pe buzele lui Zurgimar incă sĕ ivì un zimbet uşor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Fiă precum voești! — respunse Tarabostosul.

Nu ești scump Zurgimar, in oferirea prețului — dise ostașul ce puse prima dată mâna pe tarabostos. — Persóna ta pe cum sĕ vede e fórte importantă.

Ca și a altora de clasa mea.

Ostașii steteau pe cumpene, neșciind ce sĕ facă, Sĕ temeau că prinsoneriul mințesce.

Tăcerea precumpănitóriă fu conturbată in acest moment de repețirea neintreruptă a signalului de convocare. Viersul metalic al trîmbițelor resună vioi și insuflețitoriŭ in aerul recoros de deminéța.

Unul dintre legionarii trăgănători luă in fine resoluțiune firmă, și incercându-se a aduce și pe soții sĕi la acceptarea părerei sale dise:

Fraților! dătorința ostășéscă ne impune ascultarea strictă a comandelor. N'auḍiți viersul trîmbițelor? . . . Ce stați deci nehotărîți? Cu ce veți scusá intârḍiarea eventuală? Copii crudeli sunteți de ascultați minciunile prinsoneriului acestuia? Vĕ incredeți in viclenia lui? . . . Mĕ mir! Fiecare strêmtorat sĕ incércă a scăpá din cursa nenorocirei sale, in atari casuri omul nu-și alege uneltele mântuitórie. Minciuna insĕ e o unélță de tot naivă și slabă. Mĕ mir fórte, că acea are incă efect și asupra unor ómeni cu mintea cóptă, cum sunteți voi. . . . Unde sunt averile dacilor de presente? . . . In mânile ostașilor nostri invingători.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ale mele-sŭ ingropate in loc sigur — intrerupse Zurgimar pe ostașul cunvêntătoriŭ — Fără invoirea mea acelea nu vor ajunge nici când in mâni străine.

Așa, — continuà ostașul — fără vóia ta nu vor ajuge in mâni străine averile tale? Camerașilor! arătați dacului acesta nerușinat, că mințesce. Constringeți-lŭ sĕ-și cdee aurul ascuns.

Sum in mânile vóstre, mĕ poteți omorí in tot momentul. Sufletul mieu insĕ e mai tare, decât voi. Fiți siguri că-mi voiŭ pĕstrá secretul. Elebirați-mĕ, și eu vĕ jur pe infricoșatul Zamolxis și nemilósa Molis *, că-mi voiŭ impliní promisiunea dată.

Jurământul dacilor e ca frunda uscată, pe care o pórtă ușor și cel mai mic vênțuleț. — continuà érăș ostașul. — Nu suntem atât de naivi sĕ credem jurămintele fiesce-căruia mincinos. Camerașilor! sĕ ducem și pe acest prisoner cu noi. Din prada resboiului prima parte i sĕ cuvine impĕratului. Divul Traian î-și va ținé triumf in Roma, acela trebue sĕ intrécă in splendóre și pompă pe tóte triumfele de până acum. De ce vor fí mai mulți fruntași de ai inimicului zdrobit intre prisoneri, de acea va fí mai mare gloria impĕratului. Impĕratul e sórele nostru, camerașilor, și rașele gloriei sale sĕ revérsă luminând și incălșind și peste noi!

Aceste cuvinte deciseră definitiv sórtea lui

*) Molis ședța morții la thraci, intre cari sĕ numĕrau și dacii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md/ 1901-1932

Zurgimar. Soldaţii î-lŭ impinseră brutal in şirul celor alalţi prisoneri, şi porniră in grabă spre castru.

Ostaşul ce induplicase pe soţii sei, sĕ nu crédă cuvintele lui Zurgimar, erá măreţ şi vesel de succesul obţinut. Credea despre sine, că are o judecată mai profundă de cât soţii sei, cari erau p'aci sĕ fiă sĕduşi de un dac viclén. Cu tóte acestea un cuget î-lŭ nelinisciá mereu: de repetite orì sĕ indoiá de eminenţa judecatei sale. Decumva dacul acesta nu minţì? . . . Decumvă e drept, că e in stare a da pentru sine un preţ de rescumpĕrare atât de mare? . . . In casul acesta trebuiá sĕ recunóscă, că n'a lucrat inţelepţesce.

Dar n'a perdut incă nemic. De cumva are prisonerul acesta averi ascunse, tot pe mânile lor vor ajunge acelea.

„Fraţilor! — agrăì el din nou pe soţii sei, — numai cu puţin têmp mai nainte vĕ dişĕm sĕ arătaţi prisonerului acesta, care sĕ numesce Zurgimar, că mintesce, când dice, că aurul sĕu ascuns — despre esistinţa căruia insĕ nu sum incă convins nici decum — nu va ajunge in mânile nóstre fără vóia sa comsimţitóriă. Î-lŭ vom constrînge sĕ ne conducă la locul unde-si ingrópà averile.

Dicând aceste cuvinte, in pronunţiarea cărora sĕ potea observá fórte uşor tedinţa bajocoritóriă, isbucnì intr'un rîs sarcastic.

Zurgimar sĕ aprinse de mâniă. Acesti ómeni

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu numai nu cred cuvintelor sale, dar î-și și bat joc de el.

Cu mine ați gătat pentru tot de a una! — ḍise el cu buzele tremurânde de mâniă, ale cărei semne trădătórie in zădar sĕ siliá a le ascunde. — V'ați indoit in adevĕrul cuvintelor mele. v'ați bătut joc de sfatul mieu. Bine! . . . Am propus un têrg, voi nu l'ați primit, afacerea nóstră e finită deci! Dar sĕ sciți, că cu sila nu-ți scóte nici un cuvênt din gura mea. Omoriți-me de viu, taiați-mĕ in bucăți, aveți potere a supra corpului mieu. Nu vĕ cer grația, precum n'am dat-o nici eu romanilor, cari picaseră in mânile mele. Dar a supra sufletului mieu n'aveți nici o potere. Gura mea nu va mai rostí nici un cuvênt in acésta privință.

Un ostaș sări mânios la Zurgimar, și-i trase o palmă peste obraz.

Miserabilule! cum ai tu cutezanță a te certa cu stăpânii tei?

Zurgimar sĕ ameți de lovitura poternică, in aintea ochilor sĕi jucau schintei sclipicióse. De ar fi aplicat insĕ chinurile infernului in contra lui, n'ar fi erupt in cuvinte tânguitórie.

Demnitatea cu care-și portá sórtea nefericită, stêrnì și in ânimile dure și impetrite ale legionarilor admirațiune și stimă.

Cine ar fí privit acum in faça schimosită a lui Zurgimar, de a bună samă n'ar fí recunoscut pe bărbatul frumos de mai nainte.

Obrazii-î erau vineți și îmflați, barba și pĕ-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rul lui erau murdărite de un noroiŭ, ce sĕ formà din sânge și pulberea uliței in care zăcuse astă nópte. Numai ochii cei infocați in mâniă neputinciósă sclipiau și mai vioi din cercurile albastre, cu cari erau incunjurați.

Eșiră afară dintre ruinele capitalei.

In câmpia largă, ce sĕ lățiá netedă până la pólele unei coline, unde erá edificat castrul romanilor, gemea o mulțime nemărginită de ómeni și animale.

Strigările legionarilor, cu cari-și in lemnau prisonerii la pași mai repedi, plânsetele copiilor și ale femeilor, injurările germanilor, vaietele celor bătuți sĕ amestecau cu mugetul vitelor, rîncheZarea cailor, cărțăirea carelor incărcate de obiecte jăfuite in o larmă murmuitóriă.

Erá ca și când locuitorii unei cetăți s'ar fi redicat se emigraze cu tóte averile lor.

In apropierea castrului sĕ vedeau semnele și imaginile legiunilor postate in depărtări corespondetórie, ca legionarii sĕ sĕ pótă grupá in giurul lor. Romanii curgeau din tóte părțile incărcați de pradă, unii din dînșii mênau ciurdi de vite, alții trupe de prinsoneri legați, alții erau ocupați cu conducerea căruțelor incărcate.

Neincetat sĕ audiau voci de comandă, cu cari ofițirii sĕ incercau a aduce ordine in acésta invălmașélă undulătóriă.

Peste puțin têmp vitele și carĕle incepură a-sĕ despărți de cătră ómeni. Disciplina militară aduse ordine in imbulzéla sgomotósă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pe Zurgimar cu soçii sĕi-lŭ portară din un loc in altul la aparinţă fără scop. In fine sĕ trezì intre o mulţime nenumĕrată de daci. Acestia toţi erau prinsoneri; o parte din dênşii erau cu mânile legate, cea mai mare parte insĕ erá numai sub paza ostaşilor inarmaţi. O privire mai insĕtată a acestora, din care pazitorii ar fí potut saspiţioná pe acesti nefericiţi că sĕ cugetă la vreun mijloc de scăpare, erá destul ca sĕ li-sĕ denege acest favor. Acestia erau fără amĕnare scoşi din turmele nelegate şi pe mânile lor sĕ puneau funi sau lanţuri.

Ici cólea sĕ auḑiau şi certe. Aici dreptul de posesiune erá dubiu, şi legionarii sĕ certau pentru sclavi. Dar nu durá nici odată prea mult; când nu poteau nici într'un tip limpeḑí dreptul de proprietate, lăsau sĕ decidă sórtea. Trăgeau sorţi peste sclavi.

Ostaşul ce puse prima óră mâna pe Zurgimar, sĕ depărtă şi peste puçin têmp sĕ intórse insoçit de un centurion.

La mandatul acestuia Zurgimar fŭ despărţit de soçii sĕi de până acum şi fŭ transportat la altă grupă de prinsoneri.

Acestia toţi erau tarabostoşi. Zurgimar recunoscù intre aceştia cu dorere compătimătóriă pe mai mulţi amici de ai sei. Trăsurile posomorîte ale feçelor bărbóse le trădau cugetele triste, de cari erau prea ocupaţi, şi in ţinuta lor smerită sĕ potea cunósce dorerea sfăşietóriă, ce pe toţi-i tortură.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pe Zurgimar î-lŭ primiră cu o privire induioșitóriă, ce-lŭ pătrunse până'n adêncul ânimei sale mâhnite. Zurgimar precepù salutarea mută, și sufletul lui se împlù de mulțămită ferbinte. De când i-sĕ intórsĕ sórtea spre rĕu, privirile acestea compătimitórie fură primul balsam pe rana lui usturătóriă.

Centurionele făcù sĕmn ostașilor și aceștia incepură a mênă trupa tarabostoșilor după el. Fură conduși in apropierea castrului.

De aici din inălțime Zurgimar potù priví tótă turma sgomotósă și in continuu mișcătóriă a prinsonerilor.

O jale dorerósă-i stringea gâtul, și in ochii lui sĕ iviră doi picuri de lacrĕmi. Patria lui erá subjugată și flórea poporului dacic erá legată in lanțurile robiei.

In aintea ochilor sĕi sufletești sĕ desfăcù mulțimea suferințelor, cari așceptau pe toti frații sĕi și sĕ infiorà.

Vedea târgurile de sclavi in cetățile Italici. Sclavii erau postați pe podiuri, imbrăcați in costume pompóse, cari nu acoperiau, ci potențiau numai prin croitura lor măiestrită avantagiile trupești, muschii vênjoși, ósele tari, frumseța grațiósă a femeilor. Unii din dênșii aveau atêrnate in grumaz tăblițe mici, pe cari erau scrise facultățile eminente și insușirile bune. Ér sclavii de peste mare sĕ poteau cunósce de pe piciórele lor văruite până'n genunchi. I-sĕ părea că aude lauda neguțătorilor cu care sĕ siliau sĕ vêndă marfa lor incât sĕ potea de scump.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Șirul acestor cugete triste fu întrerupt de versuri de trîmbițe și strigăte de bucuriă.

In internul castrului impĕratul Traian î-și finise jerfa, cu care mulțămì ḑeilor invingerea obținută, și acum pornì spre pórta castrului.

Peste puçin têmpu-lŭ vedem pe un podiu rĕdicat spre acest scop. Pe faça lui sĕ revĕrsá linișce impunătóriă și seriositate maiestósă, In drépta sa ținea un bâț de os de elefant, in çapĕtul căruia un vultur mic, sculpat de mână de măiestru, î-și intindea aripile, ca când ar voí sĕ sbóre, Acesta erá simbolul poterei supreme in óste, și romanii-lŭ numiau scipio. Stânga lui sĕ odigniá pe o sabiă scurtă cu mănunchiu impodobit de un cap de vultur.

Traian sĕ intórse cătră doi legați de aĭ sĕi, ce-lŭ urmăriră și aici, și schimbà câteva cuvinte cu ei.

Stégurile și imaginile legionarilor portate de ostași cu podóbe de pei de urs pe capete sĕ portară in giurul podiului.

Strigătele de salutare ale miilor de ostași insuflețiți făceau sĕ clocotéscă valea Sarmisegheтusei ca de bubuitul tunetelor. Legiunile imbĕtate de gloria invingerei sălutară pe Traian de »imperator«.

Traian făcù sĕmn, și mulțimea strigătóriă amuți ca atinsă de o vérgă magică.

Cesarele incepù a ținé o alocuțiune cătră trupele sale. Le lăudà curagiul, le desluci in cuvinte marcante importanța invingerii obținute,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Le espuse, că trufia nerușinată a dacilor e pedepsită deja după merit: cetățile lor sunt derimate, trupele lor imprăștiate și prinse, averile lor in mânile romanilor.

Bietul Zurgimar oftă adênc. Cuvintele cesarelui erau tot atâtea săgeți inveninate cari î treceau prin ânimă. Î-și intórse privirea către soții sĕi de aceași sórte, și sĕ ținù in acest moment cu mult mai nefericit de cât acestia, cari nesciind limba latină erau scutiți de veninul cuvintelor imperiali.

Traian continuà.

Tarabostoșii legați de o dată deveniră atenți. De pe buzele lui Traian audiră de mai multe ori numele regelui lor. Acesta erá unicul cuvênt preceput și de ei.

Aerul de o dată sĕ implù de strigăte mâniosĕ:

Așa piéră toți inimicii cesarelui!

Zurgimar și soții lui remaseră pe câteva mominte inmarmorați.

Pe un podiu, ce sĕ inălță in fația podiului de pe care vorbiá Traian, doi ostași redicau un trofeu sângeros.

Zurgimar și soții lui sĕ implură de gróză și de dorere sfășietóriă. In trofeul redicat de ostași recunoscură capul iubitului și cinstitului lor rege Decebal.

Așa dară pentru patria lor nu mai remase nici mângăiarea speranții. Invingerea inimicului e perfectă: Dacia nu mai are cetăți, nu mai are

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fortărețe, armata ei e imprăștiată, cea mai mare parte e in lanțurile sclaviei. Cu trupul sângeros al regelui Decebal sĕ fălesc invingătorii.

Un suspin doreros sĕ audĭ din trupa tarabostoșilor legați, și capetele lor sĕ lăsară cu resignațiune doresósă pe pepturî. Speranța in viitoriul Daciei părăsì acestea pepturi eroice, și locul ei-lŭ ocupară nepăsarea impetrită și resignațiunea dorerósă.

Traian î-și fini vorbirea și incepù a impărțí premii ostașilor, cari s'au destins in luptă.

Zurgimar cu soții lui fu condus de aici, și din vorbele ostașilor precepù, că in ḑiua următóriă vor fí transportați spre Italia.

Așa dară nu mai avea de a petrece decât o singură nópte in apropiarea ruinelor friste ale capitalei și după acea potea abḑice pe veci de speranța revederei.

In acest moment doreros î veni in minte Chilma, ochii sĕi sĕ implură de lacrĕmi. Î-i erá de lipsă tótă poterea bărbăției, ca sĕ nu erumpă in plânsĕt cu hohot.

XIV. Un sclav fidel.

Partea sud-vestică a Transilvaniei pe têmpul narațiunei nóstre poședea cu imbelșugare ținuturi sĕlbatice, romantice. Pe lângă valea estinsă și frumósă a Hațegului acest teritoriŭ mai are o mulțime de văi strîmte, marginite de déluri cu cóste țĕpișe Securea culturei nu formase incă pe acelea têmpuri pămênturi de arat din păduri

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

cari sĕ estindeau mai pe totindenea până la pólele délurilor și colinelor. Unele ținuturi mai depărtate nu erau cercate de ómeni cu anii, in sêlbele seculare din acestea locuri liniscea măiestósă a naturei nu erá conturbată de cât de mugetele bourilor, ce păsceau in turme mari érbă grasă, necălcată de picior omenesc. Abia din când in când sĕ abătea câte un vênătoriu mai cutezant pe acestea locuri de virginitate sĕlbatică.

În depărtare de cale de o jumĕtate de ți spre miĕdă-nópte de la Șarmiseghetusa pe un dél țĕpiș și rîpos, ale cărui rupturi și prăpastii erau insĕ perfect ascunsĕ de codrii verdi in înălțime considerabilă, sĕ estindea o poiană frumósă incadrată de copaci gigantici.

Erá nóptea următóriă după devastarea Sarmiseghetusei,

Luna chiar rĕsărise, radele ei arginție inundaserá cu lumina ferică ținuturile sĕlbatice.

In érba grasă a poienii trei cai legați de pociumbi cu funii lungi păsceau conturbând din când in când prin forături poternice liniscea singuratică a noptii incântătórie.

La margínea poienii sĕ înălță țĕpiș ca un păriete alb o stâncă colosală, al căreia creșcet erá érăși impodobit de pădure. Sĕ părea că poiéna amintită, rupênduse de crescetul stâncei, sa cufundat, și cea alaltă parte a stâncei remânênd in posiția originală, formase un păriete sdroburos, care cu colórea sa álbă-surîă păreá a-și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bate joc de verdéța nestatornică și schimbăciósă a impregiurimei. Partea din jos a părietelui albiu erá intreruptă de o pată intunecată, care la scrutarea mai minuțiosă sĕ arătà de o gaură mare cât o ușă, ce conducea in internul stâncei.

Acésta erá o apertură, ce conducea in o peșceră, in cari délul văros erá destul de bogat.

Pe din aintea acestei aperturi curgea murmurând un părĕuașiŭ cristalin de dél, care după un curs scurt numai de vre-o câțiva pași sĕ prĕbușiá cu sgomot mare intro prăpastiă fără fund.

Din internul stâncei, din peșceră de odată sĕ audirà voci omenești. Sunau infundat și regușit, ca și când ar vení din'trun mormênt.

Un bărbat cu vóce poternică sgâdărì tĕciunii stinși și ațițà foc. Pânà-ce isbutì a-și împlini intențiunea strigă de mai multe-ori fără resultat:

Sculați fraților! Cum naiba de poteți dormí ca ursii iérna in vizunii?

Focul prinsĕ flacără și luminà in câtva peșcera.

Bărbatul ce erá ocupat cu tocmirea focului, erà un tarabostos. Lumina crescândă a focului î descoperì in fine trăsurile feței. Erá tarabostosul Mucapor.

Sculați Fraților! — strigà el acum și mai poternic. — Sĕ pare, că n'aveți nici un cuget Dormiți ca copii scăldați in brațele mamelor.

In pronunțiarea cuvintelor sale sĕ potù observa duritatea mâniei.

Din tóte unghiurile peșcerii incepură a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mon1901-1932

cum a sĕ scormoní figuri bărbătesci, cari-și frecau cu pumnii somnul din ochi.

Ce s'a irtêmplat Mucapor? — sĕ audì o vóce timidă. — A dat inimicul de urma nóstră?

Mare frică porți de inimic, tarabostóse! — dise Mucapor in ton-dogenitoriŭ. — Dar fii pe pace, inimicul e cu mult mai ocupat de presente, decât sĕ străbată prin pustietăți sĕlbatice după vre-o câțiva ómeni, când cetățile și satele nóstre-sŭ pline de pradă.

Ómenii spăriați sĕ linișciră și incepură a-sĕ grupá in giurul focului.

Mucapor continuà in tonul dogenei.

Mĕ mir dé voi, dacilor, cum poteți fí atât de nesimțitori față de nefericirea patriei nóstre. Inimicul sĕ intrece in vĕrsarea sângelui fraților nostrii, cetățile și satele nóstre sĕ prefac in cenușă, femeile și copii gem in lanțurile sclăviei .... și voi dormiți .... dormiți ca și când acestea grozăvenii nu v'ar interesá nici decât.

Daci sŭnteți voi?!

Ultimele cuvinte le pronunțià Mucapor răcnind, răpit de un acces de dorere fără sfat.

Acum toți soții lui Mucapor ocupaseră deja loc in giurul focului. Cuvintele pline de mâhnire dogenitóriă ale vorbitoriului avură o impresiune atât de adêncă asupra ascultătorilor, incât acestia amuțiră pe câteva mominte.

Focul erá incungiurat de doi tarabostoși, afară de Mucapor și unsprădece ostași comați.

Unul dintre tarabostoși indrăsnì in fine a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rumpe tăcerea mortală și dise in ton nesigur, plin de sfială:

Nu ne face imputări, Mucapor căci nu le meritãm! Ânimile nóstre sângeréză de dorere .... vedem nefericirea patriei și a poporului nostru. Regele nostru e mort, ... și noi fugim ca o turmă fără păstoriŭ, ca o turmă in care au intrat lupii. Cu tóte acestea suntem și noi numai ómeni supuși slăbiciunilor trupești. Ne faci imputări nemeritate că am adormit? ... Nu știi Mucapor, că eri nópte am stat in luptă și am scăpat de mórte numai ca prin urechile acului? Tu vorbești inse ușor, căci ai petrecut ḑiua de eri in linișce aici in peșceră.

In linișce? ... tu ḑici acésta tarabostóse, sau un copil, a cărui minte necóptă nu póte cuprinde chinurile dorerei, de cari e muncit un bărbat, când vede că tóte câte i-au fost scumpe in acésta lume s'au pierdut irevocabil. Dar trăiește incă rĕsbunarea! Contez la patriotismul nestîns al dacilor! .... Dacia incă n'a pierit. fii ei éroici sĕ vor reculege și vor năvăli pe inimicul imbuibat cu poterea nimicitóriă a uraganelor!

Ochii vorbitoriului sclipiau ca dóuĕ lumini de văpaia mâniei și a urei. Peste câteva momințe de tăcere mută, trăsurile vorbitoriului sĕ împlură de espresiunea speranței in ajutoriul ḑeilor. Nu; nu, Zamolxis nu va suferì ruinarea Daciei va trâmite ajutoriul sĕu divin fiilor sĕi asupriți, și Dacia érăși va fí liberă și stimată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Indurate și infricoșate Zamolxis, de mânia cărui sĕ cutremură munții și inimicii sĕ împlu de gróză, cruță-mi dilele sĕ pot ajunge sĕrbătória acea, când dacii tĕi sĕ vor întrece unul pe altul în emularea sântă de a aduce jertfe bogate de mulțămită pe altariele tale din nou redicate!

Cuvintele acestea rostite de invăpaiatul Mucapor cu buze tremurânde de emoțiune aținără în ânimile ascultătorilor focul încrederei religióse, a cărui căldură înroși fețele triste și îngrigiate.

Asculte-ți induratul Zamolxis cuvintele de rogăciune inflăcărată! — sĕ audĭ vócea profundă și sĕrbătorésca a unui tarabostos.

Asculte-le! — murmurară toți.

Le va ascultá, despre acésta poteți fi siguri! — dise Mucapor cu viers sonor. — Romanii cari de presente-sŭ beți de victória lor ușóră, se vor trezí din beția lor de loviturile crudele ale dacilor resbunători! Amar și vai va fi de dênșii! Vor sîmți trântiți la pămênt loviturile călcâielor nóstre. — oh — dacii sĕ precep la gustarea plăcerilor de resbunare. Vedeți, fraților, sĕgéta acésta inveninată?

Ascultătorii făcură sĕmn cu capetele că vĕd, că Mucapor le arătà o sĕgétă cu vêrful inveninat,

In lumea acésta numai puçină bucuriă am avut, — continuà Mucapor — și și de amintirea acestei aș abdice bucuros. Dar ce dic? Aș suportá chinurile celea mai oribile m'așĭ supune

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu sânge rece maltratărilor inventate de crerii celui mai nemilos tiran, ba n'aș hesitá de a abdice și de fericirile imbětătórie, ce ascéptă pe sufletele cari au respectat cu frică legile dĕilor infricoșați — tóte acestea le-aș face pentru o plăcere scurtă, insĕ imbětătóriă răpitóriă de simțuri inebunitórie și ne mai gustată de ființe moritórie. Aș voi ca toți romanii din lume sĕ-sĕ frĕmênte intrun sêngur corp uriaș și nepotincios ér eu sĕ infig acésta sĕgétă inveninată in ânima lor astută și tirană. Sĕ mĕ imbĕt de voluptate de a-i vedé sbuciumările neputincióse, sĕ mĕ delectez in convulsiunile chinurilor usturătórie in turbarea spumăgătóriă a neputinței, in rușinea umilirei totale!

Pieptul lui Mucapor sĕ rĕdică iute și cu vehemență, ér in lucirea fantomică a ochilor sĕi fulgerători și in trăsurile esaltate ale feței sale bărbóse sĕ oglindă pofta demonică după sânge și resbunare.

E dorere, Mucapor, — dise unul dintre dacii din giurul focului, — că romanii-sŭ mulți și puternici, ĕră dacii puțini și slăbiți. Speranța in viitoriul strălucit al Daciei e ca lumina debilă respăndită de un opaiet sĕrăcăcios. Lumină slabă, somnurósă, și speranță, negurósă, negurósă!

Te inșeli, tarabostóse! — protestă Mucapor energic și cu vehemență, rĕdicându-și sĕrbătoresce mâna. — Speranța in viitoriul fericit al Daciei e mai lucitóriă ca sórele orbitoriu in care nu póte privi indelungat ochiul omenesc. Dacia

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

va fi liberă și mare! Acésta nu e speranță, ci adevĕr divin. Aduceți-vĕ, fraților, numai aminte de cuvintele sânte ale profetului Olmis! Ce dice el? Ce minune i-s'a arătat in sanctuariul lui Zamolxis in ainte de a incepe acest resbel, care nu e finit incă nici la un cas? Cine ne-a dat in mâni armele? Insuși ḑeul Zamolxis! El ne-a provocat sĕ ne intingem săgețile in veninul cel mai ucigătoriu! Și voi incă vĕ temeți de finea acestui resbel just și pornit cu voința, ba chiar cu mandatul ḑeilor?! O! ómeni nefericiți, cari nu vĕ temeți a blasfemá sânțenia ḑeilor resbunători cu neincrederea vóstră in cuvintele sânte, rostite de buzele infricoșatului Zamolxis!

In liniscea provocată de acestea cuvinte rostite cu fanatism religios ascultătorii steteau nemișcați cu espresiunea grózei de frica pedepsei divine pe fețele lor luminate de flacăra focului, ale cărui pocnituri conturbau din când in când tăcerea de mormênt.

Mucapor î-și sterse fruntea inferbêntată și continuă:

Dici' că-sŭ puțini dacii și slabi tarabostóse?! De nu suntem atâța câți romanii, dar e mare numĕrul popórelor cari nutresc ură in contra tiraniei apăsătórie, ce o simțĕsc și ele din partea imperiului mărit cu provinții răpite. Acestea tóte așcéptă numai ocasiunea binevenită de a-și scutură jugul care e . . . .

Mucapor observă că unul din cei doi tarabostoși voiesce a-lŭ intrerupe.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sciu ce obiecțiune voiești a-mĭ face, tarabostóse, — vorbi el repede și incâtva mânios de intențiunea conturbătóriă a tarabostosului nemulțămit de cuvintele lui. — Voiești sĕ-mĭ dici că am rĕmas singuri in acest resbel, și că popórele ale cărora interese erau identice cu ale dacilor, s'au aliat cu romanii in contra nóstră, Acésta dorere, — e purul adevĕr. Popórele acestea insĕ n'au legat alianță pe veci cu romanii. Tóte sĕ pot intórce spre binele nostru. Iazygii de a bună samă ne vor da mână de frăție de le vom restituí teritoriul luat. rosolanii, burii, tóte popórele șesului sarmatic. . . .

Un tarabostos făcând cu mâna gest vehement dise :

Nu mĕ incred nici odată in sinceritatea amicilor, cari ne-au tradat odată,

Bine, bine, tarabostóse ! — coutinuà Mucapor zăpăcit incâtva de obiecțiunea neașceptată. — Pe acestia-i potem lăsá afară din socotéla nóstră, mai avem noi amici și in părțile din spre miédă-nópte.

Nu-mi place a edificá pe amiciția popórelor invecinate — reflectà tarabostosul de mai nainte. De câte ori au calculat dacii la ajutoriul vecinilor ?! De câte-ori sau inșĕlat ?! Mĕ mir de tine Mucapor, că după atâtea trădări și minciuni, cu cari ne-au tractat acesti pretini, nu țiai câștigat incă esperință suficientă.

Mucapor devenì fórte iritat și confus.

Bine dară, — dise el după o pausă scurtă, — sĕ presupunem că ai dreptate intru tóte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acésta e situaţia nóstră reală, numai pe acésta basă potem clădí un plan cu sperantă de a-lŭ și duce in deplinire.

Ne vom redimá deci pe poterile nóstre proprie. Ne vom silí a concentrá in giurul Singidavei, sau intr'alt loc nepericlitát de inimic, tóte trupele imprăștiate. Ostași nostrii-și vor recăpětá curagiul pierdut și . . . .

Bine, bine, Mucapor. Inainte de a vorbí insĕ inzĕdar, sĕ așceptăm reintórcerea lui Mudaris, care, ne-va chiarificá despre starea lucrurilor.

Trebue sĕ vină de acum, L'am trâmis incă eri deminéță, s'a potut informá despre starea lucrurilor.

Mucapor sĕ intórsĕ de odată cătră un comat și-i demândà:

Mergi voinice afară de vedi pe ce têmp suntem. Te uită și la cai.

Comatul sĕ grăbì a implini mandatul tarabostosului, sĕ scolà de la foc și eșì din pesceră.

De n'a ájuns in mânile romanilor Mudaris la tot casul sĕ va rentórce — continuà tarabostosul ce sĕ dísputase cu Mucapor. — Despre credința lui neclintită sum convins pe deplin. Mudaris nu ne va insĕlá, sĕ așteptăm deci cu paciință.

Până mâne la tot casul nu mĕ voiŭ clătí din acésta pesceră, — dise Mucapor. Eu mai așcept incă un om afară de Mudaris, care de cumva n'a căḑut de armele romanilor afurisiți, va vení de sigur. Acesta e sclavul mieu Scar-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

don ; trebue sĕmi aducă ştiri din Sarmiseghetusa, Astădi e deja ḑiua a dóua de cându-i aşcept cu nedumerire şi un feliŭ de frică dorerósă sosirea. Cu trecerea têmpului din ce in ce mi-sĕ tot intunecă speranţa, şi un presêmţ doreros î-mi soptesce că acest om fidel a perit fără de a-şi fi potut implini dĕtorinţa, cu care l'am insărcinat.

N'ai lucrat inţĕlepţesce Mucapor, — ḑise tarabostosul. — Iértă-mĕ de-ţi spun verde, că nu ţi-ai şciut alege omul, Din vorbele tale vĕd că te-ai increḑut prea mult in fidelitatea unui sclav, care de a bună samă te va inşĕlá. Câci sclavii aşcéptă de comun numai ocasiunea binevenită de a-şi câştigá libertatea şi a-şi resbuná pentru suferinţele cari le-au suportat in casa stăpânilor. In ânima lor róde neincetat viermele neobosit al invidici, şi un om cu mintea sânĕtósă nici nu sĕ va mirá de portarea lor trădătóriă. Căci cu ce mulţămită ne sunt dĕtori acesti nefericiţi ?

Eu simţĕsc că Scardon mi-e dĕtoriŭ cu mulţămită, — ḑise Mucapor devenind fórte serios, şi recâştigându-şi pe deplin linişcea. — Scardon in casa mea a fost tractat ca un amic. eŭ şi fica mea Chilma, carea destinse pe sclavul fidel cu stimă şi iubire neobicinuită intre serb şi domn ne-am ferit cu ingrigire de a-i câşuná vre-o dorere, l'am făcut sĕ uite de mişeria sorţii sale de sclav. Scardon a dat destule doveḑi despre fidelitatea lui provenită din iubire şi nu din frica pedepsei. El î-şi va împlini dĕtorinţa cu care l'am insărcinat din iubire faţă de mine şi de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Chilma. Despre acésta sum sigur, in acésta credință nu mĕ va clătí nici o intêmplare.

Voiu asceptá deci până mâne venirea lui, și de nu va sosí nici până la acest termin, voiu fí indreptățit a abdice de speranța de a-lŭ mai revedé in acésta viéță. Atunci voiu scí, că de a bună samă e mort, și că ḑeii nu mi-au permis fericirea de a poté imbrăçioșá pe fica mea iubită.

Mucapor fu cuprins de o tristéță dorerósă, ânima i-sĕ strînse de amărĕciune, căci iubiá pe Chilma cu tot focul sufletului sĕu pătimaș. De o dată-î venì in minte sórtea tristă a Daciei adorate, î-și innăduși cu bărbăție dorerea propriă, obrazii lui sĕ aprinsĕrà, ochii lui fulgerau de insuflețire fanatică, când rostì cuvintele:

De cumva Zamolxis și céta ḑeilor nemoritori a decis, că in acésta viéță sĕ nu mai reved pe Chilma mea, fiă vóia lor, eu-mi plec capul cu umilință, și gura mea nu vă grăi cuvinte de căință și tânguélă pentru decisiunea ḑeilor! Atunci nu va mai remâné in ânima mea sângerendă numai dorul de resbunare crudelă in contra romanilor, pe cari, î uresc mai mult, de cum póte urí o mamă pe asasinul fiului sĕu unic! Tot focul de iubire al sufletului meu despoiat va arde atunci numai pentru tine adorată Daciă! Péră romanii, și trăéscă Dacia!

Péră romanii! — strigară de mai multe ori dacii răpiți de cuvintele pasiúnei imvăpăiate, cu care vorbì Mucapor.

Ostașul comat, pe care-lŭ trimisese Mu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

capor să védă de cai și să se orienteze despre starea têmpului, să rentórse. Trebuì să ascepte până ce să liniscirà spiritele agitate, și apoi ḑise:

Tarabostose Mucapor: ți-am implinit porunca. Caii pasc in linisce, le-am mutat pociumbii in érbă neatinsă. Ce să ține de têmp, vě fac cunoscut, că carul cel mare-și mai sfîrșesce deja partea acea din cursul său rotitoriu in giurul stelei polare, pe care e obicinuit a o precurge intre sânțitul și rěsăritui sórelui. Lucéfěrul de deminéță s'a aprins deja in orient, și zorile incep deja a-și respândí lumina negurósă. Peste scurt têmp va rěsărí sórele.

Și totuși nu mai vine nime — ḑise Mucapor discurăgiat incâtva, făcênd sěmn ostașului să-și ocupe locul în giurul focului.

Mucapor! — reluà cuvêntul un tarabostos, — tu grăiești de fica ta. De nu me'nșel in cunoscința mea de ómeni, tu ascepți mai mult sosirea ficei tale, decât a sclavului Scardon. Unde e fica ta?

Unde să află in momentul acesta nu sciu. Alaltă eri in spre séră a fost in Sarmiseghetusa. N'am uitat de ea nici intre grozevenițile luptei și am trimis pe scardon să o aducă in acésta pescerà.

Ascultătorilor li să lungiră fețele de uimire.

Ești de tot credul, Mucapor, și speranța ta e mai naivă ca a copiilor — reflectà unul dintre tarabostoși. — Tu, precum să vede, ascepți minuni de la ḑei. Nu ți-am povestit eu despre ne-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fericirea capitalei, la inceputul careia nefericiri și tu ai fost martor ocular? Din infernul focului și al morții numai puçini și-au potut mântuí viéța, și acestia mai toți sunt ostași, cari au erupt printre armele inimicului cu ânima in dinți. Cine va cugetá insĕ așa ceva despre o fată?

Nici nu cuget eu așa ceva. Chilma de cumva e in viéță incă, a scăpat in alt mod. Trebue sĕ sciți, că din chilia ei conduce un coridor in pivnițile casei mele. Pe acésta cale a potut scăpá și a sĕ ascunde chiar și in momentele ultime ale pericolului. Scardon, care e cunoscut cu tóte secretele casei mele, vá fí condus apoi sub scutul nopții pe Chilma până la acea parte a murilor, unde rîul Sargeția curge chiar pe lângă fundamentul acestor muri. De cumva le-a succes a atinge cu piçiórele lor undele Sargeții, atunci partea cea mai periculósă a scăpării le-a fost in apoia lor. A scăpá de aici e numai lucru copilăresc in proporțiune cu periculositatea căléi deja percurse norocos.

Intre bărbații grupați in giurul focului sĕ incinsĕ o dispută pasionată. Sĕ formară dóuĕ partide, dintre cari una apără cu cerbicositate incăpĕținată posibilitatea scăpărei in modul predát de Mucapor, ér cea alaltă predá tot cu acelaș foc pentru părerea contrariă. Peșcera șpaçiósă sĕ împlù de sgomot lărmuitoriŭ, argumentele pro și contra sburau ca sĕgețile in luptă.

Afară in poiana din aintea peșcerii domniá intr'acestea linișce. Nu sĕ auḑiá alt sgomot de-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cât acela, pre care-lŭ produceau caii cu fălcile lor, când rodeau cu poſta visibilă érba grasă udată de róua imbelşugată de deminéţă. Luna nu apuse incă, lumina ei arginţiă părea a sĕ luptá cu amurgul demineţei. Dar lucirea ei scădea din cĕ in cĕ in proporţiă cu deşceptarea ţilei, In aer mai cu samă de asupra pĕrĕuaşului murmurătoriŭ ce curgea pe lângă gura peşcerii, plutiá o negură de tómnă albiă, in care sĕ intreţeseau raḑele căḑênde ale lunei ca tot atâtea fire de argint int'run vĕl de materiă fină ca de aer viḑibil.

Caii de o dată sĕ lăsară de păscut şi deveniră atenţi. Î-şi redicară capetele şi-şi ascuţiră urechile, portându-le in tóte direcţiunile. De odată săriră spăriaţi şi forăiră din nări.

Din desimea copacilor sĕ auḑì apropiându-se un sgomot uşor. Instinctul natural al cailor i făcŭ sĕ simţéscă, că locul unde pasc nu e lipsit de pericle pentru ei, căci pădurea erá plină de férĕ sĕlbatice, cari nu aşcéptă sĕ fiă invitate la ospĕţ, nici nu-şi fac cestiune de conşciinţă, când li-sĕ oferesce ocasiunea de a sĕ satură de carne de cal, fiă acea proprietatea ori cărui tarabostos renumit.

De acésta dată insĕ spre norocul lor caii sĕ inşĕlară şi frica lor precaută le-a fost superfluă. Căci figura mişcătóriă, ce sĕ desfăcù in direcţiunea sgomotului din intunecimea copacilor crengoşi, nu sĕmĕnă a fí féră sĕlbatică.

După câtĭva paşi figura intunecată ajunse la luminiş, Erá un om.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

Caii rinchezară, ca și când s'ar apropiá de dênșii un om cunoscut, și incepură a paște érăși cu linișce nepăsătóriă.

E aici dar nu singur, — dise in sîne veneticul, — căci afară de calul lui mai sunt doi. Sĕ fiă óre Zurgimar?

Veneticul merse spre cai și-i privì de aprópe.

Dar ce fac eu? — continuă el. — Caut calul lui Zurgimar, ca și când n'aș scí, că acela incă inainte de a-ne retrage intre murii capitalei a perit. Sĕ vedem deci cine-sŭ.

Pornì spre gaura peșcerei, in apopierea căreia de odata sĕ oprì plin de uimire. Din internul peșcerei sĕ audiá un toiŭ confus, care cu tóte că suná infundat, ca-și când ar vení de sub pământ, sau din o depărtare de tot mare, erá compus din cuvinte pline de pasiune. S'ar fí părut, că in peșceră sĕ cértă mai mulți bărbați. Din unele cuvinte pronunțiate mai energic, cari sĕ poteau destinge și aici afară, sĕ potea conchide că bărbații lărmuitori sunt daci.

Din siguranța cu care trecù părĕuașiul sărind fórte isteț de pe una pe cea alaltă dintre petrile ce se redicau din apa mică, sĕ vedea că nu făcuse pentru prima-óră acésta cale. Peste câteva mominte veneticul dispărù prin apertura intunecósă a peșcerei.

Dacii din giurul focului nu observară in disputa lor infocatâ că in peșceră instrase un om, care după ce-i esaminà pe toți cu o privire re-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pede, scrutătóriă, sĕ apropiă de Mucapor, care erá de tot cufundat in esplicări. Tarabostosul, pe care voiá Mucapor sĕ-lŭ capaciteze despre adevĕrul sĕu, nu sĕ lásá a fí convins de loc. Mucapor iritat de tot pentru acésta sĕ intórsĕ repede cătră cel alalt tarabostos, ce ședea lângă el și care apărá părerea sa, voind ai espune și lui argumentele cari asupra contrariului sĕu de părere nu aveau efectul așceptat.

Privirea lui căḑù pe dacul ce intrase in peșceră neobservat; cuvintele de dișpută i-sĕ opriră in gât, și cu un amestec de uimire, bucuriă si fricá strlgă:

Scardon!

Privirile dacilor tóte sĕ ațintiră pe Scardon, dișputa incetă de odată, și sĕ făcù tăcere mută.

Ĕr Scardon — căci el erá veneticul — î-și incrucisà mânile pe pept, și aplecânduse cu reșdect profund ḑise:

Da stăpâne, eu sum. Am sosit târḑiu și team făcut sĕ aștepți mult, torturat de săgețile, cari străpung ânima omului ce așcéptă cu nedumerire scire sigură despre iubiții sĕi amenințați cu pericolul morții. Eu m'am nĕsuit din tóte poterile mele a implini mandatul stăpânului mieu, vina pentru intârḑiere zace in impregiurările nefavoritórie pentru intreprinderea mea periculósă.

Dacii uitară acum de continuarea disputei și toți asceptau acum cu curiositate crescêndă desluciri de la Scardon despre modul de scăpare, despre succesul sau nesuccesul intreprinderei sale, despre sórtea trupelor și altele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mucapor devenì fórte serios, și mĕsurând pe sclav cu o privire scrutătóriă î-lŭ intrebà:

Scardon! numai singur, vii?

Dorere, stăpâne, numai singur.

Dorere? ḑici tu, — esclamà Mucapor devenind de o dată-palid ca păretele. — Unde e Chilma?

Cu sigurătate nu scíu, stăpâne, — respunsă intrebatul in ton umilit. — Am însĕ destule dovedi, din cari pot conchide cu verosimilitate deplină, că părerea mea despre sórtea Chilmei e cu bază.

Nu ocolí adevĕrul, Scardon! — ḑise Mucapor aspru. — Ce credi despre mine? Babă sum eu, sau bărbat? Spune-mi purul adevĕr, unde e Chilma?

Scardon hesitá.

Grăiesce! — ordonà, Mucapor. — Din tăcerea ta aș poté crede, că ḑei m'au pedepsit atât de aspru, că fica mea sĕ ajungă viă in mânile romanilor.

Acésta nu s'a intêmplat nici la un cas, — ḑise in fine Scardon. — Chilma e nobilă de dac și cunósce deplin prețul libertății. Sum convins, că mai bucuros și-ar fi ales mórtea decât sclăviă.

Mulțămită ţie infricoșate Zamolxis, că m'ai cruțat de cea mai mare dorere, de a scí pe fica mea în mânile romanilor, pe cari nu-i crúțe mânia ta zdrobitórie!

Mucapor î-și redică faça palidă spre ceriŭ,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

in cuvintele sale vibrá atâta mulțămită ferbinte cătră ḑéul infricoșat și atâta ură nestînsă în contra romanilor. incât dacii ascultători remaseră frapați. In tăcerea mortală ce urmà acestea cuvinte li se audiá resuflarea grea.

Grăesce acum, Scardon! — ordonà Mucapor cu linisce impunătóriă. — Nu te ferí a comunicá cu mine tot ce scii, căci sum preparat la tóte. Așa dară că Chilma e mórtă?

Scardon î-și plecà capul pe pept și tăcù. Pe faça lui brăzdată de crețe se furișară lacrĕmi ferbinți.

Nu grăesci, când te provócă stăpânul tĕu? — se audì intrebarea lui Mucapor.

Stăpâne! mi-aș fi dat și viéța de aș fi fost cruțat de dorerea ce o simțesc de presente, când dĕtorința-mi impune de a comunicá cu tine o scire atât de tristă. Casa ta e prefăcută in cenușă . . .

Nu vorbì de casă, când te intreb de altceva!

O stăpâne! mĕ tem, că în acésta viață nu vei mai vedé pe Chilma.

Vedutu-ai mórtă cel puțin?

N'am vĕdut-o dar mânile mele s'au roșit de sângele ei vĕrsat.

Atâta precep, că fata mea e mórtă, — dise jălnic Mucapor. — Tristă scire mi-ai adus, Scardon, și eu î-ți sum totuși dĕtoriu cu mulțămită pentru rana sângerândă a ânimei mele de părinte. Dar tu, Scardon, ești ostenit. Ședi aici

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lângă mine și enarează-mi tóte câte le scii despre mórtea Chilmei. Nu mĕ cruță, spune-mi pu-rul adevĕr. Mórtea acestei ființe innocente î-mi va ațintá mânia resbunătóriă pânâ la furiă.

Scardon sĕ așéză in locul arătat de Mucapor, și după un suspin profund, cu care-și alină dorerea consumătóriă, incepù :

Ai lucrat după intențiunea ânimei mele când mi-ai impărtĕșit mandatul in pórta capitalei sĕ mântuesc pe Chilma. Am fugit cât me biruiră piciórele ostenite de atâtea incordări in lupte grele, și mĕ voiŭ căi pânâ când voiŭ resuflá mai pe urmă, că nu te am făcut precum î-mi erá intențiunea, atent mai de têmpuriu la pericolul ce amenință pe fica ta. Căci de aș fi ajuns mai de têmpuriu, acum póte că tóte ar stá altmintrea.

Când am ajuns, am audit sgomot și voci bărbătesci din internul locuințelor. Eu am credut, că Chilma s'a folosit de ocasiunea scăpărei ce i se oferiá cu folosirea coridorului, care conducea din chilia ei in pivniți, cugetám că s'a ascuns in pivniță, in unul din locurile sigure, pe cari le sciá și ea. M'am retras deci in dosul curții și am asceptat ascuns, pânâ ce sĕ vor depărtá bărbații din chilii, despre cari presupuneam că-sŭ romani jăfuitori.

M'am inșelat insĕ in asceptarea mea optimistă, căci peste puțin sgomotul in loc sĕ scadă a crescut infricoșat. Romani și germani năvăliră in casa ta stăpâne, ca cum s'ar aruncá o turmă de lupi flămênți in staulul vitelor părăsit de păsto-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

riul apărătoriu. Mĕ înfiorám de sgomotul sĕlbatic, ce făcea sĕ se cutremure părețiĭ groșĭ ai casei. Din ascunsul meu audiam pașiĭ grei ai ostașilor neîncetat, câte odată chiar vedeam pe acești hoți cum sĕ departau gârboviți de povóra obiectelor jafuite. Oh! de aș fi avut atunci potere destulă, cu ce plăcere mi-aș fi înțepat spada în acești miserabili. Dar dĕtorința î-mi impunea tăcere prudentă, î-mi înnecai deci amărĕciunea nepotinciósă și asceptai.

Nu știu cât a durat munca lor infernală, dar trebue că a durat mult, căci și acum mi-sĕ pare că aud strigătele de bucuriă în cari isbucniau acești lăcomoși nerușinați, când aflau vreun obiect prețios, mi-sĕ pare că și acum î-mi sună în urechi rîsetele, chiotele și certele lor, când î-și impărțiau între sine prada. Și acum, când cuget la grozăveniile ce s'au petrecut în audul și vederea mea, mi-sĕ pare că numai fantasia mea agitată de frica nesuccederei scopului ce intenționasem, a născocit un vis urît, înfiorătoriŭ.

In fine după o așceptare, ce-mi părea o eternitate, sgomotul începù a scădé, venirea și mergerea inimicilor sĕ rărì din ce în ce, — în fine sĕ făcù linișce în apropiere.

Eșiĭ din ascunsul mieu cu precauțiune și ascúltai. Sgomotul sĕ audiá acum din casa vecină. Scrutai cu precauțiune curtea spațiósă, și cu bucuriă nespusă mĕ convinsĕm, că acea e góla. In acest moment curtea de odată sĕ lumină.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

Anima mea sĕ împlù de frică, când vĕdui că coperișiul casei stăpânului mieu s'a incins in flacări.

Erá têmpul suprem sĕ mĕ pun la lucru. Mĕ lipíi de părețele casei și mĕ tôrĕii cu ânima sbocotindă vehement de frică sĕ nu fiu observat până la ușa pivniței.

După cugetul meu acum erám aprópe de țintă, dar oh! — amar m'am inșĕlat.

Dacii ascultau pe Scardon cu atențiune incordată. Acesta le enará tóte, câte petrecuse, până ce in fine reușì a scăpá de mórte cu o sărítură desperată in Sargeția

Aici sĕ oprì. Reamintirea pericólelor, de cari scăpase numai ca prin o minune, î causà dureri. Un suspin profund eși din peptul lui.

Scardon! — dise un tarabostos — tu trĕbue sĕ mulțămești dĕilor pentru-că numai cu ajutoriul lor ai scăpat de mórte.

Gura mea nu va incetá a vestí lauda infricoșatului Zamolxis și a dĕilor nemoritori! — esclamà Scradon sĕrbătorește. — Armele inimicilor n'au potut face pagubă in mine, pentrucă cu tóte că sum numai un sclav, bunĕtatea stăpânului mieu n'a uitat nicî de persóna mea neinsĕmnată și mi-a câștigat un amulet de cari nu cred sĕ mai aibă vre un sclav. Acest amulet l-am primit chiar din mânile sânțite ale profetului Olmis, și-lŭ port vecînic de asupra ânimei mele, ca sĕ-mi aduc in continuu aminte cu ce mulțămită sum dĕtoriŭ stăpânului mieu pentru esoperarea acestui tesaur neprețuit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Scardon î-și încrucișà mânile pe pept și-și plecà cu umilință capul in aintea lui Mucapor.

Cu fidelitatea ta neclintită ai resplătit tóte binefacerile mele — dise Mucapor. — Tu ești sclavul mieu, Scardon, prin urmare ți-aș poté demândá sĕ vorbești numai adevĕrul. Totuși acésta nu o fac, ci mĕ provoc la fidelitatea ta și mĕ rog, linișcește-mi ânima și spune-mi, că celea enarate de tine adevĕrate sunt, sau ai schimbat adevĕrul ca sĕ mĕ cruți de suferințe?

Scardon î-și redicà mâna spre ceriŭ.

Mânia pedepsitóriă a deilor nu mĕ răbde pe uscat și adâncimile apelor nu mĕ suferă, de nu ți-am spus după cea mai bună sciință a mea purul adevĕr!

Iți cred Scardon! — dise Mucapor cu emoțiune. — Iértă totuși pe un părinte, când voiesce sĕ sciă tóte amenuntele unei intêmplări atât de funeste pentru el. Eu vréu sĕ sciu adevĕrul, și sum nedumerit, că nu-mi poți spune precis, că vĕdut-ai cadavrul Chilmei.

Cadavrul Chilmei nu l'am vĕdut, i-am vĕdut insĕ vestmêntul sângeros, am âmblat cu el in mâni și l-am recunoscut limpede că acela a fost al ei. Despre acésta-ți pot jurá, că nu mĕ inșel. Numai câteva clipite sĕ nu fi fost conturbat, sum convins că aș fi aflat și corpul fără viétă al ficei tale. Afară de cadavrul pipăit de mine, mai zării pe faça casei zăcând un corp, acela de a bună samă a fost al ficei tale.

Acésta e și părerea mea — dise un tară-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bostos. — Fica ta de a bună samă s'a apărat in contra romanilor și a căduț cu arma in mâni.

Atunci incetați lacrĕmi și nu curgeți! — esclamă Mucapor cu entusiasm doreros, ștergându-și dóuĕ lacrĕmi ce sĕ furișară in contra voiei sale pe obrazi.

Eu nu trebue decí sĕ plâng pentru fica mea; o mórte mai dulce și mai gloriósă nu doresc nici eu! Ce póte fí mai mare fericire, de cât a murí in luptă cu arma in mâni!

Mucapor sări in tălpi și rĕdicându-și mânile spre ceriu, cu faça schimbată de mâniă, dorere, ură și dor nestins de resbunare esclamă:

O dei infricoșați! acordați-mi plăcerea imbĕtătóriă de a-mi spălá ânima negrită de jăle in lacuri intregi de sânge roman!

Mânile sale picară ca dóuĕ corpuri mórte din posiția lor redicată, accesul violent de mâniă, ce cuprinse tot corpul lui Mucapor, î esauriá poterile pentru câteva momente. Dar nu durá mult acésta stare de nepotință, càci după-ce-și vĕrsà superfluul veninului din ânimă, î-și recăpĕtá de o dată liniscea sufletéscă. Așa sĕ liniscesce și marea turbure, când viforul incétă de a-i mai sbiciuí valurile spumăgătórie.

Mucapor sĕ așezá érá lângă foc, și tonul lui erá de tot schimbat, când dise liniscit cătră sclavul sĕu;

Acum poți continuá, Scardon.

Acesta oftá odată adênc, apoi reluá firul enarărei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Când sării in Sargeția de pe murul inalt abdisei de viéță. Legionariul ce sĕ urcà după mine î-și intinse deja mâna spre mine, când-mi venì in minte starea de plâns in care aveam sĕ cad de cumva aș fí ajuns in mânile romanilor. Căci cu tóte că port titulul de sclav, in casa stăpânului mieu n'am simțit nici o dată suferințele acestei stări neinvidiate de nime. In tinerețele mele inse am portat și cu lanțuri, și spatele mele erau sfăsiate de loviturile sbiciului. Mucapor, stăpânul mieu actual, a fost acela care m'a mântuit de cea mai ticălósă sórte omenéscă, dând pentru neinsĕmnata mea persónă o sumă de bani, cu care și-ar fí potut cumpărá cinci sclavi.

Urmările mi-au dovedit, că nu m'am inșelat in târg, — intrepusĕ Mucapor.

Scardon continuà:

In veci voiŭ fí mulțămitoriu pentru inchiarea acestui târg. De n'ar fí stat lucrul așa, precum vĕ spun, și n'aș fí simțit că sum dĕtoriu mai-mult de cât cu viéța mântuitoriului meu, n'aș hesistá mult. La primul pericol de a ajunge in captivitate aș fi părăsit acésta viéță prin sinucidere. Mi'am adus insĕ aminte, că stăpânul mieu mĕ ascéptă póte, și am alès săritura desperată. Din norocire sărí in locul cel mai favorabil, căci apa aici erá afundă, și scăpai nevĕtămat cu membrele intregi.

Cu tóte acestea sciam, că nu sum incă mântuit de pericolul, ce mĕ amenință din partea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

persecutorilor mei. Mĕ cugetám la posibilitatea că observându-mĕ acești tigrii insĕtați de sânge, vor săgetá asupra mea. Tóte acestea-mi trecură prin minte mai repede ca un fulger.

Mĕ silii deci din tóte poterile a nu face sgomot, cu precauțiunea cea mai mare, de care erám capace in acest moment critic, î-mi redicai capul de asupra undelor și privii innapoi spre mur.

Cu gróză nespusă vĕdui, că pe mur sĕ suiră deja mai mulți legionari, ale cărora priviri scrutătórie tóte erau aținte pe punctul unde sărisem.

Cel mai mic sgomot, ce l'aș fí produs, ar fí fost mórtea mea sigură. Dar nu-mi perdui curagiul și speranța. Iute-mi cufundai ĕră capul sub apă și innotai așa pe sub apă spre țermurul rîului.

Când am ajuns la țermure, atât de iritat erám, de tremurám ca morbosul cuprins de un paroxism de friguri.

Distanța dintre mine și persecutorii miei nu erá incă atât de mare, ca o săgiétă bine indreptată sĕ nu o pótă percurge cu ușorință. Mĕ oprii deci, și ținêndu-mĕ cu mânile de rĕdăcinele de sălci, cari in locul acesta formézĕ un deset acomodat pentru ascunderea unui persecutat, asceptai retragerea legionarilor, fără a eșí din apă.

Precauțiunea-mi salvă viéță. Peste câteva momințe de asceptare audii isbucnind un rîset dur, și de urechile mele sĕ loviră cuvintele:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

»Sĕracul drac! a cugetat că vá scăpá din cursa nóstră și a sărit ca un nebun in gura deschisă a morții. Acesta nu nu vá mai prădá altul aerul și nutremêntele scumpe!«

Cu tóte că aceste cuvinte erau pline de batjocură la adresa mea, pentru mine sunau mai dulce ca adiările celei mai lingușitórie laude, căci î-mi tradau, că inimicii mei s'au înșelat cugetându-mĕ mort.

Ostașii isbucniră intr'un riset general și ânima mea saltá de bucuríă, când vĕdui, cum descind de pe mur unul după altul. Erám mântuit.

Asceptai până ce dispărură toți de pe mur și apoi mĕ trasei incet in desetul sălcilor.

Numai aici, când mĕ simțiám in siguranță, potui cuprinde pe deplin mărimea pericólelor, de cari am scăpat. Imi adusei aminte de bunĕtatea dĕilor, ânima mea sĕ implù de mulțămită fierbinte, îmi intinsei in sin mâna incă tremurândă de iritațiune, scosei amuletul sânt, care mĕ mântuise de mórte, și-lŭ sărutai cu evlavià intimă.

Urmà o micà pausă. Scardon animat de reamintirea protecțiunei divine î-și scóse amuletul atât de prețuit și-lŭ incărcà de sĕrutări. Apoi petrecându-lŭ ér în sîn continuà:

Erám obosit de mórte. Dar gróza scenelor vĕdute și aducerea aminte de evenimentele inspăimêntătórie petrecute cu mine mĕ inboldiau neintrerupt la fugă. Trebuiá sĕ mĕ dępărtez cât de têmpuriu din apropierea capitalei atât de iu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bite, care insĕ acum devenì pentru fii sĕi propii un infern plin de suferinţe.

Sêmţiám lipsa că trĕbue sĕ-mĕ depărtez in ainte de rĕsărirea lunei, că cu atât mai sigură sĕ-mi fiă scăparea. Vĕlul intunecat şi mistic al nopţii erá bine venit pentru mine.

Î-mi storsei veştmintele ude şi plecai.

Sciám eu prea bine că impregiurimea capitalei conţinea incă o mulţime de pericóle pentru mine, pe cari nu le poteam desconsiderá. De cumva aş fí voit a face aşa ceva, m'ar fí trezit din nepăsarea mea sgomotul ce sĕ loviá din când in când de urechile mele. Nu erá acésta larma ce domnia in capitală, pe care o lăsasem deja binişor la spate, căci toiul ce proveniá de aici sunâ ca un murmur indepărtat, ca o ferbere clocotitóriă. Sgomotul ce-lŭ audiam eu a uneori in apropiare erá compus din chiotele şi strigătele patrulelor de călăreţi, ce crucişau tótă impregiurimea, persecutând şi punênd in captivitate pe toţi nefericiţii, pe cari sórtea nemilósă-i aduse in calea lor.

Eu in asemenea casuri, când adeca sêmţiam in apropiere ómeni, mĕ culcám la pământ şi aşceptám, până sĕ depărtau. Prudenţia mea m'a mântuit.

Mĕ apropiám deja binişor de pădurea unde e aşĕdat templul infricoşatului Zamolxis; in aintea mea sĕ redicá incă o colină, pe care aveam a o trece. Ceriul erá ca imbrăcat intr'un veştmênt de purpură, erá zarea focului imens, ce sĕ reflectá infiorătoriŭ pe bolta intunecată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cu tóte acestea ceriul in direpțiunea unde șciám eu că sĕ rĕdică templul, erá mai mult infocat, mi-sĕ părea că de după colina, pe care mĕ urcám cu pași repedi, vedeam din când in când isbucnirea limbilor de văpaiă.

Nu erá deci nici o dubietate. Credința mea firmă erá că arde templul lui Zamolxis!

In mine clocotiá mânia. Acești miserabili de romani nu sĕ tem deci nici de pedépsa deilor! Nu respectézĕ nici locașele sânte!

Incepui a fugí. Gâfăiám de ostenélă, când ajunsei in vêrful colinei. Și oh infricoșate Zamolxis! . . . Erám sĕ cad de pe picióre de spectacolul infiorătoriŭ, ce sĕ intindea in aintea ochilor mei răpiți de uimire! . . . La pólele dealului unde sĕ incepea codrul bĕtrân, sânțit prin templul ce sĕ află in mijlocul lui, pădurea ardea in mai multe puncte. Romanii afurisiți puseră foc in mai multe părți ale marginei pădurei cu intențiunea crudelă de a supune celei mai infricoșate morți pe bieții daci, cari avură nefericirea de a crede că au scăpat, când s'au ascuns in desĕtul nepătruns.

Mijlocul pădurei incă ardea, nu erá greutate pentru mine a scí că cuibul focului in acest loc a fost templul lui Zamolxis.

Oh, bată-i mânia acestui deu! — esclamă Mucapor. — Dar Olmis, sântul profet ce a făcut? . . . Murii templului-sŭ tari, cum i-au potut luá romanii așa dicĕnd fără luptă, căci lucrurile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mon1901-1932

enarate de tine sĕ petrecuseră in ḍiua când căḍuse Sarmiseghetusa!

Da, intr'adevĕr atunci. — ḍise Scardon. — Profanarea templului e lucru ispăimêntătoriŭ, dar pregătesce-te stăpâne, la grozevenii și mai mari!

Spune tot ce știi, Scardon, ânima mea e impetrită deja!

Scardonu-și șterse fruntea de sudori și apoi continuà:

Planul mieu când pornii din desĕtul sălcilor erá, de a-mĕ trage cătră pădure, sperând că prin codrii voiŭ poté continuá calea cătră peșcera acésta unde ne aflăm acum cu siguranță și in linișce. De cumva ajungeam mai de têmpuriu și aș fi străbătut in desimea codrilor, atunci de presentu de sigur nu v'aș poté enará intêmplările mele triste, corpul mieu ar fi cenușă sură.

Repede-mi schimbai planul alegând calea directă spre nord. Acésta resoluțiune erá cutezantă și nu erá lipsită de pericóle. Căci pe lângă zarea roșietică, — ce o respândiá focul colosal, ale cărui dimensiuni cresceau din ce in ce mai infiorătoriŭ, ca când ar fi esundat o mare de foc, ale cărei valuri de văpaiă sĕ lățiau in tóte direpțiunele, — mai resări și luna.

Tótă impregiurimea sĕ luminá, și obiectele sĕ poteau destinge limpede ca ḍiua,

Fugiám ca un nenorocit, pe care-lŭ alungă mórtea nemilósă. Am ajuns in fine la drumul, ce conducea din capitală la templul lui Zamolxis. O scenă tristă și ingrozitóriă. sĕ desfăcù aici in

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

-aințea ochilor mei, care mĕ increméni de consternațiune și-mi ingheță sângele in vine.

Pe drumul petros zăcea o mulțime de cadavre sângeróse grămădite unul peste altul. Simțiĭ trecând un fior rece din cap pânăn tălpi, când recunoscui intre morți pe mai mulți tarabostoși fruntași și preoți sânți. Incă și mai mult! . . . . Pintre mulțimea cadavrelor bărbătesci poteam deosebí la lumina lunei și câte un corp de femeiă cu pĕrul despletit. Mĕ apropiai cu un fel de gróză și curiositate de acestea cadavre, și — oh ororé! — recunoscui in dinsele pe preutesele caste și sânte ale ḑeului Zamolxis! . . .

Mĕ grăbii a mĕ depărtá cât de iute din acest loc infiorătoriu.

Când am ajuns insĕ la marginea drumului' erá sĕ pic de pe picióre! . . . In șanțul afund zăceau in disordine, grămădite unul peste altul, mai multe cadavre bărbătesci. Mórtea le ințepenise membrele in posiții de tot bizare și fantastice.

Ar fi fost cu mult mai bine și pentru mine și pentru voi, de-aș fi fugit de aici, căci am fi fost cruțați de o scire dorerósă, cu enararea căreia de presente nu aș fi silit avĕ causá dorere: Dar nu poteam a mĕ reține. O potere neesplicabilă, mistică, mĕ atrăgea cu curiositate presimțitóriă de o nefericire desastrósă cătră acésta grupă de cadavre sângeróse. Tot corpul î-mi tremurá de iritațiune, când mĕ apropiai de acestea victime ale patriei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Și Oh, vrednici tarabostoși, și daci fideli! pregătiți-vĕ la ascultarea unui lucru înfiorătoriu! . . . Pe movila cadavrelor zăcea cu faça in sus o figură bărbătéscă cu barba cărută pe al căruia pept sclipiá in zarea arginția a lunei bălaurul infricoșatului ḑeu!

Olmis! — Profetul lui Zamolxis! — sĕ auḑiră de o dată mai multe voci tremurătorie.

Da, dacilor, — continuà Scardon cu jale, Olmis, sântul profet al infricoșatului Zamolxis, e mort!

O ḑei nemuritori! amară pedépsă ați trimis asupra nóstră! — esclamà Mucapor cu emoțiune dorerósă. — Acum nu mai avem nici rege, nici preot profet!

Cum? și regele e mort? — întrebà Scardon plin de spaimă și uimire.

Da, Scardon, regele Decebal fiind cu mult mai nobil, decât sĕ pótă ajunge viu de batjocură in mânile romanilor, și-a străpuns ânima-și iubitóriă de patriă și poporul sĕu cu sabia sa propriă!

Sum o persónă de tot neinsémnată, un sclav, — ḑise Scardon in ton umilit — cu tóte acestea sciu prețul virtutea eroismului. Decebal și Olmis sunt fericiți deja, și de a bună sămă s'au intâlnit in câmpiile fericité, unde Zamolxis și céta ḑeilor ascéptă pe eroii nobili cu plăceri negustate incă de ființă trupéscă.

De impesiunea adêncă, ce avù asupra ascultătorilor scirea mórtei lui Olmis, toți sĕ cu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fundară pentru puçin tômp in tăcere tristă dorerósà.

Din peptul lui Mucapor eşì in fine un suspin lung şi dise:

Continuà Scardon!

Scrutai de aprópe cadavrul lui Olmis — reluà firul vorbirei Scardon, — şi vĕdui că peptul lui erá străpuns de o sabiă romană. Blăstĕmată sĕ fiă acea mână, care nu s'a înfiorat a vĕrsá sânge sânt! . . . Pe faça lui sĕ revărsá palórea ghețósă a morții, ochii lui deschişi privcau cu evlaviă la ceriŭ şi drépta lui întĕpenită strîngea şi in mórte convulsiv mănunchiul spadei sale sângeróse.

Mĕ aplecai cu respect şi-i sărutăi mâna recită.

De o dată-mi trecŭ prin minte un cuget, pe care mi-l'au şoptit póte dęii. Corpul rece al profetului nu erá iertat sĕ fiă inceput de paserile răpitórie, sau de fiarĕle codrilor! . . .

I-mi luai resoluțiunea de a dá lui Olmis onorurile ultime.

Cu tóte că erám forte obosit redicai cadavrul sânt, din a căruia mână nu potui scóte mănunchiul săbii, şi pornii spre pădure

Străbătui in desétul copacilor, şi apropiându-mĕ cât potui de foc, depusei corpul rece pe neşce crengi uscate şi mĕ depărtai. Un rog mai imposant ca Olmis, nu avuse incă rege sau profet! . . . Inimicul a aprins in onórea defunctului codrii seculari.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Când isprăvii cu Olmis și eșii din pădure, vĕdui cá sĕ rădică zorile. Erá tĕmpul sĕ mĕ păzĕsc. Trecui in fugă obositória valea lată a Sarmiseghetusei, ce sĕ estinde intre dóué déluri, și scăpai in pădure. Aici continuai calea tot pe marginea pădurei, că la cas când urgisiții inimici ar pune foc și in acésta parte a pădurei, sĕ pot scăpá la larg. Am ajuns in fine in o poiană situată in marginea pădurei. Sórele erá deja sus. Ascultai cu atențiune incordată, și când mĕ convinsem că nu aud nici un sgomot suspect, mĕ trăsem spre odignă in umbra unui arbore stufos, căci piciórele mele abia mĕ mai țineau, intr'atâta erám de obosit.

Iritațiunea și oboséla-mi esauriaserà poterile, pleópele mele sĕ inchiseră, și adormii.

Când mĕ treșii erá nópte. Somnul recreatoriŭ-mi redase poterile, dar mĕ tortură o fóme de lup, căci nu mâncasem din ḑiua trecută. Când i-mi venì insĕ in minte, că stăpânul mieu mĕ așcéptă, și că póte dubitézà deja despre fidelitatea mea din causa intârḑierei, uitai și acésta neplăcere și mĕ pusei la drum. Nici nu mĕ oprii până ce in fine aflai pe iubitul mieu stăpân in acésta peșceră.

Dați de mâncat lui Scardon! — ordonà Mucapor.

Un ostaș grăbì a implinì mandatul tarabostosului și puse inaintea sclavului mâncări de cari acesta sĕ apucà cu lăcomiă. Peste puçin dispărù o cantitate mare din acestea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Despre starea trupelor ce scii Scardon? — intrebà Mucapor după-ce vĕdù că sclavul sĕ săturase.

Nemic stăpâne! In calea mea periculósă nu mĕ intâlnii nici cu un dac.

Mucapor sĕ intórsĕ cătră tarabostoșii de lângă el ḑicând cu nepaciință:

Trebue sĕ ne orientăm despre starea lucrurilor. Mi-ar plăcé sĕ suprindem pe inimic, care cugetă, că a sdrobit deja tóte poterile, de cari dispun dacii.

Mĕ tem, Mucapor, — ḑise unul dintre cei doi tarabostoși, — că acésta nu ne va succede.

Mucapor aruncà o privire intrebătoriă asupra vorbitoriului.

Linișcesce-te Mucapor și ascultă argumentele, cari-mi sprigionesc părerea, cu care pe cum te vĕd, nu poți consimți — adausĕ acésta. — A surprinde pe romani nu ne va succede nici la un cas, despre acésta te pot asigurá. Nu-ți aduci aminte ce pregătiri mari au premers din partea inimicului crumperei acestui resboiŭ atât de desastros pentru noi? I-ți amintesc numai numerul infricoșat al armatei ce o conduse impĕratul roman in contra nóstră, și edificarea podului gigantic, cu care impreună țĕrmurii Isterului. Iĕ apoi in cosiderare precauțiunea minuțióșă, cu care a portat impĕratul acest resbel ingrozitoriŭ. El a inaintat numai incet, intărindu-și paș de paș terenul ocupat. De privești acum cu băgare de samă starea lucrurilor, ești nevoit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

a recunósce că causa dacilor stă incât se póte de rĕu. Fortăreţele nóstre-sŭ derimate, in locul lor sĕ redică pretotindenea castre romane indesuite de legionari. Cetăţile şi satele nóstre-s prefăcute in rŭine afumate, ostaşii nostrii cari n'au ajuns incă in lanţurile sclăviei, pribegesc prin munţi pustii şi peşceri părăsite, fug de sabia romanilor şi sĕ bucură că şi-au salvat viéţa. Aurul nostru e in mânile invingătorilor, de unde vom poté noi suportă spesele unui resbel nou?

Despre acésta fii in pace! — dise Mucapor cu privire triumfătóriă. Tesaurul regelui Decebal e in loc sigur. Acesta e destul ca sĕ recrutăm ostaşi noi. Decebal inainte de a-şi infige spada ucigătóriă in pept m'a provocat sĕ inoesc lupta pentru eliberarea Daciei. Şi acésta poruncă sântă voiŭ şi implini-o, aşa-mi ajute infricoşatul Zamolxis!

Mucaporu-şi redică mâna spre juramént: dacii din jurul focului de o dată isbucniră in un strigăt de bucuriă:

Mudaris! Mudaris e aici!

In adevĕr ostaşul Mudaris pe care-lŭ trimiseră spre a-se orientă despre starea lucrurilor sĕ rentórse. Mucaporu-lŭ măsură cu o privire scrutătóriă şi-lŭ intrebă:

Ce veste ne aduci Mudaris.

Tristă, peste mĕsură tristă!

Oh! dei nemoritori! — esclamă doreros Mucapor, — pentru-ce ne pedepsiţi atât de crudel.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Făcù apoi sĕmn ostașului sĕ se pună lângă el, și-i demândà:

Spune tóte ce ai esperiat, Mudaris!

Esperințele mele sunt de tot triste, tarabostóse! — incepu Mudaris. — Conform mandatului primit am cutrierat tótă impregiurimea, și ce vĕdui? . . . Oh, ânima mi-se sfașiă de dorere! . . . Dacia intrégă e plină de văpaiă și fum! Nu vĕdui decât cetăți, derimate și sate ardênde!

Bată-i mânia lui Zamolxis, pe ruinătorii patriei nóstre! — esclamà Mucapor cu amărĕciune dorerósă.

Cu câți daci mĕ intâlnii, feçele toturor erau supte de suferințe, și cându-i intrebai despre nefericirea lor, toți erumpeau in plânsete sfâșiătórie de ânimă. Mĕ incercai a-i imbărbătá, spunêndule, că Dacia nu e perdută incă, și că o luptă nóuă portată cu potere făcătóriă de minune a despărerii ultime ĕră vá face pe daci domni peste patria lor. Cuvintele mele le ascultau de comun cu paciință, apoi clătiau din cap și-mi arătau cu mâna tremurandă ruinile fumăgătórie ale cetăților și satelor. Am vĕdut trupe de mosnegi, bărbați și femei cu copii mici in braçe mênând in aintea lor vitele, pe cari le-au potut mântui din ghiarele romanilor. Cându-i intrebám, că unde sĕ duc, î-mi arătau spre nord, dicând că părăsesc patria, că emigréză cât sĕ póte de departe din cercul de influință al romanilor . . .

Tarabostoșilor! poporul Daciei s'a pornit a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

emigrá, și numĕrul acelora, cari-și părăsesc patria cresce, precum sĕ mărescе un bulgar de zăpadă móle, pe care-lŭ rostogolesci pe cóstele unui dél țepiș.

Trebue sĕ ne punem la acțiune! — esclămà cu cerbicositate Mucapor. — Poporul Daciei trebue sĕ reiee armele și sĕ alunge pe inimic cu capetele sângeróse!

Nu cunosci starea lucrurilor, tarabostóse, de creḑi așa ceva. Eu cunosc frica generală, de care sunt domnite spiritele dacilor. Și nici nu mĕ mir de acésta, căci cine ar fi atât de nebun sĕ se espună pericolului de a ajunge in sclăviă, când prin emigrare îșĭ póte mântui cel puțin viéța și libertatea?

Am vĕḑut de pe piscurile délurilor, — unde mĕ portám de comun ca sĕ pot cuprinde cu privirea teritoriu incât sĕ póte de vast, — cortegiuri triste de bărbați și femei incatenați cu lanțurile sclaviei.

Din când in când mĕ intâlnii și cu grupe mici dĕ ostași descuragiați, și cându-i intrebai despre starea ostilor, î-mi respundeau de comun cu intrebarea: »Ce óste?«, ér când le ḑiceam, cá óstea dacilor, îmi respundeau in ton trist că: »Dacii nu mai au óste!«

De Zurgimar n'ai auḑit ceva, Mudaris? — intrebà Mucapor cu scopul de a atrage atențiunea ascultătorilor dĕ la intêmplările nimicitórie, cari incepeau a descurăgiá dreptat pe ascultători.

Nemic, tarabostóse, urma lui a perit. De a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bună samă și a aflat mórtea pe câmpul de bătăliă.

Zurgimar a fost trimis de cătră rege sĕ ducă ajutoriu lui Turobal, — obiecționă Mucapor.

Atunci cadavrul lui de a bună samă e intre ruinele capitalei, observă — Mudaris, apoi continuă:

Erám în rentórcere spre acésta pesceră, când zării de pe un dél patru bărbați fără arme și fără nici o povóră pe spatele lor. Sĕ fiă óre acești nenorociți atât de miseri, incât sĕ nu aibă nemica prețios, ce ar meritá sĕ ducă cu sĕne, — cugetai in mine. Le făcui sĕmn cu mânile, dar nu mĕ observară, căci nu-și intrerupseră calea. Atunci luai cornul și le suflai un signal, pe care-lŭ auḑiră, căci de odată sĕ oprirá și priviră uimiți in direcțiunea sunetului. Le făcui sĕmn de amiciția, și peste puçin têmp stám față in față cu ei. Erau patru ostași comați, al cărora esterior erá demn de compatimire. Veștmintele lor erau numai sdrențe, barba și pĕrul lor erá incâlcit, ochii incungiurați de cercuri vinete, și faça lor smălită. I intrebai de unde vin, și respunsul lor mĕ puse in uimire. când auḑii din gura lor, că vin din castrul roman de lângă Sarmisegheтusa, cerui esplicări. In fine înțelesei, că acești nefericiți scăpasără din prinsórea romanilor. Spre dovadă-mi arătară mânile, cari erau imflate și curmate de lanțurile cu cari fură legați. La intrebarea, că ce scop urmăresc cu calea lor, î-mi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

spunseră că emigrézá spre nord, cătră munții bastarnici *).

Eu-i făcui atenți la dĕtorințele pe cari Dacia strêmtorată le pretinde cu tot dreptul de la fii sĕi. Ii invitai la acésta peșcerá, spunêndule că tarabostosul Mucapor e aici și voește a renoi resbelul cu cea mai bună speranță de succes. Le am spus că regele Decebal chiar și in momentul morții erá de tot ingrigiat pentru sórtea patriei nóstre, și că legase de suflet lui Mucapor sĕ renoéscă lupta cu romanii, și sĕ mântuiéscă din libertatea Daciei ce va fi cu potință. I-mi ascultará cuvintele cu paciință și-mi diseră că dênșii sunt decișiá emigrá, căci după părerea lor Dacia nu mai esistă. Vulturii romani au năpăstuit cu numĕrul lor coplesitoriŭ pe bĕlaurii dacilor, acestia toți sunt deja trântiți la pămênt și paserile afurisite ale legiunilor romane câltéesc fără milă carnea lor și le beu sângele cu voluptatea desfrênărei.

Vĕdui că cu acestia nu mĕ unesc in păreri, î lăsai deci sĕ-și urmăréscă convingerea. In ainte insĕ de a-mĕ despărți de ei, î-i intrebai despre esperințele lor din captivitate. Și-mi povestiră despre mulțimea prinsonerilor, cari ajunseră in mânile romanilor, și pe cari-i transportézá neintrerupt in trupe mari spre Italia. Î-mi spuseră că și ei erau deja porniți spre locul suferințe-

*) Acest nume-lŭ portau pe acelea têmpuri carpații nord-ostici.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lor, când reușiră a scăpá sub scutul nopții ca prin minune. Mânile lor erau legate in lanțuri, pe cari insĕ după multă trudă reușiră a-le frânge frecându-le de petrii.

I-mi povestiră apoi acești nefericiți că ei vĕdură și capul regelui.

Un murmur involuntar de indignare isbucnì la auḍul acestor cuvinte.

De regele nostru de Decebal vorbești tu, Mudaris? — intrebà Mucapor, ca-și când s'ar fí inșĕlat și n'ar fí ințĕles bine cuvintele auḍite.

Da, Mucapor de regele nostru iubit, de falnicul Decebal e vorba, — rĕspunse Mudaris cu mâniă visibilă. — Romanii pe cari regele nostru i-a bătut de atâtea-ori nu potură uitá rușinea ce le-o făcuse Decebal, că-i constrinsĕ sĕ plătéscă tribut la dаci. Dar resbunarea lor nu le servesce spre gloriă, căci ce vitejiă e acea a batjocorí pe un mort? . . . Și romanii acésta au fácut-o.

Pecumu-mi spuseră prinsonerii scăpați impĕratul roman ținù vorbire trupelor sale, și doi ostași arătară cu triumf de pe un podiu capul sângeros al regelui nostrù!

Infamiă miserabilă! Lașitate tirană! — sbierà Mucapor pierḍêndușì cumpĕtul.

Portarea romanilor e lașă, — continuà Mudaris cu indignare crescândă. — Dar spuneți-mi dacilor, nu e mai lașă și mai de despreținit portarea unui tarabostos fruntaș, despre care am fost dedați a auḍì numai fapte eroice? Ce me-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rită un tarabostos de dac, care de frica morții tremură ca babele și copii, și pentru viéța mișerabilă tradézã pe frații sĕi?

Ce grozăvenii grăesci Mudaris? — întrebà Mucapor cu faça ingălbinită. — Cine e tarabostosul tradatoriŭ?

Biciliș! — respunse ostașul.

Mucapor sĕ spărià, ca când ar fí picat înaintea lui un trăsnet.

Imposibil! . . . Imposibil! — repetà el de mai multe-ori. — Biciliș e un erou brav, și tradatorii-sŭ ómeni lași. Grigi, Mudaris că te înșĕli când acuși pe Biciliș!

Póte! — dise Mudaris, — eu încă m'aș bucurá din ânimă, de ar fí acésta faimă, numai minciună. Iĕ însĕ în considerare, că eu numai relatez celea audite. Prinsonerii scăpați mi-au spus că Biciliș a tradat locul, unde ascunse Decebal tesaurul lui, și că cu acest fapt laș îi-și mântuì viéța mișerabilă.

Mucapor ingălbinì ca céra.

Minciună! . . . Minciună nerușinată e acésta faimă! — rĕcnì el cu gura spumegândă de furiă nebunéscă.

Ți-am dis tarabostóse, că numai relatez celea audite, — continuà Mudaris. — Cei patru prinsoneri scăpați, dela cari audii despre tradarea lui Biciliș, mĕ asigurară că vĕduseră carĕ întregi încărcate din visteria regelui. Î-mi enarară, că audiră din gurile păditorilor, cari erau puși peste ei, că visteria regelui a fost sub un-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dele rîului Sargeția, într'un loc săpat anume spre acest scop.

Destul! Destul! — esclămă Mucapor descuragiat. Sum convins, că Bicilis e un tradatoriu mișel. Bată-lŭ mânia ḑeilor, și róḑă incontinuu vermele remușcărei și a părerei de rĕu în ânima lui trădătóriă, fiă-i ḑilele câștigate prin tradare mai amare ca pelinul!

Ascultătorii toți sĕ scolară.

Oh, rege glorios și iubit! cui ți-ai increḑut tu secretul tĕu! — esclămă din nou Mucapor cu amarĕciune. — Trei am fost afară de Decebal, cari cunosceam secretul, unde fŭ ascuns tesaurul regelui: Burivista, eu și Bicilis, a căruia memoriă fiă în veci blăstĕmată! Și dintre acești trei s'a aflat un tradatorĭŭ!

Oh, ḑei resbunători, pedepsiți-lŭ cu viéță lungă, sĕ aibă têmp a gustá suferințele faptei sale lașe!

Acum sĕ întórsă cătră tarabostosii, ce priviau cu compătimire la dorerile sale, și ḑise:

Fraților! eu chiar î-mi frămêntam mintea, cautând între amicii mei ómeni credincioși, cărora sĕ le comunic secretul, ce mĕ apăsá ca o pétră de móră, căci afară de mine nu mai erá alt dac, care se fí sciut de acest secret. Și acum acest miserabil de Bicilis ne taiă de o dată și ultimul fir al speranții!

Acum în fine vedi și tu, Mucapor, că tóte sforțările nóstre sunt inzĕdarnice — ḑise un tarabostos. — Sórtea Daciei e pecetluită. N'avem

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr1931-1932

ce mai cautá in dînsa! Iĕți deci Mucapor, puçinele obiecte, cari î-ți mai remasĕră din avuția de odinióră, și sĕ plecăm!

Tarabostosul, ce rostì acestea cuvinte, pornì spre apertura pescerei și soçii lui-lŭ urmară.

Stați! — răcnì Mucapor. — Ce voiți, nenorociților?!

Ești frate cu noi in suferințĕ Mucapor! — respunsĕ tarabostosul. — Mai nenorociți decât tine nici noi nu suntem. Ne temem de sclăviă, și de´acea mai bine părăsim acésta patriă udată de sângele strămoșilor noștrii glorioși. Fără aur, fără ostași nu potem incercá resbel nou!

Nu vi-e rușine, când luați pe buzele vóstre numele strămoșilor noștrii glorioși? Portarea vóstră timidă nu e démnă de gloria strămoșilor, cari nici intre celea mai apăsătórie impregiurări nu și-au părăsit patria! Diceți, că n'avem aur destul de a poté incepe din nou resbelul pe mórte pe viĕță? . . . . Sĕ sciți, că de a avut regele nostru tesaure, nici eu n'am fost sĕrac! . . . Am aur destul! Aici e Scardon, Sclavul meu intrebați-lŭ, că stăpânul sĕu grăesce adevĕr s'au mințesce. El scie locul unde mi-sŭ ascunse tesaurele, cari nu vor ajunge nici odată în mânele´romanilor, și pe cari le jertfesc cu ânimă curată pe altariul patriei!

Braçe bărbătesci sĕ recer prima óră pentru luptă. Spesele resboiului glorios le pórtă inimicul sdrobit, — ḑise tarabostosul din gura pescerei. — Vino deci, Mucapor, nu fi cerbicos.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Luptele le potem incepe și din afară de granițele patriei!

Mergeți, suflete mici! — strigă Mucapor infuriat. — Mergeți, și lăsați-mĕ aici in soçietatea ferelor sĕlbatice. Mai iute-mi vor scóte corbii ochii, și-mi vor mâncá carnea lupii codrilor, decât sĕ părăsesc Dacia! Mergeți, suflete fricóse!

Te compătimim! — ḍise rece tarabostosul, părăsind urmărit de soçii sĕi pescera.

In apropiarea lui Mucapor mai rĕmase incă un bărbat, care nu voì a sĕ depărtá.

Mergi Scardon, de voesci! Mi-ai fost sclav fidel, te eliberez! — ḍise Mucapor cătră acest bărbat.

Scardon nu sĕ clătì.

Mĕ alungi stăpâne? — grăì acesta cu privire jalnică.

Te eliberez Scardon! De aḍi inainte ești domn peste tine. Poți face ce voesci!

Atunci rĕmân cu tine, stăpâne!

Intinde-ți mâna, Scardon, de aḍi inainte-im esti amic!

Scardon intinsĕ cu sfiélă mâna cătră fostul lui stăpân.

Nefericirea apropiă ânimile. Domnul și-sclavul deveniră amici sinceri.

XV.

In arena amfiteatrului.

Vorbind in stilul têmpului, în care decurge

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

narațiunea nóstră, in tómna anului 859 de la fundarea Romei (106 după Christos) resbelul crunt, ce nimicì pentru tot deauna Dacia măréță, erá finit.

Urmară incă și după căderea Sarmisegheetusei lupte de guerillă, dar aceste nu potură schimbá nimic. Invingerea romanilor erá perfectă.

Legionarii străbătură in codrii cercară de amĕruntul tóte peșcerile, tóte rîpele și desetele, ducênd in sclăviă pe toți nefericiții cari nu fură atât de precauți de a emigrá. Dacia devenì o țéră pustiă.

Cetățenii Romei inotară in bucuriă, când primiră pe Traian ce se rentórse spre reședința sa cu laurii victoriei. Triumful lui atât de splendit și pompos fu, incât stêrnì admirare și in cetățenii Romei, cari erau dedați cu astfeliŭ de festivități. In tóte locurile publice, in cercul fiăcărei familii nu grăiau decât de importanța acestei invingeri. Sĕ presentară o mulțime de regi și de representanți ai regilor, cari veniră cu scopul de a depune felicitările și gratulările lor la piciórele impĕratului.

Traian insĕ ținù invingerea sa de fórte importantă. Luà conumele »dacicus« pe care-lŭ folosì până la mórte. Scriitorii și poeții inșirară in nenumĕrate opere folósele ce le câștigà imperiul prin acésta invingere strălucită, și espuseră pericólele mari, cu cari fu impreunat resbelul sângeros.

Acum sĕ apucà Traian de muncă. Poporul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Daciei scădù infricoşat, numĕrul sclavilor fu de tot mare, căci pe cum spun cronicarii acelor tĕmpuri, numai in arenele amfiteatrelor 10.000 de daci-şi pierdură viéţa. Ne potem deci intipuí cât de mare fu numĕrul ucişilor in luptele nenumĕrate de doi ani, cât de mulţi fură vînduţi de sclavi, sau conduşi la muncă silnică in băile imperiale, sau pe latifundiile Italiei. Sĕ luăm in considerare şi mulţimea emigraţilor şi vom crede istoricilor cari susţin, că Dacia devenì o ţĕră pustiă. Traian insĕ erá mare nu numai in ruinare ci şi in edificare. Dede ordin sĕ conducă din tóte provinciile imperiului coloni in Dacia. Inginerii romani sĕ apucară de mĕsurarea drumurilor şi de planisarea cetăţilor. Peste puçini ani ruinile resbóielor dispărură, in Dacia éră erá viéţă inflorítóriă.

Acestea lucruri insĕ aparţin istoriei potem fi deci absolvaţi de necesitatea de a le espune mai pe larg, cu atât mai vêrtos, că cu naraţiunea nóstră nu stau in nex. Vom amintí incă numai următóriele.

Traian ajungând in Roma sĕ ingrigì, că din prada de tot bogată câştigată in acest resbel sĕ sĕ redice un monument demn de gloria sa. Architectul lui Apollodorus i susternù un plan măreţ care Traian sĕ grăbì a-l duce in deplinire. O mulţime de lucrători sĕ puseră la muncă şi in decurs de câţiva anî opera măréţă fu finită. Acésta operă e forul lui Traian, in mijlocul căruia mai stă incă şi in ţilele nóstre o co-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lumnă de piétră, pe laturile careia sunt sculpate scene din resbóiele portate in contra dacilor. In edificarea acestui for, architectura romană-și a-junse culmea perfecțiunei pe care urmașii nici a apropiá nu o mai potură. Așa că când Constantin cel mare visità Roma și vĕdù acest for splendid, remase uimit, și recunoscând slăbiciunea epigonilor de pe têmpul sĕu nu-i ținù in stare nici barem a imitá acésta clădire artistică.

Flavus incă sĕ rentórse fericit la Roma. Erá vesel, căci după multe âmblări i succese in fine a delatură pedecile, ce-i steteau in calea unirei sale cu Chilma. Căci după legile romane un patriciu nu potea incheiá căsătoriá validă sub tóte formele religióse, cu o perigrină barbară.

Amorul sĕu insĕ invinse tóte pedecile. Chilma fu adoptată de un unchiŭ al lui Flavus, căsătoriá corespundea acum postulatelor legali. Flavus î-și depuse uniforma pompósă de tribun, și se retrase cu tinera sa nevastă in palatul sĕu.

Roma intrégă erá bétă. Cetățenii aveau ocasiune a-și indestulí pasiunea după jocuri de circ. Traia, triumfătoriul, nu fu avar. Își deschise visteria, și-și intinse mânile până'n cóte in aur. Nici o dată n'au mai asistat cetățenii Romei la jocuri de circ atât de pompóse și multe, ca și cu acésta ocasiune. O sută dóuĕdĕci și trei de dile tóte amfiteatrele Romei erau indesuite de ómeni. Și spesele enorme ale acestor jocuri tóte le portá cesarele glorios

Porțile amfiteatrului lúi Vespasian, —

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ruinele căruia și în dilele nóstre mai oferesc ocasiune de a ne poté formá idei despre pompa și splendórea cu care erá înstruat, — sĕ deschiserá imediat după mieḑul nopții.

In giurul amfiteatrului și in acest têmp destinat spre repaus domniá o fierbere sgomotósă. O mulțime de ómeni imbrăcați in tunice murdarie și sdrențóse sĕ imbulḑiau in giurul porților, impingându-se și injurânduse unul pe altul. Acești ómeni erâu drojdile poporului, așa numiții proletari, cari-și susțineau viața lor miserá numai din donurile de bucate, pe cari le impărțiá cesarele și unii patrici mai bogați, voind prin acésta a-și câștigá popularitate. Până ce acești nefericiți aveau pâne și sĕ poteau delectá in spectacolele sĕlbatice ale amfiteatrelor, nu sĕ interesau de politică și erau indiferenți față de afacerile publice Când insĕ sĕcá pe un têmp isvorul abundanții, incepeau a murmurá, și de cumva nu erá din ce sĕ le potolésckă fómea, și nu sĕ aflá cine sĕ arângeze jocuri in amfiteatre, revoluțiunea erá gata.

Acum avem in abundanță: »panem et circenses.«

Erau deci indestuliți și veseli.

Placatele atêrnate pe stâlpii porților promiteau pentru ḑiua acésta spectacole fórte interesante. Erâu promise lupte cu animale sĕlbatice. Erau destui prinsoneri daci, nu erá pentru ce ai cruțá. Acești barbari sĕ susțineau têmp indelungat față de férele flămênḑite. Adese-ori treceau óre pline de iritațiune, până-ce vre-un leu sau tigru potea zdrobí in dinții sĕi ascuțiți cadavrele acestor barbari.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Afară de acésta placatele spuneau, că sĕ vor luptá gladiatori. Curiositatea proletarilor va fí esplicátă, de vom spune că eri fură espuşi publice acesti gladiatori, cari aveau sĕ ieé parte in luptă, şi visitătorii lăţiră faima, că intre acesti gladiatori sunt şi patru daci, cari căduseră in captivitate in resbelul ultim.

Acestia erau deci numai noviţii, căci dela captivitatea lor nu trecuse incă destul témp, ca sĕ fí potut fí inştruaţi după regulă. Sĕ oferiá deci ceva nou, ceva interesant, care meritá răbdarea de a aşceptá óre intregi, până-cĕ vor fí deschise porţile amfiteatrului. Imbulzéla erá de tot mare şi cine dormiá erá espus pericolului de a nu incăpé in partea acea a amfiteatrului, unde sĕ slobodiá proletarismul cu dróia. Locurile destinate pentru clasa mai bună erau resarvate, acestia deci nu erau nevoiţi a petrece nóptea dormitând pe băncile amfiteatrului.

Porţile grele ale amfiteatrului, sĕ deschideau in fine cârţăind şi mulţimea nĕvăliá in fugă a ocupá locuri bune.

Sĕ lăsăm pe acestia sĕ aşcepte până la inceperea spectacolelor şi sĕ vedem, cine au fost gladiatorii?

Contingentul cel mai mare al gladiatorilor sĕ intregiá din criminali judecaţi la mórte şi din prinsonerii. Acestia sĕ internau in casarme edificate numai spre acest scop in apropiarea amfiteatrelor, sĕ inştruau in tot soiul de lupte, şi eráu constrinşi a-sĕ luptá pe mórte pe viéţă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

in arena amfiteatrelor spre delectarea poporului. Casarmele erău incunjurate cu ziduri nalte și pădite de miliția regulară. Ér nefericiții, pe cari mânia sorții vitregei-i impingea la starea infricoșată de gladiatorii, trăiau închiși in cele separate, desarmați și incuiați. Numai cu ocasiunea esercițielor căpětau arme, pe cari după terminarea acestora ér le stringeau. In ce diferiá deci starea de gladiatorii de robiă? In nutrirea corespundětóriă scopului, spre care sě educau acesti nefericiți Poporul pretindea că gladiatorii sě fiă musculoși și robuști, deci nutrirea lor erá imbelșugată. Erau nutriți cu așa numita »sagina gladiatoria,« despre care sě credea că inmulțěsce și coloréză frumos sângele, căci poporul nu sě indestuliá numai cu isteținea in luptă ci pretindea versarea sângelui in abundanță.

Câți bărbați serioși priviau fără urmă de compătimire la agonia acestor nefericiți, câte matrone cinstite și virgine vestaline steteau aici imbětate de mirosul sângelui uman, cu fața inflăcărată și ânima palpitândă de iritațiune, fără ca sě sě infiore de sělbătěcia scenelor ingrozitórie! Și când un gladiator aratá semne de fricá, când voiá sě fugă de ascuțișul sabiei, ochii blânzi ai virginilor aruncau schintei, trăsurile drăgălașe sě schimoșiau de tremurarea mâniei, piciórele mici băteau cu ciudă marmorea poleită, de care strălucia amfiteatrul, și din gurile de ciréșă sě audiáu strigăte de batjocură, amenințări dure și provocări energice la continuarea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

luptei! Ér când un gladiator primiá lovitura mortală fără șovăire și frică, când moriá amĕsurat regulelor gladiatorice, amfiteatrul spațios sĕ cutremurá de decile de mii de strigăte aprobătórie și aplaudări frenetice!

Erá deci de tot trist și fără speranță venitoriul unui gladiator; sabia ascuțită a morții nemilóse plutiá necontenit de a supra capului lui. Cu tóte acestea sĕ aflau și ómeni liberi, ba chiar și patricii, cari-și alegeau din vóia sa liberă acésta stare josnică, cari depuneau jurămintele oribile ale gladiatorilor fără de a fi constrinși la acesta, cari promiteau a sĕ supune orbesce celor mai crudele și dejositórie pedepse. Pe unii din acestia-i alungá desperarea ultimă, miseria fără speranță; ér alții erau mênați de natura lor bestială, de setea nestêmpărată dupa sânge omenesc.

Căci e de insémnat, că de și viéța unui gladiator erá ca atêrnată de un fir de pĕr, nu erau casuri de tot rari, când unii scăpau cu avere mare de mórte. Gladiatoriul, ce nu picá in trei ani, erá de regulă dispensat de dĕtorința de a mai lua parte in lupte publice, și după decurgerea alor cinci ani erá liberat definitiv.

Când resăriá sórele ulițele Romei sĕ puneau in mișcare. Cetățenii incepeau a curge spre amfiteatrul lui: Vespasian, căci sĕ lățise faima, că la luptele fórte interesante din acea di va asistá și divul Traian.

In mulțimea undulătóriă pedéstră sĕ vedeau

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ici cólea lectice luxuósĕ, portate pe umeri de servitori imbrăcați in vestminte pompóse. Poporul sĕ retrăgea cu reverință din calea acestora, voind prin acésta a arătá stimá față de notabilitățile, ce ocupau loc in acestea vehiculele comóde.

Peste puțin têmp amfiteatrul gemea de mulțime asceptătóriă. Versurile diferite, rîsetele vesele, sgomotul mișcărilor, tropotul sandalelor sĕ amestecau int'ro larmă murmurătóriă, confusă.

De o dată sĕ audî vibrarea unui vers de trimbiță. Erá sĕmnul, că sĕ apropiă cesarele.

De abia trecură câteva momínte și cariositatea mulțimei nepaciente erupse in urări asurditórie și salutări frenetice.

In logia splendită situată de asupra »pórtei de pompă« apăru figura imponsată a impĕratului insoțit de amicul sĕu Surra și mai mulți senatori. Surise ușor la manifestarea sgomotósă a simpatiei, și după ce sĕ așezà, dede sĕmn arangiatorilor spre a incepe spectacolele.

Poporul de odată amuți; atențiunea incordată a toturora erá ațintită pe un punct, pe ușa pompósă, de unde trebuia sĕ ésă toți câți vor luá parte la luptele de adi.

Trimbițile incepură a resunâ, și ușa sĕ deschise.

Sĕ incepù o procesiune pompósă, răpitóriă, imbucurătóriă de ochi.

In fruntea procesiunei mergeau arangiatorii, după ei un cor vocal cântá o melodiă atrăgă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tóriă, in urma acestora păşiau ómeni imbrăcaţi in costume strălucitórie portând pe umeri tipurile de marmoră ale ḑeilor.

Spectatorii incântaţi de odată erupseră in strigate de bucuriă, când zăriră in urma ómenilor, ce portau idolii, pe eroii ḑilei, pe gladiatorii cu staturi atletice şi membre vênjóse, pe cari fiindcă erau góle, la tótă mişcarea ce făceau, sĕ vedea jocul minunat al muscilor. In urma lor păşiau servitori costumaţi ca ḑeii infernului. Dĕtorinţa acestora nu va fi periculósă nici de cât, viéţa lor nu va fii periclitată, căci servitiul lor sĕ va mărgini numai in curaţirea arenei de sânge şi cadavre.

Procesiunea incungiură arena intre sgomotul asurḑitoriu al urărilor, al imbărbătărilor, al aplauselor frenetice şi neintrerupte.

Când ajunse grupa gladiatorilor condusă de invĕţătorii lor, in dreptul logiei imperiale feţele dure alor acestor ómeni desperaţi ingălbiniră de presimţul morţii, dar observară sĕmnalul invĕţătorilor care-i făcù atenţi la jurămêntul lor, şi rĕdicându-şi scutele şi săbile in aer lăsară sĕ resune strigătul trist şi plin de resignaţiă:

Ave caesar, morituri te salutant! *)

Aplausele frenetice a ḑecilor de mii innăduširă strigătul doreros al acestor nefericiţi ce erau destinaţi sĕ adape nĕsipul arenei cu sângele lor aboritoriŭ-

*) Fii sânătos cesare, te salută cei ce vor sĕ móră!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cortegiul splendid sĕ retrase érĕ, şi mii de guri incepură a critizá, a sĕ disputá. Fiesce care-şi apărá favoritul ales şi pledá cu cerbicosiă iritată pentru invingerea acestuia. Mulţi dintre spectatori ţineau in mâni tăbliţe mici obduse cu céră, şi oferiau rĕmĕşag. De sĕ aflá cine sĕ ţină acest rĕmĕşag, gravá cu stilul de metal suma rĕmĕşagului şi-şi inschimbau tăbliţele provĕdute cu subscrierea numelui.

Interesarea generală sĕ indreptá mai cu samă cătră punctul al doilea al programului. Din tóte părţile sĕ audiau oferte.

O sută de sesterţii pe daci!

Cine primesce cinciĕci de sesterţii pe samniţi?

Cuvintele ultime le sbieră un individ bĕtrân in faţa căruia sĕ potea cunósce fórte uşor tipul de samnit.

Eu-i ţin: — dise un june la spatele samnitului, punêndu-şi mâna pe umĕrul acestuia.

Ce promiţi? — dise samnitul cu lăcomiă.

Unu in contra doi.

Aşa nu sĕ pote, june brav! — esclamă samnitul linguşitoriŭ. — Unul in contra unul; de voesci aşa primesc.

Omule! — esplică junele. — Samniţii nu sĕ potrivesc cu dacii, căci acesti din urmă sunt numai noviţi, până ce samniţii au reportat deja multe invingeri ca gladiatori.

Acésta o sciu şi eu, totuşi nu dau mai mult, decât am promis. Şcii pentru-ce?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr-1901-1932

Junele-și inholbà curios ochii.

Pentru acea — continuà samnitul, — pentrú-cà acesti daci trebue sĕ fiă de tot dibaci in ale luptei. Altmintrea magistrul lor nu i-ar fí recomêndat sĕ fiă admiși la luptă cu gladiatori vechi.

Junele părù a sĕ cugetá

Bine dar! — dise in fine. — Scrie deci unu in contra unu.

Ambii scriseră pe tăblițe și apoi le inschimbară.

Sĕ lăsăm descrierea punctuli prim din program, și sĕ ne indreptăm atențiunea si noi cătră al doilea.

Servitorii netediau cu greble mari nĕsipul arenei și curățiau spațiul neted de rĕmĕșițele cadavrelor de daci pe cari fĕrele hămisite nu le potură consumá.

Sórele incepù deja a trimite rade fierbinți. De a supra arenei traseră vĕluri de purpură, ca clasa mai inaltá sĕ fiă scutită de arșița sórelui. Cu poporul de jos, cu proletarii nime nu-și bătea capul. Paciința acestora erá de tot mare față de capriciile têmpului schimbăcios In fierbințélă imbĕtătóriă de cap, in ploia torențială, așceptau acestia rîdênd și glumind continuarea jocurilor. Pasiunea unora erá atât de mare de nu-și părăsiau locurile nici in pausa scurtă de amiédi, ci-și consumau prândul sĕrac pe băncile amfiteatrelor.

Pintre băncile ocupate de clasa mai inaltă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

âmblau sclavi tineri imbrăcați in veștminte strălucitórie, imprăștiind din vase de aur materii mirositórie. Aerul aici erá plin de profum imbětătoriŭ,

Trompeta ér sună, și mulțimea sgomotósă sĕ cufundă in tăcere asceptătóriă.

Pe nĕsipul fin al arenei apărură opt gladiatori sub conducerea unui instructor cu statură de uriaș.

Mulțimea erupse in strigăte de bucuriă. Patru dintre acesti gladiatori eráu după naționalitate samniți și fiind că ca gladiatori vechí mai avură ocasiune de a cunósce splendórea și sgomotul mulțimei curióse, nu eráu impresionați; cu sânge rece și cu siguranța incrĕdută a superiorității î-și portau privirile in giur și păreau a fi măguliți de interesul general stêrnit de presența lor.

Cu tot alta erá ținuta celor alalți patru gladiatori. Acestia acum steteau pentru prima dată in aerul imbĕtătoriŭ al amfiteatrelor față in față cu mórtea. Eráu daci cari căduseră in captivitate in rĕsboiul ultim. Ținuta lor confusă tradá semnele suprinderei și iritațiunei.

Instructorul ordonà sĕ aducă arme pre cari le impărți discipulilor sĕi. Dacii căpĕtară sabii strîmbe și scurte, cari sĕ poteau fórte bine asemĕná cu seceri mari și scuturi mijlocii, ovale. Samniții fură provĕduți cu sabii și scuturi fórte mari, cari le acoperiau corpul ca nișce uși.

Instructorul sĕ retrase și gladiatorii asceptau semnalul sĕ incépă lupta.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Unul dintre acesti patru daci destinați morței este cunoscut cetitorilor noștrii. Figura atletică cu ochi schinteitori și barbă négră ca péna corbului, ce stá in capul gladiatorilor daci, erá tarabostosul Zurgimar.

La acésta stare josnică și de compătimit ajunsese fruntașul tarabostos sumeț! Suferințele, prin cari trecuse până acum, î impetrirá ânima și-i inecará sumeția de odinióră. A luat parte ca prisoner legat in lanțuri in triumful cesarelui, a suferit batjocuri și bătăi din partea ostașilor, dăr sufletul lui nici o dată n'a erupt in tângueli. Când insĕ fu inrolat intre gladiatori, sĕ infiorá și voi sĕ-și lapede viéța. După-ce insĕ depuse jurămêntul infricoșat de gladiator și vĕdù, că mulți din acesti pedepsiți de sórte-și pórtá nefericirea cu sânge rece și nepăsare ușoratică, abdise și el de acest cuget. Singura lui speranță erá acum in recâștigarea libertății. Sĕ deçise, că sĕ va luptá din tóte poterile sale, ca după cinci ani sĕ-și ajungă ținta vieței, sĕ-și pótă fini viéța ca óm liber.

Semnalul de luptă sună, și contrarii nĕvălirá cu furiă orbă unul spre altul.

Sabiile incepurá a sclipí ca fulgerile, scutele a resuná de lovituri grele. Mulțimea-și reținea resuflarea de atențiune curiósă și iritată.

Din loviturile contrarilor, căduse deja nenumĕrate pe corpurile musculóse și totuși sânge nu sĕ vedea. Nu căci acestea erá numai preludiul luptei adevĕrate, fiind-că instructorul gladiatorilor impărțise arme tîmpite.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Poporul începù a murmurá neindestulit; sĕ audiá din tóte părțile strigăte desaprobătórie, fluierături ascuțite, tropote de picióre. Pasiunea poporului poftiá șiróie de sânge rosu și aboritoriŭ, și fiind-că șciá că pretensiunea lui va fí satisfăcută, nu slăbiá nici de cât cu larma asurditória.

In fine cesarele dede sĕmn arangiatoriului de jocuri. Imediat după acest sĕmn éră resună un viers de trompetă. Poporul sĕ linișcì. Gladiatorii incetară cu lupta și suflau greu de obosélă.

Instructorul de mai nainte ér apărù insoçit de servitori, cari aduceau arme ascuțite.

Armele tîmpite fură inschimbate cu celea de nou aduse. Instructorul sĕ apropià de fiecare gladiator și scrutà cu atențiune precepĕtóriă ascuțișul sabielor, pe cari le aflà in stare bună. După-ce dise discipulilor sĕi câteva cuvinte de imbárbătare, éră sĕ retrase pe ușa ce intrase.

Poporul asceptá cu nepaciință semnalul incepereí de ucidere. Amfiteatrul spațios de odată sĕ implù de sunetul insufleţitoriŭ al tubelor.

Cu un urlet sĕlbatic al desperarei sĕ asvêrlirá gladiatorii orbește in abișul morții.

La prima ciocnire vehementă un dac și un samnit sĕ rostogolirá răniți de mórte in nĕsip. La vederea sângelui poporul isbucnì in strigăte de bucuriă și sĕ incepù un torent frenetic de aplause aprobătórie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

Bravo! . . . . Bravo! — strigau din tóte părțile.

Gladiatorii, ce sĕ sbuciumau in convulsiunile agoniei de mórte, primiseră in posițiă corectă rancle ucigĕtórie, și ḑecile de mii ale spectatorilor erau indestuliți cu mórtea lor.

Un nou urlet răcnitoriŭ din partea gladiatorilor — și sĕ incăerară de asupra cadavrelor soçilor in luptă infuriată.

Miile de spectatori-și imbărbătau pe favoriții lor, când vedeau că aceia slăbesc, ér partida contrară aruncá mii de strigăte de batjocură, de amenințări, de injurări pătimașe, Aerul clocotiá de sgomot lărmuitoriŭ, băncile amfiteatrului, ce sĕ redicau treptat dela marginile arenei, crâșcau de mișcările nelinișcite ale ómenilor iritați. Pretotindenea nu sĕ vedeau de cât ochii schinteitori de pasiune și feçe invăpăiate de iritațiune nervósă.

Zurgimar sĕ luptá bărbătesce și cu abnegarea vieții. De aerul fierbinte ce domniá in acésta mulțime inebunită de iritațiune și mirosul sângelui, se imbĕtă și el. Uită pentru câteva momĕnte de mișĕria sorții sale și sĕ aruncà in asalt vehement pe un samnit, pe care-lŭ trântì la pămênt.

Bravo, dacule! . . . Bravo! — strigau necontenit din tóte părțile.

In toiul cel mai mare Zurgimaru-și incordà atențiunea numai la contrarii sĕi, cari incă sĕ luptau ca leii ce-și apară viéța.

Deodată observà Zurgimar, că un soç de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

al sĕu primì in pept o impunsetură mortală, și cădù grămadă fără viéță.

Pe ci frate! — răcni acum Zurgimar cătră dacul ce mai remase in viéță.

Lupta sĕ inoì cu furiă órbă.

Samniții sĕ apărau eroicesce. In fine după nenumĕrate lovituri greșite unul dintre samniți rănì de mórte pe soçul lui Zurgimar.

Lupta acum erá neegală, Zurgimar avea in față doi contrari. Cu tóte acestea sĕ susținea cu bărbăție admirabilă și delatură cu dibaciă lovirile samniților.

Poporul spectator î-și reținea și resuflarea, și urmăriă cu atențiune incordată fasele luptei neegale.

Un samniț isbutì in fine a aplicá o tăiătură pe umĕrul stâng al lui Zurgimar. Sângele incepù a curge, și Zurgimar sĕ împlù de gróza morții. Acum î-și perdù speranța in mântuirea vieței, asceptá lovitura mortală, care va pune in fine capĕt suferinților sale.

Din apația sa-lù desceptà toiul asurditoriù, in care isbucnirà spectatorii. Din sbieratul neintrerupt, de care sĕ cutremurau pareții amfiteatrului, Zurgimar cu bucuriă sĕ convinse, că simpația poporului e pe partea sa. Acésta impregiurare neasceptată-i redede speranța și curagiul. Î-și oțeli din nou poterile la luptă.

De o dată-i venì in minte datina acea, cu ajutoriul căreia un gladiator vitéz ì-și potea salvá viéța.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Zurgimar sciá că gladiatorul ce s'a luptat eroicesce și fără urmă de fricá, de-și rădicá in aer degetul cel mare de la mână, spectatorii î grațiau vieței.

Erá gata sĕ sĕ foloséscă de acésta datină mântuitória de viéță, când de o dată din direcțiunea logiei impărĕtesci sĕ audî un glas puternic de stentor:

Curagiu, Zurgimar!

Când audî strigătul numelui sĕu, sĕ aruncà ca un tigru rănit pe contrarii sĕi, cari sĕ apropiau sub apărarea scutelor mari cu săbile rĕdicate. Atacul erá indreptat cătră gladiatorul ce veniá spre el din partea stângă. De o dată sĕ intórse mai repede ca o săgétă sburătória cătră samnitul, ce se apropiá spre el din drépta.

Surprinderea neasceptată aduse in confusiune pe samnit, și făcù o intorsetură greșită sĕ evite atacul neprevĕdut. Sabia strimbă strălucì ca un fulger in drépta lui Zurgimar, și picà ca un trăsnet pe capul pletos al samnitului. Tăiatura grozavă despicà cu desĕvêrșire căpĕțina nefericitului, care cădù mort inecat in sânge.

Aplause frenetice și trigăte sĕlbatice insoțiră acésta scenă infiorătória și crudelă.

Samnitul ce remase in viéță î-și pierdù curagiul, î-și aruncà spăriat scutul și sabia. Fața lui sĕ inschimbà de palórea morții apropiate, și-și rĕdicà tremurând degetul dela mână in aer, cerênd grațiă.

Aplausele și strigătele de aprobare de o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dată incetară. Sĕ făcù tăcere mórtală. In interval de câteva momínte s'ar fí potut destinge și cel mai mic sgomot in amfiteatrul indesuit de ḑeci de mii de spectatori.

Mulțimea frapată de portarea lașă a samnitului incepù prima dată a murmurá amenințătoriŭ. Asemenea murmur infiorătoriŭ inspăimêntă pe călĕtorii de pe mări in aintea erumperei uraganelor.

De a dată, ca la un sĕmnal dat de o persónă nevĕḑută, mulțimea erupse in strigăte infuriate. Ómenii, ca când ar fí inebunit, sĕ urcarără pe bănci. Pretutindenea sĕ vedeau numai ochi inflacărați de mâniă și feçe inroșite de indignațiune. Din caousul toiului sĕ poteau destinge lămurit voci pline de pașiune, cari pretindeau. că samnitul se continue lupta.

Recipe ferrum! . . . Recipe ferrum! *) — resună sĕlbatic și pretensiv din tóte părțile.

Ér alții mai infuriați strigau mânioși, cât le incăpea pe gură:

Ucide-lŭ, dacule! . . . Péră lașul!

Ca un persecutat de ucigași, căruia i-sĕ curmă și ultimul fir de speranță al mântuirei, samnitul sĕ aruncă după scut și sabiă. Desperarea și rușinea-i desceptară din nou curagiul. Incă nu sĕ considerá pe sine de invins! In faça sa nu stá decât numai un om!

Peste câteva momínte ér sĕ auḑiră ciocnirile de arme; poporul ameți și asceptá cu curio-

*) Apucă-ți armele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sitate iritată finea luptei desperate. Ambii gladiatori î-și incordară ultimile poteri, de cari dispuneau; scirea sigură că unul din dênșii peste câteva momînte va adăpá cu sângele sĕu nĕsipul arenei i făcù sĕ se lupte cu bărbăția desperarei pentru viéță!

Săbiile aruncau schintei, și scutele resunau neintrerupt de lovituri grele.

Samnitul voì a aplicá o apucătură. Sĕ gârbovì puçin in ainte, redicà sabia in aer și stete așa câteva momin'e. Dar ochii de vultur ai lui Zurgimar-i descoperiră intențiunea.

Sabia samnitului de odată lunecà din năltime ca un fulger spre partea din jos a corpului lui Zurgimar. O slobozire repede in jos a scutului insoçì acésta mișcare din partea lui Zurgimar, si vêrful sabiei samnitului sĕ oprì in scut. Dar nu apucà samnitul a sĕ redicá din posiția sa gârbovită, căci Zurgimar î-și slobozì iute ca fulgerul sabia strimbă in céfa lui. Lovitura fu puternică, căpĕțina nefericitului gladiator sĕ despicà in dóue ca un bostan crepat.

Bravo, dacule! . . . Trăiéscă dacul! — strigau spectatorii intre aplause din tóte părțile.

Zurgimar călcà cu piciorul drept pe spatele contrariului sĕu, care-și mai mișcá incă puçin membrele in convulsiunea agoniei, și-și redicà după datina gladiatorilor scutul și sabia, ce picurau incă de sânge, in aer, și le scuturà.

Spectatorii insufleți incepură a aruncá cununi, braçete de aur și monete de bani in are-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

na invelită de șepte cadavre. Dar Zurgimar nu grăbì a le culege, cum făceau alți gladiatori invingétori. El î-și implinì oficiul său crudel din poruncă, și sufletul lui să revoltă de a primí remunerațiune pentru acésta.

De odată-i venì in minte, că cu puçin têmp numai mai nainte, precând și el tocmai voiá să céră grațiă, audì numele său. Cine potù fi acel voitoriu de bine, care-lù imbărbătă chiar in momentul, când avù mai mare lipsă de acésta? Cine-lù cunoscea pe el in acest Babilon indepărtat de patria sa.

Cercând respuns la acestea intrebări, ce i să redicau in mod involuntar in mintea sa î-și indreptă privirea scrutătóriă in direcțiunea logiei impĕrătesci, de unde audise pronunțiarea numelui său.

In acest moment vĕdù, că un bărbat părăsì logia. Fiind-că toți câți erau in soçietatea impĕratului erau necunoscuți lui Zurgimar, erá lucru evident, că numai acel bărbat a potut strigá numele lui, care esise din logia impĕrătéscă. Cine potea insĕ fi acela? Inzĕdar î-și frămêntă Zurgimar mintea, nu potea nici presupune barem, cine să fiă necunoscutul binevoitoriu.

Trompetele resunau din respoteri, anunciând sfirșitul punctului al doilea din program.

In arenă aparură mai multe figuri fantastice. Acestia erau servitori imbrăcați de ḑeii infernului, și dĕtorința lor erá a curăți arena de cadavre.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Unul dintre acesti sorvitori, care reprezentá pe ḑĕul Plutone, sĕ apropiă de Zurgimar, și-lŭ face atent sĕ părăséscă arena. Zurgimar porni intre aplause și urări spre a eși. Servitoriul de mai nainte arătă la obiectele aruncate de spectatori, ḑicând:

Zurgimar! acestea-ți compet ție

Vi-le las vóuĕ! Mie nu-mi trebuiesc! — ḑise Zurgimar cu dispreț și părăsì arena.

Servitorii incepură a cără cadavrele in o localitate destinată numai spre acest scop. Romanii numiau spoliarium acest loc inſiorătoriŭ. Aici sĕ aduceau și cei răniți de mórte, unde servitorii î omoriau fără milă. Cu acésta ocasiune servitorii fură dispensați de acésta dĕtorință crudelă, căci gladiatorii ce luaseră parte in lupta de aḑi toți erau morți afară de Zurgimar.

Nu peste mult têmp trompetele resunară din nou, anunțiând inceperea punctului al treilea din program.

XVI.

Zurgimar la procuratorul gladiatorilor.

Bărbatul pe care-lŭ vĕḑù Zurgimar in momentul, când părăsì logia impĕrătéscă, și despre care erá convins că numai acela a potut strigá cuvintele incurăgiătórie după ce eși din amfiteatru, î-și indreptă pașii cătră casarma gladiatorilor, Numai cu câteva momênte de ar fí privit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai tîmpuriu la logia împĕrătéscă Zurgimar n'ar fi remas in nesciință față de binevoitoriul lui căci atunci bărbatul amintit nu erá incă cu spatele intors spre arenă, și Zurgimar i-ar fi potut vedé fața. Ne potem intipuí suprinderea de care ar fi fost cuprins Zurgimar, când ar fi vĕdut că binevoitoriul sĕu necunoscut n'a fost altcineva, de cât rivalul și prinsoneriul lui de odiniórá, — Flavus.

După câteva sĕptĕmâni de retragere fericită. Flavus eșind la uliță vĕdù mulțimea poporului curgând spre amfiteatrul lui Vespasian și-i venì in minte, că tînerei sale neveste i-ar procurá plăcere de o ar duce și pe ea la spectacolele interesante. Sĕ intórse deci spre casă cu resoluțiunea de a duce și pe Chilma la amfiteatru. Pe drum insĕ-i venì in minte o impregiurare impedecătóriă. Șciá că in lupte vor luá parte daci. Și nu voiá a redeșceptá in Chilma suvenirile trecutului trist prin asistarea la macelarea compatrioților ei. Căci și fără de acestea erá Chilma neconsolată pentru pierderea lui Mucapor despre care credea că e mort. Sĕ decise deci a merge numai singur.

Pe când sosì Flavus in amfiteatru și ocupà loc in logia împĕrătéscă, unde aflà mai mulți amici de ai sei, sĕ chiar finì punctul prim al programului, și spectatorii finind critizarea și desbaterea acestui punct incepeau a sĕ interesá de lupta gladiatorilor, ce avea sĕ urmeze.

Trompeta resunà in fine și gladiatorii apărură in arenă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

Flavus nu credea ochilor sĕi proprii, atât de mare-i fù suprinderea când recunoscù intre gladiatori pe Zurgimar. Flavus ştiá că rivalul sĕu a rĕmas pe uliţile Sarmiseghetusei cu capul sdrobit de măciuca batavului Vitighes. Şi acum vĕdêndu-lù aici in starea infiorătóriă de gladiator, i-şi intipuì şirul lung al suferinţelor, prin care a trebuit sĕ trécă acest nefericit. Ânima lui Flavus sĕ împlù de compătimire, şi de ar fí şciut numai cu o dí mai nainte despre sórtea tristă a rivalului sĕu de o dinióră de a bună samă n'ar fí ajuns acela pe arenă. Căci ce mi-a greşit mie Zurgimar? — cugetà Flavus. M'a pus in captivitate şi a voit sĕ mĕ restignéscă. Dar eu-i pricep motivul. Iubirea Chilmei mĕ făcù pe mine fericit, pe el insĕ-lù împlù de desperare respingerea. Şi causa acestei respingeri erám eu, după părerea sa. E lucru natural, că omul sĕ sileşce a delaturá pedecele din calea ce conduce la fericire. In posiţia lui Zurgimar nici eu n'aş fí făcut póte altmintrea . . . . Sufletele nobile insĕ sĕ indestulesc cu invingerea inimicului şi nu-i doresc mórtea lui.

Acésta părere a lui Flavus, trebue sĕ o mărturisim, erá numai escepţiune dela egoismul general, ce ţinea in acel têmp incatuşate spiritele romanilor,

Lupta sĕ incepù intre gladiatori, şi Flavus nu potù decât a-o urmări. In momentul cel mai critic, când vĕdù pe Zurgimar slăbind nu sĕ potù reţiné a nu-lù îmbărbătá.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

După finea luptei simți un feliŭ de bucuriă, când vĕdŭ că Zurgimar rĕmase in viĕță. Acumu-i potea Flavus ajutá cu influința sa. Nici nu așceptà deci ca Zurgimar sĕ părăsescă arena și Flavus porni spre casarma gladiatorilor.

Cu postul mai mult rentabil, decât onorfic de procurator al vreunei școle de gladiatori, cesarele roman remunerá de regulă serviții indelungate ale vre unui tribun de legiune. Din intêmplare procuratorul de atunci erá cunoscut și deobligat lui Flavus. Acesta din urmă potŭ deci întrá in sala oficiósă cu cea mai bună speranță, că procuratorul recunoscătoriŭ sĕ va grăbí a implini cererea lui.

Flavus petrecŭ câtva têmp la procurator, in fine părăsì casarma insoçit pânâ la pórtă de acesta.

Abia sĕ intórse procuratorul în sala sa oficiosă, chiemà ostașul ce punea serviţiu și-i demăndà sĕ conducă in sala oficiósă pre gladiatorul de dac. ce remase invingător in lupta de adi.

Ostașul sĕ depărtà spre a împlini mandatul primit.

Zurgimar fu condus in çela lui, unde un medic î spălà rana de la umĕr și aplicà legătură pe ea Medicul sĕ retrase, și gladiatorul ostenit sĕ trântì pe pat.

Abia sĕ recrease insĕ puçin, și fu conturbat de un centurione insoçit de doi legionari, care î-lŭ provocà in ton demândător.

Gată-te. Zurgimar! peste câteva momințe vei stá in faça procuratorului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Zurgimar sări repede in tălpi și-și inhólbà ochii cu uimire nesciind ce sĕ ascepte de la acésta.

Centurionele vĕdù uimirea confusă a dacului, pre care o cugetá de fricà. Sĕ credù deci indreptățit a-i dice:

N'ai pentru ce a te teme, Zurgimar! Un gladiator, care-și împlinesce dĕtorința ca tine, nu trebue sĕ cugete la pedépsă.

Te înșeli, centurione, de cugeți, că mi-e fricà de procurator. Tu, precum sĕ vede cunoșci datinele ce domnesc aicì, te rog deci spune-mì, ce scop póte avé procuratorul cu mine.

Gladiatorii, cari sĕ luptă ca tine, Zurgimar, primesc premie de la procurator, — dise centurionele bătênd cu mâna pe umĕrul lui Zurgimar. — Inveselesce-te deci Zurgimare, căci peste puçin têmp vei căpĕtá o sumă frumósă.

Centurionele sĕ mirà, când vĕdù, că cuvintele sale nu înseninară faça tristă a gladiatorului, Și acésta uimire crescù incă, când audi pre Zurgimar dicênd rece, ca și când aurul n'ar avé nici o influință a supra lui:

Atunci te rog centurione brav, fii bun și dispenséză-mĕ de dĕtorința de a mĕ presentá in aintea procuratorului, Pre mine mĕ obligă un jurămênt infricoșat a-mi implini detorința de gladiator, și-mi țîn jurămêntul intre ori ce impregiurări. Nu-mi aduc insĕ aminte sĕ fi jurat óre când-va, că voiu primí premie pentru implinirea oficiului nou,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Oh, nebune naiv! — esclamă centurionele rîdênd. — Cine e atât de prost sĕ nu-şi deschidă palma, cându-i intind pe neasceptate o pungă plină? . . . Nu te teme, Zurgimar, nu te va prea sili nime sĕ primesci premiul.

Atunci pot remâné aici? — intrebà Zurgimar aşedêndu-sĕ pe dunga patului.

Nici decât! — obiecţionà centurionele. — Eu sum obligat a implini mandatul primit. Păşi deci in ainte, Zurgimar! Procuratorul e om strict, şi nu sufere că mandatele sale sĕ fiă desconciderate.

Zurgimar pornì in aintea legionarilor inarmaţi. Peste puţin têmp uşa salei oficióse sĕ deschisĕ, şi Zurgimar stete in faţa procuratorului.

La sĕmnul dat din partea procuratorului centurionele şi legionarii sĕ depărtară.

Sum avisat că te-ai portat bine adi! — agrăì procuratorul pre Zurgimar, care erá uimit de splendórea mobiliarului din acésta sală, căci până acum nici odată nu păşise incă in vreo locuinţă romană.

Zurgimar îşi plécă capul uşor.

Imi pare bine, când aud cuvinte măgulitórie din gura poruncitorilor mei!

Poţi mulţămi ţeilor. Zurgimare! continuà procuratorul. — Tu eşti fiul norocului!

Pe buzele lui Zurgimar apărù un zimbet amar.

Ferésca infricoşatul Zamolxis şi pre inimicul meu cel mai mare de norocul. de care mĕ bucur eu din graţia sórtei nemilóse! — esclămà Zurgimar cu dorere.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sórtea ta nu e escepțiune rară. — dise procuratorul cu bunăvoință. — Intre murii acestei casarme nu ești numai tu singur. Sunt alții și mai nefericiți decât tine. Iți revoc în memoriă spre pildă numai pe cei șepte gladiatori de adi, cari de present s'ar bucurá, de cumva ar poté alege intre imperiul lui Plutone și intre casarma gladiatorilor.

Nu e mórtea cel mai mare rĕu! — obiecționà Zurgimar — Nobile procuratóre de mi-ai cunóscę trecutul trist și lângă miseria presentului mieu ai mai pune și desperarea venitorului ce mĕ ascéptă, sum sigur, că m'ai precepe!

Póte! . . . Póte! . . . — dise procuratorul devenind cugetătoriŭ. — Fiesce care moritoriu are in trecutul sĕu pete negre, pe cari fericirea eventuală a venitoriului numai descolorá le póte, nu insĕ și șterge fără urmă. Ranele trecutului sĕ inoesc câte o dată in sufletul moritoriului

Ranele sufletului mieu in continuu sângerézá. Lovitura sorții ce mĕ trântì la pământ fu de tot crudelă. Eu-mi deplâng nu numai patria subjugată și starea mea onorifică, ce ocupasem intre conaționalii mei, ci și linișcea ânimei mele a dispărut pentru tot deauna.

In asemenea casuri uitarea e cel mai bun balsam, — sĕ incercà procuratorul a consolá pe gladiator. — Acopere, Zurgimar, trecutul tĕu cu vĕlul binefăcătoriu al uitărei și aținteșce-ți privirea la venitoriul care sĕ deschide in aintea ta ca un câmp vast. Dela tine atêrnă in linia primă cu ce vei impopulá acest câmp.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Zurgimar clătină din cap, și pe buzele sale reapăru zimbetul amar de mai nainte.

Iți mulțămesc, nobile procuratore, pentru bunăvoința ta nemeritată, ce o manifestezi față de un om atât de desconsiderat, cum sum eu, — dise Zurgimar. — Eu n'am voință propiă, ci sum unéltă in mânile poruncitorilor mei. Ce se ține de venitoriul mieu, acela nu e câmp vast, precum dici tu, ci un teritoriŭ fórte mic, incungiurat de zidurile gróse ale casarmei de gladiatori. Cinci ani sunt un têmp indelungat, cine póte contá, că in acest interval va fi tot de a una norocos in lupte? Adi am invins, mâne póte mĕ va trânti și pe mine la pământ o mână mai norocósă, decât a mea.

Tu nu vei mai luá parte in luptele amfiteatrului; — dise procuratorul.

In ochii lui Zurgimar se ivì o lucire a speranții. Dar acésta nu erá, decât o flacără debilă, care la cumpănirea seriósă a posiției sale se stînse, precum se potolesce o lumină debilă de un curent de aer ghețos.

Nobile procuratóre! nu fi atât de crudel, de a desceptá in mine speranțe vane, pe cari sciu, că nu le vei inplini! — esclămà Zurgimar cu amărĕciune. — N'am ce negá — continuà apoi, — că tonul tĕu, in care vorbesci cu mine, mĕ pune in uimire. De când am ajuns in captivitate, am suferit prea multe din partea inimicilor mei, și esperințele mele in acésta privință sunt cu mult mai triste, decât se mĕ pot ține

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

indreptățit de a dá cuvintelor tale — iértă-me nobile procuratóre, că-ți spun convingerea mea, — acea valóre, ce ar merita-o la aparință.

Va sĕ dică tu nu dai credemênt cuvintelor mele? — intrebà procuratorul aspru, contrăgându-și sprâncenele.

Esti interprete fidel al convingerei mele.

Procuratorul devenì iritat de cutezanța lui Zurgimar, Cum? un barbar sĕ-i dică in față, că mințesce! . . . Procuratorul incepù a mĕsurá chilia cu pași mari. De o dată sĕ opri in aintea lui Zurgimar, Dar tristéța ce sĕ oglindà in trăsurile gladiatorului oprì cuvintele de infruntare, pe cari voì ale pronunțiá procuratorul, mânia sa dede loc compatimirei, și dise in ton binevoitoriŭ:

Aș avé drept de a te pedepsi pentru portarea ta cutezantă, dar te iert! Convingerea ta despre romani trebue sĕ sĕ inschimbe. Romanii pedepsĕsc pe trufași, dar sunt marinimoși față de cei supuși.

Zurgimar voì a respunde, î-și aduse, inse aminte de pedepsele grele, ce asceptau pe gladiatorii neascultători, și cuvintele sale i-se opriră in gât.

Procuratorul continuà preâmblarea sa prin chiliă. După acea sĕ oprì la mésă. luà o bucată de pergament și incepù a scrie.

Luà apoi scripta și o predede lui Zurgimar.

Ține acésta scriptă, că-ți va fi de lipsă, — dise el gladiatorului. — In momentul când voesci poți părăsí casarma, de aci inainte nu mai ești gladiator!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Faça lui Zurgimar de odată sĕ aprinse și ochii lui incepură a lucí vioi. Imbĕtat de surprindere cugetá că viséză. Sĕ fiă óre posibil? . . . Pergamentul pe care-lŭ ținea intre degetele sale, sĕ fiă documentul elibărerii lui?

La pórta casarmei vei arĕtá scripta mea, și garda-ți va deschide calea! — audi Zurgimar din gura procuratorului.

Nu erá deci nici o indoiélă! Cuvintele procuratorului î-i redederă libertatea! Bucuria lui erá de tot mare, insĕ sĕ ferì de a erumpe in scene ridicóle. Scăparea lui erá o enigmă pentru el, cine sĕ sĕ fí interesat de dênsul? Cuprins de aceste cugete Zurgimar stete confus cu scripta procuratorului in mâni. Din acésta stare-lŭ treziră in fine cuvintele procuratorului:

Pe cum sĕ vede, nu te prea bucuri de libertate, Zurgimar, căci altmintrea te-ai păzí a o gustá cât de ingrabă.

Suprinderea neașceptată m'a adus in confusiune — dise Zurgimar, incercânduse a-și predomní iritațiunea de care fu cuprins acum. — Te rog insĕ nobile procuratore, spune-mi cui am de a mulțămí pentru eliberarea mea?

Unui binevoitoriŭ.

Respunsul tĕu nu mĕ póte indestulí. Te rog deci numește-milŭ sĕ-i pot mulțămí,

Binevoitoriul tĕu voiește a remâné in ascuns. Te indestulește deci cu atâta că-i cunoșci viersul.

Așa dară ție-ți sum dĕtoriu cu mulțămită, căci viersul tĕu a deschis ușile inchisorii mele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Procuratorul zimbì și făcù un gest negativ.

Nu așa precep eu acésta, Zurgimar, — dise el. — In lupta de adi din arenă ai audit un strigăt de incurăgiare, chiar in momentul acela, când contrarii tèi sĕ apropiau spre omorirea ta Binevoitoriul tĕu e identic cu inbărbătătoriul tĕu din amfiteatru.

Uimirea lui Zurgimar crescù.

Bărbatul al căruia strigăt de imbărbătare î-mi redede curagiul, a ocupat loc in logia impĕrătéscă.

Póte căci e un om cu influință. Despre acésta te poți convinge, dacă-ți voiŭ repetá, că influința acestui bărbatu-ți redede libertatea.

Și eu nu-lŭ pot cunósce ?

Nu.

A strigat in limba dacilor. Spune-mi deci cel puçin. că mântuitoriul mieu dac e sau roman ?

Barbarii nu sĕ admit in logii impĕrătești. — dise procuratorul zimbind. — Binevoitoriul tĕu e roman, cu acésta indestulește-te ! Poți merge !

Zurgimar sĕ plecà profund și pornì spre eșire.

Erá sĕ inchidă ușa, când audì inapoia lui viersul procuratorului :

Stăi !

Zurgimar sĕ oprì. Faça lui devenì palidă și ânima-i incepù a bate vehement. Erá fricà bietului Zurgimar, că procuratorul a jocat cu el o glumă copilărésca.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Procuratorul sĕ apropià de Zurgimar cu o pungă plină.

Binovoitoriul tĕu s'a ingrigit ca protegiatul lui se nu ducă lipsă după eliberare, — ḍise procuratorul și intinse punga lui Zurgimar. — Primeșce acésta pungă ca don din partea binevoitoriului tĕu.

Zurgimar păși uimit câțiva pași inapoi.

Acest don nu-lŭ pot primí, — ḍise cu resoluțiune neschimbabilă.

Pentru-ce? — intrebà procuratorul uimit.

Pentru-că mi-lŭ intinde un necunoscut.

Care-ți e binevoitoriŭ, — intregì procuratorul.

Póte! După cuvintele tale insĕ acest om e roman și eu n'am binevoitoriŭ de roman.

Eliberarea ta nu-o consideri de binefacere?

Zurgimar tăcù.

Fii cel puçin consecuent in principii! — continuà procuratorul. — Cel ce a primit cea mai mare parte a unei binefaceri, nu lucră inţĕlepţesce când refusă a primí cea mai mică.

Libertatea a fost propietatea mea netăgăduită de nime; când mi-se permite a părasí acestea ziduri, î-mi recapĕt numai bunul mieu perdut sau răpit, și nu un don nou!

Fă cum voiesci! — ḍise procuratorul punênd punga pe mésă. — Am insĕ speranță, că vei căpĕtá minte cât de in grabă. In interval de trei ḍile te poți incă insinuá la mine pentru re-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dicarea donului tĕu, după acea va fí târdiu. Înțelesu-mai?

Poți merge!

Zurgimar sĕ plecà fără a dice vre un cuvênt și părăsì sala.

La arătarea scriptei procuratorului garda de la pórta casarmei sĕ uimì prima dată, vĕdênd insĕ mandatul clar și strict nu avù de a face altceva, decât a lăsá pe gladiator sĕ ésă.

O simțire plăcută redicà peptul lui Zurgimar, când sĕ vĕdù éră liber. Ca paserea ce scapă din cruscă și sbóră sburdalnică din crĕngă-'n crĕngă, și Zurgimar erá sĕ erumpă in chioță și strigăte de bucuriă. Incepù a cutrierá fără țintă stradele Romei.

Dar focul bucuriei sale incepù din ce in ce a sĕ recí, după-ce trecând succesul imbĕtătoriu, ce trezì in dinsul libertatea negustată de mult, — incepea a sĕ cugetá mai serios la posiția sa. Acum erá liber e drept, dar ce o sĕ incepă el aici, in acesta cetate mare si străină, fără nici un ban?

Incepù deja ai părĕ rĕu, că nu primise punga oferită din partea procuratorului, cu atât mai vêrtos, că după lupta obositóriă de adi corpul sĕu-și pretindea dreptul sĕu. Zurgimar incepea a fí chinuit de o fóme oribilă.

Și in unele strade, pe cari pribegiá el, un miros plăcut de carne și pesce fript, ce sĕ redicá din tigăile negustătorilor, î mai atițá incă pofta de mâncat, care și de sine erá incât sĕ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

póte de bună. Negutătorii-și âmbiau mâncările cu strigăte neintrerupte și laude ridicóle.

Cu câteva óre mai nainte, cându-și recăpětă libertatea, cea mai mare silință a lui erá de a lăsá zidurile casarmei de gladiatori cât sĕ póte de departe lu spatele sale, — acum un instinct î-lŭ mênă pe neobservate cătră amfiteatrul lui Vespasian, in apropiarea cărui sĕ rĕdică casarma gladiatorilor.

Zurgimar sĕ trezì in pórta casarmei părăsite, dar in ainte de a intrá voiá incă o dată a sĕ mai cugetá serios la planul, ce i-se ivì in minte pe neasceptate. Incepù a sĕ preâmblá pe din aintea casarmei

Cugetele lui sĕ ocupau cu Dacia și cu Chilma. Mai potea el óre avé speranță in venitoriul patriei sale? Dela prisonerii de dac audì, că Dacia e gólă; mai intelesese apoi de la romani, că impĕratul a dat ordin, că provincia nóuă sĕ fiă impopulată cu colonisti din tot imperiul. Indreptătit erá el óre de a sperá in faça acestor fapte, că Dacia va scăpá din ghiarele vulturilor romani? Mintea sânětósă-i spunea că nu, de și ânima sa era aplicată a crede chiar și imposibilul. In Dacia n'avea deci ce a mai căutá, căci și cugetul numai, că pe ruinile Daciei sĕ rĕdică un stat nou invingătoriu, î cauzá dorere. Nu voiá sĕ védă cu ochii sĕi miseria dacilor la lumina gloriei romane. Zamolxis a permis nimicirea Daciei, și ómenii sunt prea slabi in contra mâniei divine.

Și Chilma? . . . Ânima sa sĕ strînse de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

dorere, când cugetà că pe acésta nu o va mai vedé. Erá deja a lui după dreptul poporului dacic acésta fiinţă iubită, dar sórtea crudelă nu concese, ca sĕ o pótă numí a sa şi după dreptul ânimei. Erá insĕ pe cea mai bună cale de a dobîndí acésta fericire imbĕtătóriă. Oh, de nu ar fí fost acea nópte ingrozitóriă, când cu căderea Sarmisegheţusei i-se sdrobì şi ânima! Dóuĕ loviturí crudele, dintre carí şi una ar fí ajuns sĕ sdrobéscă un suflet de bărbat! Chilma e mórtă . . . corpul ei de virgină a fost acoperit póte de nenumĕrate rane . . . ochii ei nu mai lucesc . . . gura ei a amuţit pentru toţ de a una. Şi ómenii lui au sosit prea târdiu, sau póte nici n'au potut străbate până la locuinţa lui Mucapór, căci de ar fí fost remas acestia in viéţă, n'ar fí esistat potere omnéscă, care sĕ-i fi potut reţiné sĕ nu-lŭ inscinţeze şi pe el despre celea intêmplate.

In urmă după multe frămêntări de minte sĕ formà in dînsul convingerea firmă că Chilma nu mai esistă.

Acésta convicţiune-i aduse planul ce sĕ desceptà in el numai neguros ca o posibilitate oscură, pe calea realisării. Zurgimar păşì resolut la pórta casarmei de gladiatorí şi cerù intrare.

Ce cauţi aici? — î-lŭ intrebà sentinela.

Procuratorul î-mi permise, că in interval de trei dile sĕ pot intrá ori când la el — respunse Zurgimar.

Poţi dovedí acésta?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Da.

Cum ?

Însu-și procuratorul î-ți-va spune, de-lŭ vei intrebá, că nu mințésc.

Sentinela nu sĕ indestulì cu atâta și nici n'ar fí permis intrarea lui Zurgimar, de cumva n'ar fí venit centurionele, ce conduse pe Zurgimar din celă in aintea procuratorului. La intrepunerea acestuia Zurgimar fu lăsat sĕ intre in curtea casarmei; peste puçin fu insinuat la procurator.

Ușa salei oficióse sĕ deschise și pecând intrà Zurgimar intr'acésta vĕḑù pe procurator apropiânduse de dînsul zimbind, cu punga in mână.

Î-mi pare bine, că ai ajuns la convingere mai bună, — ḑise acesta intinḑênd punga lui Zurgimar. — Aici ți-e donul!

Zurgimar nu-și intinsĕ mâna după pungă.

Nu pentru acésta m'am intors eu, — resţunsĕ Zurgimar cu confusiune visibilă. — E drept, că mi-s'a și dat deja ocasiune de a cunósce valórea banului. Dar nu acésta e causa indrĕsnelei mele de a mai bate incă odată la ușa ta.

Ce ai deçi cu mine ?

Aș avé o rogare,

Sĕ o auḑim! — ḑise procuratorul cu atențiune.

Punga oferită mie ți-aș lăsa-o bucuros ție, de-mi vei implini cererea.

Grăiesce! De va fí in potința mea, te asigur çă rogarea ta va fí implinită.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Aș dorí sĕ fiu legionariŭ.

Tu legionariŭ? — ésclamă cu uimire procuratorul. — După cuvintele tale de mai nainte trebue sĕ cred că tu ești inimic romanilor.

Nu neg. Am fost inimic romanilor, și ănima mea nici acum n'are atragere cătră ruinătorii patriei mele. I-ți jur insĕ că nu-ți va fí rușine de mine.

Bine deci! I-ți cred. Vei fí inrolat intre legionari.

Incă un favor, procuratore! — ésclamă vioiŭ Zurgimar.

Ce e acela?

Aș dorí sĕ fiu inrolat in una din legiunile cari apără imperiul in contra germanilor.

Șódă dorință! Și incă și pericalósă! Nu scii tu, că acelea legiuni-sŭ in lupte continue cu germanii? Ți-ai urît dóră viéța?

Nu, căci de aș voi a morí cine m'ar poté oprí sĕ nu-mi infig un pumnal in ânimă. Eu insĕ voiesc a trăí!

Fiă-ți și acest favor acordat! — dise procuratorul. — Te fac insĕ atent, că infidelitatea e o crimă fórte mare in ochii romanilor, și pedépsa ei e mórtea!

Î-ți jur că nu-ți voiŭ da ocasiune a te plânge asupra mea!

Bine! Acum poți merge! Pănă mâne vei ocupá cela ta! Mâne apoi voiŭ vorbí in causa ta. Insinuă-te la cină!

Zurgimar părăsì chilia procuratorului și-și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

reocupà çela părăsită, despre care numai cu o jumĕtate de ḍi mai nainte cugetasc că nu o va mai vedé. După cină sĕ intinse pe pat și incepù a cugetá la noul sĕu venitoriu.

XVII.

Doi veterani.

Riul Renului avea o insemnĕtate de tot mare și in evul vechiŭ al istoriei. Romanii după cucerirea Daciei abḍiseră de politica agresivă in acésta parte a imperiului, și tótă poterea lor sĕ concentrá intru apărarea granițelor. Provințiele din vecinetatea Renului, care era granița ost—vestică a imperiului, in continuu suferiau de desele invasiuni ale diferitelor triburi de germani, cari asceptau numai ocasiuni binevenite, ca sĕ-și pótă indestulí posta de pradă. Luptele in acésta parte a imperiului erau evenimente de tóte ḍilele.

Impĕratul Traian, și după mórtea acestuia intêmplată in anul 117, urmașul lui Hadrian sĕ ingrigiră, ca linia Renului sĕ fiă in continu păzită de legiuni alese, cari poteau fí apte a insuflá respect barbarilor cutezanți și nelinisciți, și tot odată poteau potolí ori ce rescólă indreptată in contra siguranției imperiulni. Tótă linia lungă a Renului erá intărită cu castre indesuite cu ostași aleși. La vreun atac din partea germanilor legionarii avisau castrele invecinate ḍiua prin nori de fum ér nóptea prin focuri mari, și așa mai tot de a una le succedea a respinge atacurile cutezante.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Serviciul in atari castre nu erá deci de invidiat, și legionarii asceptau cu nerăbdare ḑiua înschimbarei, când rentorcându-sĕ la staţiunile principale î-și simţiau viéţa mai asigurată in castrele mari și intărite ale acestor locuri. Afară de acea și serviciul era mai plăcut in staţiunile principale, de cat in castrele mici situate pe unele locuri in ţinuturi sĕlbatice, unde legionarii nu vedeau cu sĕptămânele intregi feţe străine și nu auḑiau alt sgomot de viéţă, de cât repetarea mechanică in anumite restêmpuri a sĕmnalelor de trompete.

Cu totul alta erá viéţa in Magontiacum; și ostașii simţiau un fel de bucuriă, când după monotonia apăsătóriă de spirit a serviciului in castrele mici auḑiau sgomotul de viéţă ce domniá in acest loc. Magontiacum erá locul principal de staţiune al unei legiuni, castrul de aici erá intărit și provedut cu tóte comoditățile, câte le permiteau regulele militarie de tot stricte. Erá situat la imprĕunarea Mainei cu Renul, unde in ḑilele nótre sĕ rĕḑică frumósa cetate Mainz.

Nu e vorbă, după principiile nóstre moderne viéţa unui legionariu din seclul prim și al doilea după Christos erá ostenitóriă. Căci afară de esercițiile mari militarie, cari sĕ repetau in tot ḑece ḑile, mai trebuiá se și lucre câ id era pace. Legionarii făceau poduri, drumuri, canale, ardeau carămide, uscau mocirle și altele.

Dar după espirarea têmpului de dĕtorinţă erau liberi, și-și poteau petrece têmpul cum vo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

iau. Unii sĕ puneau la joc de cub alţii preferiau de a petrece la mésă cu vin sau posca *) ascultând enararile cutărui centurione bĕtrân.

Petrecerile adevĕrate aveau insĕ loc numai afară din castru şi numai ḑiua, căci peste nópte tot legionariul erá obligat a sĕ rentórce la cortul sĕu din castru. Afără din castru, in comuna civilă domniá mai mare libertate. Acestea comune sau oraşe erau compuse in mare parte din legionari bĕtrâni, cari şi după terminarea tĕmpului lung de serviţiu nu sĕ poteau despărţí de amicii lor, ci sĕ aşeḑau ca veterani în aproarea castrelor. La acestia sĕ alaturară apoi neguţătorii, ce cumpĕrau prada câştigată in lupte de la legionari şi le vindeau articlii cei mai de lipsă; mai mĕriau numĕrul locuitorilor şi vivandierele, cârcimarii, maestrii şi alţii, cari erau uniţi cu legionarii din castru cu legăturile rudenii.

Zurgimar, precum scim, î-şi esprimase in aintea procuratorului dorinţa de a fi inrolat in una din legiunile, cari apărau graniţa imperiului in contra germanilor. Flavus sĕ ingrigì la provocarea procuratorului, că dorinţa protegiatului sĕu sĕ fiă implinită.

De la tĕmpul, de când fu trâmis Zurgimar la graniţa Renului, trecură pânâ la reluarea firului enarerei nóstre trespreḑece ani. Gladiatorul de odinióră părêndà mai tóte castrele, luà parte

*) Un feliu de beutură compusă din apă, oçet şi mai multe arome tari.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

in nenumĕrate lupte, gustà miseria și puținele plăceri de cari potea avé parte un om de posiția lui.

Superiorii lui tot de a una erau indestuliți cu el, de mai multe-ori fù lăudat pentru portarea lui corectă și căpĕtà mai multe premie pentru bravura lui, ce o manifestà in mai multe lupte sângeróse in contra barbarilor germani. Cându-și implinì anul al decelea al serviţiului, superiorii lui voind a remunerá eroismul lui, î-lù făcură comandant peste o centuriă. Zurgimar primí insemnul unui centurione: bàta de viță de viă, dar nu i-sĕ dede ocasiune a intrebuința acésta bâtă in intervalul de trei ani, de când portá acest oficiŭ. Legionarii iubiau pe centurionele lor Zurgimar, centuria lui tot de auna erá lăudată și trimisă in locurile celea mai periculóse.

Sĕ părea că Zurgimar e unul dintre ómenii cei mai fericiți. Din luptele celea mai periculóse sĕ reintorcea tot deauna invingătoriŭ și incărcat de pradă. Ómenii cari considerá avuția ca părte integrantă a fericirei, eráu indretățiți a numì pe centurionele Zurgimar fericit, căci dintre centurionii legiunei sale nici unul nu dispunea peste mai multă avere ca el. Cu tóte acestea Zurgimar erá tăcut și faça lui incontinuu erá umbrită de o tristéță dorerósă. Sufletul lui sĕ topiá de dorul patriei sale subjugate, căci ânima lui și sub veștmêntul roman bătea ca a unui dac fidel și in aintea ochilor lui sĕ iviá din când in-când

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

o nălucire dulce: Dacia liberă și indepedentă. Inzădar asceptă insĕ că acésta nălucire sĕ apară in fine incorporată ca realitate, cu trecerea anilor speranța sa sĕ tot intunecá.

Până când mai trăi incă in sufletul lui o mică urmă de speranță in redeșceptarea Daciei, in tóte ḑilele asceptá scirea imbucurătóriă, că dacii au intrat cu arme in patria lor părăsită. In fine fu nevoit a recunóșce, că acésta nu sĕ va intêmpla nici odată.

In una din ḑilele primăverei ale anului 119 centuria lui Zurgimar suferì o perdere insĕmnată. Germanii atacară un castru, unde erá în serviţiu chiar Zurgimar. Numĕrul germanilor erá in proporţiă cu legionarii lui Zurgimar de tot mare. Zurgimar susţinù lupta cu bărbăţiă, aprinse foc, ca sĕ avizeze pe ostaşii din castrele invecinate despre periclul amenințĕtoriŭ.

Când vĕḑù Zurgimar, că ajutoriul cerut sĕ apropiă dede ordin sĕ sufle trimbiţele şi sĕ deschidă póra castrului.

Legionarii năvăliră pe pórta deschisă după Zurgimar pe germani şi sĕ incepù o luptă ingrozitóriă. Germanii fură constrinşi in fine a sĕ retrage, lăsând pe câmpul de luptă o mulţime de cadavre şi muribunḑi.

Bucuria romanilor isbucnì in strigăte de invingere.

Sgomotul de bucuriă insĕ de odată sĕ prefăcù in strigăte tânguitórie, când un legionariŭ din centuria lui Zurgimar, vĕḑênd coifiul cu pene

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

roșii al centurionelui rostogolit pe pământ și lângă el pe Zurgimar zăcând intr'o baltă de sânge fără de a se mișcá, începù a strigá din respoteri: Fraților! centurionele Zurgimar e mort!

Ostașii se grupară in giurul lui Zurgimar. Viersurile lor tânguitórie incetară când un legionariù aplecându-se pe trupul lui Zurgimar esclamà cu bucuriă: Nu e mort incă fraților! Mai este incă speranță!

In câteva momênte legară rana lui Zurgimar, i-lù redicară cu precauțiune pe un pat format dîn pârghii, și-lù transportară prima dată la castrul apropiat, după acea la locul principal de stațiune al legiunei: la Magontiacum.

Aici cu incetul se insânętoșà Zurgimar intr'atâta, de părăsì valetudinariul și se mutà până la vindecarea completă in comuna civilă de lângă castru. Dar medicul legiunei î-și esprimà incă de la inceput părerea, că Zurgimar nu va mai fí apt de a portá armele.

Intr'o deminéță recorósă a lunei Maiù Zurgimar se scolà de pe patul séu de suferință. Erá slab incă; faça lui palidă, rasă acum după datina romanilor se deschiliniá mult de faça lui de odinióră, precând ca tarabostos fruntaș portá barbă și pĕr lung.

In ușa chiliei lui Zurgimar se audì in acest moment o ciocănitură poternică. — Intrà! — dise Zurgimar cu ton inschimbat de slăbiciune.

Ușa se deschise și pe pragul ei apărù un bărbat insĕ robust și de o statură urîașă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Bună deminéța, Zurgimar! — ḍise acesta zimbind. — Mĕ bucur că te aflu in piciore!

E tĕmpul deja, Vitighes, ṣepte sĕptămâni de suferințe mi-au fost destule.

Batavul Vitighes in treisprăḍece ani nu sĕ inschimbă mult; figura lui devenì in câtva mai corpolentă și in barba lui blondă apărură fire cărunte. Dar focul ochilor lui tradau sĕlbătecimea lui de odinióră, cu tóte că acúma porrá tunică romană, pĕr tuns și barba lui erá peptinată și unsă cu materii mirositórie.

Legiunea I Minervia in care servise batavul Vitighes sĕ rentorse după ocuparea Daciei éră in Germania superióră. Vitighes creḍênduse acum destul de avut cu prețul căpĕtat dela Flavus, ca sĕ pótă continuá o viéță indepedentă, ì-și cerù absolvarea de la miliție. Cererea lui fu implinită imediat, căci el servise cu cinci ani mai mult de cât erá obligat un legionariŭ se stee in arme. Anii serviținlui lui erau dóuĕḍeci și cinci, nu ne vom mirá deci, dacă și el doriá după nenumĕrate ostenele de cari avù parte in trecutul sĕu sgomotos, o viéță mai odignită.

Sĕ așĕḍà deci ca veteran in Magontiacum. Când apoi după câțiva ani sĕ căsătorì, sĕ decise a rĕmâne pânà la mórte aici și-și cumpĕrà o casă.

Ca veteran erá insĕ mândru de trecutul sĕu viforos, și-i plăcea a-sĕ amestecá in soçietatea veselă a legionarilor. Cu ocasiunea unei conveniri de acésta natură sĕ intâlnì cu Zurgimar, și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

peste puçin têmp inimicii de odinióră deveniră amici sînceri. Zurgimar nu ştiá, că mâna pe care o stringea pretinesce aprópe ḑilnic, cu treispredece ani inainte de acestea erá sĕ-i stîngă viéţa, nici lui Vitighes nu-i trecea prin minte că amicul sĕu de dac a făcut órecândva cunoscinţă cu máciuca lui teribilă.

Când Zurgimar fu denumit de centurione, batavul Vitighes fu unul dintre acei puçini gratulanţi, ale cărora felicitări eráu sincere şi isvorite din ânimă. Amiciţia lui dede o probă strălucită de sinceritate, când cu ocasiunea rănirei lui Zurgimar alergà la patul amicului sĕu şi-i oferì casa şi ajutoriul sĕu şi al nevestei sale.

Zurgimar erá insĕ cu mult mai rĕu morbos atunci, decât sĕ pótă fi concreḑut in grigia unui laic. Medicul sĕ opuse până la imbunĕtăţirea starei lui Zurgimar, când insĕ vĕḑù că centurionele e trecut deja peste pericolul viéţei, nu făcù nici o greutate. Zurgimar fù transportat in casa lui Vitiges, unde rensânĕtoşarea lui inaintà din ḑi in ḑi.

Bucuria lui Vitighes erá in adevĕr sinceră, când in deminéţa susnumită intrând de regulă ca in tóte ḑilele in chilia amicului sĕù morbos, aflà pe Zurgimar afară din pat.

Numai nu te impoterì amice! — agrăi batavul pe Zurgimar, care sĕ aşĕḑà pe dunga patului — Medicul mi-a ḑis eri, că morbului tĕu fórte mult strică ostenéla.

Nu portá grigiă, Vitighes. Mĕ simţ deplin

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sânĕtos. Mi-sĕ pare, că corpul mieu a intinerit cu dóuĕdĕci de ani.

Acésta nu sĕ vede pe faça ta palidă — dise Vitighes cu un zimbet ușor. — Dar nici nu e de lipsă se intinerești, ci se-ți recapeți sănĕtatea. Anii trecuți nu-i pot șterge nici ĕei, cu tóte că ei sĕ bucură de tinerețe eterne.

Drept vorbești, amice! Suvenirea trecutului trist ne apasă in continuu sufletul cu greutate aprópe nesuportabilă.

Vecinic e acest obiect! — esclamà Vitighes trăgânduși scaunul lângă pat.

Te miri de acésta? Tu care cunoști in parte trecutul mieu m'ai poté precepe.

Nici eu n'am fost cel mai fericit om cu tóte acestea sum vesel in continuu.

Zurgimar zimbì.

Tu Vitighes, aì causă de a fi indestulit și fericirea-și are isvorul in indestulire. Ai nevastă iubitóriă, casă și mésă, ce mai poți posti deci?

Acestea tóte ți-le poți câșcigá și tu, numai de voiești.

Zurgimar zimbì amar și făcù un gest negativ.

Te indoești de cuvintele mele? — intrebà batavul.

Nu mĕ indoesc.

De ce ești dar trist?

Zurgimar nu respunse. De câte ori punea Vitighes acésta intrebare cătră amicul sĕu nu căpĕtá respuns nici odată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Lasă trecutul și te ingrigesce de venitoriŭ! — continuà batavul, vĕdĕnd că amicul sĕu nu-i respunde. — Eri am înțeles, că ești absolvat de miliție.

Da, nu mai sum apt de a portá armele.

Și apoi? . . . Ca veteran cinstit nu vei poté trăí? Mulțămesce ḑeilor, că ți-ai recăpĕtat sânĕtatea.

Ḑeii sunt indurați și nu lasă pe cei ce sperézĕ in dînșii.

Ce plan ai? Eu te-aș sfătuí sĕ te așezi aici in Magontiacum.

Posibil că așa voiu face.

Iți laud intenționea. Germania e mai frumósă de cât Dacia.

Zŭrgimar érĕ tăcŭ.

In Dacia tóte lucrurile s'au schimbat. — continuà batavul. Acolo nu vei avé amici și cunoscuți, ca in Magontiacum.

Tu vorbesci ca când aș voí a-mĕ mutá in Dacia.

Voesc a te abate numai de la acest cuget, căci sum convins, că câte o dată și acesta-ți trece prin cap.

Te asigur că te inșeli. Eu n'am ce cautá in Dacia, unde tot obiectul mi-ar revocá in memoriă suvenirile trecutului.

Așézĕ-te deci aici in Magontiacum. Acum chiar ți-sĕ oferesce o ocasiune bună de a-ți câștigá și propietate. Casa vecinului mieu e de vêndut, după părerea mea ai lucrá înțelepțesce, de ai incheiá tèrgul cât de in grabă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mâne voiu vorbí cu vêndętoriul.

Nici nu cugeți amice, eât mĕ bucur, că vom devení vecini — dișe Vitighes frecându-și mânile. — Tu ești om avut. avuția e impreunată cu vadă . . .

Zurgimar oprì pe batav prin o mișcare vehementă de mână

Lasă materialismul, Vitighes! Tu scii cât de mic pond pun eu pe bunurile materiale.

Averea nu e de desprețuit — obiecționà batavul.

Eu nu desprețuesc aurul, dar nici nu sum de credința greșită, că averea póte fericí pe om. Tu mĕ credi pe mine om avut, sciind că posed vreo câteva ḑeci de mii de sesterții, pe cari i-am câștigat cu periclitarea vieței mele in nenumĕrate lupte. Ce ai ḑice, când ți-aș spune, că de aș voí aș fí cel.mai avut om in tot Magontiacul.

Vitighes î-și inholbà cu uimire confusă ochii.

Nu te precep amice! — ḑise batavul. — Legatul legiunei nóstre e mai avut decât mulți domnitori.

Eu de aș voí l'aș intrece cu averea.

De ai voì? . . . Pentru ce nu voiesci?

Pentru-că ar trebuì sĕ mĕrg in Dacia.

Nu te precep.

Ți-am povestit, că am fost tarabostos in ainte de subjugarea Daciei, — esplicà Zurgimar. — Tarabostoșii nostrii toți au fost avuți, eu erám unul dintre cei mai avuți. Când a erupt resbelul, mi-am ascuns aurul in pămênt. De trei-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sprăḑece ani zace acest aur acolo, fără ca sĕ fi cugetat barem o dată sĕ mĕ folosesc de el. Nici nu-lŭ voiŭ càutá nici odată.

Ochii lui Vitighes sĕ implurá de lucirea lacomiei, și ḑise:

Atunoi trebue sĕ mergi după tesaur. Ca amic sincer sum gata și eu a-te insoçí.

Zurgimar clătì din cap.

Nu voiŭ merge nici o dată in Dacia. Sĕ lăsăm acest obiect la o parte. Cum stăm cu tîrgul? Ce cugeți, cât va cere vecinul pentru casa lui..

Cincisprăḑece mii de denari.

Atunci sum aplicat a subscrie contractul.

De te vei tîrgui, vei mai scărí vreo câteva mii.

Nu e de lipsă, Cu prețul amintit de tine tîrgul e gata in ori care moment.

I-lŭ pot dar chiemá? — intrebà batavul scolându-sĕ.

Șeḑi Vitighes! Mâne, incă vom poté limpedí acésta afacere.

Batavul ocupà érá loc, și ḑise:

Zurgimar! tu vei fí om cu vaḑă in Magontiacum. Ești avut și poți arătà censul de cavaler. Inelul e impreunat cu stimă și onóre!

Cât e censul ordului de cavaleri? — intrebà Zurgimar devenind atent.

400.000 de șesterții.

Atâta avere pot arătá in ori ce moment.

Bucură-te deci, amice! — esclămà batavul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu entusiasm. — Tu vei fi cavaler și ca atare îți va fi numai jocăriă a-ți câștigá si ornamentele decurionale. Vei avé vot in ședința ordului, tot Magontiacûl te va incungiurá cu stimă! In pompa ce te așcéptă vei uitá de a bună samă de simplicitatea barbară a Daciei!

Nici odată Vitighes! — esclamă cu foc Zurgimar. — Aș abdice de tóte comòditățile romanilor, aș preferí starea miserá a unui comat in Dacia liberă, de cumva dèii mi-ar dá alegere liberă! Zamolxis insĕ a părăsit pe poporul sĕu, patria dacilor a devenit prada romanilor;

Dacia cu tóte acestea inflorește! Sum convins, că și tu te-ai mirá de progresul, ce făcù patria vóstră de odinióră sub guvernarea romanilor.

Póte! Sufletul mieu insĕ nu va incetá a deplânge trecutul ei glorios nici odată.

Bataval părù a sĕ cugetá puçin apoi dise:

Sĕ mergem in Dacia, Zurgimar! Tu ți-ai poté redicá tesaurul ascuns, ăi mai vedé incă odată locurile pe unde ți-ai petrecut tinerețele, eu m'aș intêlní cu patronul mieu.

Tu ai vreun patron? — intrebà Zurgimar cu uimire. — Și incă chiar in Dacia? Despre acestea nu miai vorbit nici odată.

Póte că nu. Eu am puçină avere, precum știi și tu; trebue insĕ sĕ-ți mărturisesc, că basa acestei averi e suma considerabilă, ce o primíi dela patronul mieu.

Cine e acel om pre care-lù numești patron?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Guvernatorul Daciei.

Terentius Gentianus ?

Terentius Gentianus de presinte e consul. Cum ? N'ai primit incă scirea, că imperatul Hadrian a trimis in Sarmisegheţusa un guvernator nou ?

Nu.

Atunci-ţi pot servi cu noutate, care te va interesă de sigur. Guvernatorul actual al Daciei e patronul meu Julius Flavus.

Zurgimar sări in tălpi de pe dunga patului.

Tribunul Flavus ? — intrebă el cu amestec de uimire şi mânia.

Î-lŭ cunoşci ? — se mirà batavul.

Am cunoscut un tribnun cu acest nume, care servise in legiunea V. Macedonică.

Acesta e ! — ḑise batavul cu vioiciune.

Apoi eşì repede pe uşă lăsând pe Zurgimar singur. Peste puţin têmp insĕ ĕră sĕ rentórse cu o scrisóriă in mâni.

Cetesce, Zurgimar şi te convinge — Aici e fóia oficiósă a imperiului : — «Acta ḑiurna».

Resfoì in sucitura scriptei, căutând cu atenţiune un pasagiŭ, pe care aflându-lŭ cu privire triumfătóriă-şi puse degetul arĕtătoriŭ gros pe el şi ţinênd scripta in aintea ochilor lui Zurgimar ḑise :

Convingete Zurgimar, despre adevĕrul cuvintelor mele !

Centurionele veteran ceti repede textul, din care sĕ convinse, că tribunul de odinióră fù tri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

miș in Dacia ca Legatus Augusti pro praetore.

De mult e acésta fóiă? — intrebă Zurgimar pe batav redêndui scripta.

Curierul care o aduse din Roma sosì chiar adi e sĕptămâna, și fiind că guvernatorul nou pornì mai nainte decât curierul la staținnea sa, e sigur că J. Flavus s'a și incuartirat deja in palatul guvernial din Sarmisegheţusa.

Zurgimar făcù câți-va pași prin chiliă; mișcarea-i redede linișcea: apoi ășĕdînduse ér pe dunga patului dise:

Norocul e schimbăcios. Unii sĕ inalță fără merit, alții sĕ umilesc fără vina lor!

Precum sĕ vede nu te imbucuri de inaintarea patronului mieu, — reflectà Vitiglies, audind cuvintele lui Zurgimar, pe cari le pronunțià rece și fără urmă de interesare binevoitóriă.

Aș mințí de aș dice că mĕ bucur.

Ți-a greșit ceva Flavus?

Faça palidă a lui Zurgimar sĕ aprinsĕ de mâniă.

Mi-a greșit? — esclamà cu pasiune: — Da mi-a greșit mult acest laș!... Mi-a răpit ce avui mai scump: fericirea acestei viĕți!

Batavul î-și inbolbà ochii cu suprindere la amicul sĕu de tot iritat.

Trebue sĕ ai causă gravă de a fí mânios pe el, — dise in fine, numai ca se curme tăcerea ce urmà erumperea patimașà a lui Zurgimar.

Acest Flavus cu care te mândrești tu amice, o dată a fost in mânile mele, — continuà Zur-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gimar. — L'am prins in luptă și in loc de a-lŭ omorí la moment fui atât de prost, de-lŭ pusei in captivitate.

De voești sĕ te precep spunemi lucrul de la inceput, căci din crumperile tale pasionate numai atâta vĕd, că nutrești simțeminte inimice in contra guvernatorului.

Zurginaru-și șterse fruntea asudată. Iritațiunea provenitóriă din reamintirea trecutului sĕu î-i incăldì sângele.

Tu-mi ești amic! — sĕ adresă acum cătră batavul veteran. — Î-ți pot deci comunicá causa principală a tristeței mele vecinice. Ascultă deci Vitighes! Când erám in Dacia spre fericirea s'au nefericirea mea, — nu sciu ce sĕ dic — î-mi venì in cale o fată, cătră care de la prima vedere simțíi o atragere pasionată. Fata erá fica unui tarabostos, care nu luà nici de cât in nume de rĕu apropiarea mea de fica sa. Cându-mi descoperii acestui tarabostos intențiunea de a luá pe fica sa in căsătoriă, acesta consimțíi cu planul meu. Mĕ făcù numai atent, că el iubește pe fica sa, și că ar dorì, că mirele ficei sale sĕ fiă ales de ea insă-și. In portarea alesei mele ce e drept nu potui descoperí vre un amor infocat, insĕ cu tóte aceste erám indreptățit a sperá că persóna mea nu-i erá antipatică. Când spusei despre acestea fiitoriului meu socru, acesta sĕ bucurà, și și defipse diua cununiei pe primăvară. Că nu sĕ intêmplà cununia nóstră atunci tómna când tatul miresei mele-și dedè cuvêntul de o-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nóre, că fica sa va fí nevasta mea, incă-și are causele sale. Mirésa mea incepù a sĕ portá din ce in ce mai nepretinesce față de mine, in fine cându-i spusei și ei intenţiunea mea cinstită, și-i cerui respunsul, mĕ refusà cu cuvinte vĕtĕmătórie. Fata erá tînerá și capriciósă fiu pusei deci pond de tot mare pe cuvintele ei, cu atâta mai vêrtos, că posĕdeam promisiunea tatálui ei, despre care nu mĕ indoiam, că și va ținé cuvêntul. Ca sĕ intĕlegi lucrul mai bine trebue sĕ știi, că după datina poporului, mirele cumpărá pe mirésa sa dela fiitoriul sĕu socru. Multe fete sĕ măritău la daci fără de a știí până in ziua cununiei cu cine vor avé sĕ-și petrécă vieța.

Primăvara sosì, și cununia nóstră totuși nu potù fí implinită.

Romanii năvălirá in Dacia ca un potop de apă, sĕ incepurá luptele crunte in cari perì flórea poporului nostru.

Eu și fiitoriul mieu socru petreceam in tabĕră, până când miresa mea ședea in casele părintesci din capitală.

Incă dela refusarea ofertului mieu de cătră mirésa mea capriciósă erám aplecat a presupune, că acésta iubesce pe altcineva. Presupunerea mea nu fù fără basă, căci nu peste multe zile după ce stătorì tatăl ei têmpul cununiei, î-mi spuse chiar ea, că ânima ei e a altuia.

Ostașii nostrii prinseră odată un spion pe care voiră a-lù omorí. Eu sosii la locul esecutărei chiar in momentul cel mai critic. Spionul mĕ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cunoscea, căci erá un neguțătoriŭ, ce venise la Sarmisegheţusa incă inainte de resbelul al doilea cu garnisóna romană. Acesta incepù a sĕ rogá sĕ-i cruț viéța, cea ce eu nu erám aplicat a face.

Neguțătoriul pronunçià insĕ numele miresei mele in așa mod, in cât poteam presupune că el cunósce relațiunea de amor a ei.

Demândai sĕ-lŭ deslege și-lŭ condusei in cortul micu. Aici după ce-lŭ asigurai că-i voiŭ mântuí viéța, descoperì pe amorezul miresei mele in persóna tribunului Flavus. Relațiunea lor pĕcătósă e datată incă de inaintea erumperei resboiului.

Zurginar ținù o mică pausă, apoi după un oftat adânc continuà:

Din acest momênt in ânima mea sĕ aprinsĕ un dor nebunesc de resbunare. Căci erám convins, că tribunul sĕ jócă numai cu ânima copilei neprecepute.

In tóte ḑilele indreptám rogăciuni fierbinți cătră înfricoșatul Zamolxis sĕ-mi dee in aintea spedei pe seducătoriul miresei mele!

Dorul meu sĕ implinì in fine. Cu ocasiunea unei ciocniri sângeróse rivalul meu Flavus căḑù in captivitatea mea.

L-am inchis in una din temnițele celea mai sigure și am demândat, că in ḑiua următóriă sĕ fiă restignit.

Ḑiua următóriă păstrà insĕ o surprindere de tot mare pentru mine. Flavus a scăpat din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prinsóriă. Cercetarea ce o pornii cu zel doritoriŭ de resbunare in acésta privință, mĕ făcŭ sĕ precep că mântuitoriul inimicului meu celui mai inversunat fŭ chiar mirésa mea,

Batavul clătì din cap, ca când s'ar indoí de discle amicului sĕu:

Lucru aventurios! — borborosì incet prin barba désă.

Purul adevĕr! — intări Zurgimar, — Despre acésta m'am convins. — Flavus a scăpat din mânile mele, și eu am remas cu dorul nestins de resbunare in pept Cu tóte acestea mi-am predomnit mânia și n'am comunicat nemic cu fiitoriul meu socru, căci-i cunoscéam urì nedumeritĕ, ce o nutriá in contra romanilor, și mĕ temeam de efectul, ce ar fi avut asupra lui scirea, că fica lui susține legături amoróse cu inimicii patriei.

Tatăl miresei mele a fost om de onóre, și la prima provocare a mea sĕ-și implinéscă promisiunea a primit din mânile mele intre martori un anumit preț pentru fica lui, care prin acésta devenì nevasta mea.

Despre acésta l'am avisat pe Flavus prin un prisoner și l'am făcut atent, nu cumva sĕ mai cuteze a-și aruncá ochii pe nevasta mea:

M'am mai intălnit apoi incă de dóuĕ ori cu Flavus. Cu ocasiunea intălnirei ultime ne-am și luptat, póte l'aș fí și omorit, de cumva nu m'ar fí trântit la pămênt măciuca unui german, ce grăbì in ajutoriul contrariului mieu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Zamolxis n'a voit sĕ-mi revĕd nevasta. căci și ea perì in macelul ingrozitoriu de la Sarmisegheţusa!

Până acum Zurgimar incă nu comunicà, cu nime aceste epizóde dorerósе din trecutul sĕu viforos. Sufletul omenesc incă-și are povóra sa nevidibilă, sub greutatea careia de multe ori geme mai greu ca trupul. Fericit e acel moritoriu, care póte pune o parte din povora sufletului sĕu pe umerii unui amic sincer! Lui Zurgimar i-sĕ părea, că s'a ușorat.

Lucru curios, amice! — dise acum batavul Vitighes. — Cunoscința ta cu Flavus s'a intêmplat prin o femeiă, și tot de acest secs fù și persóna acea, prin care am legat și eu conoscința cu Flavus.

Lupul î-și inchimbă pĕrul, dar nu și năravul, — adaugà Zurgimar zimbind.

Te inșeli, Zurgimar, de crezi că e vorbă de ceva aventură amorósă. Guvernatoriul actual al Daciei Julius Flavus și-a cumpărat nevasta lui legitimă dela mine.

Curios! — esclamà Zurgimar, și apoi adausĕ ridĕnd:

Barbarul Vitighes vinde senatorului roman o sclavă, despre carе, — fiindcà stăpânul ei nou sĕ pórtă față de ea câtva têmp cu gingașiă, mai târdiu insĕ o aruncă ca pe o unéltă folosită — crede apoi că e nevasta legitimă a domnului cel ingânfat.

Nu stà așa lucrul. Sclava pe care o vên-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dui lui Flavus sĕ numesce deja de treisprădece ani nevasta sa.

Nu cumva a fost barbară acea? — intrebà ironic Zurgimar. — Căci nu pot presupune, că bataval Vitighes sĕ fi avut prisoneri de patricii.

Sclava vêndută lui Flavus erá o barbară frumósă, și incă de națiunalitatea ta!

Zurgimar devenì atent. Lucrul acesta incepù a-lù interesá fórte.

Nevasta lui Flavus e de dac? — intrebà Zurgimar cu curiositatete crescândă.

Da.

De sigur a picat in mânile tale in resbelul dacic.

Așa e.

Și apoi ai oferit-o lui Flavus.

Nu e așa! Ascultă-mĕ de te interesézà lucrul. Cu ocasiunea depradărei Sarmisegheţusei mĕ considerám de nenorocos, când după ce străbătui în mai multe case, pe acelea le aflai pe tóte jăfuite deja. Soții mei fură mai practici și lăsară lupta căci li-se dede ocasiune de a prădá.

Vedeam legionari și germâni gârbovindu-sĕ sub greutatea pradei, și eu erám cu mânile góle. Mĕ cuprinsĕ o fricà torturătóriă, că pentru ostenelele mele de doi ani petrecuți in acel resbel infricoșat nu-mi va remâné alt folos material, decât sumulița ce o adunai din léfa mea sĕrăcăciósă.

Incepeam a invidiá pe soții mei mai norocoși.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Din tóte casele vedeam eșind ostași de ai nostrii injurând, că alții i-au prevenit deja. Vĕdui in fine, că in acea parte a cetății — eu străbătusem pe pórta principală in Sarmisegheţusa — nu voiŭ câștigá nemic. Mĕ pusei la fugă spre centrul capitalei, speránd că până acolo nu vor fi străbătut incă jăfuitorii.

Abia fugii câteva sute de stânjini, și intâlnii o grupă de daci ce susțineau luptă cu mai mulți ostași de ai nostrii. Când audii toiul insufleţitoriu de luptă și vĕdui lucirea armelor sângeróse, uitai de tóte, dorul de luptă-mi aprinsă sângele, redicai măciuca nodurósă, cu care erám inarmat, și mĕ amestecai orbit de pasiune in invălmășéla luptei

Lupta nu dură mult, peste puțin têmp toți contrarii nostrii zăceau morți ca snopii. Dar totuș mĕ reținŭ atâta, de sĕ aruncară ostașii nostrii incă cu mâile in casele neprădate.

Nóptea sĕ slobozì deja peste cetatea nefericită, și eu incă nu aflai nemic.

Ajuns in apropiarea palatului regal, care sĕ prefăcuse deja in movile mari de tĕciuni afumători din o casă apropiată de palatul regal audii sgomot mare. Vĕdui, că o mulțime de legionari sĕ imbulzesc pe pórta ce conducea in curtea acestei case.

Mĕ amestecai și eu intre ostași și străbătui in curte,

Erá intunerec, dar totuș sĕ vedea de la focul ingrozitoriu ce nimiciá capitala. Potui deci

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vedé, că casele sunt de tot pompóse. Acésta impregiurare mĕ inveselì peste mesură. Aici trebue sĕ locuiéscă un fruntaș bogat.

Zurgimar tresări. O iritațiune de tot mare începù ai cuprinde tot trupul debilitat prin morbul indelungat.

Vitighes continuà cu ton rĕdicat:

Străbătui repede in o incăpere, nu cumva sĕ fiu și aici prevenit de alții mai isteți.

Insĕ in ainte de a poté luá ceva audii din chilia invecinată ciocniri de arme. Sĕ fiă óre daci aici? — cugetai in mine.

Cu o inpinsĕtură poternică deschisei ușa acelei chilii, și la zarea focului, ce luminá incâtva intunerecul, vĕdui o scenă, ce-mi alungà sângele in cap.

O femeiă, de pe ale carei mișcări destre și ușóre conchideam cu tot dreptul, că e tênĕră, susținea cu bărbățiă admirabilă luptă cu un dac pletos. Padimentul chiliei erá ca o baltă de sânge, in care zăcea mort un ostaș de dac.

A redicá măciuca ucigătórià și a pognì in céfă pe ostașul laș, care precum sĕ vedea, nu invingea nici cu o femeiă, fù lucru numai de câteva clipite.

Ostașul sĕ rostogolì in sânge. In acest moment nĕvălirĕ mai mulți ostași de ai nostrii, pe cari î-i atrase sgomotul in chiliă. Ochii mei nu pierdurĕ nici pe un momênt pe frumósa fată din vedere; de cumva nu făceam așa, adi nu m'aș poté numí proprietariŭ al acestei locuințe mo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

deste. Fata frumósă voi a-sĕ sinucide, eu insĕ o reținui. Copila frumósă ameți de grózā și căḑù in braçele mele. Pornii cu sarcina scumpă spre eșire.

Nu-mi pare rĕu nici in ḑiua de astāḑi că făcui așa, căci acésta fată fù basa norocului și averei mele.

Eșii in curte, care gemea de ostași. Când voii sĕ pășĕsc la uliță, mĕ intêmpină in pórta curții un oficier roman. Veștmintele sale mĕ făcură atent, că are rangul de tribun.

Flavus! — esclamà Zurgimar, și fața lui palidă sĕ aprinsĕ ca para focului.

Atuncia incă nu sciám că așa-lŭ chiamă continuà batavul, — mai târḑiu auḑii din gura lui propriă că numele lui erá Julius Flavus.

Continuă Vitighes, continuă! — ḑise Zurgimar cu nepaciință iritată.

Tribunul vĕḑù fata ametită, pe care o țineam in braçĕ. Când potŭ apoi destinge la zarea focului trăsurile nobile și totuși drăgălașe ale sclavei mele, vĕḑui cu bucuriă, că s'a trezit in el dorul de a șcí pe acésta ḑină de a sa propriă.

La intrebarea lui că ce intențiune am a face cu sclava, î-i respunsei că voiŭ vinde-o.

Atunci scóse o pungă de galbini și mi-o predede mie ca anticipațiune, mĕ provocà apoi sĕ mĕ insinuez in cea alaltă ḑi pentru redicarea premiului meu. Așa făcui, și tribunul fù așa de mărinimos, de pusĕ in mânile mele o sumă atât de mare, in cât cugetám că visez. Erám pe a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tunci ostaș sĕrac, care trăiá din léfa sa, aveam deci cu totul alte idei despre avuțiă, ca de presente.

Centurionele nu mai potea de iritațiune. O presupunere grozavă și totuși imbĕtătóriă de simțiri începù a-lŭ tortură. A-lŭ tortură, — insĕ acésta tortură-lŭ implea de un simțĕmênt răpitoriŭ și plin de farmec dulce. Indură-te Zamolxis! — cugetá el, — sĕ fiă óre posibil? Chilma ângerul și demonul ânimei mele sĕ fiă in viéță încă!

Tremurând de emoțiune sufletéscă apucà apoi mâna lui Vitighes și díse:

Pentru indurarea infricoșatului Zamolxis continuă amice! Nu mĕ ținé in acésta nesiguranță torturătóriă!

Te intereséză acésta intêmplare? — intrebà batavul fără a poté barĕm presupune ce sĕ fiă causa acestei nedumeriri.

E vorba de linișcea ânimei mele. Te conjur deci amice, spunemi tot ce scíi!

Bucuros! — observà Vitighes fără a sĕ emoționá cât de puçin. — Flavus duse pe fata frumósă cu sine la Roma, unde o luà in căsătoriă. Flavus aḑi e gubenatorul Daciei, nevasta lui sĕ bucură de avantagiile posiției sale inalte.

Numele, Vitighes, numele acestei femei nu-lŭ șcii? intrebà Zurgimar sbierând ca un furibund.

Nu-mi aduc bine aminte. Dar totuș . . . . mi-sĕ pare că audíi pe tribun pronunçiând pe drum cum î-lŭ insoçiám cătră pórta capitalei numele Chilma . . .

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Destul, destul! — sbierà Zurgimar. — Sciu tóte!

In acest momênr sĕ audì din chilia invecinată o vóce ascuțită de femeiă.

Vitighes! — Vitighes! unde ești?

Mĕ strigă Fraida trebue sĕ merg.

Pornì sĕ deschidă ușa.

Amice! — î dise Zurgimar. — lasă afacerea cu cumpărarea casei baltă. M'am socotit sĕ mĕrg in Dacia spre a-mi redicá tesaurul.

Faça batavului sĕ inveselì. Dar nu potù sĕ-și esprime bucuria cu cuvinte, căci érà sĕ audì versul ascuțit de mai nainte.

Vitighes! Vino Vitighes!

Batavul nĕvălì pe ușă afară.

Zurgimaru-și redicà mânile spre ceriŭ și esclamà cu viers tremurătoriŭ:

Infricoșate Zamolxis dă-mi potere spre rĕsbunare!

XVIII.

Un călĕtoriŭ in Sarmisegheţusa.

Erá pe la inceputul lunei lui Julie. Sórele sĕ apropiá spre dél și căldura inăduşitóriă sĕ schimbà in recóre plăcută.

Pe drumul pavat ce conducea in Sarmisegheţusa sĕ vedea inaintând greoi o trăsură, in care ședeau doi bărbați. Unul dintre acestia care implinea oficiul de vizitiu, î-și redicá din când in când cu lene somnorósă sbiciul și indemná caii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la fugă. Acésta mișcare o repetá din când in când mechanice, sĕ vedea cá nu făcea atunci prima cale prin acest ținut, căci altmintrelea ori cât de nepăsătoriŭ și nesimțitoriŭ ar fí fost față de frumsețа naturei, totuși n'ar fí potut arătá o nepăsare atât de apatică.

Vizitiul erá insĕ in serviții la un intreprindĕtoriŭ bogat, care susținea comunicația intre Sarmisegheţusa și comunele mai apropiate. Făcea deci aprópe ḑilnic tot aceași cale, vedea tot aceleași obiecte, auḑiá in tóte ḑilele durăitul sgomotos, ce-lŭ produceau rótele inferecate pe lespeḑile de piétră, cu cari erá pardosit drumul. Acésta monotoniă incepù in fine a nu avé nici un efect asupra vizitiului, care nici dela natură nu erá inzestrat cu ceva agilitate superfluă.

Portarea celui alalt călĕtoriŭ erá chiar contrară. Î-și portá privirea in tóte direcțiunile, sĕ părea, că și cel mai mic obiectu-lŭ intereséză. Pe faça lui sĕ vedea espresiunea emoțiunei sufletești, ce redeșceptá in el revederea ținuturilor abandonate de mai mulți ani.

Cetitoriul atent de a bună samă a gâcit deja, că acest călĕtoriŭ erá Zurgimar.

Din momêntul in care auḑì dela Vitighes, că Chilma trăiesce și incă ca nevasta inimicului sĕu, nu mai avù odignă sufletéscă, până ce nu sĕ pusĕ la cale.

Depărtarea dintre Magontiacum și Sarmisegheţusa erá de tot mare. Cu tóte că imperiul roman susținea drumuri minunate, pe cari comu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nicația nici odată nu erá intreruptă, Zurgimar avù totuși lipsă de vre-o câteva sĕptămâni, până ce ajunse in Dacia.

Din ḑi in ḑi ce inaintá pe teritoriul Daciei deviniá tot mai trist, ranele cicatrisate ale sufletului sĕu sĕ deschiserá érăși una câte una pe rênd, când revedù locurile triste unde fură bătuți dacii. Oh, cât ar fí dat sĕ fí fost cruțat de acésta dorere, de a vedé inflorind o țĕră nóuă, străină de ânima lui pe ruinele patriei lui atât de fericite și glorióse órecândva!

Dar pe el î-lŭ consumá o flacără nestinsă; dorul nebun după resbunare-lŭ mênă tot mai inainte spre centrul Daciei, unde vrășmașul lui sĕ imbuibă in pompă și in plăceri, până ce el geme sub povora suferințelor!

Trăsura sĕ apropiá incet de Sarmiseghetusa, Sórele atinsĕ cu periferia sa marginea orizonului, când Zurgimar zări părețiĭ albi ai edificelor mai inalte, cari sĕ rĕdicau din cadrul murilor cu cari erá incungiurată cetatea. Nu peste mult potù destinge și murii castrului cu pretoriul *) minunat, cu baracele și corturile ostașilor.

Ânima lui Zurgimar incepu a bate vehement, sĕ scolà in picióre și-și puse mâna la ochi, ca sĕ védă mai bine.

Până acum nu se prea interesá de mĕrsul trasurei, vizitiul mênă caiĭ precum voiá el. Vĕḑindu-se insĕ acum atât de aprópe de ținta călĕtoriei sale indelungate in nedumerirea iritată,

*) Edificiŭ in care locuiá comandantul legiunei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ce-lŭ cuprinsĕ. i-sĕ părea, că vizitiul cu intenţiune nu-şi indémnă animalele la drum.

Mênă, omule! — strigă deci nu fără urmă de mâniă in tonul sĕu. — Sórele a apus deja, şi noi incă nu suntem la ţintă!

Vizitiul, care chiar aţipise, sĕ trezì spăriat, şi incepù in mod involuntar a imblătí cu sbiciul pe spatele cailor. Animalele incepură la fugă.

Zurgimar nu sĕ saturá de priveliscea măiestósă, ce sĕ estindea in aintea ochilor lui răpiţi de uimire. Atâta audise şi el, că impĕratul Traian a dat ordin Legatului sĕu D. Terenţius Scaurianus sĕ rĕdice pe ruinile Sarmisegheţusei devastate o cetate nóuă. Sciá, că mandatul acesta a fost dus in deplinire incă in anul 110, când Scaurianus fundà cu ajutoriul legiunei V. Macedonice in locul Sarmisegheţusei vechi o colonià nóuă.

Nici o dată insĕ nu-şi intipuise surprinderea, de care fu cuprins acum. Cetatea ce sĕ estindea in aintea ochilor sĕi, şi de care sĕ apropiase deja de tot, intrecea pe Sarmisegheţusa cunoscută lui in splendóre şi pompă.

Cu tóte acestea simţiá o dorere sfâşiătoriă. in loc de bucuriă redicătoriă. Căci cetatea splendidă, in carea avea sĕ intre cu scop negru in ânima sa resbunătoriă, nu erá mai mult cetatea falnică a regelui Decebal! Pe uliţile ei nu sĕ preâmblau tarabostoşi şi comaţi, nu sĕ audiau cuvinte dacice! Spiritul ce domniá aici erá inimic poporului, din care-şi trăgea originea şi el!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Trăsura sĕ oprì in fine in apropiarea porţii principale păzite de sentinele romane.

Zurgimar descinse din trăsură şi plătì vizitiului pentru cărăuşiă.

Nu scíi, amice, vre-o tabernă *) comódă, care sĕ nu fiă insĕ prea departe de pórtă? — intrebà Zurgimar pe vizitiu alunecându-i in mâna acestuia un dinar peste plata statorită.

Vizitiul căpĕtà puçină agilitate simţindu-sĕ in posesiunea nedisputaverĕ a dinarului, şi sĕ bucurà deja in ainte de séra veselósă ce-şi va procura-o in vreo tabernă lângă olul cu vin.

Sciu destule taberne! — respunse deci vioiŭ. — Pagubă că nu te pot conduce până la vreo una. Legea insĕ e lege, cu trăsura mea nu pot intrá in cetate. Dar totuşi vom face ceva, căci vĕd că eşti necunoscut in cetate.

Trebue sĕ amintim, că in oraşele romane nu erá iertat a intrá cu trăsuri ḑiua. Acésta lege avea la inceput valóre numai pentru cetăţile de pe teritoriul Italiei, sĕ observa insĕ pe une locuri şi in provinçie. Mai târḑiu acésta regulă sĕ generalizà peste tot imperiul, şi fu cu atâta strictéţă observată, incât nici impĕratul Aurelian, când erá incă general şi căpĕtase o rană grea, nu intrà cu trăsura in Antiochia, cu tóte că medicii sĕi-i declarară starea lui periculósă.

Vizitiul sĕ scărpină cu confusiune in cap nesciind cum sĕ sĕ ajute!

Din acésta confusiune-lŭ scósĕră insĕ doi

*) Ospĕtăriă, prăvăliă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bărbați, cari vĕdênd trăsura lui Zurgimar oprită lângă pórtă grăbiră in fugă spre ea.

Ĭtă acesti lecticari te vor conduce! — grăi in fine vizitiul, bucurându-se că a scăpat de o sarcină neplăcută. — Caii mi-sŭ ostenițĭ, și trebue incă sĕ incungiur mai tot orașul. până voiu ajunge la stațiunea stăpânului meu.

Sĕ suĭ greoiu in trăsusă, borborosĭ o nópte bună și-și porni trăsura pe sub murii cetății.

Lecticarii năvăliră la micul bagagiu al lui Zurgimar.

O tabernă comódă, amicilor, nu departe de pórtă nu sciți? — intrebă Zurgimar pornind spre intrarea cetății.

Ba da, — grăbiră lecticarii a respunde. Taberna »La delfin« e cea mai elegantă in tótă Sarmisegĕtusa. și pe lângă tóte comoditățile ospetariul calculéză prețuri fórte moderate.

Zurgimar surise ușor.

Și apoi Maxențius sĕ ingrigesce, ca óspeții lui sĕ nu ducă lipsă in nemica — adause și cel alalt lecticar nu cumva sĕ fiă intrecut de soțul sĕu.

Ținem vinuri bune, — intregì cel alalt. — Vin de falernum . . . .

Zurgimaru-lŭ oprì cu un gest mânios.

Nu vinu-mi trebue mie, ci găzduire bună și odignă. De le posĕde pe acestea »Delfinul«, conduceți-mĕ acolo.

Vei fi indestulit cu tóte.

Peste puçin Zurgimar intrà in taberna intitulată »La delfin«.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ospetariul Maxenţius î-şi frecă mânile cu indestulire, când înţelese, că Zurgimar are scop de a petrece mai multe ḑile in Sarmisegheţusa. I dede deci chilia cea mai bună, de carea dispunea, pentru-că înfăçoşarea esternă a óspelui séu î-lŭ făcù sĕ presupună, că acela are bani.

Vii de departe? — întrebà Maxenţius pe Zurgimar, după ce acesta sĕ făcù comod.

Din Magontiacum.

Lungă cale! Sciu că eşti ostenit.

Nu prea. Am afaceri urgente, pe cari trebue sĕ le inplinesc cât de têmpuriu.

De-ţi va fi lipsă de vre-o indrumare, adresézĕ-te numai la mine. Eu cunosc tótă Sarmisegheţusa, şi sum in relaţiuni bune cu bărbaţii fruntaşi.

Zurgimar devenì atent.

Póte că-ţi voiŭ cere ajutoriul. — ḑise gânditoriu, — Sum pentru prima óră in Sarmisegheţusa şi nu cunosc pe nime aici.

Mĕ voiŭ bucurá de-ţi voiu poté serví cu ceva.

Te voiu rogá mâne sĕ-mi arăţi locuinţa guvernatorului.

Maxenţius sĕ aplecà profund cu linguşire.

Bucuros! ḑise, — trĕbue insĕ sĕ-ţi comunic că dacă ai vre-o afacere cu guvernatorul, vei fi silit a asceptá mult.

Pentru-ce? . . . E dóră om măreţ guvernatorul?

Nu e măreţ; póte intrá la el şi cel maĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mic om Vei fi silit a asceptá totuşi vre-o câteva săptămâni, până cu vei poté dá faţă cu el, pentru-că de present nu e in Sarmiseghetusa.

Nu e aici? — esclamă Zurgimar uimit.

E in călĕtoriă oficiósă. Ca om consciinţios voesce a sĕ convinge despre tóte cu ochii sĕi, de acea visitézá tóte comunele provinciei.

Zurgimar sĕ descurăgià. Sĕ cugetase a fi ajuns la scopul sĕu, pentru care intreprinse o călĕtoriă atât de obositória, şi acum étă obiectul rĕsbunărei sale s'a depărtat! Dar paciinţă numai! Î-şi va mai inăduşi pentru puţin têmp dorul de rĕsbunare, care după espirarea asceptărei torturătórie va crumpe cu vehementă crudelă!

Maxentius voi a-sĕ retrage sub pretest de a lăsá pe Zurgimar sĕ sĕ odignéscă, căci insĕrase deja binişor; voiá sĕ-lŭ lase insĕ pentru acea că credea, că a jertfit prea mult têmp pentru óspele sĕu, căruia nici nui trecea prin minte de a procurá ceva, din care ar poté avé profit.

Zurgimar insĕ-lŭ oprì.

Dici că guvernatorul Flavus călĕtoreşce prin provinciă? Acesta e lucru laudabil, pentru că sĕ intêmplă in interesul poporului. — Dar familia sa incă călĕtoreşce cu el? Sau dóră nici n'are familiă?

Flavus e căsătorit — respunse ospetariul. — Nevasta lui a rĕmas aici in Sarmiseghetusa

Sĕ apropià apoi de Zurgimar, trăsurile feţei sale luară espresiune maliţiósă, pe buzele lui,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1932

apărù un suris ușor, sarcastic și continuà in ton confidențial :

Gurile rele afirmă, că nevasta guvernatorului ar fi de origine barbară Eu nu dic nimic, numai-ți comunic povestile, ce se lățiră despre căsătoria lui Flavus.

In mine te poți increde, — observà Zurgimar. — Și eu audii așa ceva.

Da, da, — intări acum ospetariul. — Lucrul nu e minciună. Nevasta guvernatorului e fica unui dac; acésta se vede și de pe numele ei. Mai audit'ai vre-o dată se chieme pe vre-o romană Chilmă? Nevasta guvernatorului se numesce Chilmă. Frumos nume: Chilma . . . Chilma . . . .

Maxențius isbucni in ris bajocoritoriu.

Lui Flavus e rușine dóră de originea nevestei sale? — intrebà Zurgimar cu ton inschimbat și cu fruntea increțită de mâniă.

Ospetariul se spăriă de tonul lui Zurgimar, in care vibrá un amestec de uimire, mâniă și amenințare.

Guvernatoriul i-și iubesce și stimézà nevasta lui., — se incercà ospetariul a corege efectul neasceptat, ce avură cuvintele sale asupra óspelui seu — Omenii réi clevetesc multe, vorba apoi crește și se sporesce. Eu nu cred nemic, sciu atâta, că gubernatorul nostru e un domn marinimos, și frumósa lui nevastă e cea mai stimată femeiă in tótă Dacia.

Se retrase apoi cătră ușă și punêndusi mâna pe cheiă continuà :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ți-am răpit mult têmp cu clevetirea mea netrebnică.

Mi-ai făcut serviçie, — rĕspunse Zurgimar.

Maxențius sĕ aplecà profund.

N'ai lipsă de ceva? Culina mĕa e lăudată de toți óspeții, cari au avut fericirea de a gustá din productele ei gustuóse.

Adă ceva de mâncat!

Ospĕtariul sĕ depărtà. Mai târdiu apoi eră ajărú aducând mâncarea procurată.

Zurgimar erá fără vóiă; scirile audite dela Maxentius î-i causară nelinișce și iritațiune. Gustà puçin din productul prealăudat al culinei »Delfinului« și sĕ puse in pat.

Somnul insĕ-lŭ incungiurà și sĕ svĕrcolì nelinișcit mai tótă nóptea in așternut. Simțì un fel de bucuriă, când străbătù in chilia sa amurgŭl de deminéță.

Repede sĕ sculà sĕ imbrăcà și eșì la uliță.

Aici eráu incă tóte in linișce, pe uliça deșértă nu sĕ incepù incă viéța sgomotosă de peste ți.

Zurgimaru-și indreptà pașii in mod involuntar spre for. Sĕ mirà mult de splendórea uliței principale, pe care mergea acum.

Trotoarul de ambe laturi ale stradei erá mai redicat cu mult decât mijlocul uliței. Tótă strada insĕ strălucià de curățĕniă, și erá pardosità cu petri poligóne cioplite, cari ar intrece ori ce trotoare moderne.

Când ajunse apoi Zurgimar in for, și vĕdù

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

edificiile publice: templurile ḑeilor, scăldile, palatul guvernial, simți in internul sĕu o dorere torturătóriă. Forul pompos ì revocă in memoriă suferințele dacilor, luptele nefericite, potopul de sânge al fraților sĕi, cari toți sĕ sfêrșiră pentru redicarea gloriei romanilor.

Mânia nepotinței de așĭ poté resbună pentru ruinarea patriei și a poporului sĕu, î-i strînse pumnii convulsiv și din pieptul lui eșì involuntar o esclamațiune tremurătóriă de dorere:

Infricoșate Zamolxis! până când vei mai suferí incă trufia inimicilor, cari nu s'au infiorat, când cu mâni sacrilege ți-au ruinat și altariele tale sânte!

Forul și ulițele incepură a sĕ impopulá din din ce in ce. Zurgimar mai aruncă o privire lungă, insĕtată spre palatul guvernial, in interiorul căruia sĕ imbuibá in pompă și fericire nevasta sa infedelă, până ce el portá mai mult de treisprădece ani in ânima sa săgéta inveninată a amorului celui mai consumătoriŭ și nefericit.

Infidelă? . . . . Scie óre Chilma, că ea a fost nevasta lui, și că bărbatul ei nefericit mai pórtă incă jugul chinurilor acestei vieți? . . . . Póte că ia spus Scardon . . . Acésta insĕ e nesigur. Dar e sigur că Flavus a șciut despre acésta, căci el insuși l'a inșciințat, și totuși a cutezat a-sĕ apropiá de Chilma! Scie insĕ óre Flavus, că Zurgimar trăiesce? . . .

Acésta intrebare la care nu cugetase până acum, i rĕcì pentru câteva momênte sângele in

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vinele lui Zurgimar. Acesta-și aduse aminte, că in lupta sa cu Flavus remase ca mort in pulberea uliții. Nu erá indreptățit óre Flavus a conchide de aici că rivalul sĕu a morit? . . . Dar mai mult incă! Poporul dacic și-a pierdut independența și patria. legile lor nu au valóre pentru mine. După atari premise ce a greșit Flavus, când a cumpărat o sclavă. pe care apoi mai târdiu o redică la sine ca pe nevasta sa?

Acest fir de cugetare, care sĕ intórsĕ in mintea lui Zurgimar in contra voinței sale, î-lŭ împlŭ de mâniă.

Ce mĕ torturez eu fără lipsă cu argumente? — Flavus mi-a răpit nevasta, și eu n'aș fí bărbat de nu mi-aș resbună pentru acésta. — Guvernatorul Daciei trebue sĕ móră de mâna mea!

Zurgimar pornì spre taberna »la delfin«.

Ulița acum erá plină de sgomot. Sórele resărì, și neguțători-și deschideau prăvăliile. Acésta nu sĕ intêmplă fără sgomot, căci fiescecare neguțătoriŭ nu se indestuliá de a duce o parte din marfa sa la uliță, ci după datina de atuncia sberau neincetat. Î-și lăudau marfa in mod ridicol, și se nesuiau a atrage atențiunea publicului și a desceptá pofta de cumpărat in tot modul.

Pe Zurgimar-lŭ depărtá un spaç scurt, cât țineau fronturile câtorva case, de taberna unde sĕ incuartirase, când un eveniment neasceptatu-lŭ făcù sĕ remână pentru câteva momințe ca inmarmorit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dintr'o prăvăliă un om cam bătrênatic, însĕ de o agilitate admirabilă in anii sĕi, î-și transportá la uliță marfa intre strigăte și invitări neintrerupte de a cumpărá.

După puçin têmp de cumpenire Zurgimar sĕ apropià de acest neguțătoriu:

Chaire! *) — î-lŭ salutà.

Neguțătoriul erá sĕ scape de uimire din mâni nesce vase, pe cari chiar voia sĕ le punĕ pe mésă lângă celea alalte óbiecte. Dar de o dată sĕ reculese și redede salutarea.

Chaire! — Cu ce-ți pot serví? Neguțătoriu mai solid ca bêtrânul Philos nu este in totă Sarmiseghetusa. — Sarmiseghetusa am dis? . . , Oh, iértă-mĕ, am greșit, grozav am greșit. In tot imperiul roman, incepând de la Britania negurósă până la golful persic nu vei aflá om, care sĕ dică că Philos a inșelat órecând pe cineva, sau că marfa lui n'a fost de calitatea cea mai bună . . . Dar placă, domnule ostaș, placă in prăvălia mea și fă o probă numai pentru convingere! Cumpără ceva de la mine ca sĕ poți povesti și altora despre soliditatea bêtrânului Philos!

Neguțătoriul sĕ apucà de mâna lui Zurgimar și-lŭ conduse până'n prăvăliă intr'un potop sgomotos de cuvinte lăudătorie.

De unde șcii că am fost ostaș? — intrebà Zurgimar pe grec cu uimire, după ce reușì așĭ descleștá braçul dintr'al lui.

Pe faça increțită a neguțătoriului viclén sĕ ivì un suris semnificatoriŭ.

*) Bucură-te!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Omul de omeniă care a scăpat din vre un nĕcaz prin ajutoriul altuia, pórtă tipul binefăcătoriului sĕu adênc gravat in ânima sa mulţĕmitoriă, — respunse Philos cu lingușire prefăcută. — Eu erám o dată sĕ moriŭ, cu tóte că erám mai inocent in afacerea cu care erám invinovăţit, decât copilul sugătoriŭ. Atunci ḑeii drepţi cari nu permit ca inocenţii sĕ piéră, te trimiseră pe tine in ajutoriul mieu. Bĕtrânul Philos scie ce e recunoșcinţa și mulţămita!

Mĕ cunoșci dar? — sĕ mirà Zurgimar.

Trecură treisprăḑece ani lungi de când nu te vĕḑui. Te ai inschimbat mult e drept. Ochii miei insĕ n'au slăbit incă intr'atât — mulţămită ḑeului Aesculap — sĕ nu recunóscă pe făcătoriul mieu de bine de o dinióră pe vrednicul tarabostos Zurgimar.

Cu câteva momênte mai nainte mĕ numiai Ostaș, de unde-ţi iai dreptul de a-mi da o titulă, pe care nu o merit? — intrebà Zurgimar. — Eu port veștminte civile.

Philos zimbì maliţios,

Titula de ostaș s'a referit la trecutul tĕu.

La starea mea de ostaș de pe têmpul când mai esistá incă armata dacilor?

Nici decât. Te numii ostaș pentru-că șciám că ai servit ca legionariŭ in Germania.

De unde șcii acésta? Eu cugetasem, că omenii cari mĕ cunoscură, mĕ ţin de mort.

Grecul sĕ aplecà in aintea lui Zurgimar și ḑise;

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Aș fí fost un miserabil nerecunoscătoriŭ, de nu m'aș fí interesat de sórtea mântuitoriului vieții mele, când acea i s'a intors spre rĕu.

Ochii lui Zurgimar incepură a lucí vioi. Cuvintele ultime ale grecului avură o impresiune de tot adêncă a supra sa. Î-și aduse aminte de patronul sĕu mistic, care-lŭ imbărbătá in amfiteatrul din Roma și care-i deschise pórta casarmei de gladiatori.

Cunoșci trecutul mieu? — sĕ adresá érá Zurgimar cătră negustĕtoriŭ, in persóna căruia presupunea pe binefăcătoriul sĕu necunoscut.

Numai dóuĕ lucruri nu sĕ potriviau cu presupunerea sa. Procuratorul gladiatorilor i díse, că libertatea sa are de a și-o mulțămí unui roman cu influință mare; Philos insĕ erá grec și persónă neinsĕmnată. Afará de acea pe negustătoriul' rafinatu-lŭ cunoșcea cu mult mai egoist și avar, de cât sĕ fí potut crede despre el. că ar fí cheltuit și s'ar fí intrepus in favorul lui.

După sfêrșitul resbelului mĕ dusei și eu in Roma — respunse Philos. — Am voit și eu a luá parte ca spectator la festivitățile splendide, ce sĕ arangiará pentru terminarea norocósă a resbelului. Intr'o dí mĕ abătui in amfiteatrul lui Vespasian. Sĕ promiteau jocuri interesante și nu voiám a omite ocasiunea binevenită de a vedé ceva lucru nu de tóte dilele.

Erá sĕ strig de surprindere și nĕcaz, când intre gladiatorii crunți ai arenei recunoscui pe mântuitoriul vieții mele, pe tine nobile Zurgimar.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Crede-mĕ, că erám neconsolat și nĕcăjit peste măsură vĕdîndu-te în acea stare miserabilă. Atuncia-mi propusem, că-ți voi ajutá. Î-mi redicai sufletul cu umilință cătră ḑeii nemoritori și mĕ rogam cu intimitate sĕ-ți cruțe viéța.

Oh, î-ți mulțămesc Philos! — esclamà Zurgimar, apucând și stringând mâna grecului. — Tu ai fost mântuitoriul vieței mele, și eu erám atât de orb, de credeam despre omul cel mai nobil, că acela e un egoist laș! Értă-mĕ Philos amice!

Philos cu tóte că nu erá omul cel mai modest și cuvintele lui Zurgimaru-lŭ adiau plăcut, nu potù sĕ nu scuture de pe sine mulțĕmita nemeritată. In internul sĕu sĕ rușinà, cându-și aduse aminte cu cât indiferentism și nepăsare vĕḑù nefericirea lui Zurgimar. Philos erá insĕ om istet și viclén și acum șĕ siliá a da întêmplărilor o esplicațiă măgulitóiă pentru dênsul.

Ascultă-mĕ prima dată Zurgimar și numai după acea judecă a supra lucrurilor! — continuà grecul in ton linguşitoriŭ. — Eu aș fí dat tótă averea mea ca sĕ-ți pot cumpărá libertate. . . . . Te ai luptat ca Ercule amice, și ḑeii iubesc pe eroi! După terminarea luptei ânima mea a plâns de bucuriă, vĕḑêndu că ai rĕmas in viéță.

Grăbii deauna la procuratorul gladiatorilor cu scopul de a mijlocí eliberarea ta. Insĕ bună voința mea fù superfluà. In pórta casarmei audii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de la mântuitoriul tĕu, că sórtea ta e depusă in mâni cu mult mai poternice decât ale lui Philos.

Cum? Nu tu ai mijlocit eliberarea mea? — esclamà Zurgimar cu uimire.

Acésta-mi fù intenţiunea, insĕ fui prevenit de altul cu mai multă influinţă.

De cine?

Dĕ Julius Flavus.

De ar fí căḑut un fulger din ceriul sĕrin in aintea lui Zurgimar, nu s'ar fí infiorat mai mult ca la auḑul acestui nume urit cu tótă poterea sufletului sĕu insĕtat de rĕsbunare.

Imposibil Philos! — strigà Zurgimar devenind palid ca un mort — Cuvintele tale nu pot fí adevĕrate, nu voesc sĕ fiă adevĕrate!

Omul n'are potere sĕ inschimbe trecutul, obiecţionà Philos intr'un ton ca şi când ar fí un filosof. — Când ai scăpat din miseria gladiatoréscă şi ţi-ai recăpĕtat libertatea, nu ţi-ai bătut capul, că acui a fost mâna, care ţi-a deschis pórta casarmei de gladiatori. Sĕ fí presupus numai că cuvintele mele-ţi vor causá neplăcere, nu le-aş fí pronunţiat. Recunóşcinţa mulţămitóriă şi stima ce o pĕstrez faţă de tine, m'ar fí impedecat in acésta.

Zurgimar sĕ uità ager şi cu asprime in ochii lui Philos, ḑicând in ton redicat, in care sĕ p otea observa o ameninţare infricoşută:

Grigeşce, Philos, de cuvintele tale! Sĕ şcii, că vei simţí greutatea mâniei mele, de cumva un spirit rĕu te indémnă şĕ-ţi baţi joc de mine!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O vrednice tarabostóse! iértă-mĕ de ți-am greșit ceva! — sĕ rogá Philos spăriat. — Sum om bĕtrân, póte că nu cunosc forma potrivită, in care ar trebuí sĕ vorbesc cu o persónă atât de importabilă, cum e eroul Zurgimar. Sum insĕ om onest și sincer, ânima mea e de aur.

Figura gârbovită de frică a negușătoriului și modul copilăresc, in care vorbiá acesta, inseninară incâtva fața inorată a lui Zurgimar, și cu tóte că in internul sĕu simțiá o iritațiune torturătóriă sĕ nesuì a-și pĕstrá liniscea.

Nu m'ai vĕtĕmat cu nemica, amice, — dise in ton imbărbătătoriu Zurgimar. — Te conjur insĕ sĕ-mi spui purul adevĕr. Cine s'a intrepus in favorul mieu la procuratorul gladiatorilor?

Aș minți, nobile Zurgimar de nu ți-aș repetá ĕră cea ce-ți disei mai nainte. — respunse Philos recăpĕtându-și curagiul. — Liberatorul tĕu a fost guvernatorul actual al Daciei: Julius Flavus.

Ești sigur in acésta?

Sum sigur. Eu primii scirea din isvorul cel mai competent.

De la cine?

Voiám chiar sĕ intru in casarma gladiatorilor cu scopul de a intrevení la procurator pentru eliberarea ta. Voiám sĕ-ți resplătesc binefacerea de o dinióră; intențiunea acésta-și avea isvorul sĕu in noblĕța ânimei mele, — grecul î-și puse aici mâna pe pept, — dar fù superfluă. In pórta casarmei mĕ intâlnii cu Flavus, care-mi spuse apoi că a mijlocit deja eliberarea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ta. Crede-mĕ, că am simțit un feliŭ de supĕrare, vĕdîndu-mĕ prevenit de altul, dar n'aveam ce face. I-mi adusei apoi aminte, că după eliberare voi fi espus póte lipsei neavênd nici o avere, am oferit deci lui Flavus o sumă frumoșică sĕ o depună la procurator pentrŭ tine. Flavus inse nu o primì nici acésta, caci î-mi dise că s'a ingrigit el de protegiatul sĕu. Peste câteva dile audii apoi tot dela Flavus, că ai intrat in una din legiunile din Germania. Când te revedui aici in Sarmiseghetusa te recunoscui la primul moment, cu tóte că te-ai inschimbat fórte mult. Dar de ce ți-ai lăsat serviciul?

Am fost constrîns de impregiurări, afară de acea mĕ și urfi de viéța neodignită a legionarilor.

Zurgimar sĕ simțiá ca un ostaș din mâna căruia cineva iă arma chiar in momentul când voiesce sĕ o infigă in peptul inimicului. Marinimositatea inimicului sĕu î-lŭ consternă și desarmă. Văpaia dorului sĕu de resbunare-și perdŭ mult din poterea arzĕtóriă.

De Chilma ce scii amice? sĕ adresă ĕră cătră Philos.

Fata frumósă s'a inălțat mult, adi e femeia cea mai stimată in tótă Sarmiseghetusa.

Intălnitu-te-ai vre o dată cu ea?

De mai multe ori — respunsĕ grecul cu un feliŭ de fală. — Chilma, mi-a visitat și prăvălia, s'a minunat mult de soliditatea mea și mi-a dat promisiunea, că tóte trebuințele sale și le va acoperí de la mine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De traiul ei cu Flavus ce scii?

E nevasta cea mai fericită. Și nici nu e măreță . . . Sciu, că sĕ va bucurá, cându-și va revede mirele de o dinióră, pe care acumu-lŭ crede de mort.

Zurgimaru-și increți fruntea mânios.

Nu óre cum-va sĕ spui Chilmei, sau alt cuiva, că mĕ aflu in Sarmiseghetusa, — dise aspru. — Voesc sĕ remân necunoscut. Ințelesu-m'ai?

Pe deplin — respunsĕ Philos plecându-sĕ cu reverință slugarnică. — In acésta privință poți fi liniscit, Philos scie pĕstra secretele.

Aș avé incă multe de povestit cu ține, acum insĕ nu pot și nici nu voesc a te reține prea mult.

Tot de a una mĕ voiu bucurá, când vei convení cu mine.

De nu-ți va fi in contră, te voiu cercá mai des, căci am intențiune de a petrece mai multe sĕptămâni in Sarmiseghetusa.

Mĕ voiŭ bucurá.

Zurgimar porni insoțit de Philos càtră ușa prăvăliei.

Ulița acum erá de tot sgomotósă, ómenii veniau și mergeau fără intrerumpere. Printre mulțimea plebei sĕ vedea ici cólea câte o figură seriósă pașind rar și cu demnitate maiestósă. Acestia erau nobili, cari nu țineau de corespundĕtóriă cu demnitatea lor iuțimea, care caracterizézĕ pe servitori și sclavi!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pe trotoarul de peste uliță atrase atențiunea lui Zurgimar, care chiaru-și luà remas bun dela Philos, un bărbat bětrân cu barbă căruntă și pĕr lung. Cu tóte că portá tunică romană acest bětrân, esteriorul sĕu-lŭ tradá, că nu erá de origine romană.

Sosind in direptiunea prăvăliei lui Philos bětrânul sĕ intórse cătră grec și-i făcù cu mâna sĕmn de salutare.

Zurgimar tresări. Faça sbîrcită a bětrânului inoì in sufletul lui Zurgimar un tip odiniórĕ binecunoscut, care insĕ î-și perdù vivacitatea in decursul anilor.

Philos redede salutarea bětrânului cu mișcări esagerate de mână.

Cunosci pe bětrânul acela? — intrebà Zurgimar.

Da. Mĕ mir, că tu nu-lŭ cunosci, cu tóte că inainte de acum cu vre-o câți-va ani te intălniai cu el aprópe dilnic.

Bětrânul sĕ depărtà urmărit de privirea scrutătóriă a lui Zurgimar.

Scardon! — esclamà Zurgimar uitând de sine că e pe stradă.

Acela e, — intări Philos. — Scardon, sclavul tarabostosului Mucapor.

Aici in Sarmiseghĕtusa locuesce el, dóră chiar la stăpână-sa Chilma.

Nu locuesce aici.

Unde dar?

Acésta nu o sciu, î-lŭ vĕd inse des mĕr-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gând la stăpână-sa de o dinióră. De Dóuĕ ori in tótă sĕptămâna, de nu mĕ inșel.

Mucapor trăesce incă?

Verosimil că a perit și el in lupte, căci de ar fi incă in viéță de a bună sémă și-ar fi cercat și el fata.

Numai de aici deduci, că Mucapor e mort?

De aici și din vorbele lui Scardon.

Ai vorbit cu Scardon?

Am vorbit mai de multe ori. La intrebarea mea că unde locuesce, me-a respuns că in apropiarea capitalei. L'am intrebat apoi mai departe că cu cine-și petrece ḑilele, inse nu mia respuns nemic.

Nu l'ai intrebat limpede, că trăiesce incă Mucapor.

Ba da.

Și ce ți-a respuns.

Că nu mai are alt stăpân.

In peptul lui Zurgimar sĕ stinse flacara debilă de speranță că Mucapor ar mai fi in viéță incă. Macar cât de bine s'ar fi potrivit acésta cu planul sĕu.

Ce socoți Philos, putere-aș vedé pe Chilma din un loc sigur, fără ca sĕ fiu observat de ea?

Acésta intrebare puse in uimire pe grec.

De voiesci tocmai așa pentru-ce sĕ nu poți? — respunse Philos distras, căci vedea ómenii trecênd pe din aintea prăvăliei sale, și conversația sa prea lungă cu Zurgimaru-lŭ impedecá de a-și poté recomendá marfa.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

Unde ar fi acel loc sigur?

De ai voi chiar și aici in prăvălia mea. Chilma merge des la câmp, când e têmp frumos; lectica ei trece atuncí pe din aintea prăvăliei mele.

Cu cine are datină de a merge?

Singură.

Singură? — intrebà Zurgimar cu ochii seli-pitori de pasiune.

In lectícă, sĕ intelege de sine, că numa singură ocupă loc. Lectica insĕ trebue sĕ o pórte cineva. Acestia sunt servitori și nu-i potem computá intre tovărașii dómnei mari. Așa am inteles lucrul, cându-ți disei, că Chilma ese singură la câmp.

Câți servitori duce cu ea?

De regulă șésĕ sau opt,

Zurgimar părù a sĕ gândi, cel puçin acésta sĕ potea presupune despre privirea sa ațintită pe un loc. De o dată sĕ intórse și prinse mâna grecului.

Iți mulțămesc, Philos! — disc cu căldură. — Mâne te voiu cercá érà.

Mĕ voiu bucurá. La revedere.

Abia sĕ depărtà Zurgimar câțiva pași și Philos incepù a sbierá și a-și lăudá marfa, Sĕ părea că voesce sĕ-și repareze dauna ce a suferitu-o in têmpul scump resipit cu Zurgimar.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

XIX.

Mórte pentru amor.

In Sarmiseghetusa sĕ lăți o faimă inspăimêntătóriă. Sub arcadele forului ómenii erâu in agitațiă mare și povestiau unul altuia o intêmplare ne mai pomenită.

Acésta totuși e prea mult! — sĕ audî viersul unui bărbat uscățios, in giurul cărûia sĕ formă un cerc de curioși. — Cutezanță ne mai audită, sĕ atace pe călĕtori ḑiua mare in apropierea nemijlocită a capitalei!

Curioșii sĕ imbulziau in ginrul vorbitoriului sĕ nu scape nici un cuvênt, cari eșiau din gura lui, pecum isvoresce apa dintrun isvor bogat.

Ḑiua s'a intêmplat furtul? — intrebà din mulțime un june, care sosise numai acum și nu audî enararea omului uscățios.

Omul guraliv sĕ bucurà fórte de acésta intrebare, căci i-sĕ da éră-și ocasiune de a mai repetá celea ḑise.

Dăr ininte de a repetá istorisirea sa, asceptá sĕ fiă rogat, căci așa aducea cu sine cinstea.

Spune Marcus, cum s'a intêmplat lucrul? — esclamà unul din mulțime. — Sunt mai mulți dintre noi, cari sosind numai acum nu te audiră.

Marcus portà peste ascultătorii sĕi o privire mărétă, sĕ aflá măgulit, vĕḑind atențiunea și interesul general, de care erá incungiurat. Sĕ pusĕ in posițiă oratorică și incepù in ton redicat:

Fraților! De vor curge tot așa lucrurile și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai departe, ómenii-și vor pierde credința în autoritățile publice. Ce folos că avem superiori, dacă acestia-sŭ ómeni mari și nepăsători?

Așa e! Așa e! — aprobá mulțimea.

Auziți ce s'a întêmplat eri ziua mare în depărtare abia de dóuĕ mile de capitala nóstră, și apoi judecați voi, că indignarea mea și a vóstră fraților, — căci vĕd indignațiunea zugrăvită și pe feçele vóstre — nu e justă!

Sĕ auzim! Sĕ auzim!

Marcus zimbì cu indestulire. Sĕ întipuiá în poziția unui orator admirat de mulțimea ascultătóriă, cea ce-i adiá în mod fórte plăcut ambițiunea vană și copilărescă.

Ținù o mică pauză oratorică, căci așa vĕduse el făcând și pe oratorii renumiți, apoi-și sterse gura și continuà:

Un negustĕtoriŭ cinstit din capitala nóstră a suferit eri o daună de tot mare. Partea cea mai mare a averei sale câștigată cu sudorile muncei drepte a ajuns eri în mânile unor ómeni depravați și cutezanți.

Cine e neguiătoriul? — sbierà o vóce nepacientă.

Nu mĕ conturbați! — esclamà Marcus în ton infruntătoriŭ. — S'au de cugetați, că altul v'ar predá mai bine celea întêmplate, decât mine, binevoiéscă acela a ocupá locul mieu! Eu pot și tăcé de voiesc!

Tăceți! . . . Sĕ auzim pe Marcus! . . . . . Continuă Marcus!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Marcus continà cu privire triumfătóriă:

Un dac afurisit cu numele Mudaris și-a format o bandă de hoți și ține de mai mulți ani tótă împregiurimea capitalei nóstre in teróre cu faptele sale cutezătórie. Atacă cu banda sa pe călĕtorii pacinici, î-i despóiă de tótă averea ce o au la ei, și vai de acela care sĕ incércă a sĕ opune. Mudaris nu sĕ infioră de a comite și omoruri!

Din mulțimea ascultătóiă sĕ redică un murmur de indignare.

Vĕ precep mânia vóstră! — ḍise Marcus in ton patetic. — Pentru ce avem noi superiori dacă acestia nu-sŭ in stare a susține siguranța publică nici aici in apropierea capitalei! Căci auḍiți numai mai departe și vĕ mirați! Negutătoriul Philos, care-șî are prăvălia sa in ulița principală, asceptá in tóte ḍilele sĕ-i sosésră dóuĕ trăsuri incărcate cu marfă. Philos e om ințĕlept și precaut, s'a ingrigit deci, că trăsurile sale sĕ fiă petrecute de ómeni inarmați.

Eri apoi sosì vestea nimicióriă! Philos bietul, erá sĕ inebunéscă de nĕcaz, când auḍì despre intêmplarea infiorătóriă, ce-lŭ despóià de o partę insĕmnată a averei sale. Blăstĕmatul de Mudaris atăcà cu banda sa trăsurile lui Philos, și după o luptă crâncenă ómenii negutĕtoriului toți fură omoriți și răniți. Așa-i povestì acésta intêmplare lui Philos un om de al sĕu, in care mai remase incă puçină viéță.

Marcus finì și ómenii incepură a să disputá.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Gubernatorul ar trebuì sĕ se ingrigéscă, ca hoţii acestia sĕ fiă stîrpiţi! — dise unul mai sfătos.

Aşa ar trebuí, gubernatorul nostru cutrieră insĕ provinçia şi nu-şi aduce aminte, că rĕul bântuesce in apropiarea reşidinţei sale. — adause altul.

Dacă nu e acasă Gubernatorul, are suplinitor, — esplică Marcus.

Acésta stă cu mânile in sin! — enunţià altul.

Greşesci frate, când acuzi pe suplinitoriul Gubernatorului. — protestă Marcus in ton sĕrbătoresc. — In momentul in care primì suplinitoriul Gubernatorului vestea despre fapta criminală a lui Mudaris, s'a şi ingrigit, că acésta sĕ fiă pedepsită. Incă eri după amĕdi au pornit mai multe patrule de legionari, ca sĕ cutriere codrii şi sĕ prindă víu sau mort pe Mudaris. Sĕ asceptăm deci cu paciinţă, şi sĕ fim gata in tot momentul de a vedé pe Mudaris in lanţurile justiţiei.

Din mulţimea disputătóriă sĕ alese acum un bărbat şi pornì cătră uliţa principală. Acest bărbat erá Zurgimar.

De când i-se dede o dată ocasiune a vedé pe Chilma din uşa prăvăliei lui Philos nu mai avu odignă. Amorul sĕu potolit incâtva de şirul anilor, sĕ aprinsĕ din nou şi ardea cu flacară consumătóriă. Un dor nebun sĕ născù in el de a mai vedé pe Chilma, şi deminéţa cât-ce sĕ sculá

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sĕ simțiá atras de o potere neesplicabilă spre for. In zedar sĕ preâmblá in tóte demineţile pe dinaintea palatului, in care locuiá Chilma, căci nu mai avù ocasiune de a o revedé. Acésta preâmblare și-o făcù și aḑi, când auḑì cu uimire din gura lui Marcus despre păţănia lui Philos.

Zurgimar pornì repede spre prăvălia lui Philos cu scopul de a sĕ poté convinge despre celea auḑite.

Pe Philosu-lù aflà in o stare deplorabilă. Faţa lui sbircită esprima o gróză de tot mare și ochii lui-lù tradau că a plâns.

Sum nimicit! Sum ruinat! — Cu aceste cuvinte primì grecul in loc de salutare pe Zurgimar.

E drept dară ce auḑii? — intrebà Zurgimar.

Sum ruinat — plângea bĕtrânul. — In zĕdar am muncit din tinerețe ca sĕ am la bĕtrâneţe cu odignă. ómenii rĕi m'au adus la sapă de lemn.

Mudaris, dacul, ţi-a furat averea?

El bată-lù mânia lui Zeus!

Ţi-a omorit și ómenii?

Nici unul n'a rĕmas in viéţă. Ultimul greu rănit murise aḑi nópte.

Fii liniscit, amice, — inbărbătà Zurgimar pe grec. — Eri au pornit mai multe patrule de legionarii, ca sĕ prindă pe Mudaris. Am speranţă, că peste câteva ḑile vei gustá plăcerile rĕsbunărei.

Philos nu incetà cu tânguirile sale nebărbătesci.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Resbunare! — esclamă el cu vers plângătoriu, — Ce folos voiu avé eu, că Mudaris va fi prins și omorit? Cine-mi va redá averea furată? Oh vai și amar de bătrânul Philos!

Zurgimar nu sĕ potù reține sĕ nu zimbéscă atât de ridicolă i-sĕ părù portarea bătrânului.

Cât a plătit marfa ta? — sĕ adresă Zurgimar cătră grec.

Dece mii de denari! — sbieră bătrânul avar. — O vai! Dece mii de denari! Adeca patruḍeci de mii de sesterții!

Nu te bocí, Philos! Ești bărbat dóră, nu copil.

Bărbat, bărbat! — sbieră grecul cu amărĕciune. — Ce plătesce bărbăția mea, dacă-sŭ sĕrac!

Mai ai avere destulă.

Destulă? — Cine are avere destulă? Și apoi, care nu e tocmai lipsit de pământ de sĕrac nu merită compătimire, când sufere o daună atât de mare ca și mine.

Eu te compătimesc, amice — ḍise acum Zurgimar cu ironiă. — Și ca sĕ veḍi, că compătimirea mea e sinceră, î-ți promit, că-ți voiŭ plătí dauna eu dintr'al meu propriu.

Philos sări de pe scaun, pe care ședea gârbovit, fața lui sĕ aprinse de bucuriă și uimire. Își redică mânile spre ceriu și sberă!

O ḍei nemoritori bateți pe Mudaris și remunerați bunĕtatea nobilului Zurgimar, căruia ia fost milă de un om bĕtrân, cum e Philos și nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

l'a lăsat să trăiéscă sĕrac in bĕtrânețele sale adênci! Oh, ce marinimositate! Ce ânimă de aur!

Zurgimar isbucnì in rìs cu hohot. Philos simțì că sângele i-sĕ recesce in vine de acest rîs.

Numai nu-ți bați joc de crudelitatèa unui om bĕtrân cum sum și eu? — ḑise el cu semnele visibile ale spaìmei in faça sa.

Ce voiesci a ḑice cu acésta? — intrebà Zurgimar oprinduși rîsul.

Eu te sciu om nobil, Zurgimare, și nu pot presupune că ai glumit numai, când mi-ai promis, că-mi vei plăti dauna suferită. Ești om bogat, dauna mea e o sumă bagatelă pentru tine.

Fii linișcit amice! Cuvintele mele n'au fost ḑise numai in glumă. După amiéḑă-ți voi numĕrá in mână celea ḑece mii de denari.

Resplătéscă-ți ḑeii bunĕtatea! Acum simțĕsc éră viéță in membrele mele. Căci crede-mĕ nobile Zurgimar că de nu erái atât de mărinimos precum ești, bĕtrânul Philos, amicul tĕu cel mai sincer ar fí morit de supĕrare.

Te cred, te cred, — intărì minciuna bĕtrânului lingușitoriŭ Zurgimar de abia mai potêndu-și reține rîsul.

Pe veci î-ți voiŭ fí deobligat! Philos sĕ va bucurá de-ți va poté resplăti bunĕtatea cu serviții confidențiale. Și ca sĕ vedi cu câtă sinceritate-ți implinesc dorința, care de aḑi inainte va fí poruncă pentru mine, î-ți fac cunoscut, că Chilma va eși astăḑi la câmp.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In ochii lui Zurgimar se aprinse flacăra pasiunei.

Ești sigur iu acésta? — intrebà cu lăcomiă pătimașă.

Sigur — respunse Philos. — Eri am intrebat pe servitorii ei pe de departe și am înțeles eă Chilma a dat ordin se stee gata la pórta capitalei trăsura ei.

Cu trăsura voiesce a eși, dóră numai nu are intențiune de a călětorí undeva?

Nu călătoresce nicării. — liniscì Philos pe Zurgimar. Pe faça lui vicléná se ivì apoi espresiunea falei laudătórie, când continuà cu privire triumfătóriă și in tonul cel mai nerușinat al lingușirei:

Veți nobile Zurgimar, cât de sincer amicu-ți sum. Cine s'ar fí interesat de afacerile amicului seu se fí fost acela cât de sincer, de ar fí pătit o nenorocire atât de mare, cumu-mi fu impărtășit mie a suferí?

Iți voiu fí recunoscătoriu, Philos, — dise Zurgimar, cu tóte că erá convins, că motivul grecului de a se interesá de afacerea lui erá speranța de a potè trage felóse materiali, nu sinceritatea amiceții.

Grecul eși repede in ușa prăvăliei și-și aruncà privirea pe un orologiu mare de sóre, ce se lățiá pe un zid vis-a-vis de prăvalia sa.

Acum e óra a șeptea, *) esplicà lui Zurgimar

*) După călcularea nóstră la 12 óre.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Chilma a dat ordin, că trăsura să fiă pregătită pe óra a opta.

Pe Zurgimaru-lŭ cuprinse o iritaţiune de tot mare. Cu nepaciinţă confusă eşiá mai la tot momentul in uşa prăvăliei şi priviá cu dor insětat cătră for.

Chilma va trece pe aici, — continuà grecul, — de voiesci vei pote-o vedé.

De nu va veni in lectică inchisă ca in rêndul trecut, — observà necăgit Zurgimar.

Fii numai liniscit şi te increde in isteţimea bětrânului Philos. La tot casul vei vede-o.

Negutătoriul eşì ĕră in uşa prăvăliei şi după puçin têmp cu faça radiosă esclamà:

Vinà, Zurgimar!

Zurgimar năvălì şi el in uşa prăvăliei şi privì cătră for.

Din depărtare in adevĕr să vedea apropiându-să o lectică portată de servitori imbrăcaţi in vestminte frumóse In aintea lecticei un alt servitoriu imbrăcat tot in vestminte pompóse, puşcá din când in când in sbiciu şi provocá ómenii să dee drum. Mulţimea uliţei să dá in dóuĕ laturi cu reverinţă, făcênd drum portătorilor de lectică,

Ochii lui Zurgimar erau pironiţi pe lectică. Depărtarea erá incă prea mare de a poté destinge lămurit, cine ocupă loc in ea. După puçin têmp de asceptare scrutătóriă Philos audì versul trist al lui Zurgimar:

Oh, nefericitul de mine! Lectica e inchisă!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu face nemic! — Increde-te numai in mine! Mĕ voiŭ ingrigì eu, ca sĕ poți vedé pe Chilma.

Grupa cu lectica sĕ apropiă. Philos zimbì ușor și ḑise lui Zurgimar:

Dómna nóstră e precaută. Nici nu mĕ mir. Ómnii sunt rĕi.

Zurgimar nu precepù ce vrea sĕ ḑică grecul. Acesta vĕḑù confusia amicului sĕu și ḑise:

Chilma duce cu sine astăḑi și ostași. A auḑit și ea de pățĕnia mea și acum sĕ teme de a eșì dintre murii capitalei fără pază militărescă.

In adevĕr din mica trupă ce incungiură lectica pompósă, sĕ vedeau coifuri lucitórie de legionari.

Lectica ajunse la prăvălià. Ànima lui Zurgimar bătea vehement de iritațiunea ce-lŭ cuprinse.

Philos eșì la uliță și aplecânduse mai până la pămênt incepù a sbierá;

Mărită dómnă! Frumósă nimfă! inchinăți-se ție bĕtrânul și umilitul tĕu serv Philos.

Astuția grecului î-și avù efectul dorit, căci o mână albă și micuță trasĕ perdéua de mĕtasă din ferestuica lecticei. Imediat după acésta sĕ ivì capul grațios al Chilmei in ferestuică, salutând cu o aplicare ușóră pe bĕtrânul ridicol. Faça ei frumósă erá incinsă de o vivacitate drăgălașă, și pe gura ei rumenă sĕ resfăçá un zimbet ângeresc.

Zurgimar rĕmase ca fermecat, ochii lui păreau a sorbí cu lăcomiă infocată pe frumósa

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Chilma, care fantazii sale agitate de flacăra amorului i-sĕ părea ca o zină incântătóriă, ce sĕ despărți de céta surorilor sale spre a fericí cu presența sa pe omenii răpiți de admirațiune.

Lungéscăți parcele firul vieței și ajutoriul ḑeilor nu te părăséscă nici odată! — esclamă Philos cu obrazniciă lingușitóriă, plecânduse mai până la pămênt.

Chilma rîse grațios, și cunoscând prea bine natura ridiculă a grecului î-lŭ salută cu mișcări repețite de cap.

Pe Zurgimar insĕ nu-lŭ vĕḑù Chilma, căci acesta sĕ retrase de o parte in prăvăliă, de unde potù insĕ vedé comod tóte celea petrecute in ulița.

Lectica sĕ depărtà, și Philos grăbì in prăvăliă.

Vĕḑut-o-ai? — intrebà Philos pe Zurgimar care erá incă sub impresiunea infăçoșărei imbĕtătórie,

Vĕḑut! — respunse Zurgimar ca trezit dintr'un vis farmecătoriŭ.

După acea apucà mâna neguțătoriului și stringându-o cu recunoșcință mulțămitóriă-i ḑise:

I-ți mulțĕmesc amice! Fără ajutoriul tĕu aș fi fost lipsit de unul dintre celea mai plăcute momênte ale vieți mele.

Eșì apoi in ușa prăvălici și urmărì lectica ce sĕ depărtà cu o privire lungă insĕtată.

De o dată trecù prin mintea sa repede ca un fulger orbitoriŭ, un cuget de care sĕ inḑorà.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Stete câteva momênte ingândurat, cu privirea rătăcită in gol, ca când ar visá tréz. după acea cu o resoluțiune desperată, ce sĕ formă in el sub impresiunea viĕ a aparinței iubiteĭ sale sĕ intórsĕ spre Philos și intinḑêndu-i mâna ḑise in ton moros:

La revedere, amice. Eu trebue sĕ merg.

Philos sĕ inspăimêntă de faça schimoșită a lui Zrgimar.

Ce voieșci a face Zurgimar? — intrebă grecul, cetind in faça amicului sĕu ceva periculos.

Zurgimar insĕ fără a respunde porni spre trotoarul din partea cea alaltă a uliței.

Zurgimar! Zurgimar! — strigă acum grecul ca un nebun. — Nu uitá de promisiunea ta:

Agrăitul sĕ intórsĕ și-i respunse mânios:

Ascéptă pânâ'n de séră, și adăți aminte, că pe Zurgimar nu trebue sĕ-lŭ faci atent la implinirea promisiunei date!

O, ce om fudul, ce om fudul! — ḑise in sine Philos intorcânduse in prăvălia, căci eșise și el la uliță când strigase după Zurgimar.

Apoi faça lui viclénă sĕ lăți de un zimbet al indestulirei, și incepù a-și frecá mânile de bucuriă.

Om fudul, — borborosì in sine — insĕ eu șciu tractá cu el. De n'ar face numai ceva prostiă prin care sĕ-mi pericliteze celea ḑece mii de denari.

Zurgimar mergea mai fugând, mânat de un dor nebun și de o resoluțiune desperată spre

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pórta cetății. In câteva momênte intrecŭ lectica Chilmei și eși afară din capitală.

Aici vedù in adevĕr după cumu-i spuse Philos, o trăsură minunată cu caii inhămați, care sĕ părea a asceptá pe cineva.

Lângă trăsură mai vĕdù incă opt cai, pe cari-i țineau de frêne nisce ostași. Fu lucru ușor pentru Zurgimar a deduce din cuvintele grecului, că acestia erau pentru ostașii, ce aveau sĕ insoțască pe Chilma in preâmblarea sa.

Eșind Zurgimar din cetate nu ținù drumul pardosit, ci apucà pe-o cărare laterálă, pe care — precum sĕ vedea — ómenii cari călĕtoriau pedestrii o calcară cu scopul de a prescurtá cotitura drumului.

Abia dispărù Zurgimar, și servitorii Chilmei de la trăsură vĕdură apropiându-sĕ lectica stăpânei lor.

Chilma sĕ dede jos din lectică. Cei treispredece ani, ce trecură de când nu o vĕdurăm, de abia avură ceva influință a supra ei. Corpul ĕi suleget erá incâtva mai plin, și membrele ei aveau o rotundime mai perfectă. In trăsurile feței sale drăgălașe insĕ și acum sĕ potea vedé frumsețа orbitóriă de odinióră, ce-i răpì mintea și făcu nefericită viéța lui Zurgimar.

In nevasta fericită a Gubernatorului Flavus ori cine ar fi potut recunósce pe fica tarabostosului Mucapor cu atât mai vêrtos, că acea pórtă astădi vestmintele simple, insĕ pitoresci, in cari-și petrecuse anii fericiți ai fetiei sale.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Rochia ei albă undulá in crețe bogate, și pe membrele ei rotunde și pline se intindea graţios mantileta albastră.

De când se rentórse Chilma in Dacia — dispărù și norul intunecat, ce-i turburá seninul ceriului fericirei sale. In cei treispredece ani cei petrecù la laturea lui Flavus de nenumërate ori se intristá de nenorocirea tatălui ei, despre care credù, că a perit și el in vijeliile luptelor.

După-ce se mutà inse la Sarmisegheţusa avù fericirea nevisată de a audì din gura sclavului sëu fidel Scardon, că Mucapor trăesce incă. Cât ce primì acésta veste voiá se sbóre in braçele iubitoriului sëu părinte, insë Scardon fù silit a-o abate de la acésta.

Scardonu-i spuse apoi, cu cât fanatism urmăresce Mucapor de treispredece ani o nălucire fără corp. I comunicà, că tatăl ei incă și acum mai visézà de restituirea Daciei de odinióră, și că singura fericire cu care se desmérdă in bëtrâneţele sale singuratice e speranță neclătită in realisarea acestui vis.

Chilma insë voiá cu ori ce preț se védă pe tatăl sëu. Scardon o făcù atentă la sguduirea, la carea ar fi supus bëtrânul Mucapor, de ar sci, că fata lui e măritată după un roman și o rogà se ascepte puçin têmp până va pregăti pe incetul pe Mucapor.

Terminul pus de Scardon, la care acesta-i promise se aducă pe părintele ei in palatul sëu, se apropiá, și acésta impregiurare concurse fórte mult la intregirea fericirei Chilmei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Chilma sări cu ușorință grațiósă in trăsură, ostașii incalecară pe cai, și porniră in pași pe drumul neted.

Têmpul erá frumos, și sórele scăldá tótă impregiurimea in rade de foc.

Trăsura sĕ depărtà incet de capitală și ajunsĕ in o regiune incântătóriă. Drumul trecea prin o pădure frumósă, copacii bĕtrâni adumbriau in mod plăcut marginele drumului.

De lângă trupina unui stăjar secular sĕ deslipì o figură omenéscă, ascultà puçin cu atențiune, î-și puse mâna la ochi și scrutà drumul alb ca o pânză intinsă. De o dată tresărì, și fața lui ingălbinì. Din apropiare audiá duruitul căruței Chilmei și tropotul de copite al cailor.

Ajutoriu, infricoșate Zamolxis! — esclamà Zurgimar — căci dînsul erá acest bărbat — redicându-și mânile la ceriu. — Dăm potere sĕ-mi pot potolí dorul arzĕtoriu! De-mi vei ajutá, écă cu-ți promit jerfe bogate. Pe altariele tale vor curge riuri de sânge!

Trăsura sĕ apropià de Zurgimar potea destinge figura Chilmei. I-și reculese tótă poterea sufletéscă, ca sĕ-și pótă predomní iritațiunea de care fù cuprins in acest moment.

După-ce-și sterse fruntea asudată, pornì liniscit inaintea echipagiului pompos.

Ajungênd in apropiarea lui î-și rĕdicà mâna și făcù sĕmn vizitiului sĕ se opréscă. Acesta observà semnul dat, și credênd că Zurgimar voesce a-lù face atent la vre-un pericol, oprì caii,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ce s'a intêmplat? — intrebà Chilma cu suprindere.

Un călăreț din suita Chilmei grăbì a servì cu esplicări:

Barbatul acesta — ḍise el arătând pe Zurgimar — ne-a oprit. Nu sciu ce voesce.

Chilma-și aruncà ochii sĕi pe Zurgimar. Privirea uimitóriă in care sĕ potea observá totuș bunăvoința față de necunoscutul ce stá in aintea ei, aduse in confusiune atât de mare pe Zurgimar incât acesta abia înțelese intrebarea Chilmei:

Ce dorință ai, omule?

In versul ei vibrá bunăvoință și imbărbătare.

Aș dorí a vorbì cu tine intre patru ochi, — respunsĕ Zurgimar in ton hotărit.

Dorința șódă a necunoscutului puse in uimire pe Chilma, și cu tóte că intre alte impregiurări nu i-ar fí negat implinirea dorinței particulare, acum i respunse:

Cum poți pretinde așa ceva de la mine pe drum, când ai poté scí că ușa casei mele stà deschisă pentru ori cine?

Lucruri estraordinare m'au constrîns a comite acésta necurteniă.

Cuvintele acestea implură de fricĕ pe Chilma; trăsurile confuse ale necunoscutului tradau o iritațiune, din care sĕ asceptá la inpărtĕșirea vre-unei sciri ingrozitórie.

Ce s'a intêmplat? — intrebà eà cu espresiunea spaimei în faça-i roșită. — Vorbesce, vorbesce! Cine te-a trâmis, și cine ești tu?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu te teme, căci scirea ce-am a-ți inpărteși e imbucurătóriă.

Chilma sĕ liniscì de cuvintele imbucurătórie, și in viersul ei erá căldură cându-și repetá intrebarea:

Cine ești deci omule bun?

Cine te-a trâmis, sau vii din voia ta propiă? Ce ai de a-mi comunicá

Intrebările urmarà repede, una după alta, fără de a asceptá, că Zurgimar sĕ pótă respunde separat pe fiăcare. De ar fi pus Chilma acestea intrebări pe rênd, Zurgimar ar fí venit in confusiune, și respunsurile lui ar fi fost neindestulitórie. Așa insĕ in loc de a-lŭ aduce in confusiune, i dederă incă un fir conducătoriu in mâni.

Numele mieu n'are nici o insĕmnĕtate pentru tine, — respunse deci cu linisce plină de incredere. — Sum sigur insĕ, că te vá interesá numele trâmițătoriului mieu.

Cine e acela?

Scardon — respunse Zurgimar.

Audul numelui acestuia avù un efect admirabil asupra Chilmei. Acésta sĕ potù vedé din tonul plin de incredere al Chilmei, cu care esprimà intrebarea;

Scardon te trâmite? Unde e Scardon? De ce nu vine el la mine?

Scardon e in depărtare numai de câteva sute de pași de aici. De a bună samă avù ceva çauză, de nu venì el in persónă, căci altmintre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lea nu m'ar fi trâmis pe mine sĕ te chem la el. Chiar voiam sĕ merg in capitală, și mĕ bucurai mult cându-ți cunoscui trăsura, câci ce eșii din pădure.

Scardon e aici in pădure? — sĕ mirà Chilma.

Da. Numai câteva sûte de pași, și potem ajunge la el.

Singur? — intrebà Chilma mai departe.

Zurgimar intârdià cu respunsul, nesciind ce sĕ dică. După o tăcere scurtă dise pe nimerite:

In societatea lui este un om.

Un bĕtrân! — esclamà Chilma și sări repede jos din trăsură.

Da, un bĕtrân cărunt, — intări Zurgimar.

Sĕ mergem la ei! — ordonà Chilma. — Condu-mĕ!

Doi ostași săriră de pe cai gata de a insoçì pe Chilma. Zurgimar aruncà o privire sĕmnificătórià pe Chilma și ostași. Chilma precepù dorința mută, ce sĕ ascundea in aceste priviri, și dise cătră ostași:

Remâneți voi numai aici și asceptați-ne!

Chilma dispărù condusă de Zurgimar in desetul pădurei. Anima ei sbocotià vehement, căci socotià in sine, că insoçitoriul lui Scardon ar fi tatăl sĕu. Scardon a pregătit póte pe tatăl ei la intălnirea cu fica sa, și acum voiesce, că intălnirea lor sĕ fiă ca din intêmplare. Numai una o neliniscià: de ce a ales Scardon spre intălnire acésta pădure singuratică. Dar sĕ liniscì și'n acésta privință, când sĕ cugetà, că precau-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tul Scardonu-și avù de a bună samă motivele sale de a alege spre intâlnire acésta pădure.

Inaintară deja binișor in pădure, când Chilma sĕ adresà din nou cătră conducătoriul ei:

Nu scii numele omului bĕtrân ce sĕ află in societatea lui Scardon?

Acésta intrebare aduse din nou in confusiune pe Zurgimar, dar sĕ incercà de a scăpá de ea dicând:

Are un nume fórte particular. Am audit pe amicul meu Scardon pronunciând acest nume, dar mi-a eșit din minte.

Nu-lŭ chiamă Mucapor? — intrebà mai departe Chilma cu scopul de a veni in ajutoriŭ memoriei conducătoriului sĕu.

Numele Mucapor de odată lumină mintea lui Zurgimar, pe cum un fulger descopere de o dată obiectele invĕlite in intunecimea nepătrunsă a nopții. Mucapor trăesce deci! Acésta e deci cauza intâlnirilor dese ale sclavului Scardon cu Chilma!

Da, da, acum î-mi vine in minte, — respunse Zurgimar cu ochii sclipitori, — bĕtrânul in adevĕr pórtă numel Mucapor.

Chilma erá bétă de fericire și cu tóte că nici până acuma nu merserà incet, mai indĕmână pe Zurgimar.:

Sĕ ne păzim, tot momêntul de așceptare mi-sĕ pare ca o óră lungă.

In iritațiunea de care erá cuprinsă uitase, că conducătoriul ei poftì dela ea o cale numai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de vre-o câteva sute de pași până la locul de intâlnire cu Scardon. Străbătură deja binișor in desetul pădurei fără de a ajunge la acest loc.

Mai trebue sĕ mergem incă mult? — intrebà ea in fine.

Zurgimar nu-i respunse nemic.

Mai avem incă de mers mult? — repetà Chilma cugetând, că intrebarea sa de mai nainte nu fù auditâ.

Zurgimar fără de a respunde-și intórsĕ privirea cătră intrebătóriă. Chilma sĕ cutremurà; faça conducătoriului ei erá atât de inschimbatâ incât ar fí potut fí sedusă a crede, că in aintea ei stă un alt om și nu acela, care o invità in acel loc sĕlbatic.

Chilmă nu mĕ cunoșci? — esclamà Zurgimar cu pasiune.

Portarea acésta neașceptată puse in uimire pe Chilma și o implù de spaimă. Căutà intre suvenirile sale, dar trăsurile omului ce stá in aintea ei, i părură necunoscute.

In zĕdaru-mi sfărm capul căci nu te cunosc, — ḑise Chilma cu linișce forțată.

Nu mĕ cunoșci? — esclamà Zurgimar cu indignare. — Nu face nemic, vei avé ocasiune a mĕ cunósce!

Condu-mĕ de voiești la Scardon, sau mĕ intorc la ómenii miei! — ḑise Chilma cu asprime.

Acésta nu mai atêrnă dela tine!

Cuvintele acestea aduseră in mâniă pe Chilma, și pornì inapoi cătră ómenii sĕi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ca o féră sĕlbatică cărcia voiesc ai răpì puii sărì Zurgimar in aintea Chilmei.

De aici nu vei merge nicăiri! — strigà el in limba dacică. — Trebue sĕ vii cu mine, căci am potere asupra ta.

Prin mintea Chilmei trecù un cuget ingrozitoriŭ.

Tu eşti dac? Sĕ şcii, că şi eu î-mi trag originea din acest neam şi numai acésta mĕ reţine sĕ nu chem ajutoriŭ ostaşii. Mergi in pace şi te corege, eu nu voiŭ spune nimerui, că m'am intălnit cu unul din ómenii luì Mudaris.

In ochii lui Zurgimar strălucì un foc inspăimêntătoriŭ, î-şi intinsĕ cu lăcomiă mâna sĕ apuce pe Chilma dicând:

Cugetă despre mine ce vei voì şi sbiéră câtu-ţi va incăpé pe gură, căci nime nu te va audì.

Depărtéză-te! Depărtéză-te nerusinatule!

Eşti a mea Chilmă! Trebue sĕ vii cu mine!

Zurgimar apucà in braçĕle sale poternice pe Chilma şi voì sĕ o ducă spre centrul pădurei. Insĕ inainte de a poté face un singur paş, in mâna redicată a Chilmei strălucì un pumnal ascuţit, pe care-lŭ infipsĕ pănă'n mănunchiŭ in peptul atăcătoriului sĕu.

Zurgimar concădù cu un suspin doreros, arcul de sânge ce pulsá din peptul lui roşì veştmêntul alb al Chilmei.

Ah! — suspinà Zurgimar. — Ah, iubită Chilmă, tu-mi resplăteşci amorul mieu cu morte!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cuvintele acestea inspăimêntară mai mult pe Chilma, de cât fapta sângerosă. Imbĕtată de cap sĕ aplecă și-și puse mâna pe rana lui Zurgimar, ca sĕ-i oprésca sângele.

Inzĕdar, lucru inzĕdar, — gemù Zurgimar. — Dar intrébă Chilmă pe Scardon, și te vei convinge, că am avut drept a supra ta.

Zurgimar! ce ai făcut Zurgimar? — esclamà Chilma cu compătimire. — De ce n'ai spus cine ești, căci de sciám nu sĕ intêmplá acésta faptă infiorătóriă:

Din cuvintele amoróse ale moribun lului recunoscù cu gróză, că omorì pe mirele sĕu de o dinióră.

Zurgimaru-și mai deschise odată ochii. — Te iert Chilmă, căci te-am iubit! — gemù pentru ultima dată, apoi gura și ochii lui sĕ închiseră pentru a nu sĕ mai deschide mai mult.

Chilma remase adênc impresionată. In fața morții ingrozitórie uità de tóte neplăcerile sale causate prin Zurgimar, și numai amorul lui adênc ca abisurile fără fund și consumătoriu ca văpaia focului i-sĕ arătà in aintea ochilor sĕi sufletesci. O stea cu lucire orbitóriă fù acest amor pentru Zurgimar, carea insĕ in loc de a-lŭ conduce la fericire, î-lŭ insĕlà in abisul morții.

Chilma audise de la Flavus despre sórtea lui Zurgimar, sciá că el servesce ca legionariu in Germania. Luând acestea in considerare simți in ânima sa o conpătimire durerósă față de bărbatul, ce zăcea in o baltă de sânge in ain-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tea ei și pe care numai amorul nemărginit l'a adus la perire.

Mai aruncă o privire durerósă pe cadavrul rĕcit și sĕ rentórse la ómenii sĕi.

Când vĕdură acestia vestmêntul sângĭos al Chilmei sĕ împlură de spaimă.

M'a atăcat, și am fost silită a-mi folosí pumnalul.

Acestea cuvinte ale Chilmei i inspăimêntară și mai mult.

Chilma arĕtă cu mâna in direcțiunea unde sĕ intêmplase fapta ingrozitóriă și dise:

Mergeți și aduceți-i cadavrul aici!

Patru ostași porniră imediat a implini mandatul căpĕtat.

XX.

Revederea.

Bĕtrânul Mucapor ședea in apertura peșcerei sale pe o pétră mare. Lângă piciórele lui tăvălit in érba móle sĕ intindea comod un bărbat bĕtrân, insĕ in vigóre deplină incă.

Ambii trecuseră deja peste acei ani ai vieței omenești, cari se considerĕ ca véra etății, ce e destinată moritorilor de a petrece pe acest pământ. Pletele și bărbele lor erau mai mult albe decât sure, și pe façele lor sĕ inșiráu una lângă alta creţele cinstite ale bĕtrâneţelor adênci. De susținem asemênarea etății omenești cu celea patru anutêmpuri, atunci potem dice că Mucapor și Scardon, — căci acesta era bărbatul tăvălit in erbă — au intrat deja in iérnă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Deși erau mai de aceași etate acești doi bărbați, totuși anii trecuți nu avură asemenea efect schimbătoriu asupra lor. Pe Scardonu-lŭ poteam recunósce la prima vedere, căci abia sĕ inschimba-se câtva in cei treisprădece ani, de când trăiesce in acest loc sĕlbatic și necercat de ființe omenești. Pĕrul lui lung și barba lui stufósă erá mai albă, și faça lui posedea mai multe crețe, insĕ ținuta corpului lui erá tot cea mai vechiă și nici poterea membrelor sale nu părea a fí mai mică, ca cu treisprĕdĕce ani mai nainte.

Mucapor inse s'a inschimbat fórte. Frămêntarea neintreruptă a spiritului seu pasionat, care de cându-și alese Mucapor acésta pescerĕ abondonată de locuință, nu incetase de a urdí fel și fel de planuri cutezante și desperate pentru eliberarea Daciei de sub jugul roman, i sĕcă membrele și-i stórse forțele. Cum ședea acum Mucapor pe pétra din ușa pescerii sale cu spatele incovoiate, cu membrele lungite de slăbiciune și cu obrazii scobiți de dorerea neintreruptă internă, ce nu incetá nici pe un moment a-lŭ muncí, numai puțini ar fí fost in stare a recunósce in acest bĕtrân gârbovit pe fanaticul tarabostos de o dinióră, care cât de multu-și iubiá patria sa, pe atât de adênc uriá pe ruinătorii acesteia, pe romani.

Erá deminéța, și sórele chiar incepea a rĕsărí. Radele lui aurii sĕ strecurau printre frundele copacilor, atingênd la inceput numai vêr-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vurile acestora. Peste câteva momênte poiana de inaintea pescerii erá luminată de rațele focului ceresc.

Mucapor ședea perdut in cugete. Sufletul lui visătoriu, cuprins de idea fixă a desrobirei Daciei, sĕ desfĕtá in visiuni imbĕtătórie de fericire. Faça lui osósă sĕ imbrăcà in inschimbarea răpirei sufletesci și pe buzele lui veștedite apărù un zimbet dulce.

Scardonu-lŭ priviá cu ingrigire.

Adi vom avé o dí frumósă, — dise in fine cu intențiunea de a desceptá pe Mucapor din visurile sale. — Sórele a rĕsărit adi fără céță, acesta e cel mai bun sĕmn, din care ne potem asceptá la o di frumósă.

Mucapor sĕ intórse cătră vorbitoriu ca un om, ce a fost trezit din somn.

Vom avé di frumósă, — dise el trăgănat. — Póte! Dar mie tot atâta mi-e. Scii la ce am cugetat amice, vĕdênd rĕsărirea sórelui?

Scardon sări repede in tălpi. El sciá cugetele lui Mucapor, sciá că-i-va vorbí de Dacia. Erá pregătit a audí érăș vre-un plan desperat, care insĕ in ochii lui Mucapor va apăré ca infalibil. Voiá a cruță pe Mucapor de sguduiri sufletesci, de cari erá cuprins cu tótă ocasiunea, cându-și eplicá planurile.

De acea, fără de ai rĕspunde lui Mucapor, porni spre pescerà. Peste câteva momênte apărù inarmat cu un arc de sĕgetat și cu sabiă.

In dilele trecute am vĕdut căprióre frumóse

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în apropiere. Le-am pândit și vĕdui, că au venit la pĕrĕul ce curge pe aici pe din aintea pescerii nóstre, ca sĕ bee apă. Am speranță, că voiŭ poté oborí una, și de acea mĕ duc la vênat.

Scardon cugetá că va poté abate pe Mucapor dela ocuparea continuă cu sórtea Daciei, de acea de un têmp incóce de câte ori sĕ incercá a atinge acest obiect, tot de a una sĕ depărtá sub órecare pretext. Așa voi și acum a face cu atât mai vêrtos, că sĕ apropiá terminul pe cându-i promise Chilmei, că va pregătí pe tatăl ei la întâlnire.

Mai erau incă numai câteva dile până la acest termin, și el incă nici nu atinsĕ barĕm pe departe acest obiect.

Mucapor vĕdênd intențiunea lui Scardon de a-sĕ depărtá, î-și incruntă privirea și dise:

De te-ai urît cu mine amice, nu te incercá de a mĕ inșelá. Ești om liber mĕ poți părăsí când voiescĭ, eu n'am putere a supra ta.

Pe faça lui Scardon apărŭ o tristéță dorerósă. El î-și impreună sórtea sa cu a fostului sĕu stăpân numai din iubire și din mulțămită pentru binefacerile multe, cu cari fuse grămădit precând erá incă sclav desconsiderat, Și acum fostul sĕu stăpân in nepreceperea sa-i trage la indoiélă fidelitatea și intențiunea lui bună. Acésta nu o potea suferí mai mult. Sĕ decise că incă adi va vorbí despre causa, din care-și inschimbă portarea sa de până acum.

Î-și aruncă deci arcul la pământ și-și ocupă éră locul de mai naite.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De aș fi voit a te părăsi, — dise el nĕcăgit — aș fi făcut-o de mult și n'aș fi petrecut treisprădece ani ca fiérele sĕlbatice in acest loc părăsit.

Î-ți pare rĕu?

Nu-mi pare rĕu, ci sum nĕcăgit că te indoești de fidelitatea mea.

Trăsurile mânióse ale bĕtrânului Mucapor sĕ inseninară.

Mi-ai dat destule probe de fidelitate amice, și chiar acésta e causa, că mĕ mir de portarea ta, care de un têmp incóce e de tot inschimbată.

Și acésta-și are causa sa, pe care vei sci-o cât de curund și tu.

Acum sĕ'ntórsĕ Scardon cu privire rogătóriă cătră Mucapor și continuà:

Lasă sórtea Daciei in mânile ḑeilor, căci inimicii, cari au subjugato î-sŭ cu mult mai puternici, decât sĕ potem și cugetá numai, că dacii vor desrobi-o órecând.

Mucapor sĕ scolà de pe piétră repede, ca și când ar voi sĕ nĕvăléscă asupra lui Scardon. Obraziĭ lui paliḑi de bĕtrânețe sĕ'nroșirâ de mâniă, și in ochii lui schinteitori apărŭ focul fanatismului pasionat.

Acésta e deci causa! — răcnì el ca un leu rănit. — Și tu, Scardon, ești slab de spirit? Du-te! . . . Du-te, de-ți pare rĕu de a-ți petrece ḑilele bĕtrâne aici in lipsă lângă un hĕbĕuc ca Mucapor, care nu voiesce sĕ respire aerul infectat de romani. Mergi Scardon! Ești bĕtrân,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și membrele tale ostenite pretind odignă, pe care nu o poți avé aici pe patul nostru sĕrăcăcios de muschiŭ.

Și din tine ce va fí atunci? — intrebà Scardon cu linișce.

Voiŭ mai trage jugul vieții, până vor voí ḑeii, căci viéța mea e a patriei mele. De nu aș fí jertfit-o acésta Daciei, incă de mult aș fí mort.

Dacia nu esistă mai mult in forma pe cum ai dorí tu.

De nu esistă acum, va esistá in venitoriŭ!

Scardon zimbì amar. Mucapor vorbiá cu atâta foc și convingere, cá și când o altă eventualitate nici nu s'ar poté cugetá.

Ascultă și părerea mea, — sĕ incercà Scardon a contrariice incăpĕținatului Mucapor. — Eu cunosc starea actuală a Daciei mai bine decât tine, căci eu am fost mai de multe ori in Sarmisegheţusa. Am vĕḑut inflorirea țĕrii și n'am ce negá că la inceput și eu simțiám o dorere, căci-mi aduceam aminte de gloria trecută a dacilor. Când vĕḑui apoi castrele intărite și mulțimea legionarilor romani, am abḑis pentru tot de a una de a mai sperá că dacii ĕr vor ajunge la potere.

Și totuși vor ajunge, ori cât de rĕu stau lucrurile de presente pentru noi! — esclamà Mucapor cu focul convingerii nestrămutate. — Vĕḑut-ai Scardon, cât de frumos resărì aḑi sórele? Veni-va o ḑí, — și acésta nu e departe, — când sórele libertății va resărí mai orbitoriŭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ca adi focul ceresc! Atunci sĕ va incepe ḑiua de sĕrbătóriă mare a dacilor!

Viḑiuni și năluciri optimistice și deșerte! — ḑise cu resignaṭiă Scardon.

Tonul plin de abḑicere al lui Scardon aduse in iritaṭiune mâniósă pe Mucapor.

Poṭi dubitá incă despre acésta? — intrebà el in ton dojinitoriu. — Sau dóră crḑi că Zamolxis și céta ḑeilor vor poté suferí fără resbunare sdrobirea dacilor?

Ochii lui sĕ aprinseră de focul increderei in ajutoriul ḑeilor și continuà:

Causa dacilor stà cu mult mai bine, decât cugeṭi tu! Eri a fost la mine Mudaris, — tu nu scii, căci erai la vênat, — și mi-a adus sciri imbucurătórie Ómenii sĕi s'au pus in legătură cu fraṭii nostrii de la nord. O ferbere generală incepe a cuprinde spiritele dacilor. Vom asceptá incă puçin, până ce va trece acésta ferbere in clocotire . . . și atunci — o infricoșate Zamolxis! — romanii vor simṭí mâna grea a resbunarei tale juste!

Scardon priviá cu compătimire la fostul sĕŭ stăpân. Sciá, că Mudaris sĕ folosesce de fanatismul lui Mucapor numai cu acel scop ascuns, că i va succede a stórce aur de la el.

Spus-ai lui Mudaris, că ai tesauri ingropaṭi? — intrebà Scardon.

De sine sĕ inṭelege că i-am amintit despre acésta. Numai acum mĕ bucur in adevĕr, că acésta avere n'a ajuns in mânile romanilor. Fraṭii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nostrii vor avé cu ce acoperí primele spese ale resboiului nou. Ostașii nostrii sĕ vor ingrigí după acea de a-și câștigá celea de lipsă prin forță de la inimici.

Numai n'ai fost atât de neprecaut sĕ descoperi lui Mudaris locul unde e ingropat tesaurul?

Nu sum copil necopt sĕ fac așa ceva. Ostenéla lui Mudaris am remuneratu-o — și i-am spus sĕ conducă la mine vre-o câți-va tarabostoși demni de incredere, cu cari sĕ mĕ pot înțelege.

Și ce a ḑis Mudaris la acestea?

Mi-a ḑis, că dorința mea e impreunată cu greutăți, de óre-ce sĕ recere o cutezanță fórte mare, ca sĕ incerce cineva a străbate neobservat de sentinele peste granițele Daciei.

Eu sum de părere, că Mudaris te imbétă cu apă rece.

Cuvintele acestea avură efectul unei cutezanțe vĕtĕmătórie asupra lui Mucapor. Scardon osbervà indignarea lui Mucapor, de acea sĕ incercà a sĕ esplicá:

Scíi tu, cine e Mudaris?

Sciu, Mudaris a fost un ostaș brav, care și după ruinarea patriei nóstre n'a incetat de a fí un dac insuflețit, care e gata a păși in ori ce moment in șirul luptătorilor pentru eliberarea Daciei din jugul sclaviei.

Scardon clătì din cap și apăsând fiăcare cuvênt ḑise:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mudaris e un om rĕu, un hoț nerușinat, care stă in calea drumarilor.

Un om rĕu, un hoț nerușinat? Pentru că atacă după putința sa pe usurpătorii patriei nóstre? Spune-mi un singur cas numai, că Mudaris a luat ceva de la vre-un dac, și atunci eu voiŭ fí primul, care-ți voiŭ aprobá cuvintele vĕtĕmătórie.

Mudaris nu face deschilinire intre dac și roman, când i-sĕ dà ocasiune de a jăfuí. Tu nu voesci a vedé, cum te inșélă și te stórce și pe tine de un têmp incóce cu fel și fel de născociri fantastice.

Adă-mi dovedi, dacă voesci sĕ fiu convins, — díse rece Mucapor.

Veni-va têmpul, când te vei convinge despre adevĕrul cuvintelor mele.

Urmă o mică pausă de tăcere. Scardon părea a cumpení ceva serios in sufletul sĕu. După acea de o dată sĕ intórse cu o resoluțiune repede cătră Mucapor și-i díse:

Stăpâne!

Mucapor voì a se rădicá de pe piétră, dar Scardonu-lŭ oprì.

Stăi stăpâne, și nu te supĕrá, pentru-că folosesc acésta titulă față de tine. Sciu că sum liber, și că tu voesci sĕ te numesc amic, dar totuși am cugetat, că mĕ vei ascultá mai ușor, de-ți voiu aduce in memoriă prin acésta titulă têmpul indelungat, in care ți-am servit cu fidelitate neclintită și cu iubire. O rugare am cătră tine, și n'aș voí sĕ mi-o refuzi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vorbesce, amice, și de atêrnă de la mine rogarea ta, te asigur inainte, că voiu implini-o.

Părăsesce acésta pesceră și vino cu mine in Sarmiseghetusa.

Ca muşcat de un şerpe veninos sări Mucapor de pe piétra pe carea ședea; faça lui esprimà de o dată uimire, mâniă și dispreț.

Sĕ mĕrg în Sarmiseghetusa? — intrebà el dubitând. — Óre bine te am înțeles Scardon? Sĕ mĕrg intre romani, eu tarabostosul Mucapor?

Liniscesce-te amice, și mĕ precepe. Eu aș voĭ sĕ veḑi tu cu ochiit ĕi proprii starea lucrurilor, ca sĕ poți căpĕtá judecată limpede. De vei vedé apoi, că Dacia e perdută pentru tot de a una, sum sigur, că nu te vei mai chinuí aici in acésta pescerĕ.

De nu mi-aș aduce aminte cine ai fost tu pentru mine și pentru Chilma mea, te-aș infruntá pentru acest sfat. Așa insĕ mĕ indestulesc cu acea rogare sĕ nu-mi vorbești mai mult despre acésta. Sĕ șciu că aici in acésta pustietate-mi va inchide ochii mórtea, ca unui esilat din vóia mea liberă, totuși nu m'-aș intórce intre romanii afurisiți.

Și totuși te vei rentórce éră intre ómeni, — ḑise Scardon cu tăria convingerei.

Erá p'aci sĕ lunece din gura lui numele Chilmei, insĕ vĕḑênd iritația prea mare a lui Mucapor lăsà acésta pentru altă dată. Sĕ mulțămì a desceptá numai speranța in sufletul lui, çându-i ḑise sculânduse din érbă și luânduși arcul:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sângele nu sĕ face apă. Pe tine te aşcéptă incă mare bucuriă in Sarmiseghetusa. Dĕii ţi-au pĕstrat pentru bĕtrâneţe o surprindere imbucurătóriă,

Nebun eşti Scardon, te joci cu mine? Eu n'am pe nime in acésta lume. Nevestele mele cari n'au perit in macelul infricoşat, au căḑut in lanţurile sclăviei romnne. Şi apoi Chilma? Nu tu ai fost acela, care ai vĕḑut cu ochii tĕi propii trupul ei fără viéţă? Nu tu ai ţinut in mânile tale veştmêntul ei sângeos?

Şi ochii cei mai ageri sĕ pot inşĕlá câte o dată. Dar vorbesc prea multe, têmpul trece şi tace. Écă sórele e sus deja, şi căprióra incă nu e nicăiri.

Ultimele cuvinte le ḑise păşind cătră rîuleţul ce spumegá in aintea peşcerii. Peste petrile ce sĕ redicau din apă sări cu o iuţime şi uşorinţă nepresupusă in anii bĕtrâneţei sale. Trecând la ţĕrmure incepù a fugí cătră pădure.

Stăi, Scardon amice! — sĕ auḑì in apoia lui strigătul lui Mucapor. — Ce-ai ḑis despre Chima? Scardon! Scardon!

Scardon insĕ dispărù intre copacii pădurii, ca-şi când n'ar auḑí nemic,

Mucapor sĕ lăsà pe pétră. Iritaţia de care fù cuprins la cuvintele amicului sĕu, î esaurià poterile slăbite, in capul sĕu simţiá o ferbinţélă chinuitóriă buzele şi membrele lui tremurau de emoţiune.

Sĕ fiă óre posibil? — cugetá el ştergânduşi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fruntea asudată. Chilma sĕ trăiéscă? Și incă aici in apropierea mea! In ce stare, intre ce impregiurări?

Acestea eráu impregiurări la cari nu-și potea rĕspunde nici cu presupuneri barĕm.

Incepù a-și improspĕtá in memoriă cuvintele lui Scardon, cu cari acesta-i făcù cunoscută mórtea ficei sale. Î-și aduse aminte de dorerea sclavului ce o simțise acesta, când enará despre mórtea Chilmei.

Puse apoi in cumpĕnă de o parte dorerea și intristarea adevĕrată a lui Scardon, ce o manifestá când enarase despre mórtea Chilmei, de cea alaltă parte cuvintele sale rostite numai cu câteva momênte mai nainte in sens general și nehotărit. Mai luà apoi in considerare și acea că Scardon î-lŭ rogase sĕ părăséscă pescera și sĕ mérgă cu el in Sarmiseghetusa.

Bucuria ce incepù și in Mucapor a sĕ tredì de cuvintele ascunse ale lui Scardon, dispărù érăși. In ochii lui scopul lui Scardon erá evident. Voiá al duce cu ori ce preț in cetate, ca sĕ védă ingânfarea romanilor și sĕ-și piérdă speranța in viitoriul Daciei. Căci altmintrelea ce causă ar fí potut avé sĕ nu vorbéscă mai limpede? Și apoi și fuga sa din aintea intrebărilor intăriá numai pe Mucapor in credința sa.

Din causa acésta Mucapor simțiá un fel de mâniă ușóră față de Scardon, și-și propuse, că după rentórcerea sa de la vênătóre i va face imputări.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mai petrecù puçin têmp pe pétră, după acea sĕ redicà greoi şi voì a merge in pesceră.

O intêmplare neasceptată şi suprinḑétóriă ìi inrădĕcinà insĕ pentru câteva momênte piciórele in pământ,

Din desimea pădurei şĕ desfăcură mai multe figuri bărbătesci şi intrară in poiană. Eşind din umbra copacilor sórele sĕ reflectá de pe coifurile de metal, cu cari le erau acoperite capetele in braçele lor stângi aveau scuturi, şi de a laturea lor atêrnau săbii.

Mucapor priviá la ei ca inlemnit de suprindere, abia credea ochilor sĕi, când sĕ convine, că bărbaţii, cari i conturbau liniscea singuratică, sunt legionari romani.

Dar numai câteva clipite-i ţinù confusiunea, căci ochii sĕi de o dată incepură a lucí de un foc fanatic, şi faça sa palidă sĕ aprinse de mâniă.

Ca un nebun furibund năvălì Mucapor către pesceră şi dispărù pe apertura aceleia.

Ostaşii-lù observară.

Stăi bĕtrânule, şi dă-te prins! — strigà conducătoriul legionarilor scoţindu-şi sabia

Legioarii i urmară esemplul şi grăbiră după el in fugă cu sabiile scóse către pesceră,

Repede trecură toţi peste petrile pĕreuaşului! Conducătoriul de o dată-i oprì şi le dîse:

Precauţiune, fraţilor; Bĕtrânul, pre care l-am vĕḑut, de a bună sémă e unul dintre ómenii lui Mudaris. Am speranţă că am dat de cuibul hoţilor! Póte chiar şi insuşi Mudaris e aici! Posta-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ți-vĕ in gura pescerii și țineți-vĕ armele gata! Póte sĕ fiă mulți și sĕ avem o luptă crâncenă cu ei!

Legionarii sĕ apropiară cu precauțiune de gura pescerii.

Nici nu ajunseră bine aici, și in apertura pescerii reapărù Mucapor inarmat cu scut și sabiă. Ochii aci-i erau inecați in sânge, si muschii feçei lui tremurau de convulsiunea mâniei.

De iritațiune și mânia nici grăí nu putea. Sĕ puse in posițiă de apĕrare in gura pescerii și redicându-și sabia in aer o intórse de câteva ori amenințând de a supra capului sĕu.

Pĕrul lui alb ca néua, barba lungă și fâlfaitóriă insuflară in legionari respect, cari nesciind ce sĕ facă păreau a sĕ intrebá unul pre altul cu priviri uimitórie.

In numele împĕratului și al legatului sĕu Flavus dă-te prins bĕtrânule, și depuneți armele! — sĕ audì versul conducătorului.

Hoților! — răcnì Mucapor cu gura spumăgătóriă de mâniă.

Nu te încercá a resistá și nu ne constrînge sĕ folosim arme! De nu ne-ar oprí pĕrul tĕu alb, ți-am innecá în sângele tĕu propriu insultarea Bĕtrâneţele insĕ nu scutesc pre nime de pedépsa legilor. Dă-te prins, bĕtrânule, și nu-ți ingreună pedépsa ce te ascéptă cu incercări zădarnice de resistință! Unde ți-sŭ tovărăsii tĕi de hoțiă, unde e Mudaris?

Mucapor incepù a ride cu hohot. Faça lui schimositá de mâniă și ură esprimá cea mai adêncă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

indignare, și in risul lui inspăimêntatoriŭ resună sarcasmul cel mai vêtêmătoriŭ.

Eu hoț, și voi ómeni de omeniă! — răcnì Mucapor ca când și-ar fi perdut mintea. — Hahaha! Oh ironia sorții! Hahaha!

Și rise din resputeri, până i sĕ implură ochii de lacrĕmi.

Depune-ți armele, bĕtrânule, și țineți mânile sĕ le legăm! — sĕ audì din nou mandatul conducătorului legionarilor.

Hoți nimernici! De trei ori hoți! — răcnì éră Mucapor perdêndu-și tot cumpĕtul, — Nu e destul, că mi-ați deprădat țéra, acum nici aici in societatea férelor sĕlbatice nu pot trăí in linisce de voi. Bată-vĕ mânia, infricoșatului Zamolxis.

Conducătoriul făcù sĕmn ostașilor și le demândà:

Prindeți și legați pe bĕtrânul acesta nebun. In recórea temniței i sĕ vor rĕcí crerii aprinși!

Patru ostași nĕvăliră cu sabiile scóse cătră Mucapor.

Acesta-și intórsĕ de câteva ori cu foc sĕlbatic in ochii sĕi sabia in aer și strigà:

Depărtați-vĕ miserabililor! Sau veți cunósce spada tarabostosului Mucapor!

Din acestea cuvinte resună atâta fanatism esperat și ură desprețuitóriă, in cât ostașii remaseră frapați pe câteva momênte.

Pe el! — strigà conducătoriul nĕvălind și el cu sabia scósă cătră Mucapor.

In apertura pescerii sĕ incinsĕ o luptă des-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

perată și neegală. Un moșneg cărunt î-și apără viéța in contra mai multor legionari tineri și robuști.

Deși erá slab Mucapor și gârbovit de bětrânețe, ura și mânia-i oțělisě poterile in mod admirabil. In mâna lui sécă-i strălucia sabia ca un fulger orbitoriŭ.

Un ostaș mai cutezant sě indesà lângă Mucapor și voí sě-i prindă drépta inarmată. Dar sabia bětrânului cu iuțimea săgeței sburătórie sě redicà in aer, și ostașul neavênd têmp a incungiurá lovitura de mórte căḑù grămadă cu capul sdrobit.

Mórtea legionariului mări furia soților sěi, și acestia nĕvălirá cu vehemență órbă spre Mucapor.

Sângele vĕrsat cerea resbunare, mórtea bětrânului erá deci sigură.

Mucapor sě apără cu vitejiă desperată in contra atacurilor vehemente. Dar ce potea aici ajutá vitejia!

Brațele sale desvěțate de a portá armele incepură a slăbí, apucăturile sale de apărare deviniau din ce in ce mai nedestere.

Dar in furia lui, care-i pětrunse tótă ființa, sě părea a nu observá acestea, căci in ce mĕsură-i scădeau fórțele, in aceași i creșcea temeritatea órbă și neprecaută.

In transportul pasiunei părăsì gura pescerii și locul sĕu părăsit imediat fù ocupat de doi legionari. Mucapor erá acum incungiurat din tóte laturile.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dă-te prins! — strigà acum un legionariŭ. — Nu vedi că tótă resistința e zădarnică!

Mai bine mórtea, decât sclăvia vóstră! — răcnì Mucapor cu focul desperarei in privirea sa cruntă.

Și orbit cu desevêrșire de pasiunea luptei, fără a cugetá la periclul ce-i amenință viéța, sĕ aruncà cu sabia spre un ostaș.

O lucire ca de fulger a sabiei picurătórie de sânge, și ostașul odată sĕ rostogolì in sângele sĕu propriu!

Mucaporu-și redicà din nou sabia in aer și privirea lui cruntă sĕ părea a căutá o victimă nóuă.

Dar inainte de a nĕvălì pe victima nóuă un ostașu-i infipse sabia in cóste.

Lui Mucapor tótă impregiurimea i sĕ părù scăldată in sânge.

Hoților! — strigà el cu gura plină de sânge.

Șovăì apoi câteva momênte incercându-se de a sĕ susține, dar genunchii lui slăbiți sĕ indoiră sub greutatea corpului și căḑù grămadă.

Un ostaș î-și redicà sabia pentru a-i dá impunsătura de grație.

In acest momênt sĕ vĕḑù fugind din pădure un bărbat cu o căprióră in spate.

Stați, ostașilor! Stați! In numele guvernatoriului Flavus vĕ provoc sĕ nu omoriți pe socrul sĕu!

Scardonu-și aruncà căprióra din spate și grăbì la Mucapor, care zăcea amețit cu faça in-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cinsă în palórea morței. Din cósta lui cea dréptă isvoriá sângele bulbucând și sé vĕrsá pe érba verde.

Ce ați făcut? — esclamă Scardon plin de grózĕ. — Sciți voi pe cine ați omorît?

De a bună samă pe unul dintre hoții lui Mudaris, — respunse conducătoriul legionarilor. — Bĕtrânul nu a voit sĕ sĕ dee prins, și în cutezanța sa órbă a omorit doi dintre ómenii nostrii.

Scardon sĕ plecă spre Mucapor și-și puse mâna pe pieptul lui. In faça lui sbêrcită de o dată sĕ ivì o radă de speranță.

Ânima lui bătea; încă, nu e mort! — dise cu bucnriă. Ajutați-mi sĕ-lŭ duc la părĕu și sĕ-i leg rana.

Ostașii nu sĕ mișcară.

De unde-ți iei indrĕznélă sĕ ne demândezi? — intrebà conducătoriul legionarilor cu asprime.

Ajutați-mi sĕ nu móră barem o dí, și fiți sigari, că veți căpĕtá resplată bogată pentru acésta, — dise Scardon incercânduse a oprí sângele ce năpădia din cósta lui Mucapor.

Legionariul conducĕtoriŭ prinse pe Scardon de umĕr și-lŭ scutură.

Legitimézá-te prima dată cine ești! — dise cu duritate aspră. — Sau și tu ești dintre ómenii lui Mudaris?

Scardon sĕ redicà și dise nĕcăjit:

Cunoșceți voi pe guvernatorul Daciei, pe Julius Flavus?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Intrebarea acésta scóse pe legionariŭ din paciință.

Nu ne pune tu intrebări, ci rĕspunde la intrebările nóstre! — provoçà conducătoriul legionarilor pe Scardon. — Tu pe cum sĕ vede cunoşci pe bĕtrânul acesta nebun şi periculos. Spune cine e acesta şi in ce legături ai stat cu el, sau vei vení cu noi in cetate legat.

Scardon vĕdŭ, că un ostaşu-şi pregătesce deja funea, cu care voiá a-lŭ legá.

Daţi-mi pace şi mai bine ajutaţi-mi sĕ susţinem viéţa in acest nefericit barem până ce-şi va vedé fica unică, cu çare nu sĕ intâlnise de treisprăzĕce ani intregi.

Nu intortocá verdi şi uscate! — ordonà cu asprime mâniósă legionariul. — Rospunde iute cine eşti, şi cine e bĕtrânul acesta moribund? S'au ţine-ţi mânile sĕ ţi-le legăm!

Fiă după voinţa vóstră, — respunse cu linişce Scardon. — Persóna mea sciu că nu v'a interesá prea mult, căci eu n'am fost decât un sclav simplu. Moribundul acesta insĕ a fost un tarabostos fruntaş, şi sum sigur că va păré rĕu de mórtea lui, când vĕ veţi convinge: că aţi omorît pe socrul guvernatoriului Daciei, pe tarabostosul Mucapor.

Cu tóte că legionarii şciau că nevasta lui Flavus e de origine de dac, şi moribundul ce zăcea ameţit inaintea piciórelor lor incă erá de acésta naţionalitate, după cum arătau veştmintele lui, — totuşi cuvintele lui Scardon nu potură

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

avé la prima audire efectul convingerei. Și sĕ părea lucru necreḑut, că un tată sĕ-și petrécă viéța in pustietate, când la fica sa ar poté avé tóte comoditățile cari fac plăcut traiul omenesc.

Ajutați-mi, amicilor, sĕ-i legăm rana, — continuà Scardon cu lacrĕmi in ochi. — Chilma fica acestui moribund, va resplătí bogat de-și va vedé părintele sĕu iubit viu.

Omule! bagă de samă sĕ nu te joci cu credulitatea nóstră? — ḑise conducătoriul patrulei, care incepea a fí ingrigiat de urmările faptei comise, de cumva cuvintele lui Scardon s'ar adeverì de drepte.

Oh, nu vĕ temeți de inșĕlare. Eu mĕ voiŭ duce cu voi in cetate și vom duce și pe tatăl Chilmei. Trebue sĕ-lŭ ducem la tot casul, numai de n'ar morí până ar poté inschimbá barĕm câteva cuvinte cu fica sa!

Pe ostași i cuprinsĕ o fricà mare: Cuvintele lui Scardon poteau sĕ fiă drepte, și atunci cu ce-și vor apărá nevinovăția. Cine le va crede, că au fost siliți sĕ-și foloséscă armele.

Un legionariu-și și esprimà frica ḑicând:

Noi nu potem fí respunḑabili pentru mórtea bĕtrânului acestuia. El ne-a atăcat prima óră și a și ucis pe doi dintre noi.

Nu portați fricà din acésta parte! — ḑise Scardon. — Eu cunosc natura fostului mieu stăpân și sciu că lucrul nu s'a potut intêmplá altcum. Ajutați-mi deci!

Scardon redicà acum cu ajutoriul ostașilor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe Mucapor și-lŭ transportà lângă părĕu. I-i spălà rana și o legà.

De ce n'a ședut omul acesta la fica sa, dacă acea e așa mare dómnă ? — intrebà un ostaș,

N'a sciut cà fica sa trăiesce incă nici acum nu scie.

Ostașii î-și inholbară ochii uimiți. — Acum nu e tempul de vorbit, tot momêntul e scump, — continuà Scardon. — Tàiați crengi și faceți un pat de transportare, ca sĕ potem duce până in Sarmiseghetusa pe moribund.

Ostașii sĕ depărtară a implini dorința lui Scardon.

Abia incepură ostașii a tăiá crengi, și faça palidă a lui Mucapor incepù a sĕ roși. Peste câteva momênte incepù a resuflá și-și deschise ochii.

Hoții ! — șoptì el abia audibil. — Hoții mĕ ucisĕră !

Linișcesce-te, stăpâne ! — î-lŭ rogà Scardon.

Unde-sŭ hoții Scardon ?

Cruță-te stăpâne, inimicii tĕi acuma ți-sŭ amici.

Trăsurile feței lui Mucapor sĕ contraseră de mâniă la audul acestor cuvinte.

Slugă nemernic și nerușinat mai tradat! te-ai pus in conțelegere cu inimicii stăpânului tĕu! — șoptì el, imputerindu-sĕ a sĕ scula.

Te iert, stăpâne pentru vĕtĕmarea nemeritată, numai nu te iritá — dîse Scardon cu ingri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gire. — Tu trebe sĕ trăiesci, căci ḑeii nu pot fi atât de crudeli sĕ te lipséscă de cea mai mare bucuriă, ce te ascéptă.

Gura lui Mucapor sĕ lăţi de un zimbet amar.

Ce bucuriă mai pot avé in acésta lume, când Dacia geme sub jugul sclaviei tirane?

Adă-ţi aminte de cuvintele mele! Adă-ţi aminte de Chilma!

Bĕtrânul Mucapor tresări, şi faţa lui luă o espresiune radiósă.

Te conjur pe mânia pedepsitóriă a infricoşatului Zamolxis nu-ţi bate joc de mine! — şoptì cu viers tremurătoriu de emoţiune. — Mai am numai câteva óre de a mai trăí, nu mĕ inşĕlá deci! Spune-mi adevĕrul intreg: trăiesce Chilma incă, sau mĕ ascéptă deja de treisprăḑece ani in câmpiile fericite ale lui Zamolxis.

Chilma trăiesce aici in Sarmiseghetusa in deplină fericire de când scie, că şi tu eşti in viéţă. Ascéptă cu nerăbdare óra dulce a intâlnirei.

Atunci voiŭ trăí, căci trebue se-o vĕd, — ḑise Mucapor cu energiă.

Apoi cu infruntare dorerósă continuă:

De ce m'ai ţinut treisprăḑece ani in nesciinţă chinuitóriă?

Eu incă eram de credinţă, că Chilma e mórtă. De abia trecură câteva luní de când sosì in Dacia Guvernatorul nou Julius Flavus.

Vorbesce de Chilma, Scardon, şi lasă pe romanii afurisiţi in poterea spiritelor rele!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu grăi rĕu de Flavus, stăpâne, căci nu scii ce faci. Guvernatorul Daciei Julius Flavus e ginerele tĕu!

Un ah dorerós părăsì peptul lui Mucapor, și in faça lui sĕ ivì espresiunea decepțiunei chinuitórie.

Chilma e fericită cu Flavus, stăpânĕ, — dise sĕrbătorescе Scardon — Nu te imbucură fericirea ficei tale amice?

Mucapor nu rĕspunsĕ nemic; pieptul lui sĕ redică vehement; sĕ părea că și resuflarea-i causeză dureri.

Puțini moritori pot gustá dulcéța bucuriei fără urme de amărĕciune! — gemù Mucapor. — In bucuria mea e prea mult pelin.

Liniștesce-te stăpâne! Nu-ți cauzá dureri superfluc! Adăți aminte, câtă iubire a nutrit față de tine Chilma.

Și totuși s'a unit cu inimicii patriei sale, și-a uitat de sângele ei, și-a tradat némul sĕu!

Ânima-și are legile sale, pe cari numai puțini le pot desconsiderá, — dise Scardon. — De ai fi părăsit acésta pesceră și te-ai fi coborit la țĕră, te ai fi potut convinge câte femei de ale nóstre trăiesc in iubire cu romanii.

Scardon observà, că ostașii sĕ apropiă cu patul de transportare.

Vedi ómenii acestia, cari cu puțin mai nainte voiau a te ucide, acum sĕ ingrigesc pentru tine. Ți-au făcut pat comod ca sĕ te pótă transportá până la Chilma, care te așcéptă de mult.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Eu în Sarmiseghetusa nu mĕ voiŭ duce până vor domní romanii acolo, — dise Mucapor cu fanatism înfocat, care nici acum în statul morţii nu-lŭ părăsì.

Nu voieşci sĕ vedi pe Chilma?

Ba da de e cu potinţă afară din Sarmiseghetusa.

Voiŭ chiema-o la tine!

Până ce-aţi sosí voi aici, ar fí póte prea târdiu. Ingrigesce-te bunule Scardon, sĕ fiu transportat până'n apropierea cetăţii, unde apoi Chilma va vení la mine.

Tu nu vei morí, stăpâne, vei avé bĕtrâneţe fericite!

Ostaşii puseră pe Mucapor pe pat şi-lŭ redicară cu precauţiune pe umeri. Doi ostaşi rĕmaseră sĕ ingrópe pe soţii lor căduţi, ér cei alalţi porniră incet spre capitală.

Pe drumul lung Scardon nu sĕ depărtà de lângă stăpânul sĕu şi-i enará tóte câte şciuse despre Chilma.

După ce eşiră dintre copaci, potură înaintá mai cu sporiŭ, prin acésta implinirá cel puţin în parte şi dorinţa lui Mucapor, care de repetite ori întrebà pe Scardon că nu mai sosĕsc.

Eráu deja în apropieréa cetăţii, când pe drumul pavat observará încă de departe o grupă de ostaşi călăreţi.

Unul dintre ostaşii ce ducea pe umeri pe Mucapor i dise lui Scardon:

De nu mĕ înşélă ochii, trăsura ce sĕ vede încungiurată de ostaşi e a guvernatorului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Scardonu-și puse mâna de asupra ochilor și privi cu atențiune scrutătóriă la grupa din mijlocul drumului. De odată sĕ inveseli, când observă veștmêntul alb, fâlfăitoriŭ al Chilmei, pe care o cunoscù.

Ḑeii sunt prea indurați! — sĕ intórsĕ acum cătră Mucapor. — Chilma a eșit inain ea nóstră. Grăbiți fraților!

Ultimele cuvinte le adresà cătră ostașii cari duceau pe Mucapor. Grupa tristă inaintà acum cu pași repeḑi.

Scardon incă din depărtare făcù sĕmn Chilmei. Uimirea acesteia fù de tot mare, când vĕḑù pe Scardon insoçit de ostași romani.

Grăbește Chilma! tatăl tĕu vine la tine! — esclamà Scardon arătând pe patul in care zăcea Mucapor.

Pe Chilma o cuprinse o gróză chinuitóriă, vĕḑênd corpul lungit al bărbatului despre care Scardon ḑicea că e tatăl ei.

Ce s'a intêmplat? — intrebà ea cu faça palidă de presimțirea vre unei nenorociri. — O ḑei infricoșați! — Scardon grăește ce s'a intêmplat? Al cui e cadavrul acesta?

Ostașii puseră cu precauțiune pe Mucapor jos.

Chilmă! — șoptì acesta abia audibil și-și incordà poterile a sĕ redicá de pe așternut.

In acest unic cuvênt sĕ esprimá tótă iubirea ânimei sale, și privirea sa plină de induioșare sĕ părea a absórbe pe Chilma.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Tată! Iubite tată! — esclamă Chilma in limba dacică, și sburà la Mucapor ai incărcá faça și fruntea de sărutări.

Mucaporu-și redică mâna tremurândă și netedind cu dragoste pĕrul ficei sale și-i dise cu blândeță neobicínuită la el:

Am venit la tine, Chilmă, ca părinte nu ca dac.

A voit a folosí espresiuni infruntătórie, dar vĕdênd veștmintele naționale pe fica sa, supĕrarea sa pentru tradarea chipzuită a Chilmei sĕ micșorà in câtva.

Ce ți-sa intêmplat tată? Oh! vĕd sânge pe veștmintele tale!

In versul Chilmei resuná espresiunea, grózei și a dorerei compătimitórie.

Eu n'am mult, — gemù Mucapor. — Dar nu-mi pare rĕu după viéță! Te fac atentă insĕ sĕ nu iei pe nime la respunsabilitate pentru mórtea mea, căci numai eu și ura mea nemărginită față de romani suntem cauza adevĕrată a acesteia.

Tu nu vei murí tată, te vei rensânĕtoșá. Rana ta nu e periculósă, nu e așa Scardon?

Scardon in loc de a rĕspunde arătà cu mâna pe o grupă de patru ostași romani cari eșiră dintre arborii pădurei chiar in acest momênt, portând pe umerii lor un corp bărbătesc, ale cărui membre atêrnau in jos clătindusĕ după pașii ostașilor, ca și când ar fí fost părțile unui cadavru.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Un cadavru! — esclamă Scardon cu uimire. — Legionarii acestia aduc un bărbat mort!

Chilma sĕ redică de lângă tatăl sĕu, unde ingenunchiase până acum.

Acest cadavru e al lui Zurgimar! — dise ea lui Scardon, care rĕmase cu gura căscată de uimire.

Zurgimar?! Zurgimar aici! Unde e Zurgimar?!

Acestea intrebări le strigă Mucapor cu atâta potere, câtă nime n'ar fi presupus in starea lui slăbită. O iritaţiune de tot mare-i cuprinse tot corpul, şi cu ultima incordare a poterilor sale slăbite sĕ redică in aşternut.

Unde e Zurgimar? — repetă el cu potere crescândă.

Dar inainte de a poté căpĕtá respunsul dorit gura lui de odată sĕ implù de sânge crud, prin legătura ranei sale incepù a ţicni sângele.

Mucapor erá pierdut. Ochii lui sĕ impainginiră, faţa lui devenì palidă şi căḑù fără potere pe aşternut.

Î-şi mai deschise apoi incă odată ochii şi mai aruncă incă odată o privire plină de induiosare iubitóriă pe Chilma, care plângea ingenunchiată lângă el apoi sufletul lui trecù la fraţii lui spre a sĕ bucurá de fericiréa eternă in câmpiile lui Zamolxis.

Chilma plânse cu jale, după aceá redicându-sĕ de pe corpul rĕcit al părintelui sĕu, sĕ intórsĕ cătră Scardon şi ḑise in ton tremurătoriŭ de emoţiune;

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Bunule Scardon! prima dată trebue sĕ-ţi mulţămesc in numele tatălui meu pentru iubirea şi fidelitatea ta cea mare. El a morit fără aţi poté mulţămí, eu insĕ-ţi voiŭ fí recunoscătóriă până la mórte, — Acum trebuie sĕ ne ingrigim de ai dá mortului onorurile ultime. Aici in acésta pădure măiestósă-i vom rĕdicá rogul şi de asupra cenuşei scumpe voiŭ redicá un monument pompos.

Nu sĕ póte Chilma! — protestă Scardon. Tatăl tĕu şi-a esprimat mai de multe ori dorinţa că cenuşa sa sĕ sĕ pună la odignă in locul unde a stat templul lui Zamolxis. A fost dac in tótă viéţa sa şi meritĕ sĕ-i dăm acésta onóre!

Atunci aşa sĕ fiă.

După acea Scardon-i spuse Chilmei pe scurt tóte celea întêmplate cu tatăl sĕu, precum şi Chilma îi enară aventura sa cu Zurgimar.

După ce fini cu acésta mai adresă cătră Scardon o intrebare.

Scardon! Zurgimar in ainte de a murí mĕ făcŭ atentă sĕ te întreb despre poterea sa pretinsă ce o avŭ asupra mea. Nu-mi poţi spune ce inţĕlese el sub acésta potere?

Iţi pot spune. Zurgimar in ainte de acum cu treisprădece ani plăti tatălui tĕu pentru tine preţul de mirésă, prin acésta după datina poporului nostru ai trecut in potestatea lui ca nevasta lui.

Oh, atunci totuşi au fost drepte cuvintele Dizalei, care mi-a spus că bărbatul meu va morí de pumnalul meu!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Bărbatul tĕu adevĕrat e Julius Flavus, legile dacilor nu mai au potere obligătóriă.

Zurgimar fu ingropat aici in marginea drumului ér lui Mucapor, după ce-lŭ arseră in locul unde a stat templul lui Zamolxis Chilma î-i redică un monument imposant.

Pre Zurgimar nime nu lá deplâns cu mai multă sinceritate decât grecul Philos care nu-și potù căpĕtá celea ḑece mii de denari. Și incă ce e mai mult nici acea satisfacere nu o avu de a vedé pre Mudaris in mânile pedepsitórie ale justiției căci după ce vĕḑù că-lu persecutézĕ din tóte părțile sĕ trase spre nord și părăsì Dacia.

Flavus sĕ intórse norocos din calea sa oficiósă și sĕ mirà mult de celea întêmplate. Intro ḑi căpĕtà o epistólă din Magomtiacum, in care batavul Vitighes după ce-i gratulà la inaintarea sa, î-lu intrebà că n'a audit ceva despre un anumit Zurgimar care servise in Magomtiacum ca centurion și după ce părăsì serviţiul militar sĕ întórse în Dacia de unde-și trăgea originea.

Flavus grăbi a-i respunde făcându cunoscută mórtea lui Zurgimar.

Scardon trăi până la adênci bĕtrânețe și-și esprimà mai de multe ori dorința că voesce sĕ fiă pus după mórtea sa la odignă vecinică lângă fostul sĕu stăpân.

FINE

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cuprinsul

tomului II.

Pag.

11. Căderea Sarmisegheţusei 3
12. Batavul Vitighes 26
13. Vae victis! 67
14. Un sclav fidel 87
15. In arena amfiteatrului 131
16. Zurgimar la procuratorul gladiatorilor . 152
17. Doi veterani 169
18. Un călătoriŭ in Sarmisegheţusa . . . 194
19. Mórte pentru amor 217
20. Revederea 239

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932